MARCEL PETRIȘOR

ROMÂNUL 13

Convorbiri din detenție

Marele rezervor al Jilavei,
cum mai era numit Reduitul,
fusese conceput în utilizarea-i penitenciară
ca un foios în care să se poată rumega „hrana"
tuturor lagărelor auxiliare.
Cine nu rezista, n-avea decît.
Cimitirul îşi deschidea larg
gropile pentru neputincioşi,
iar infirmeria porţile pentru cei ce nu se puteau
desprinde uşor de viaţă.

Editura Meridiane

ISBN 973-33-0188-4
ISBN 973-33-0166-3

Lei 70
2 T.L.

TOTAL 72

seria document • seria document • seria document • seria

MARCEL PETRIŞOR s-a născut la 13 aprilie 1930, în satul Ocişor, jud. Hunedoara, din părinţi învăţători.
Studii liceale la Brad şi Deva.
Între 1949—1952 studiază filosofia la Universitatea din Cluj.
Închis între anii 1952—1956 şi 1956—1964 pentru „crimă de uneltire împotriva securităţii statului", care prevedea pedeapsa cu moartea.
În această perioadă, cunoaşte subsolurile de anchetă ale Ministerului Afacerilor Interne, fiind deţinut politic în penitenciarele Jilava, Dej, Gherla şi Aiud, unde este supus torturii, izolării, înfometării ş.a.
Graţiat în anul 1964.
Între 1965—1970 urmează, la Universitatea din Bucureşti, Facultatea de Litere şi Filosofie, secţia de limbi romanice, specializarea franceză-spaniolă.
În prezent, este profesor de limba şi literatura franceză.

LUCRĂRI PUBLICATE :

Romane şi povestiri

SERILE ÎN SAT LA OCIŞOR, Ed. Albatros, Bucureşti, 1971.
MĂREAŞA, Ed. Albatros, Bucureşti, 1975.
CĂLĂTORIE SPRE SOARE RĂSARE, Ed. Cartea Românească. Bucureşti, 1975.
CRIŞAN, Ed. Albatros, Bucureşti, 1977.
TEMERI, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1984.
CĂRUŢA CU SCÎNDURI, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1990.

Eseuri

CURENTE ESTETICE CONTEMPORANE, Ed. Univers, Bucureşti, 1972.
GRÜNEWALD, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1972.
LA ROCHEFOUCAULD-AVENTURA ORGOLIULUI, Ed Albatros; Bucureşti, 1973.
VITRALII, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1978.
SCRIITORI FRANCEZI, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1978.

LUCRĂRI ÎN PREGĂTIRE :

MEMORII II, SECRETUL FORTULUI, Ed. Meridiane, Bucureşti.
CĂLĂTORII ÎN JURUL PĂMÎNTULUI, Ed. Meridiane, Bucureşti.

Memorii I

FORTUL 13

Convorbiri din detenţie

EDITURA MERIDIANE
Bucureşti, 1991

ÎNTR-O dimineață de martie a anului 1958, din duba cenușie a M.A.I.-ului pe care scria „PÎINE", fură zvîrlite la poarta Jilavei trupurile a doi inși, care pînă atunci nu se văzuseră niciodată. Erau ca doi saci legați fedeleș și aruncați dintr-un vagon de marfă, ajuns cu sau fără voie la destinație. Soarta, întîmplarea sau cine știe ce socoteli ale biroului de anchetă îi făcuseră să cadă alături, iar închisoarea-i primea într-o celulă de beton ca un stomac flămînd, pentru care nu se punea niciodată problema digestiei. Orice ar fi fost aruncat acolo era perfect digerat și absorbit pînă la ultima picătură.

De-ndată însă ce se simțiră alături în celula de beton, cei doi încercară să se și cunoască.

— Tu cine ești ?...

— Mircea Petre. Dar tu ?...

— Gore Bolovan.

În explicațiile încîlcite care urmară fură pomenite tot felul de nume, de străzi, de locuri, de planete ; fu amintită pînă și Uranus, după aceea se descriseseră niște subsoluri, cîteva W.C.-uri, apoi hrube, coridoare, ziduri și niște chipuri de oameni despre care nimeni, în afara lor, părea că nu mai auzise. Cei doi vorbeau parcă o limbă aparte, iar cînd unul din ei pomeni cuvîntul „plopi", pe care îl mai și asocie cu o crăpătură din geamul unui W.C. vopsit în albastru, celălalt izbucni :

— Aa ! Tu ești cel cu care am vorbit atîtea prin perete fără să-ți văd chipul ? Dumnezeule ! Ce bucurie că-n sfîrșit, iată-ne împreună !

Şi cei doi, aşa burduşiţi cum erau, se rostogoliră aproape unul de celălalt ca şi cum ar fi vrut să-şi spună parcă, acolo şi numai acolo, tot ceea ce nu izbutiseră să-şi comunice timp de şase luni prin zid.

Îi despărţise mereu un perete şi prin bătăile codificate ale alfabetului morse pe care-l folosiseră ca să vorbească prin beton nu-şi putuseră totuşi transmite ceea ce ar fi vrut să-şi spună prin viu grai : zăgăzuiri de ani, pătanii întunecate, bucurii, tristeţi, regrete, căderi, prăbuşiri, ridicări ; pe scurt, mărturisirile unor întîmplări care li se-nfipseseră-n amintire ca nişte cuie-n talpă şi de care trebuiau să scape cu orice preţ, chiar dacă le-ar fi spus numai pereţilor.

— Ştii ? Ai văzut ?... întreba unul, depănîndu-şi prin faţa ochilor ,fapte şi momente prin care trecuseră amîndoi, dar de care îşi amintea mai mult el.

— Dar tu-ţi aduci aminte ? îi răspundea celălalt, ca şi cum n-ar fi vrut să se lase nici el mai prejos cu-nşiruirea celor păţite.

— Şi ce galbenă era frunza-n plopi !...

— Pe tine te-au adus atunci cînd se auzeau gemetele acelea ?

— Da, dar ştiai ce-mi făcuseră ?...

— Atunci cînd ne-au prins bătînd în perete ?

Şi cel ce-ntrebă, fără să vrea zîmbi amar.

— Da ! Dar pe bietul I., ţi-l aminteşti ? îi răspunse celălalt. Săracul ! Cum i-au crăpat capul... apoi bătaia cu sacul, continuă omul, ca şi cum ar fi vrut să-şi înlocuiască o amintire cu alta.

— Nenorocitul ! De altfel el şi la Gherla o mai păţise, şi la Piteşti.

— De acolo nu ştiu prea multe, numai ce a urmat după mutare. De fapt, în fabrică la Gherla, Oprea mi-a spus totul.

— Care Oprea ?

— Nu-l ştii ? De la minele de plumb din nord, nea Oprea, prietenul celui pe care l-au ars de viu în cuptor. Dar spune-mi acum, aşa-i că şi C. a fost acolo şi că l-au băgat în proces ?

— Da, dar l-au scos pentru că n-a căzut la „învoială". Ce festă le-a jucat ! Dar şi ce-a păţit la urmă !

— S-au răzbunat crunt pe el. De fapt, din „căruţa diavolului", odată trecută primejdia, nu mai scapi decît

sărind în moarte. Ţi-am mai spus eu la Uranus prin perete. Nu ţi-am prea putut însă explica totul, dar poate c-om avea noroc acum...

— Numai să ne lase-mpreună.

— Chiar dacă nu, le-am zgîriat şi pe pereţi. Dar dă-le-ncolo, mai bine spune-mi tu ce-ai mai făcut după aceea ?

— Eu ? O să-ţi povestesc. Cine însă o fi oare pe-alături ? Se aude ceva. Batem ?

— Ia să-ncerc, deşi, legaţi cum sîntem, îmi vine cam greu. Trebuie să mă rostogolesc cu spatele pînă la perete. Sau nu, mai ştii cine-o fi acolo ? Dac-or fi şi din cei „reeducaţi" ?

— Ştiu eu ? S-o lăsăm atunci. Dar cu C. cum a fost ?

— Cu C. ? Hm ! De-ai şti ! S-a schimbat şi el că, de, oamenii nu rămîn aceiaşi decît foarte rar. Ce, parcă eu cum am fost ! Şi spunînd aceasta, omul căzu pe gînduri.

— Dar ce ? Tu te-ai schimbat ? îl întrebă celălalt, curios.

— Şi da şi nu, adică nu mai ştiu nici eu ce să cred. Poate că da, sau poate că nu ; oricum însă acum mi se pare că nu. Altfel, pe parcurs şi la proces aş fi căzut la „învoială". Justificări s-ar fi găsit ulterior.

Şi, spunînd aceasta, omul privi pieziş ca să se convingă dacă celălalt înţelesese sau nu ultimul cuvînt.

— Justificări sau explicaţii ?

— Nu m-am gîndit, dar dacă aş sta să-mi bat capul... probabil că totuşi numai explicaţii, sau poate un fel de dialectică, ca între Maromet şi Jumanca. Ai auzit aia cu „ştiinţa", „ştiinţificul", „a venit ştiinţa omenirii", „dialectica lui Marx" ?

— Care ştiinţă, că nu-mi amintesc ?

— Nu ştii, zău ?... Aa, nu ; tu nu erai cînd, tot aici, în Jilava, prin 50 sau 51, pe secţia-ntîia, lîngă „zero"...

Şi omul se întrerupse o clipă, pronunţînd simbolul golului matematic, pe fundalul căruia îşi proiecta amintirile.

— Zero ? întrebă speriat celălalt.

— Da, celula de execuţie. Numai că pe atunci nu erau toţi sortiţi morţii. Eram doar vreo sută-n ea, d'ăştia, dar stăteam cu geamurile bătute-n cuie şi date cu păcură. Înăuntru nu se vedea decît de la bec, iar afară doar prin nişte crăpături. Şi Maromet, comandantul, poruncise să ne ţie aşa pînă aveam „să dăm în primire". Printre noi se

aflau însă pe atunci și Jumanca și Flueraș. Îi știi doar, pionierii, fruntașii socialismului. Cum să nu-i știi ?

— Păi da ! Mi-aduc aminte : dușmanii interiori nr. 1, mai primejdioși decît fascismul ; nu învățam așa și la marxism despre ei ?

— Ba da. Săracii ! Dar vai de capul lor. O încurcaseră rău de tot cu Maromet, care intra cînd te așteptai mai puțin în hruba noastră, înconjurat de zeci de gardieni, fiecare cu cîte o coadă de sapă în mînă. Într-o zi căutau parcă ceva și, deodată, îl văd pe Jumanca.

— Aa ! Ju-ju-jumanca, ia-ia-ia ieși tu-tu-tu a-a-a-fară, îl invită Maromet, bucuros parcă de faptul că l-ar fi întîlnit. Jumanca, ce să facă ? Sare de pe partal, numa-n izmene (înăuntru nu puteau trăi de căldură nici muștele) și i se oprește-n față.

În loc să-i întindă mîna, cum s-aștepta totuși, crezînd că-i bucuros de-ntîlnire, comandantul dă să-l prindă de părul de pe piept. Nereușind însă, pentru că Jumanca nu prea avea o asemenea podoabă, îl apucă atunci de chiloți și zvîr ! cu el afară. După cîteva minute, printre crăpăturile scîndurilor de la geamuri, pe cine-l vedem în curte, înconjurat, așa gol cum era, de toată ceata de gardieni ? Pe Jumanca. Și-n fața lui, Maromet gesticulînd și spunîndu-i, cum se bîlbîia el, făr-a lăsa însă coada de sapă din mînă :

— Ju-ju-jumanca ! ia-ia-ia spune-ne tu acum, mie și to-to-tovarășilor mei de lu-lu-luptă, ce-ce-ce zi-zi-ziceați vo-vo-voi ? că to-totul se re-re-rezolvă prin e-e-evo-vo-volu-lu-luție !

— Da, domnule comandant, aprobă de colo, foarte bățos Jumanca : Totul se rezolvă prin evoluție.

— Și-și-și noi-noi-noi, co-co-comuniștii, ce-ce-ce zi-zi-ceam ? că to-to-tul se re-re-rezolvă prin prin re-re-re-re-revoluție, continuă Maromet, ștergîndu-și cu dosul palmei, în care nu ținea bîta, sudoarea de pe fruntea de două degete.

— Nu-i adevărat, nu prin revoluție, domnule comandant ! îi vine lui Jumanca să-l contrazică.

Iar Maromet, în fața unui atît de neașteptat răspuns, roșu de furie, bătu din picior bîlbîindu-se în continuare ba-ba-bandi-di-ditule !

Și cînd sfîrși, ca la un semn, cei vreo douăzeci de gardieni, cîți erau în trupa auxiliară, năvăliră pe Jumanca,

lovindu-i cu toate cozile de sapă. Țipa nenorocitul sub ciomege, ca-n gură de șarpe și striga :

— Daaa, domnule comandant, aveți dreptate ! Totul se rezolvă prin Revoluție ! pronunțînd însă cuvîntul revoluție bîlbîit, cum îl pronunțase și Maromet.

Iar Maromet, auzindu-i noile „convingeri", se apropie de el cu coada de sapă în mîna ridicată, zicîndu-i :

— Ju-ju-jumanca ! nu-nu-nu eu a-a-am dre-dre-dreptate, ci și-și-știința o-o-omenirii, di-di-dialectica lui Marx.

De atunci, așa a rămas : ciomagul, argument științific, iar dialectica, știința omenirii.

...Între timp, ușile celulelor începuseră să se deschidă. Gardienii umblau pe coridorul îngust ce le despărțea de zidul exterior. În șoaptă se auzeau întrebările :

— Tu ce „inițiative" [1] ai ?

— Să ne despartă oare ?

— Mai știi ?

— În orice caz...

Fragmentara discuție, schimbată de la un moment la altul și presărată cu tot felul de amintiri, le fu curmată apoi de o deschidere bruscă a ușii.

— Voi doi, afară ! Amîndoi ! le porunci scurt gardianul, după ce-i dezlegă, scoțîndu-le și cătușele.

— Amîndoi ?

O vagă speranță li se strecură în suflet. Poate că totuși... Mîna neagră a unui plutonier major le curmă însă iluzia, înșfăcîndu-i apoi ca pe un mănunchi de ceapă degerată ca să-i împingă spre un alt „gunoi".

— Luați-o înainte ! le șopti el apoi la ureche în timp ce-i smulgea din celulă.

Și cei doi porniră tîrîndu-și lanțurile de la picioare pe pardoseala de ciment. În fața ușii li se tăiară însă verigile ca să nu mai facă zgomot. Dup-aceea, alți patru gardieni îi luară în primire și fosta ceată a lui Maromet le dădu „onorul" cu toate ciomegele ridicate-n sus, făcîndu-i să intre triumfal în Fortul nr. 13, pe care păștea o vacă.

PE ȘOSEAUA care duce din București spre Sofia și Atena, dacă, înainte de a intra în primul sat, o iei la stînga, pe un drum de țară, printre niște păduri de corcoduși și

[1] Inițiale, cuvînt deformat în limbajul gardienilor.

salcîmi în care mirosul florilor se împleteşte deseori cu ispita stropilor de zahăr şi chihlimbar, dai deodată, în dreapta, peste o priveliştе de care nu prea ştii bine ce să crezi.

Valuri de pămînt, încolăcite aidoma unor spinări de şerpi, ţi se unduiesc înainte stăvilindu-ţi privirea cu cîteva ciuperci de lemn crescute nefiresc pe ele. Bătăi nervoase, de toacă metalică sau de clopot dogit, îţi răsună în urechi cînd te aştepţi mai puţin şi un fel de ţipăt, ieşit parcă dintr-un piept strivit, sfîşie văzduhul :

— Alarmaaaa !

Iar ţipătul se repetă mereu în enervarea toacei care se zbate din ce în ce mai insistent.

Apropiindu-te însă de colinele încolăcite pe drumul prăfuit, nedumeririle ţi se destramă încet, încet. La dreapta se lasă în jos, ca-nspre o prăpastie, o cale pregătindu-se să intre brusc într-un tunel. Şovăie o clipă; deasupra gurii pasc dobitoace, care habar n-au că sub copitele lor stă scris numele celei mai temute închisori din România : Fortul nr. 13 JILAVA. Departe apoi, faţă-n faţă cu tunelul, se profilează, ca într-o nedorită înfăţişare, clădirea modernă a adminstraţiei penitenciarului. După aceea, dacă întorci iar privirea spre drumul de care te-ai desprins, vezi un şir de celule, clădite anume lîngă gura fortului, pentru ca cei ce vor intra înăuntru să aibă unde face un ultim popas.

Nu se stătea însă mult în ele, cîteva ore doar, cel mult o noapte, pînă cînd plutonierul de serviciu îţi făcea „introducerea", lăsîndu-te să-ţi umpli bine nările de mirosul salcîmilor şi de duhoarea tinetelor zăcute în celule. Uneori însă, primăvara, dacă erai norocos, cînd intrai mai apucai să vezi şi cireşii în floare, coborîţi şi aliniaţi parcă pentru a fi băgaţi şi ei în închisoare, o dată cu tine. Stoluri de stăncuţe zburau tot timpul prin aer iar vara, rîndunici îţi tăiau văzul biciuind într-una în zborul lor văzduhul curţilor de nisip şi crestele spinărilor de pămînt.

În gura tunelului, de la dreapta şi de la stînga, te izbea o duhoare păstoasă, de cadavru, ieşită din alte două celule mici, de aşa-zisă „aşteptare" a muncilor exterioare : locurile unde zăceau hoţii scoşi peste zi la lucru.

Două porţi negre de grilaj îţi opreau apoi privirea ca să ţi-o îndrepte spre poarta cea mare de tablă ondulată, care se deschidea zgîrcit, lunecînd de la dreapta spre

stînga numai atît cît îi trebuia unui om ca să fie împins înăuntru. Trecut de prima poartă, erai înmînat unui plutonier sau ofiţer de serviciu, care-ţi dădea haina peste cap şi vreo doi-trei pumni în ceafă. Nu ţi se acoperea însă bine capul, cînd deodată auzeai strigînd de alături :

— Alaaarmaaa !

Şi buimăceala începea să facă loc nedumeririi. Să fie oare alarmă, alarmă adevărată, de avioane ?

— Trăsni-i-ar Dumnezeu pe americani ! Nu puteau veni, oare, mai iute ? Tocmai acum i-a găsit... ! blestemau atunci în gînd ţăranii aduşi acolo pentru neplata cotelor de cereale. Îi aşteptaseră doar atîţia ani !

— Pas alergător, înainte ! răsuna apoi în urechile tuturor porunca ofiţerului de serviciu.

Şi, prinşi de haina de pe cap ca de-un căpăstru, noii veniţi se îndreptau în pas alergător spre poarta a doua printr-o curte pardosită numai cu nisip. Curbura roşie a unor ziduri de cărămidă îţi reţinea şi ea privirea, pentru ca valurile de pămînt de deasupra lor să te poată ameninţa de sus cu unduiri de potop marin. Şi curtea-ntîi, ca o semilună roşie, ca un corn de pămînt încins, te împingea astfel, gata zăpăcit, spre poarta a doua prin care trebuia neapărat să treci ca prin nişte colţi de darac. Grilajul, cu drugii ca mîna, scîrţîia apoi prelung făcîndu-ţi loc spre un alt tunel, dincolo de care se zărea o pată de lumină.

Sub această poartă, adevărată catacombă săpată parcă-n stîncă, se întîlneau drumurile primei răscruci interioare : Drumul din curtea-ntîi spre cea de a doua şi drumul coridoarelor care duceau de sub această poartă spre cele două părţi ale aşa-zisei „Secţii". Sub poarta a doua, înainte de a intra, la dreapta şi la stînga, în cele două tuneluri fără sfîrşit ale secţiei întîi, mai existau însă încă două încăperi închise cu grilaje negre de fier. Foste camere ale unei fracţiuni din corpul de gardă al străvechiului fort militar, una străjuia, în noua-i întrebuinţare, o „mică" izolare pentru recalcitranţi, o încăpere mucegăită, fără nici un geam, care putea „înmuia" în cîteva zile orice elan pe care, de fapt, cealaltă nu-l putuse stăvili cu tot tratamentul celor opt carceri din ea. Din tavan, primăvara, curgeau stropi de apă peste încarceraţi şi deseori, în lungul lor „răgaz", cei din prima încăpere îşi petreceau vremea visînd nenumărate blide cu mîncare sub formele stalactitelor calcaroase alungite ameninţător peste ei.

„Secţia" se întindea ca o pereche de aripi în cele două tuneluri aşezate pe diametrul gropii adînci a fortului. La pereţii acestor două uriaşe hrube de beton şi cărămidă erau clădite apoi celulele mari care, în perioadele „bune", găposteau mii de deţinuţi şi, în cele „slabe", de la sute în sus. Geamurile care dădeau în curtea-ntîi erau date cu păcură şi bătute în cuie, iar mai tîrziu zăgăzuite şi cu obloane prin care aerul nu se putea strecura decît de jos în sus, sau de sus în jos, după anotimp. În dreptul lor, pe deasupra zidului, duhoarea care ieşea din piepturile celor osîndiţi pîrjolea iarba ca o limbă de foc. Muşte nu trăiau înăuntru; şi-n aproximativ cele cîteva fracţiuni ale metrului cub de aer cuvenite fiecărui locatar, putoarea te-neca. Abia se mai putea respira, iar de pe trupurile goale şi buboase sudoarea lucea năclăioasă.

În spaţiul boltit se stătea în fiecare cameră pe patru priciuri aşezate în aşa fel încît, printre ele, coridorul îngust să se poată întinde de la geam la uşă. În stînga, cum intrai, în fiecare cameră era aşezată tineta cu murdărie, balia pentru lături şi în dreapta, putina cu apă. Cantitatea era fixă : trei gamele pe zi de om, trei gamele pe care fiecare şi le întrebuinţa după voie : la băut, la şters fundul sau la rufele care se spălau tot în gamele, în aceleaşi, de fapt, în care se şi mînca. Biet vas militar reformat, cîrpit cu săpun şi zdrenţe, gamela era bună la toate. Iar cînd a apărut troaca, oamenii au crezut că s-a făcut o minune sau că a intervenit O.N.U.

Maromet, comandantul închisorii, a spulberat însă repede „superstiţia", dînd explicaţia „ştiinţifică" exactă :

— Să-să-să nu-nu-nu cre-cre-deţi c-a c-a c-au venit a-a-a-americanii, a-a-aşa v-v-vrea cla-cla-clasa muncitoare.

Şi ţăranii-i priveau trăzniţi pe muncitori, muncitorii pe ţărani şi toţi laolaltă pe Maromet.

Intratul în cameră se făcea în pielea goală, spre hazul celor dinăuntru şi uluirea celui rămas să-şi primească hoarfele scotocite una cîte una, dincolo de uşă. N-avea însă nevoie nimeni decît de izmene sau chiloţi, iar vara nici de atît. Doar de două-trei ori pe zi se-mbrăcau tinerii mai gros pentru scosul tinetelor afară, cînd ieşirea se făcea printre ciomege şi intrarea cu picioare-n cur.

Cu cît te mişcai mai repede, cu atît primeai mai puţine bîte pe spinare.

Nimeni însă nu putea suferi de anchiloză iar sciatica cea mai rebelă era vindecată pe loc de spaima cozilor de sapă. Săreau oamenii ca apucaţi cînd apărea gardianul cu bîta şi nici o mişcare nu se făcea pe coridor decît în pas alergător. Odată intrat în camera boltită, problema cea mai acută era însă spaţiul, în fiecare nou venit cei vechi văzînd, vara, o „sobă" în plus pentru oxigenul dinăuntru şi tot timpul treizeci de centimetri mai puţin pe locul de dormit. Orice „nou" era însă primit cu bunăvoinţă, dacă aducea veşti, dar şi cumplit de disprețuit, dacă n-avea nimic de spus. I se „oferea" imediat primul loc de lîngă tinetă, sub priciul din stînga, urmînd ca-n timp, şi cu înghesuirea altor noi veniţi, să avanseze încet, încet către fereastră, după aceea pe prici, şi, hăt, hăt, cîndva poate, şi pe partalul de deasupra, unde stăteau cei uitaţi de „anchetă".

Sub priciuri nu se putea intra decît pe brînci şi sta decît întins cu capul afară. Iar ieşirea de acolo se făcea tot tîrîş, uneori sinuos chiar, motiv pentru care „locul" luase numele de şerpărie. Răcoarea în acel cuibuşor era însă plăcută şi reumatismul asigurat pînă la adînci bătrîneţi. Nu era în schimb înghesuiala de pe prici şi nici întoarcerea-n somn la comandă. În picioare se stătea foarte puţin. Întîi pentru că oamenii nu aveau loc şi apoi pentru că nici puterile nu-i prea puteau ţine la vertical. Clasa muncitoare, în plin avînt revoluţionar, tot după explicaţia lui Maromet, nemaifăcînd greşelile burgheziei, îşi trata „ba-ba-banditii" ştiinţific, adică cu nu mai mult de 1000 de calorii pe zi şi cu o cantitate măsurată de aer. Iar, cum în loc de pachete, suplimentele se dădeau în ciomege, izolări şi carceri, nimeni nu-şi putea permite mai mult decît fantezia cîtorva paşi, lăsînd ca gîndul să completeze la orizontal reveria pe măsura poftelor neîmplinite.

Cei osîndiţi la moarte o duceau şi mai greu. Încăperea lor, spre deosebire de celelalte, n-avea priciuri, dormitul se făcea direct pe ciment iar intratul şi ieşitul de acolo, pe targă, pentru ca cei din vecini să nu audă lanţurile. Cu moartea nu se umbla decît pe tăcute, şi coridorul frînt al secţiei întîi se înfunda în celula de execuţie, ca-ntr-un sac.

Scăparea din hrubele „Secţiei" nu se petrecea decît o dată cu plecarea dosarului de la Securitate la justiţie.

Atunci „banditul“ era luat din ele și zvîrlit la „Redult“, o altă zăcătoare în care dospitul se făcea nestingherit luni sau ani în șir, pînă-n ziua „dreptei judecăți populare“.

CONCEPUT inițial ca donjon al vechiului fort, spre deosebire de „Secție“, Reduitul era cel mai complicat labirint al închisorii. Așezat în dosul celei de a doua linii a fortului, adică a secției întîi, era despărțit de ea printr-o curte oval-rotundă și clădit din cărămidă roșie, acoperită cu vreo 5—6 m de pămînt. Marele rezervor al Jilavei, cum mai era numit Reduitul, fusese însă conceput în utilizarea-i penitenciară ca un foios în care să se poată rumega „hrana“ tuturor lagărelor auxiliare. La intrare, o boltă uriașă te primea ca gura unei peșteri din care porneau trei coridoare : unul spre „marea izolare“ (uneori folosită concomitent și ca depozit de murături) și spre turela unde se aflau izolările speciale, în formă de coarne ; alte două, simetric opuse, unul în dreapta, altul în stînga, duceau și ele spre patru camere mai mici din care duhoarea îi făcea pe mulți să li se înmoaie picioarele. Erau hrubele în care se pregăteau marile loturi spre Aiud, Canalul Dunăre—Marea Neagră sau minele de plumb din nord și unde gîndul variației sau al noului neașteptat îi ajuta pe oameni să suporte mai ușor ciomegile gardienilor sau putoarea pestilențială a tinetelor. Cel intrat însă acolo se știa sortit sigur judecății și izbăvirii din starea în care se afla, chiar dacă pe urmă ar fi nimerit și mai rău.

DAR tainele Jilavei nu se sfîrșeau cu Reduitul. Curtea din juru-i era, mai ales vara, un adevărat cuptor străjuit pe de lături de miasmele ieșite prin crenelurile celor două coridoare uriașe care-i făceau ocolul. Erau hrube pe care burghezia le destinase unei ciupercării mai mult nefolosite decît folosite și unui sistem de apărare cam perimat. Zidurile roșii și ochiurile crenelurilor te îmboldeau la o plimbare mecanică, făcută numai în cerc și niciodată prea lungă, pentru că Maromet avea un principiu : „Totul pe dos și împotriva ba-ba-banditilor“. Dacă ar fi putut, ar fi făcut chiar și noapte din zi și zi din noapte, numai și numai să triumfe „poporul“.

Cum însă aceasta nu se putea dintr-odată, pentru început, spre marea sa biruință, cei mai fideli aliați ai lui

rămăseseră tot bîta și foamea, pe care se sprijinea ca pe subalternii cu originea socială cea mai sănătoasă și cu fruntea cea mai îngustă.

Cine nu rezista, n-avea decît. Cimitirul își deschidea larg gropile pentru neputincioși, iar infirmeria porțile pentru cei ce nu se puteau desprinde ușor de viață. Maromet se bucura și într-un caz, și-n celălalt ; în cimitir crezînd ca-n „știința omenirii" iar în infirmerie ca-n dreapta cu care-și învăța „trupa" s-o mînuiască.

— Niște pro-pro-proști, ne-nemții ăia cu A-A-Auschwi-vi-vitzul, zicea el deseori, nedumerit. La ce le-o mai fi trebuit cuptoare și gaze cînd du-du-dușmanii pot fi fierți în zea-zeama lor, chiar și-și-și-n fe-fe-fermelie ?

Așezată în capul secției, în partea opusă bucătăriei, fermelia, adică infirmeria, compusă din două camere mici, boltite și date în alb, nu putea fi trecută cu vederea, coșmarurile muribunzilor — în cea mai umanistă dintre concepțiile lumii — neputîndu-se desfășura decît pe un astfel de fundal. Două țarcuri zăplăzuite le asigurau bolnavilor perfecta izolare în timpul plimbării, care nu se făcea decît în formă strict geometrică. La intrarea într-însa se striga tot „alarma" iar la ieșire un „fu-fu...-i mama lui de-de ba-ba-bandit", dimpreună cu trei picioare date în cur plantoanelor care nu se mișcau destul de repede pentru a-l transporta pe „norocos" spre cimitir. Niciodată însă, de la asemenea ceremonii nu lipseau ofițerul politic, fără de care nu se dădea nici un medicament nici unui bolnav, și comandantul. Nu se ajungea însă în infirmerie decît agonizînd și nu se ieșea din ea decît mort sau înfrînt; salvarea plătindu-se în concesii iar „evadarea" spre cimitir în „osanalele" lui Maromet și ale trupei sale, care, la vederea fiecărui sicriu, își mușcau pumnii de furie.

— Ne-a mai scăpat unul, „oftau" ei, punîndu-l apoi cu-n ordin scurt în gardă și pe doctor :

— Do-do-doctore, ia-ia ve-vezi ce-ce-ce faci ?!...

Iar doctorul se făcea mic și, notînd ceva într-un registru, jura să nu mai dea nici un medicament fără aprobarea ofițerului politic.

LA BUCĂTĂRIA plasată în partea opusă infirmeriei, adică în stînga primei porți cum intrai în fort, trona în schimb ceata de bucătari și rîndași aleși pe sprînceană. Tot de ofițerul politic. O trupă însă în care nu trebuia să se audă

nici un murmur la orice sugestie venită de sus. Nici o vorbă despre numărul de calorii pe cap de beneficiar, nimic despre deşeurile care intrau în cazan şi, în nici un caz, vreun comentariu despre starea celor de prin celule, izolări sau infirmerie. Nasul nu trebuia scos din ciubăr, urechile plecate doar la ordine venite de sus, iar ochii niciodată ridicaţi peste carîmbii cismelor domnilor ofiţeri. În schimb, cîteva jumări pe alese şi-un somn pe moalele unei singure rogojini răsplăteau din plin ascultarea.

Gătitul se făcea în cazane, transportul hranei în ciubere de lemn pe care le spălau muştele, iar servitul cu polonicul în nişte foste gamele militare. Meniul era invariabil : dimineaţa terci sau leşie de cafea, la amiază varză, cu sau fără maţe, iar seara, nelipsitul arpacaş cu „zîmbete albastre", cum îl botezaseră osîndiţii. Pîinea sau mălaiul se distribuia în calupuri o dată cu terciul şi, niciodată, în alegerea lor, mîna tremurîndă a celor „la rînd" nu greşea bucata cea mai mare.

La cea mai mică abatere însă, „bucătarii" erau schimbaţi, băgaţi la carceră sau expediaţi spre munci mult mai convingătoare. Şi Maromet ţinea la privilegiul pedepselor ca la gradele lui, mai ales cînd le „acorda" socialiştilor şi foştilor militari, din care-şi recrutase purtătorii de tinete şi lustruitorii de cizme. Avea o deosebită slăbiciune pentru generali şi pentru foştii cavaleri ai ordinului Mihai Viteazul. Îi făcea o deosebită plăcere să-i numere înhămaţi la hîrdaiele-closet pe care trebuiau să le verse în gropile de deasupra fortului. Uneori, văzîndu-i aşezaţi pe vine ca să-şi facă nevoile, îi compătimea ; pesemne unde fuseseră şi ei ofiţeri ca el ; alteori, privindu-şi cu coada ochiului stelele de pe epoleţii lui aurii, murmura : „ba-ba-banditii", convins fiind în sinea lui că cea mai nobilă şi mai grea muncă de pe pămînt nu putea fi alta decît stîrpirea revoluţionară a duşmanului de clasă.

De un singur lucru se mai îndoia din cînd în cînd : De ce oare nu primea ordin să-i lichideze odată ? Să-i fi pus pe toţi la zid, sau chiar acolo, la marginea haznalelor, şi... gata. Ar fi tras şi i-ar fi băgat cu mîna lui în murdăria pe care o făcuseră, numai şi numai să sfîrşească odată cu ei.

Dar nu, partidul ştia el ce face !

Și la gîndul acesta, un fior adînc, o teamă sau o înfrigurare pe care nu și-o mărturisise decît sieși, îi stingea și lui orice inițiativă, orice părere sau poftă mai osebită, lăsîndu-l doar cu savoarea numărătorii, a comparațiilor și aplicării regulamentului după preaînsușitele indicații dialectice ale științei omenirii, marxism-leninismul.

ÎNTR-O zi, la direcția penitenciarului sosiră într-un plic sigilat, cu mai multe peceți ca de obicei, trei ordine, unul din ele prevăzînd construirea unei secții aparte, altul, izolarea perfectă de restul închisorii și al treilea, păzirea ei cu oameni verificați de sus și instruiți în mod cu totul special.

Conducerea, comandantul și ofițerul politic, nedumeriți de noutatea „indicațiilor", cerură lămuriri. Nu li se dădură imediat dar, după cîteva zile, generalul Pantiușa sosi în fort împreună cu doi subalterni specialiști în „probleme". Nici unul din ei nu avea sub o sută de kilograme și fiecare-și ștergea sudoarea de pe frunte cu cîte o batistă albă. Cu toții inspectară apoi toată închisoarea, întrebîndu-l intruna pe comandant :

— Cîți spioni ai aici, măi tovarășe ?

Și Maromet, bîlbîit :

— Cî-cî-cî-cîți am putut prinde, to-to-tovarășe ge-ge-general.

— Puțini, obiectă Pantiușa rînjind.

— Și-și-și ce-ce-ce-i de fă-fă-făcut, to-to-tovarășe ge-ge-general șe-șe-șef ? întrebă și mai îngrijorat Maromet.

— Să prindeți mai mulți, să puneți încă două zăvoare pentru fiecare ușă, iar față-n față cu baia să faceți ce v-a ordonat ministrul.

Maromet păli. Nu cumva era la mijloc vreo nemulțumire a șefilor sau poate chiar o pedeapsă pentru conducerea „penitenciarului" ?

— A-a-a-adică ?

— Ce adică, nici un adică ! O să aflați mai multe cînd vă vom aduce „bagajele". Pînă atunci însă, în tunelul de la capătul ciupercăriei veți face, tovarășe, tot ce vi s-a indicat în ordin, adică un gang care să dea într-un closet iar în pereții acestui gang, cu ușile deschizîndu-se în el, cinci celule cu patru paturi suprapuse fiecare. Ușile să fie însă din stejar masiv, căptușite cu table de 5 mm și închise fiecare cu trei zăvoare, avînd deasupra un gemuleț de

10/10 cm în care să stea mereu aprins un bec. Supravegherea va cădea în sarcina unui corp special de oameni verificaţi de noi şi orînduiţi în trei schimburi. Fiecare va trebui să răspundă în tura lui de tot ce se va „întîmpla" înăuntru. Ştiţi despre ce-i vorba ? completă generalul făcînd o întoarcere bruscă pe loc : şapte ore de somn cu mîinile la vedere şi cu faţa în sus ; şaptesprezece de veghe la marginea patului cu ochii deschişi spre vizetă ; vorbit în şoaptă, iar closet nu mai mult de două ori pe zi. Plimbare şi baie, cînd vom da noi ordine, mîncare obişnuită, doctor o dată pe an şi-n caz de boală ne anunţaţi urgent. Cei aduşi aici nu vor ávea dreptul decît la ceea ce vom spune noi şi cînd vom spune noi. Nu se vor angaja nici un fel de discuţii cu ei pentru că cei prinşi vorbindu-le vor avea soarta lor.

Pe faţa ofiţerului politic apăru un surîs alcalin iar pe cea a lui Maromet o crispare pe care generalul şi specialiştii o savurară în secret.

— Răspundeţi cu un „psst" la orice, continuă el dînd din mîini, şi semnalaţi în raport scris tot ce vor şi tot ceea ce se petrece cu ei. Nu comentaţi însă cu nimeni orice veţi vedea că li se întîmplă şi asupra „cazului" păstraţi cel mai mare secret. Împiedicaţi orice tentativă de sinucidere, pentru că veţi da socoteală de fiecare mort înainte de termen.

— Şi totuşi cine vor fi „clienţii", tovarăşe general ? întrebă ofiţerul politic, ca şi cum ar fi vrut să-şi scoată comandantul din încurcătură.

— O să vedeţi cînd vi-i vom aduce. Clasa muncitoare are mulţi duşmani şi lagărul socialist este înconjurat peste tot de capitalişti.

— A-a-am înţeles, tov. general, răspunse atunci prompt Maromet, auzind că este amestecată şi clasa pentru care avea o deosebită slăbiciune.

După aceea dădu imediat ordin să înceapă construcţia potrivit planului şi indicaţiilor primite.

— Şi-şi-şi fă-fă-fără di-di-discuţii ! le mai porunci el zidarilor deţinuţi, care porniră chiar în ziua aceea lucrul.

CEI CE ZĂCEAU însă sub supraveghere nu erau deloc dumiriţi de ceea ce făceau.

— Ce-o mai fi şi asta, dom'şef ? îl întrebă într-o doară un zidar pe sergentul Bărbuică, care-i păzea.

— Hă, hă, hă ! rîse prosteşte sergentul, bîlbîindu-se ca şi comandantul lui : Ca-ca-casimcă !

— Ceee ? întrebă nedumerit zidarul.

— Ca-casimcă ! repetă şi mai bîlbîit sergentul. Adică „unde intri, dar nu mai ieşi".

— Aaaa ! Şi, prea dumirit atunci de explicaţia dată, zidarului începu să-i tremure mîna, amestecînd în fiecare mistrie de mortar şi cîte un blestem.

După isprăvire însă, în prima noapte, inaugurarea Casimcăi o făcură cucuvelele şi luna.

Secretul era desăvîrşit, iar ordinul tovarăşului general pe deplin împlinit. Materia-şi refuza intimitatea, într-o alcătuire în care nici paznicii şi nici păziţii nu aveau să ştie nimic din ceea ce urma să se petreacă cu ei.

MIRCEA Petre, primul dintre cei doi pe care plutonierul Iamandi-i luă de piept, scoţîndu-i din celulele de la poartă, era însă nedumerit. Tocmai se-ntreba unde o să-l bage, cînd, recunoscînd în ţiganul care-l tîra de haină pe călăul Jilavei, îi trecu un fior.

— Dar dacă... ? Din spate îl atinse atunci cineva pe călcîi.

— Nu te speria, sînt Gore Bolovan, încercă să-i şoptească la ureche cel împins spre el.

— Ce bine, se gîndi Mircea, poate că totuşi ne vor pune împreună !

Trecuţi apoi printre ciomegele trupei lui Maromet şi-ajunşi la poarta-ntîi, Iamandi îi dădu pe mîna unui ofiţer de serviciu, care întrebuinţa graiul articulat doar la citirea sentinţelor de condamnare la moarte. Înţelegînd însă din gesturile lui Iamandi despre ce era vorba, dădu repede din cap.

Ţinîndu-i apoi strîns de braţ, îi trecu acoperiţi cu haina prin poarta-ntîi. Traversînd după aceea în pas alergător prima curte, o luară prin poarta a doua, spre secţii. Nu intrară însă nici în ele ci, alergînd mai departe, se-ndreptară spre Reduit.

Mircea crezu o clipă că-i va băga în vreo izolare, la murături sau la turelă. Se înşelă însă, mirîndu-se chiar că, odată intraţi în curtea Reduitului, o cotiseră brusc la dreapta.

— Unde dracu' ne-o duce ? se gîndi el.

Cunoștea doar bine Jilava, de cînd mai fusese în ea, și în partea aceea nu se afla nici un depozit.

— Poate ciupercăria, sau poate vreun ungher mai ascuns unde avea să-i împuște ?

Pasul începu să-i șovăie și inima să-i bată mai cu putere. Se opri o clipă și Gore-l călcă din nou pe picior. Ștefan, căci așa se numea ofițerul de serviciu, îl zmuci atunci de braț, îmboldindu-l cu cizma.

Deci li se-nfundase. Îi aștepta execuția care li se făgăduise de atîtea ori la anchetă. Și totuși sentința fusese alta. Cel puțin așa li se comunicase : M.S.V. — muncă silnică pe viață. Dar mai puteai fi sigur de ceva, cu cei pentru care minciuna devenise rațiunea de a fi ? Comportamentul ofițerului de serviciu era clar, mai aveau doar cîteva clipe de trăit. Și-ntr-asta Ștefan nu se desmințea. Mircea-l cunoștea de cînd trecuse altădată prin Jilava. Era întruchiparea bestiei din care nu ieșeau decît sunete guturale, prevestitoare de nenorociri. Și-apoi, unde ar fi avut să se grăbească astfel, în plină noapte, dacă nu spre execuție ? Era doar și omul, și timpul potrivit. Se apropiau zorile. Așa povestiseră toți că se făceau împușcările, la ora aceasta, și cu Ștefan. Numai că nu în incinta Jilavei. Asta era drept. Dar era și camera zero. Și totuși, nu spre ea se îndreptaseră. Pe aceea o știa Mircea ; era-n capul secției întîi și ei o luaseră spre Reduit. Nu intraseră însă în el, ci la dreapta. De asta-și dăduse bine seama. Însemna că se-ndreptau spre ceva necunoscut. Iar aici, necunoscutul nu putea fi decît unul...

De aceea doar li se tăiaseră și lanțurile și li se luaseră cătușele — toaleta sigură a osîndiților la moarte. Și totuși prea repede se-ntîmpla totul.

— Stai ! le porunci brusc locotenentul, ajungînd în fața unui zăplaz de scînduri.

Era un gard necunoscut. Așa ceva, în Jilava nu exista decît sub ciupercile de lemn ale corpului de pază. Însemna că intraseră pe poartă în fort ca să iasă pe o cale dosnică spre locul de execuție din Valea Plîngerii, de la cîțiva pași de penitenciar. Nu mai era nici o îndoială că ajunseseră la zăplaz. Dar cum se putuse totuși, într-un timp atît de scurt și pe o cale atît de cunoscută ? Mircea Petre mai trase o dată o ochiadă pe sub haină. Alături se vedea Reduitul !

CÎTE i se mai întîmplaseră 'şi-ntr-însul ! Chiar şi pe secţie, la secret, nu fusese parcă prea rău. Aşteptînd, îi trecură fulgerător prin minte toate întîmplările petrecute înainte, acolo. Parcă se şi văzu, cu cîţiva ani în urmă, intrat pentru prima oară-n Jilava. Avusese şi atunci emoţii, dar fusese prevenit. Şi apoi, atunci fusese altă poveste, în care cît putea să-i fi dat ? Un an, doi, trei, cinci, zece chiar, dar nu moartea. Unde mai pui că făcuse şi la Securitate vreo doi, dar asta cînd ? Acum însă era după mai mulţi şi nu de stat în „depozitul" de pe strada Rahovei, ci-n subsolurile Ministerului de Interne, în Uranus şi-n Malmaison. Şi-apoi osînda !

Ce bine ar fi fost însă să fi fost totuşi cu ani în urmă ! Cu toţi acei ani în care trecuse şi pe sub „ştiinţa" lui Maromet şi pe sub pumnii anchetatorilor şi chiar şi prin izolările de la Interne, cu toată mizeria Secţiei şi cu tot chinul Reduitului. Fuseseră chiar zile „bune".

Retrăind intratul în pielea goală într-o cameră de pe secţie, se chiar amuză. Şi cei dinăuntru care-l primiseră, goi şi ei pe jumătate, din cauza căldurii, şi-ntrebîndu-l repede ce veşti noi are, îl făcură, în amintire, să nu se înfioare, ca atunci, ci să le zîmbească. Ieşitul de acolo, apoi intratul la Reduit şi judecata-ntîi le trăi ca pe-un vis. Chiar şi aşteptarea în „administrativ" după terminarea pedepsei i se păru floare la ureche. Aiudul, Gherla, Dejul şi Canalul Dunăre — Marea Neagră îi trecură şi ele prin minte cu iuţeala fulgerului. Neputîndu-se însă opri la nici una, se trezi iar în faţa zaplazului.

ŞTEFAN bătea cu cizma într-o portiţă. O dată, de două ori, de trei, pînă cînd, enervat, îi dădu un picior şi-o sfărîmă. Atunci se auzi un zgomot de dincolo. Nişte paşi pe o cărare de ciment şi un zăvor descuiat. După aceea urmară un „Să trăiţi", bombănitul lui Ştefan şi cîteva şoapte. Portiţa se deschise apoi larg şi mîna sergentului o înlocui pe cea a lui Ştefan, rămas înapoi, să-i împingă în cazul cînd cei doi n-ar fi vrut să intre. „Ca la abator", de fapt. Fără-ndoială că sergentul îi spusese lui Ştefan că cei dinainte nu se răciseră bine şi nu putuseră fi încărcaţi în duba crematoriului, sau că durase ceva mai mult cu gropile. Mircea îi strînse pe furiş mîna lui Gore. Şi Gore îi răspunse cu acelaşi gest. Amîndoi gîndeau la fel, aşteptîndu-se de fapt la acelaşi sfîrşit. Sau poate că

Gore... dar n-avea de unde şti ; fusese doar o singură dată-n Jilava, mai demult, ce-i drept, dar n-o cunoştea ca el. Fie însă ce-o fi, şi limba li se mişcă amîndurora în cruce pe cerul gurii, păşind tîrîţi de sergent spre capul unui tunel. La o uşă metalică se opriră din nou. Sergentul o deschise şi, luînd-o înainte, îi trase după el. Din spate, Ştefan îi împingea-ntruna. Trecură apoi pe un coridor strîmt, pe lîngă o uşă roşie, apoi pe lîngă alta şi încă pe lîngă două ; Mircea le număra pe furiş, aşteptînd să audă vreo detunătură, vreun ţipăt sau geamăt. Nu auzi însă decît propriii paşi şi bocănitul cizmelor însoţitorilor. Un „psst !" îi făcu apoi să se oprească brusc şi-un zăngănit de chei le dădu de-nţeles că iar trebuiau să intre pe o uşă. De data asta însă sergentul dispăruse în dosul ei deschizînd-o, iar Ştefan se oprise-n prag, rînjind. Le descoperi capul cu mîna lui ca să le ofere surpriza : o cutie de beton, îngustă ca un cavou şi luminată obscur îi aştepta să-i înghită.

— Va să zică aici !

Şi Mircea se uită la Gore, Gore la Mircea şi amîndoi la Ştefan care-i privea triumfător din prag.

— La pielea goală acum, şi hainele peste prag ! le porunci el, arătîndu-le cu vîrful cizmei locul unde trebuiau să-şi arunce boarfele. Era deci clar : Trebuiau să moară în pielea goală, ca să nu le mai facă de lucru gardienilor cu dezbrăcatul.

— Eu vreau să mor îmbrăcat ! izbucni Gore, căutîndu-i totodată cu privirea şi pistolul lui Ştefan. Nu mă dezbrac ! continuă el, convins că de undeva urma s-audă o detunătură.

— Nuu ! ? şuieră Ştefan, smulgîndu-i haina. Atunci o să te „destextilizez" eu. Şi năvălind pe Gore îl înghesui în fundul celulei, gata să-şi pună în aplicare planul.

— Tovarăşe locotenent, mai lăsaţi-i pînă ce le-aduc „uniforma", interveni atunci sergentul care-şi scosese capul de după uşă.

Mirat oarecum de glasul sergentului, locotenentul se-ntoarse spre prag.

— Şi tu ? ! îi strigă apoi el lui Mircea. Tu ce aştepţi ?

În loc să-l audă însă, Mircea văzu că n-avea nici o armă în mîini şi nici ceva agăţat de „harnaşamentul" de ofiţer.

Deci, voia doar să-i dezbrace de hainele civile ca să le dea zeghe. Așa cel puțin spusese sergentul și mintea prinsese să i se-ncălzească de acest gînd, observînd tot atunci și cele patru paturi de fier din celulă, așezate ca rafturile de cavou. Parcă se iviseră tocmai la timp, ca să-i șteargă din suflet gîndul execuției pe care o aștepta cu atîta spaimă.

Așadar, deocamdată nu. Mai tîrziu poate, acum trebuiau doar să se dezbrace. Și în cele din urmă se dezbrăcară. Rămași goi-pușcă, după ce zvîrliră afară hainele, li se porunci să deschidă gura. Ștefan îi controlă pe rînd cu degetul sub limbă, apoi în fund, punîndu-i să se aplece, cu picioarele desfăcute. După aceea ușa fu trîntită cu putere-n nas și zăvorîtă cu toate trei încuietorile poruncite de generalul Pantiușa.

Goi cum erau, Mircea și Gore se priviră o clipă amuzați. Rotiră apoi ochii prin celula-cavou și, rezemîndu-se de paturi, începură să-și vorbească :

— Credeam că vor să ne facă de petrecanie, spuse Mircea.

— Și eu, drept să-ți spun, pînă mi-am dat seama că-s și paturi aici. Văd însă că-s patru. Asta înseamnă c-o mai aduce doi, să vedem pe care. Doamne ferește însă de ce mă tem eu !

— Adică ?

— Să nu anticipăm, de altfel iar se aud pași și în stînga parcă niște zgomote.

Cei doi ciuliră urechile. Pe coridor se auzeau într-adevăr mai mulți pași, șoapte și-apoi un ordin clar : „Aici, tovarășe locotenent !“

Zăvoarele fură trase din nou. Se vedea bine că erau noi și ușa se deschise. În prag se iviră alți doi aduși, cu hainele pe cap. Ștefan și sergentul erau în spatele lor.

— Intrați, le porunci ofițerul, dîndu-le haina jos din cap. Cei doi intrară. Unul avea o față cu-n nas în vînt, cu ochi vioi, iar celălalt un chip pămîntiu.

— La pielea goală ! le porunci și lor ofițerul.

Mirați că-i văzuseră și pe cei doi goi și crezînd că așa trebuia să se stea aici, deși nu erau convinși pe deplin, noii veniți începură totuși să se dezbrace.

Cel cu chipul pămîntiu schiță totuși un protest :

— Eu sînt bolnav, domnule locotenent.

— Nu mai contează aici, îi răspunse scurt ofițerul, și hai mai repede !

Bolnavul îl privi atunci drept în ochi, începînd să se dezbrace cu gesturi neputincioase. Era parcă stîngaci. Gore sări să-l ajute.

— Poate și singur ! strigă ofițerul.

— Lasă, întări cel bolnav, o să mă dezbrac eu, am făcut-o doar de atîtea ori.

Gore-l lăsă, neslăbindu-l însă din ochi, pentru ca la cea mai mică șovăire să-l ajute din nou. Cînd își puse apoi haina jos, bolnavul scoase dintr-însa o sticlă. Locotenentul dădu să i-o smulgă din mîini.

— E cu tuse, domnule, scuip în ea ; am trei caverne ; dar dac-o vreți, v-o fac cadou.

Cînd auzi de tuse, locotenentul sări ca ars. Îl jignise și cuvîntul „cadou“ și-și trăsese mîna înapoi de parcă ar fi atins o grenadă.

— Ia-le și ăstora boarfele și adu-le echipamentele, îi porunci el după aceea sergentului, trîntind ușa.

Înăuntru, cei patru, rămași în pielea goală, se priviră zîmbind.

— Să ne cunoaștem, propuse cel cu nasu-n vînt. Eu mă numesc Iosif V. Iosif, spuse el întinzîndu-i mîna lui Mircea și explicîndu-i totodată că pe ceilalți doi îi știa de mai înainte.

— Am fost în același proces. El e Costache Oprișan iar cu Gore sîntem vechi prieteni.

Cei trei se-mbrățișară apoi în fața lui Mircea și Costache Oprișan se așează pe pat.

— Pe mine mă iertați, se scuză el zîmbind amar. Nu pot sta decît întins. Am cavernele astea, și, cît oi mai avea de trăit, trebuie totuși să mă lupt cu ele.

— Doamne ! Ce ne speriasem, suspină Mircea. Credeam că ne duce să ne facă de petrecanie. Măcar că osînda nu suna așa.

Costache surîse. Iosif, privind în jur și văzînd „cavoul“ în care toți erau în pielea goală, completă :

— Dar nici mult n-o mai ducem aici. Uite cum curge apa de sus pe pereți.

— Într-adevăr, din tavanul boltit, la lumina palidă a becului ce lumina încăperea, din dosul unor gratii cu care era zăbrelită o mică ferestruică de deasupra ușii, se vedeau licărind pe pereți șuvoaie subțiri de apă.

— Şi nici zidurile nu-s uscate, remarcă Costache pipăind tencuiala pereţilor proaspăt ziditi.

— Pesemne că acum vor să ne ucidă într-altfel, completă Iosif.

— Vor, nu vor, eu vă anunţ însă de pe acum că n-am de gînd s-o sfîrşesc aici, preciză Gore. Şi, cu sau fără voia cuiva, tot voi ieşi afară.

— Numai dac-o vrea Dumnezeu, Gore, îl corectă prudent Iosif.

— Pentru mine însă, cred c-o vrea, îl asigură Gore.

— Mă, da' sigur e ăsta pe soartă ! se miră Iosif cu voce tare. Păi cum să scapi ? Mai vezi tu vreo scăpare de aici ? Nu-ţi dai seama că, neputîndu-ne ucide prin sentinţă, vor s-o facă acum altfel, în timp, mai rafinat ? Ce, ca la Auschwitz ? Nu mai repetă ei greşeala tîmpiţilor ălora ! Şi apoi asta-i celulă de stat ? Uitaţi-vă în jur.

ÎNTRE timp, aceleaşi zgomote de zăvoare, aceleaşi şoapte şi-aceleaşi porunci se auziră şi la uşa din stînga, apoi la încă una, pînă cînd tot micul celular se umplu de locatari. După aceea, uşile începură să se deschidă din nou, pornind cu cea din fund unde erau Gore, Mircea, Costache şi Iosif. Li se dădură costumele vărgate, tinetele de murdărie, de apă, două explicaţii şi o ameninţare :

— Aici se stă la marginea patului de la ora cinci dimineaţa pînă la zece seara. La W.C. veţi fi scoşi de două ori pe zi : o dată după deşteptare şi o dată înainte de cină. Cine nu respectă programul va fi pedepsit conform regulamentului.

Uşa se închise brusc peste rînjetul sfidător al lui Ştefan, tocmai cînd Iosif mai voia să spună că înăuntru e un bolnav de tuberculoză care ar trebui internat ca să nu-i infecteze şi pe ceilalţi. Nu-l ascultă însă nimeni şi omul, înfuriat, bătu cu piciorul în uşă. Drept răspuns, se deschise atunci brusc vizeta mare şi-n deschizătura-i dreptunghiulară se ivi iar chipul lui Ştefan, roşu ca racul.

— Care-ai bătut, bă, cu piciorul, bate-ai în p... mă-tii, dar un'te crezi aici ?

Iosif, fără să se sinchisească cîtuşi de puţin de-njurătură, se prezentă înainte-i în cea mai caraghioasă postură. Avea un crac de pantalon cu două palme mai scurt decît celălalt.

— Tu ai bătut, bă ?

— Da, dom'le, mi-e sănătatea-n primejdie. Cu un bolnav care va muri aici, dacă nu va fi dus la spital, n-o s-o ducem nici noi mult.

— Ei şi ?

— Păi cum, ei şi ? Asta-i glumă ? Să ştiţi că o să ies la raport.

— Tu, bă ? Tu o să ieşi la raport ? Ieşi bă-n p... mă-tii o dată să văd eu cine o să te asculte şi unde o să ajungi. Ia, care zici că moare, bă ? să văd ?

— Costache Oprişan, don'locotenent, interveni atunci Gore.

— Aa ! tu ăla cu sticla ? ! Păi de ce ţi-am lăsat-o eu, bă ? Nu ca să mori ? Las' că-ţi arăt eu ! Şi trîntind vizeta se depărtă spre capul coridorului.

— Acum să vedem ce-o să se-ntîmple ? se-ntrebă Mircea.

— Ce-o să se-ntîmple ? îi răspunse Gore ; o să vie cu comandantul, cu ajutoare, eventual, şi-o să ne pupe-n cur sau o să ne calce-n picioare. În cel mai fericit caz, cred însă c-o să înceapă cu tine. Încolo nu văd ce altceva ne-ar mai putea face.

— Pentru moment nici eu nu cred, adăugă Costache. Poate mai degrabă s-au dus' să ceară lămuriri de cum va trebui să ne „răspundă" în viitor. În orice caz, după cele ce vor urma, ne vom da seama exact de ce soartă ne aşteaptă.

— Cred că nu prea rozã, interveni Iosif.

— Asta, da. Totu-i să vedem însă dacă vor recurge şi la bătaie sau numai la izolare.

— Dar aici ce-i ? întrebă Mircea. Mai izolat ca aici poate fi cineva ?

— Zi, Doamne fereşte ! îl întrerupse Iosif. Or fi ele prin Jilava cotloane şi mai rele, dacă oamenii ne-au pus astfel de gînduri, n-avea tu grijă.

Ştefan însă, cu toate ameninţările fioroase, nu se mai întoarse şi, la ora cinci, toaca metalică a Jilavei sună deşteptarea.

— IA ! Din acest moment, sus ! La marginea patului, cu mîinile pe genunchi şi cu ochii-ţintă aici, la gaura asta, s-a-nţeles ? îi anunţă prin pătratul vizetei mari vocea unui paznic cu cap de dovleac.

Se vestea astfel prima zi din Casimcă pentru cei a căror minte nu putea sta o clipă locului.

— E perfect ! exclamă Iosif după ce se-nchise vizeta. Nu mai e nici o-ndoială că iar începe Piteştiul.

— Piteştiul ! exclamă uluit Mircea, dar...

— Începe, nu-ncepe, va trebui însă să-i facem faţă aşa cum e, îi răspunse Gore.

Costache Oprişan îi privea neclintit. Ochii i se mutau de pe unul pe celălalt, încercînd să-i surprindă fiecăruia pe faţă intenţiile. Trecuse doar şi el prin perioada de la Piteşti şi ştia la ce s-ar fi putut aştepta de la oamenii ajunşi la ananghie. În cele din urmă îşi scoase sticla cu spută rămasă neconfiscată şi scuipă scîrbit în ea.

— Dă să ţi-o curăţ, Costache, îl rugă Gore.

Propunerea-l mişcă ; nu s-aştepta la ea, din contră, deşi... Şi-şi aduse aminte de un crîmpei din procesul în care Gore jucase un rol atît de important.

— Las', nu-i nevoie acum ; nu-i plină, mai tîrziu, poate, îi răspunse el cu permanentu-i surîs amar pe buze.

— PROGRAMUL ! răsună o voce pe coridor.

Era vocea caporalului de serviciu. Şi uşile începură să se deschidă şi să se închidă rînd pe rînd. Oamenii din fiecare celulă scoteau tinetele la closetul din fundul coridorului, deşertîndu-le şi umplîndu-le cu apă de la robinetul care niciodată nu curgea după graba şi voia supraveghetorilor.

Cînd caporalul ajuns în dreptul uşii lor le deschise să iasă, Mircea şi Gore înşfăcară tineta. Iosif oscilă o clipă. În cele din urmă luă şi el vasul de apă. Cu ocazia aceasta însă văzură bine unde se aflau. Un coridor îngust în care dădeau şase celule. Prima era destinată corpului de gardă, următoarele patru deţinuţilor şi ultima, goală, păstrată pentru cine ştie ce altă întrebuinţare. Coridorul se-afunda la un capăt într-un closet, iar la celălalt într-o curticică interioară de ciment, înconjurată de un zăplaz de scînduri înalt de trei metri. Sergentul sau caporalul de serviciu îi supraveghea de la capătul liber al coridorului, încuindu-i cu toate cele trei zăvoare de-ndată ce se termina „programul".

După ieşirea la W.C., urmă numărătoarea făcută de un alt ofiţer de serviciu cu un sergent de pază, înalt, subţire, cu mustăcioară, pe care îl botezară imediat „fie-

rarul", recunoscînd în el pe unul care le tăiase cîndva lanţurile de la picioare. Nu terminară însă bine cu „luarea în primire", cînd Iosif le sări în faţă cu aceeaşi plîngere :

— D-le locotenent, în celulă avem cu noi un bolnav grav de tuberculoză. Are trei caverne şi sîntem în pericol să ne îmbolnăvim cu toţii. Vă rugăm să raportaţi ca să fie scos şi internat la infirmerie...

— Cin' ţi-a spus, bă, că-i bolnav şi că are caverne ? ! îl întrerupse ofiţerul de serviciu.

— El ne-a spus, dom'le locotenent.

— Da' ce-i el, bă, doctor ? !

— Nu, dom'le, el e bolnavul.

— Şi ce dacă, de unde ştie el ce-l doare ?

— Păi dacă nici el n-o fi ştiind ce-l doare, dom'locotenent, după ce-şi scuipă plămînii de vreo doi ani în sticla asta — şi luînd sticla lui Costache cu spută i-o băgă sub nas — cine să mai ştie ?

Mirat la vederea sticlei şi neştiind ce să mai zică, ofiţerul se dădu un pas înapoi, poruncindu-le s-o zvîrle afară.

— Şi-atunci el unde-o să scuipe, în gura mea ? se revoltă Iosif.

Ofensat, ofiţerul dădu să-l lovească cu cizma. Spre norocul lui însă, sergentul care preda schimbul îl opri, şoptindu-i la ureche ceva ce-l făcu să lase piciorul în jos.

— Ce n-ar mai da îngalonaţii ăştia să mă lase fără tine, comoaro ! exclamă Costache Oprişan văzîndu-se din nou cu sticla de spută în mînă, după ce le fu trîntită uşa în nas.

— Asasinii ! murmură Iosif indignat şi roşu la faţă ca un gogoşar, plimbîndu-se de colo pînă colo prin celulă.

— Lasă-i în pace şi treci mai bine la „pază", îl sfătui Gore, care încerca să tragă cu urechea la ceea ce spuneau vecinii.

N-auzi însă nimic clar. Recunoscu doar glasurile unor persoane cu care fusese în proces : Nuti Pătrăşcanu şi Aurel Popa. Spuneau acelaşi lucru : că între ei se află un bolnav de tuberculoză care trebuie urgent internat.

Era vorba de Nuti.

La uşa următoare nu se prea înţelese nimic, iar la ultima, parcă din nou, cineva cunoscut cerea tot să le fie scos din cameră bolnavul grav, care...

— Deocamdată, deşi nu cunoaştem bine componenţa celorlalte celule, un lucru e cert, spuse Gore : în fiecare

există cîte un bolnav de tuberculoză. Dacă voiau să respecte un minimum de prevedere, i-ar fi băgat pe toți la un loc. Cum însă n-au avut asemenea intenții, e clar că vor să ne îmbolnăvească pe toți...

— Mda, iar mie nu-mi mai rămîne decît sau să mă sinucid sau să mă ucideți voi, dacă nu vor să mă scoată de aici. Altfel nu văd cum ați putea scăpa de beleaua... contaminării.

— Costache ! exclamă Gore, cum vorbești așa ? Crezi că nu purtăm și noi în plămîni atîția microbi ? Ce mai contează și ai tăi ? !

— Se poate, domnule Oprișan ! interveni și Mircea. Orice ar fi, împărțim pînă în ultima clipă același destin...

— Bă, Costache, te rog să nu mi-o iei în nume de rău, dar eu nu protestez împotriva ta, ci împotriva nemernicilor ăstora care, e clar, vor să scape oricum de noi. Doar ai văzut și la proces ce furioși au fost că nu le-a ieșit pasiența. Voiau să ne scoată tot pe noi asasini, după ce tot ei ne făcuseră ce ne făcuseră. Ce și-au zis ? Sacrificăm cîțiva dintre ai noștri, chipurile un comandant, vreo doi-trei ofițeri de serviciu, un „politic" și cu asta basta : „partidul nu greșește niciodată... ci numai insul...", 'tu-le mama lor de asasini !

Și ca să-și potolească indignarea, îi trase iar un picior ușii.

— Ți se pare că vin prea rar pe aici și vrei să-i atragi mai des ? îl apostrofă Gore.

— Chiar se și aud, îi răspunse Costache.

Și-ntr-adevăr, la vizeta mare apăru chipul sergentului proaspăt intrat în schimb.

— S-a-ntîmplat ceva aici ?

— Am lovit eu ușa cu tineta vrînd s-o așez mai bine în colțul ei, interveni prompt Gore Bolovan.

— Da ? Și sergentul se mulțumi cu explicația, privindu-l însă cu mirare pe Iosif.

— E nemaipomenit că un macedonean ca tine, Iosife, s-a putut abține, exclamă Gore după ce se-nchise vizeta și-l auzi pe gardian îndepărtîndu-se.

— Nu-i nimic, o să le raportez la fiece schimb. Să văd unde-o s-ajungem !

— Unde ? Ți-o spun eu de pe-acum, la vreo izolare sau, dacă nu, sub cizma sau bîta lui Ștefan. În cel mai fericit caz o să te asiste și-un felcer la toate cele 24 de

lovituri pe care le vei primi. Știi că s-ar putea să și decedezi... oficial ?

— Uite ce-i, Gore, îi răspunse Iosif, așa cum speri tu că vei ieși de aici, dă-mi voie să sper și eu că măcar o dată o să-i scot din sărite. La proces, doar știi bine că ne acuzau mereu că la Pitești ne-am lăsat să fim omorîți și bătuți cu bună știre în celule „ca să *compromitem regimul* și să *inducem în eroare conducerea penitenciarului*" ; îți amintești doar rechizitoriul procurorului ? Deci, ca să nu ni se mai impute astfel de lucruri, o să bat în ușă și-o să raportez pînă o să li se urască. Să vedem : care pe care ?

— Deocamdată ei pe noi, îi răspunse scurt Gore.

— Nu se știe pînă la urmă, doar și tu nădăjduiai să scapi. Și nu văd cum altcumva decît protestînd.

— Asta rămîne de văzut. Deocamdată însă, ca să știm pentru ce trebuie protestat, să mai vedem cine-i prin împrejurimi. Eu o să-ncerc să „bat" în perete, la vecini.

— Și eu să păzesc la ușă, se repezi Mircea să-l ajute.

— Știi ce, Gore, eu nu mă bag. Iar dacă dai peste ceva „reeducați", vezi să nu ți se-nfunde !

— Tu vorbești, tu care pînă mai adineauri protestai ?

— Da, dar nu cu riscuri de factura asta.

— Dar cu ce ? Cu informații inutile, cu evidențe de care-s convinși și ei ?

— Iartă-mă, dar parcă informațiile erau „specialitatea" ta...

— Mergi prea departe cu replica, Iosife ! interveni atunci Costache. Nu uita că ceea ce a făcut Gore la proces nu știu dac-ar mai fi fost cineva în stare s-o facă !

Gore Bolovan, vizat precis, se-nroși la obraz și-nghiți în sec.

— Și totuși eu încerc. Vezi, Mirceo, să mă păzești, iar dacă el o să bată-n ușă ca să mă „toarne", n-are decît.

MIRCEA, netrecut prin experiența Piteștiului, dar așteptînd nerăbdător să comunice odată cu cei din jur, se repezi cu urechea la ușă. Lipind atent obrazul la crăpătura zăvorului, așteptă apoi cu răsuflarea la gură o clipă, două, și abia după aceea îi făcu semn lui Gore că poate începe.

Pe coridor nu se auzea nimic decît doar în fund, la W.C., susurul unei șuvițe de apă care din cînd în cînd dădea impresia zgomotului de pendulă pregătită să sune.

— Poţi ! îi făcu el încă o dată semn lui Gore, care-şi începu „răpăiala" alfabetului Morse, bătînd în zid cu încheietura degetului mijlociu de la mîna dreaptă.

Aşezat pe patul lui Costache, cu spatele la perete şi cu urechea stîngă ciulită s-audă răspunsul, întreba mereu „Cine-i acolo ?"

La cel mai mic semn al lui Mircea, s-ar fi ridicat însă ca un resort trecînd dintr-un salt pe patul lui din faţa lui Oprişan. Aşa era porunca să stea, pentru o cît mai perfectă supraveghere : toţi trei pe patul de jos, cu mîinile pe genunchi şi cu ochii deschişi, ţintă spre vizetă.

— Aha, răspund ! exclamă Gore, după a treia chemare-n zid. Şi cu faţa radioasă de bucurie se-ntoarse spre Costache.

De partea cealaltă răsunau într-adevăr, sfioase, bătăile unei alte mîini.

La-ntrebarea „Cine-i acolo ?" răspunsul fusese simplu :

— Aici sîntem patru, eu, Aurel Popa — era cel care bătea —, Octavian Voinea, Nuti Pătrăşcanu şi Domnul Pătraşcu. Urmă apoi, fără a fi solicitată, şi completarea :

— Însă numai eu sînt sănătos. Nuti are vreo trei carverne, Tavi Voinea abia şi le-a închis, dar scuipă şi el vîrtos, iar domnul Pătraşcu e complet anchilozat, nici nu poate fi aşezat de mine şi de Tavi pe tinetă. Cînd îl veţi auzi urlînd, să ştiţi că-l mişcă Tavi sau, poate, sergenţii. Altminteri e ţeapăn de-a binelea. Chiar şi lingura trebuie să i-o ducem la gură. Vôi ?

— Noi, comunică Gore, sîntem tot patru. Costache Oprişan e însă rău de tot. Eu, Gore Bolovan, Iosif Iosif şi Mircea Petre sîntem toţi zdraveni. Atîta doar că pe Mircea-l cam suflă vîntul. E cel mai înalt dintre noi şi cel mai slab. Are genunchii cît măciuliile de ceapă şi urechile-i sînt străvezii. Se chiar poate vedea prin ele. Încolo, stăm bine : patru paturi de fier suprapuse două cîte două. Nici un loc pentru mişcare, o tinetă pentru murdărie şi una pentru apă, aşezate în colţurile opuse de lîngă uşă. Pe jos e ud, de sus picură şi pe pereţi se preling şuviţe străvezii de apă. În rest, totul e cenuşiu, într-o lumină de bec muribund care ne vine dintr-o ferestruică de deasupra uşii. Trei gratii puse curmeziş peste alte trei ne împiedică să-l atingem şi, privind într-una uşa, după cum ni s-a „recomandat", n-avem tot timpul în faţa ochilor decît o pată mare, ruginie şi dreptunghiulară în care

uneori se deschid alte două, negre și mici, una rotundă, pentru supravegherea continuă, și alta pătrată, pentru mîncare și amenințări : Ce mai ? ! Cavou curat ! La voi ?

— La noi, la fel, numai că Tavi are o zeghe cu-n crac doar pînă la genunchi, fu răspunsul primit prin zid.

— Stîngul sau dreptul ? mai apucă Gore să-ntrebe, că și la noi Iosif... și bătaia i se curmă brusc la semnul lui Mircea care sărise ca un resort de la ușă.

Gore, avertizat, „zbură" și el la locul lui și, cînd vizeta rotundă se dădu imperceptibil la o parte făcînd în pata roșie de miniu a tăbliei ușii o gaură semilunară, ochiul supraveghetorului nu văzu decît trei siluete încremenite cu mîinile pe genunchi și privirea țintă spre el.

Se chiar speriase poate de-atîta-nțepeneală, gîndindu-se în sine că la mijloc trebuie să fie neapărat ceva necurat. Altfel, n-ar fi fost preveniți de atîtea ori că au de-a face cu „cei mai primejdioși banditi". Ba, cineva parcă le spusese c-ar fi chiar și mai vicleni decît dracul sau că nici n-ar fi oameni. Pesemne de aceea și trebuiau să stea astfel, ca să n-o ia razna. În orice caz, rămînea să-i supravegheze îndeaproape.

— A trecut ? îl întrebă Gore-n șoaptă.

— Cred că da, răspunse Mircea de lîngă ușă. În orice caz, vizeta a închis-o. S-ar putea însă să mai asculte. Să-n-cerc să trag cu urechea.

Și Mircea se apropie tiptil de ușă lipindu-și iar urechea de crăpătura vizetei mari.

— Se depărtează, îi anunță el, făcîndu-le semn cu mîna că pot continua.

Și-ntr-adevăr, după cîteva clipe, paznicul se auzi la capul coridorului vorbind ceva cu un altul, ivit pe neașteptate acolo.

— Deci pot bate ? întrebă Gore.

— Liber, îi făcu iar semn de la ușă Mircea cu mîna, trăgînd însă în continuare cu urechea.

Și răpăiala alfabetului Morse, bătut cu zel de Gore, sună din nou nervos în peretele vecinilor din stînga.

— Că și la noi Iosif are tot un crac mai scurt, ținu el să continue neapărat fraza întreruptă înainte. Și, dincolo de voi, cine-i ?

— Nu știm încă exact, zise Aurel dar, după ce se aude, cînd dau răspunsul la numărătoare, unul pare a fi nea Vică, iar altul parcă Aristotel Popescu. Ceilalți n-aș putea

spune sigur cine-s şi mi-e frică să-i întreb prin perete. Dacă mă toarnă careva ?

La auzul cuvîntului „toarnă", descifrat din bătaia lui Aurel, Mircea ridică brusc urechea de la uşă.

— Să-l toarne ? !

— Da, da, ce te holbezi aşa ? sări de la locu-i Iosif, retezîndu-i brusc nedumerirea. N-ai mai auzit d-astea ? Eu de ce tot vă preveneam !

— Ba da, dar nu-n asemenea cazuri...

— Se vede într-adevăr, mă, că n-ai trecut prin Piteşti, altfel nu te-ai mai zgîi aşa.

— Tu ce crezi, Costache ? îl întrebă Gore, ca şi cum s-ar fi făcut că nici n-aude răspunsul lui Iosif. Cine-ar putea fi acolo ?

— Ştiu eu, probabil tot din procesul nostru. Să mai pîndim însă şi s-ascultăm ce vom mai auzi la raportul de dimineaţă sau seară. Pînă la urmă tot aflăm noi. Doar nu ne-au băgat aici pe o zi-două.

— V-am spus eu că-mi miroase a Piteşti în hruba asta, reluă cu emoţie Iosif firul discuţiei întrerupte.

— Şi ce ? Înseamnă că dacă atunci ne-au tîmpit ei, acum să ne tîmpim şi noi făcîndu-le pe plac ? îi răspunse Gore tăios. Piteşti, ne-Piteşti, datoria mea e să mă zbat şi să nu le dau ăstora satisfacţia pe care o scontează. Şi să ştii c-aşa voi face, pînă în ultima clipă.

— Numai să poţi, Gore, că doar tu ştii...

— Tocmai de aceea, pentru că am o experienţă pe care voi n-o aveţi şi pe care mereu mi-o insinuezi, n-o să mă las cu una, cu două.

— Bineee... ! Numai s-o ţii aşa pînă la capăt şi să ştii că-mi pare tare rău, dacă tu crezi că eu...

— Ce să cred, mă ? Aici nu-i de crezut, e de văzut, şi văd că te-ai speriat de la primele semne, ca o babă. Aşa-s, ca atunci : izolare, foamete, bătaie, însingurare, epuizare, boală şi tot ce vrei. Da, le recunoaştem şi eu şi tu şi Costache, mai puţin poate Mircea, fiindcă n-a trecut prin ele. Dar ce să facem ? Să punem mîinile pe genunchi şi să ne uităm în vizetă, fiindcă ne temem de pedeapsa ce-ar urma dacă ne-ar prinde ? Dar ce pedeapsă, mă ? Ce pedeapsă ? se aprinse Gore ridicînd tonul şi apropiindu-se de Iosif. Ar fi ea oare mai grozavă decît starea în care ne-ar aduce dacă ne-am conforma „regulamentului" ăstuia care le implică pe toate ?

Să ne gîndim puţin : Dacă ne-ar prinde, ne-ar da douăzeci şi cinci la fund sau 10—20 de zile de izolare pe undeva prin hrubele astea. Ar fi prost şi chiar mai rău decît aici, dar în nici un caz mai rău decît dac-ai ajunge în starea de a-ţi turna colegul sau fratele că nu se supune ordinelor sau că mai ţine-n „guşă" ceea ce n-a spus la anchetă. Te rog să mă crezi c-aici s-ar ajunge ; ţi-o spun sigur, nevoind nici eu, cu nici un preţ, să mai trec — de altfel ca şi tine — prin ceea ce am mai trecut. Recunoşti ?

— Da, dar în cazul meu a fost altceva.

— Cum altceva, mă, nenorocitule, cînd au făcut acolo din noi aproape tot ce-au vrut.

— Nu chiar din toţi, măi, îl corectă blajin Costache, scuipînd după aceea iar în sticla lui.

— Ai dreptate, Costache, ştiu şi eu asta, dar mă refeream, în general, la tot ceea ce s-a întîmplat acolo. Dear ştii şi tu... şi apoi, mizînd pe faptul că nu trebuie să ne prindă şi că păzindu-ne astfel nici nu ne vor putea prinde dormind sau bătînd în pereţi, o să putem rezista mult mai mult decît ascultîndu-le porunca. Auzi ! Să te idiotizezi singur privind şaptesprezece ore o vizetă ! Cine dracu' ar putea rezista ? completă Gore, gîndind pentru sine cu voce tare.

— Băă ! Dar ştii că ai papagal !

— Nu atît papagal, cît experienţă.

— Buun ! Fie atunci şi cum vreţi voi, numai să vedem unde-o să ajungem ; sau tu ce zici, Costache ?

— Eu, ce-am zis întotdeauna, Iosife : trebuie făcut tot ce-i stă omului în puteri ca să n-ajungă neom. Sper că n-aţi uitat prin ce-aţi trecut şi ce-aţi păţit ?

— Bine, bine, dar tu crezi c-o să mai putem rezista şi aici, în condiţiile astea, cu apă pe pereţi, cu foamete, izolare, beală şi statul ăsta la marginea patului ?

— Ehe, şi de-ar fi numai astea ! adăugă Gore.

— Da, dar chiar şi cu încă cine ştie cîte ar mai veni peste noi, de încercat tot ar trebui-ncercat totul. E drept că eu sînt puţin cam în afara lucrurilor şi cu aproape amîndouă picioarele în groapă, dar cît o să mai ţie aşa ? Ei şi ? Numai că, din nenorocire, prin mine vor să vă-mbolnăvească şi pe voi ca s-ajungeţi să vă milogiţi ofiţerului politic pentru antibiotice. Şi asta nu-mi place, mai ţinu el

s-adauge, puţin deprimat după ce-ncepuse să se entuziasmeze.

— Costache ! izbucni iar Gore, vrînd parcă să-l oprească din depănarea unor previziuni pe cît de sumbre, pe atît de posibile.

— Lasă-mă, Gore, şi omul îşi înghiţi-n sec şi gîndurile nespuse.

—

LA CIRCA patru ore după deşteptare, la capătul aceluiaşi coridor, care dădea-n curticica cu zăplaz, se auzi deodată un zgomot ciudat. Părea că se-adusese ceva greu, lăsîndu-se jos. Urechile tuturor se ciuliră şi primul care dădu verdictul cu nările umflate-n vînt fu Iosif.

— Cafeaua !

Se mai auziră apoi nişte paşi şi-un zgomot înfundat de lemn trîntit pe ciment.

— Pîinea ! încercă să ghicească şi Mircea, care era cel mai înfometat, cel mai înalt şi cel mai apropiat de uşă.

— Te-nşeli, îl corectă Iosif adulmecînd. E mămăligă sadea, pîinea e prea scumpă pentru „banditi".

Şi-ntr-adevăr, în clipele următoare se auziră păcănind vizetele.

Primele obiecte zvîrlite înăuntru pe gaura deschisă fură gamelele. După aceea le fu vărsată în ele cafeaua, şi, în cele din urmă, aruncate înăuntru atîtea calupuri de mămăligă cîţi erau. Era cel mai spectaculos fel de mîncare pentru că era galben-auriu. La gust însă, se asemăna cu săpunul, ceea ce nu-i împiedică totuşi pe toţi, în afara lui Costache, s-o facă să le dispară-n burtă cu iuţeala ascunderii unui obiect furat.

Cafeaua, o leşie nici neagră, nici brună, le spălă apoi gîtul împingînd spre stomac ultima rămăşiţă de mămăligă rătăcită-ntîmplător printre gingie şi buză. Fundul peticit cu săpun şi zdrenţe al gamelelor reformate îi făcu apoi să-şi dea seama că-ntr-adevăr ajunseseră „la fund". Şi lui Iosif îi trecură prin minte o mulţime de lucruri. Gore însă, mai practic, observă că se poate scrie pe ele. In aceeaşi clipă însă, gardianul le strigă de la vizetă :

— Afară toate gamelele !

— N-avem încotro, Gore, trebuie să le dăm. Ne mai rămîne pentru scris talpa bocancilor sau săpunul de spălat. O să facem tăbliţe din el. Sînt însă mai greu de ascuns.

— Pe dracu, la înghesuială le putem azvîrli și-n tinetă.

— Numai să mai aveți timp, adăugă Iosif ; deocamdată, vedeți că deschide.

Și-n clipa următoare, pe vizeta deschisă, mîna întinsă a gardianului le ceru insistent gamelele. Gore i le dădu, și omul le zvîrli afară pe-o targă. Era „tava" pe care le strîngea ca să le dea apoi în primire, în afara curticelei cu zaplaz, deținuților de la bucătărie. De la o ușă la alta, targa-tavă era împinsă de gardian cu piciorul. Puțea acru și o greață îi încerca mațele ori de cîte ori dădea mîncarea. Mirosul de mămăligă dospită amestecat cu duhoarea ce ieșea din celule și din peticele gamelelor, îi întorcea stomacul pe dos. Nu vărsa totuși, în schimb, scuipa vîrtos și-mbelșugat pe lîngă ele.

— Deci, s-a zis cu micul dejun, conchise Iosif ; acum să ne punem pe „pază". Începem cu cine ?

— Eu păzesc primul, se oferi Gore, stînd pe pat, cu bărbia sprijinită de căpătîiul lui de fier, cu ochii țintă la vizeta rotundă și urechile ciulite la orice zgomot de pe coridor. Ceilalți doi, Iosif și Mircea, se așezară și ei lîngă el, ca să poată fi anunțați mai ușor în caz de primejdie, Iosif urmînd să primească pentru aceasta un picior în coaste, iar Mircea un cot în spate. Pînă la „alarmă" însă puteau sta foarte comod, tolăniți, cu ochii închiși sau cu gîndul aiurea ; și la nevoie chiar ațipi. Altminteri, cînd discutau, stăteau toți la marginea patului și gardianul îi putea privi în voie. N-aveau ce ascunde ; doar vorba, deși prea puțin s-ar fi înțeles prin ea din ceea ce îi preocupa pe ei. Somnul însă le era mai trebuincios ca orice și parcă cu atît mai trebuincios cu cît le era mai interzis.

DUPĂ vreo 15 minute, urechea lui Gore percepu un ușor fîșîit pe sală. Își sculă imediat prietenii. În clipa următoare în vizeta rotundă sclipi o semilună pe care o acoperi îndată ochiul gardianului. Era un filaj ca la jocul de cărți. Apărătoarea de tinichea din afara vizetei se dădu ușor la o parte și privirea paznicului zbură înăuntru ca o țeapă.

Pe cei trei îl surprinse însă la marginea patului în poziție reglementară, iar pe Costache lungit pe pat. Era poziția-i obișnuită, cu care noii paznici nu se obișnuiseră.

— Tu, mă, ce stai acolo ca la mă-ta acasă ? îl întrebă

sergentul deschizînd brusc ușița de sub vizetă. I se păruse că făcuse cea mai mare descoperire.

— Sînt bolnav, domnule sergent, doar v-am mai zis-o, îi răspunse Costache. Am plămînii ciuruiți și nu mai pot sta în sus.

— Daa ? ! Ia să văd eu cum nu poți sta ! Și sergentul dădu să intre la el și să-l scoale în picioare.

— Nu poate sta, dom'le sergent, îl asigură și Iosif. Uită-te numai la el și-o să-ți dai seama.

— Uită-te, mă ? Uitați-vă, poate, rectifică el, ofensat de formulă. Și apoi, ce să mă uit, nu văd eu că-i întreg ? Dar ce, bă, nici la marginea patului nu poți sta, hm ? Ai încercat ?

Și-ndoindu-se că n-ar fi putut sta reglementar, îl înșfăcă de piept ca pe-un sac, punîndu-l singur să stea în poziția indicată de regulament.

— Vezi că poți ! adăugă el după aceea mîndru de ceea ce făcuse.

În loc de răspuns, Costache tuși plecat asupra sticlei, în care scuipă. După aceea, îl privi în ochi scoțîndu-și scuipătoarea și mai la vedere. Se pregătea s-o mai destupe o dată cînd îi fu smulsă din mînă de parc-ar fi fost o grenadă defensivă.

— Asta ce mai e ? Știi că n-ai voie ?

— E vasu-n care scuip...

Nu-și încheie însă bine vorba, că sergentul și sări dincolo de ușă, negăsindu-și destul de repede cheile să încuie.

În urmă-i, Costache, trîntindu-se la loc, își privi zîmbitor sticla, încercînd chiar să intre-n vorbă cu ea.

— M-ai salvat și de data aceasta ! Se pare că plămînii îmi sînt mai de folos în scuipătoare decît în piept.

— În orice caz, microbii tăi, Costache, îi sperie ca dracii, adăugă Gore și pesemne că ăsta n-a fost de față cînd a dat schimbul lui Ștefan în primire.

Afară se auziră apoi pași, discuții și ușa celulei se închise din nou. În prag stătea de data asta ofițerul sanitar.

— TU EȘTI cel bolnav, mă ? i se adresă el lui Costache, ca și cum ar fi vrut să înceapă o discuție amicală.

N-avea nimic din ostentativitatea lui Ștefan, nici din

cea a ofițerului de serviciu sau a gardienilor. Părea pur și simplu dispus să stea la taifas.

Oprișan își dădu însă imediat seama ce avea omul în suflet și, ca și cum și el s-ar fi arătat dornic de vorbă, începu să-i răspundă blajin.

— Da, domnule, eu sînt.

— Și ce ai ? se prefăcu că-l întreabă, curios, ofițerul.

— Tuberculoză, domnule.

— Ași ! exclamă el cu o falsă sperietură în glas. Tuberculoza-i boală grea, măi. Cu așa ceva nu se vine aici, și nici nu știu ce cauți tu printre ăștia ? !

— Eu ce caut, domnule locotenent ?

Și fața lui Costache se întoarse oblic spre el, privindu-l de jos în sus.

— Dar cine ? Doar n-oi fi vrînd să spui că te-am adus eu aici, sau comandantul, îi răspunse rînjind satisfăcut ofițerul.

— Să zicem că dumneavoastră nu, și nici comandantul ; dar poate că s-or fi găsit alții care să mă trimită aici, replică Costache.

— I-auziți ce insinuează, tovarășe căpitan, se adresă el atunci unui superior care stătea ascuns în dosul ușii. Ai dracu' criminali. Păi, voi vorbiți, mă ? Voi, care știți bine ce-ați făcut ? Voi care v-ați sfișiat ca fiarele la Pitești ca să ne discreditați, lăsînd impresia că noi am patronat astfel de crime ? de atrocități ? Voi vorbiți, mă ? Voi care ați schingiuit și ucis fără milă la Gherla ? Ce-ți fi zis ; pe ăștia-i ducem noi că-s mocofani... Ei, uite că n-a fost așa. Ați încercat degeaba să ne compromiteți, n-ați reușit. Noi v-am dus pe voi, mă ! Sau credeați că vă jucați de-a „Reeducarea" ?

Oprișan îl privea impasibil, Mircea speriat, iar Gore și Iosif fierbînd de mînie. Tirada ofițerului politic îi scosese din pepeni. Îi mai auziseră și pe alții izbucnind, dar ca pe ăsta, pe nici unul.

— Băă, tîmpiților, păi noi avem o mie de ochi, continuă el. Și zicînd aceasta întoarse iute capul împrejur. Aici însă vi s-a-nfundat, v-am venit de hac. Așa că de data asta n-o să mai scăpați. Numai că noi n-o să vă omorîm, ca la Auschwitz, se mai simți el obligat să completeze. O să vă lăsăm tot pe voi s-o faceți. Clar, domnule tuberculos ? Cum v-ați așternut, așa veți dormi ! Vă place ? Hm ? !

Şi, ca să se convingă că-ntr-adevăr le place, atinse cu degetul tencuiala udă, în timp ce cu vîrful cizmei plescăi-n balta de apă de pe ciment.

— Ştii ce, tovarăşe sergent ? mai adăugă el, răzgîndindu-se parcă din hotărîrea-i pripită. O să-l laşi totuşi pe ăsta să stea cum vrea, să doarmă chiar, pîn-ce l-o apuca somnul de veci... Mai voi apoi să spună ceva, dar se opri. Şovăi o clipă ieşind după aceea val-vîrtej pe uşa celulei pe care sergentul o trînti cu putere în urmă-i.

— Hm, să fiu al naibii dacă ştiu ce să mai cred ! zise atunci Iosif. Ăştia ori sînt cretini şi repetă întruna placa cu Piteştiul şi cu Auschwitzul, ori sînt cinici şi-i dau zor cu crimele pe care nu le mai pot duce în spinare...

— Şi-ntr-un caz, şi-n celălalt, dragă Iosife, altceva mai bun de făcut aici n-avem, nici noi, nici ei, decît să ne măcinăm obsesiile şi să ne pîndim unii pe alţii pînă cînd va ieşi adevărul la iveală.

— Ş-acum crezi că nu-i momentul să iasă ?

— Ba da, dar degeaba, îi răspunse Oprişan.

— Hm ! făcu Iosif nedumerit. Totuşi...

— Totuşi, ce ? îl întrebă Gore. Apoi, văzînd că celălalt nu-i poate răspunde, îl invită să-l schimbe la pază ca să se odihnească.

CÎND simţurile încordate ale „paznicului“ oboseau, pînă a nu mai putea deslui foşnetul cizmelor încălţate în papuci sau zgomotul uşor pe care-l făcea datul la o parte al vizetelor rotunde, cel odihnit trebuia să-l schimbe pentru ca atenţia să nu scadă deloc. Dintre toţi însă, Iosif păzea cel mai atent. Era de altfel şi cel mai susceptibil şi n-ar fi vrut ca cineva să-i poată reproşa ceva nici măcar în gînd. Gore şi Mircea, dimpotrivă ; conveniseră de la început că, chiar dacă ar fi fost prins vreunul din ei, celălalt să nu se supere. Să te bizui doar pe ureche, cînd gardienii umblau cu cizmele încălţate în papuci anume ca să-i prindă dormind, era însă destul de greu. Şi totuşi, riscul se impunea oricum.

Trecînd la pază, Iosif se aşezase la căpătîiul patului cu ochii ţintă la vizetă şi urechea ciulită la zgomotele de pe coridor. Afară nu se auzea decît susurul apei de la

haznaua din capătul coridorului și, din cînd în cînd, șuieratul locomotivei trenului Moscova-Istambul, care trecea prin preajma fortului. Privirea îi era fixată pe gaura rotundă a vizetei, urechile ciulite la zgomote și gîndul aiurea. Se gîndea la ce păţise și ce ajunsese, spunîndu-și deseori cu voce tare replicile pe care ar fi trebuit să le dea cine știe cărui ofiţer anchetator și nu le dăduse. Se mira și el uneori că o lua razna, dar nu se mai putea reţine. Cuiva trebuia să-i vorbească pe șleau. Și propriile-i fantome suportau orice.

Costache îi privea pe sub gene. De-ar fi fost singur, ar fi fost altceva. Așa, cu ei, lucrurile luau o cu totul altă întorsătură. Dacă se îmbolnăveau ? Cine ar fi purtat atunci răspunderea ? Anchetatorii care-i băgaseră cu el ? Da, dar pînă la ei, numai gîndul că-l foloseau ca să-i îmbolnăvească îl chinuia amarnic. N-avea însă ce face. Ar fi protestat, dar în faţa cui, cînd totul era zadarnic, cel puţin pentru moment. Se vedea bine că intenţia celor ce-l aduseseră acolo era pieirea tuturor. Nu trebuia să mai scape nici unul, cu atît mai mult cu cît fiecare fusese martorul atîtor destrămări. Și totuși, oamenii aceștia care stăteau alături de el vor încerca să-l salveze și pe el sau numai pe ei, cerșindu-și mîncarea și medicamentele din mîna ofiţerului politic ? N-ar fi fost însă în firea nici unuia s-o facă, dacă umezeala, tuberculoza, dezinteria, foamea și statul veșnic cu mîinele pe genunchi n-ar fi avut și ele să-și spună cuvîntul mai degrabă sau mai tîrziu.

Îi privea din poziţia alungită în care-l tolerase pînă și ofiţerul politic. Dar de ce o făcuse oare ? Din sadism, din rafinament, sau pur și simplu dintr-o pornire omenească ? Mai era poate și teama de a nu muri prea iute sau în afara planului superiorilor. Cine știe, dar la ce bun să-și bată capul cînd cei de lîngă el meritau mai multă atenţie ?

Mircea și Gore se părea că se înţeleseseră din primele momente și se puseseră pe-o nesfîrșită luptă cu vremea. Iosif însă protestase. Se chiar aprinsese de revoltă, schiţase cîteva controverse cu ceilalţi, mai ales cu Gore, pentru ca în cele din urmă să cedeze și el sub imboldul elementarei evidenţe ; necesitatea rezistenţei în timp.

Cu acesta trebuia cîștigată lupta în Casimcă, cu timpul. Și povara zilei devenise cu atît mai copleșitoare,

cu cît cei închiși într-însa abia se mai puteau gîndi la ceea ce avea să vie în clipa următoare.

Le era greu. Iosif se chinuia să fie atent, iar Gore să aţipească repede ca să poată fura cît mai mult somn. Mircea stătea şi el ca un arc, întins însă mai mult între vis şi realitate. Era lung, scheletic, flămînd, cu urechile clăpăuge şi foarte urît. Ar mai fi putut apoi prezenta surprize, după socoteala şi experienţa lui Costache, dar omul nu trebuia judecat dinainte. E adevărat că ochii albastru-verzui şi vorba-i deschisă nu-i inspirau teamă, dar îi mai cunoscuse şi pe alţii, cu ochii tot atît de albaştri şi care, sub apăsarea teroarei, a foamei şi-a lipsei de speranţă-n timp, deveniseră fiare.

Iosif şi Gore în schimb nu-i mai puteau ascunde nimic ; de fapt, nici nu mai aveau ce. Trecuseră doar prin aceeaşi experienţă, iar în anchetă şi la proces se zbătuseră şi se apăraseră făcînd toate mărturisirile împotriva celor ce-i împricinaseră pe nedrept.

Să fie acuzaţi că se uciseseră unii pe alţii ca să compromită conducerea penitenciarelor, ancheta, guvernul, era prea de tot ! Şi totuşi, în pofida întregii montări măiestrite a procesului, răsturnaseră totul. Dar cu ce preţ !

SPERIAT de un zgomot mai mult imaginar, Iosif îi sculă brusc pe toţi. Gore sări ca ars de la locu-i şi, văzînd că fusese trezit în zadar, începu să-l bombăne.

— Dar ce ? Voiai să-l las să te prindă ? se dezvinovăţi Iosif.

— Cine, mă ? Nălucile tale ? Eu aşa te-am păzit ?

— N-ai dreptate, Gore, interveni atunci Mircea. Mai bine aşa, speriaţi chiar degeaba, decît să ne prindă.

— E adevărat, însă nu ştiu dacă cu aşa pază mai e posibil să şi dormi.

— De dormit da, de visat mai greu. Dar probabil că tu visai deja ceva. Altfel nu-mi explic indignarea faţă de Iosif.

— Oho ! Şi încă ceva colorat.

— Uite-l, mă ! Asta visează colorat şi mie-mi face reproşuri. Păi, ia să te las eu altădată să vezi şi nişte stele verzi sub cizmele lui Ştefan, dacă tot îţi plac culorile.

— Atîta-ţi trebuie, răspunse Gore, zîmbind şi trezindu-se de-a binelea.

— Daa ? ! Atunci rabdă-mi şi tu „alarmele“ ; doar vezi cu cine avem de-a face.

— Bine, treacă de la mine ! M-am înfuriat doar aşa, de formă, dar fiindcă am visat colorat, uite, stau eu de pază.

— Zău, mă, ai visat colorat ? Cum dracu' faceţi voi că visaţi colorat, cînd eu de-o viaţă-ntreagă mă tot chinui să apuc aşa ceva ? Măcar un crîmpei, o imagine barem.

— De, măi, visul colorat nu-i de nasul oricui. Pentru asta îţi trebuie „paletă“, nu glumă.

— Cee ? „Paletă“ ? Adică cum, voi aveţi şi eu nu ?

— Păi, dacă n-ai reuşit niciodată de cînd zici că te tot chinui, ce să-ţi fac eu ? Probă clară, că ce n-ai, n-ai.

— Traac ! se auzi deschizîndu-se brusc vizeta mare în dreptunghiul căreia se ivi chipul sergentului de pază.

— De ce vă certaţi, mă ? Ce discuţii vorbeaţi acolo ?

— Ce discuţii să „vorbim“, dom' sergent, despre Daci şi Romani.

— Băă ? Păi cu Dacii şi cu Romanii credeţi voi că mă duceţi pe mine ?

— Da de ce să vă „ducem“, dom' sergent ? Aştia au fost strămoşii noştri.

— Da, ai noştri, adică şi ai dumneavoastră, adăugă Iosif, ajutîndu-l pe Mircea să-l convingă mai repede pe sergent de adevărul istoric.

— Uite, mă, fii atent ! Mie nu-mi umblaţi cu şoalda, că, dacă vă descopăr legăturile cu aştia... v-aţi ars...

— N-avem nici o legătură cu ei, dom' sergent, zău nici una : ne-au fost doar strămoşi şi atîta tot.

— Bineee ! O să controlez eu, n-aveţi nici o grijă, dar dacă vă prind !...

Şi iertîndu-i, chipurile, de presupusa înrudire, închise încet uşiţa depărtîndu-se tot atît de tiptil pe cît de uşurel se şi apropiase.

— Ei, ce zici de părerea ăstuia şi de falsa-mi alarmă, domnule Gore ?

— Da, măi, ai o ureche de iepure. *Mea culpa*. Altfel o păţeam din prima zi.

— Ei, vezi ! Altădată să te bizui pe „nasul“ şi „urechea“ lui Iosif care, cînd adulmecă, n-adulmecă degeaba.

— Recunosc, îi spuse Gore, şi-acum la culcare, dar să nu uit, vise colorate !

— O ! De-aş avea măcar unul, sau barem o imagine !

— Dormi şi, într-o bună zi, dacă vei păzi întotdeauna ca azi, mai ştii... ?

După ce aţipi însă, Mircea-i zise lui Gore :

— Cum să facem, mă, să viseze şi ăsta colorat ?

— Păi ce, parcă e vreo metodă ? Şi-apoi tu crezi că eu visez colorat ?

— Aha, păi aşa stau lucrurile ? ! se trezi atunci Iosif. Adică astea vi-s culorile ? „Paleta" aia de care vorbeaţi ? Binee ! De-acum o să fiu mai prevăzător cu ceea ce aud din gura voastră. Şi iar se puse s-aţipească.

CÎND, după o încordare-ndelungă, se auzi o bătaie în peretele vecin, Gore fu primul care ciuli urechea. Bătaia se repetă apoi de două ori şi Mircea se repezi şi el să asculte. Iosif era nedumerit.

— Mă acoperi, Gore ? îl întrebă Mircea.

— Dă-i drumul, îl asigură Gore, înteţindu-şi veghea.

— Măi, avem o propunere ! se auzi de dincolo bătaia lui Aurel în alfabetul Morse. Noi aici ne-am hotărît să păzim pe rînd ca să putem dormi şi peste planul lor de somn. Dar cum înainte de a ajunge la voi, sergentul trebuie să treacă prin faţa uşii noastre, zic că, de veţi auzi un pumn în perete, să ştiţi că asta înseamnă „Vine !" V-am ruga însă ca şi cînd se întoarce din fundul coridorului, de la voi, să faceţi acelaşi lucru. Da ?

— Bineînţeles !

Şi entuziasmul lui Mircea se transformă într-un :

— Ura ! sîntem aliaţi acum şi cu vecinii. Ne ajută şi ei, aţi auzit ?

— Nu care cumva însă, culcîndu-se acum pe o ureche şi bizuindu-ne unii pe ceilalţi, să picăm şi mai uşor în plasă, zicînd fiecare că păzeşte celălalt, adăugă Iosif.

— Bineînţeles că nu, adeveri Gore. Mai ales cînd păzeşti tu.

— Mulţumesc, dar aş vrea ca acelaşi lucru să se întîmple şi cu voi.

— Fără frică, ţinu atunci să-l asigure şi Mircea. De altfel, ai să vezi, „sistemul" va funcţiona perfect.

— Deie Domnul ! Şi cît mai mult, dacă nu chiar pînă la urmă.

LA URMĂTOAREA apropiere a gardianului, într-adevăr, înainte chiar de a ajunge la celula 3, se auzi o bubuitură în

perete. Cei de la 2 săriră atunci ca arşi în poziţie reglementară. Iar cînd fu dată uşurel vizeta la o parte, în afară de încremenirea obişnuită nu fu nimic observat. Cum de puteau sta într-o atare poziţie îndobitocitoare, privind întruna la vizetă cu mîinile pe genunchi, paznicul nu se putea dumiri deloc.

— Trebuie să fie ceva suspect la mijloc de-i găseau mereu aşa, îşi spuneau toţi în faţa vizetei prin care filau. Altfel nu se poate.

Şi fiecare căuta să-i ia cît mai pe nepusă masă, ca să-şi explice misterul. Sistemul de apărare al celor dinăuntru funcţiona însă perfect şi auzul celor ce-şi „păzeau" odihna se ascuţise ca acul. Auzeau parcă şi gîndurile paznicilor, precum tîrşîiţii lor paşi de pisică, iar prevenirea că vin se dădea din capul coridorului.

— S-OR FI ALIAT şi cei de dincolo de voi cu noi ? îl întrebă odată Gore pe Aurel din celula vecină, auzind prin zid o foială mai îndepărtată.

— Pesemne, îi răspunse Aurel. Auzim şi noi, numai că nu-s vecinii de la 4, ci cei de dincolo, de la 5, adică de peste o celulă. Alături nu ştiu ce naiba se petrece, că, într-un moment cînd am încercat să vorbesc cu ei, m-am pomenit „turnat". Auzi, să spună nu ştiu care sergentului că cineva de alături — adică noi — bate în perete ?! Aşa că, de, vedeţi şi voi cum stăm.

— Reglementar, îi răspunse Gore.

— Da, se auzi de dincolo bătaia lui Aurel, însoţită de un rîs transmis şi el tot prin Morse.

— Da' ce-ţi închipuiai, c-aici eşti acasă ? încercă Gore să continue gluma.

— Nu, dar... noroc că nu ne-a prins, decît stînd „cum trebuie". Aşa că...

— Bum ! se auzi atunci iar o „bătaie" prevenitoare în zid.

— FORMIDABIL ! exclamă Gore depărtîndu-se de la perete, ca să nu fie prins bătînd în el. Să-l toarne pe bietul Popicu ! Of, of, iar...

— Şi cînd îţi spuneam eu, prevenindu-te ! sări de colo Iosif.

— Săracii ! zise atunci şi Costache, se vede că încă nu şi-au revenit din starea în care i-au ţinut pînă acuma la anchetă, sau poate chiar de la Piteşti.

— Dar de atîta vreme ? se miră Gore, în timp ce Mircea clipea întruna din pleoape.

— Da' ce, tu ai uitat prin ce-ai trecut şi prin ce-am trecut toţi în afară de ăsta ? Şi zicînd aşa-l arătă pe Mircea.

— Lasă asta, îi răspunse Gore, stînjenit de o amintire de care voia cu orice chip să scape. Ar fi fost de atunci destulă vreme să-şi revină. Ce dracu, doar toţi am trecut prin asta !

— Da, dar oamenii nu-s la fel, îi răspunse Costache. Psihologia comportamentului poate prezenta multe surprize. Dovadă, uite-o şi p-asta. Ăştia de dincolo întreabă cine-s cei de la 4 şi ăia îi toarnă de frică să nu le-o ia, chipurile, ăia-nainte, zicînd că-i încearcă. Ştii cum se judeca la Piteşti ?

— Adică cum, Costache ? Să-l torn eu înainte să mă toarne el ? îl întrebă curios Mircea.

— Da' tu ce crezi, c-acolo erau menajamente ? îi răspunse Iosif.

— Nu-i aşa, încercă Costache să-i explice lui Mircea, dojenindu-l în acelaşi timp pe Iosif. S-au întîmplat şi astfel de lucruri, dar în urma unui îndelungat proces, continuă el. O să-ţi povestim, însă mai pe-ndelete, după ce o să vedem ce ne mai aşteaptă.

— Doamne, dar cum s-a putut întîmpla ? continuă Mircea să se mire.

— Cum-necum, numai de n-ar da Dumnezeu şi aici aşa ceva, se grăbi Gore să completeze.

— Şi cînd eu vă spuneam că-mi miroase a Piteşti, ce mi-aţi zis ?

— Ţi-o fi mirosit ţie, dar pînă acum, la noi, aici, în celula asta mai va.

— Zi, Doamne fereşte, Gore.

— Păi ce să zic, c-am zis : numai tu să nu care cumva să-ncepi.

— Eu, măi ? Dar ce mă-i fi crezînd ?

— Aaa ! Deci vezi că şi tu ai început să protestezi la gîndul c-ai putea deveni ceea ce refuzi să devii.

— Păi, numai eu sînt aici ?

— Adică ? sări cît-colo şi Mircea, simţindu-se vizat.

— Tu să taci, că habar n-ai ce a fost acolo şi ce ţi s-ar fi putut întîmpla ?

— Mai încet, măi ! se auzi atunci glasul stins al lui Costache. Nu de alta, dar n-ar fi cazul să-ncercăm să ne acuzăm iar, numai de dragul controversei. Fiecare în definitiv îşi are soarta şi experienţele sale. De unde ştim noi cum ar reacţiona Mircea sau cum ar fi reacţionat, cînd el n-a fost acolo ?

— Norocul lui.

— Ei da, dar dacă Dumnezeu l-a păzit atunci, de ce să nu-l scutim şi noi de nişte judecăţi prezumtive.

— Las'că poate nu-l vor scuti ăştia, de acum înainte.

— Asta-i treaba lor, dar de ce trebuie să-l osîndim noi pînă atunci ?

— Nu-l osîndim, dar anumite lucruri parcă le ştim mai bine.

— Păi, dacă le ştii atît de bine, ar fi cazul ca măcar între noi să nu se mai repete, îl apostrofă Gore pe Iosif.

— Ştiţi ce ? Mai bine odihniţi-vă ca să vă iritaţi cît mai puţin. Şi zicînd acestea, Costache se-ntinse în pat, încercînd s-abată firul discuţiei pe alt făgaş.

ERA însă foarte greu, Iosif amintindu-şi întruna cu voce tare chiar de momentele pe care nu şi le putea şterge nicicum din minte.

— Păi, pot eu uita, măi Costache, clipa cînd te-au băgat în celula noastră de la Piteşti cu sacul tras pe cap şi plin de sînge, tu vorbindu-ne de dedesubt, ca dintr-o altă lume, şi spunîndu-ne să credem tot ce zic ei ca să n-ajungem ca tine, izbucni el într-o clipă de maximă tensiune. Şi tu ziceai atunci să nu mai ascundem nimic în noi, că-i tot degeaba, fiindcă lucrurile tot au să iasă la iveală, după cum de altfel au şi ieşit.

— Dar, ce ? Tu credeai că-n starea aceea mai era stăpîn omul pe ce zicea ? îl întrebă Mircea.

— Hai, gura, şi nu te băga unde nu te pricepi, că habar n-ai ! îi răspunse Iosif. Să-l fi văzut cum era cu sacul în cap, l-ai fi visat în fiecare noapte. Şi apoi, să fi stat tu cu cine stăteam eu, te-aş mai fi văzut făcînd pe curajosul cînd începea cîte unul să spună : „Măi, eu o rup cu trecutul !“ rupîndu-te apoi şi pe tine în bătaie, ca să le arate celor ce deja o „rupseseră“ că ei nu mai

au nimic cu „mișcarea legionară" și cu tot ceea ce a fost.

— Da, dar despre sacul din capul meu și de ceea ce a fost „înaintea" lui, știți prea puțin.

— S-o crezi tu, ce parcă nu ne-a povestit Ițoc, îi răspunse iute Iosif.

— Care Ițoc ?

— Ăla-nalt, cărătorul de la gunoaie ! Parcă-l văd și acum cocoșat în fața lui Țurcanu, care-l întreba-ntr-una :

— Ei, Ițoc ! te-ai reeducat ?

— Suuută-n sută, dom'le Țurcanu, îi răspundea nenorocitul, ridicînd brațele cu palmele desfăcute în fața lui ca și cum ar fi vrut să-și dovedească în mod absolut nevinovăția și că nimic „nereeducat" nu mai rămăsese-n-trînsul, nici măcar dosul palmelor.

— Aaa ! exclamă Costache, îl știu, era atît de înalt, săracul, că-l îndoiseră-n trei cu bătaia.

— Buf ! se auzi apoi un zgomot înfundat la capătul coridorului, umplîndu-i nările lui Iosif cu-n miros de mîncare caldă.

— E clar, spuse însă tot el, decepționat de semnificația tonului : zeamă de varză ! Și buza i se pleoști după gîndul care-l duse la vremurile cînd „Reeducarea" începutse tot cu zeamă de varză.

— DAR POATE c-o mai fi ceva în ea, adăugă optimist Gore.

— „Zîmbete", îi răspunse iute Iosif, ca și cînd s-ar fi temut să nu-l contrazică.

— Să vedem, se-ncăpățînă totuși Gore să nu creadă pînă cînd, zvîrlite-năuntru gamelele cu mîncare, varza din ele le „zîmbi" într-adevăr tuturor, goală, acră și murdară.

— Aha ! Dar mai e ceva-ntr-însa, nu-i chiar atît de rău, continuă el, în timp ce din lingura-i ridicată spînzura un cartilagiu, sau o rămășită de maț cu care fusese gătită varza. Parc-ar fi de la ecarisaj, adăugă el zîmbind și-ncercînd s-o și guste.

Mircea și Iosif se puseră-ntre timp să facă același lucru, Costache rămînînd singurul indiferent, cu gamela aburindă alături.

— Pe dracu ! înjură Iosif. La mine nimic. Nici măcar un maț sau vreun șoarece uscat din jumări.

Şi lingura-i răscolea mereu zeama aburindă, din care nu ieşeau decît decepţii.

— La mine-n schimb e ceva, se auzi şi glasul lui Mircea, însă parcă-i tot un maţ sau ceva gelatinos.

— Mda, suspină Iosif şi mai dècepţionat, după ce se convinse cu ochii lui că din lingura lui Mircea spînzura ceva dubios.

— Dac-ar fi şi la mine la fel, tot mai ziceam c-am noroc. Aşa...

— Aşa uite că tot ai, îi zise Costache întinzîndu-i gamela lui. Uite-ncearcă şi aici. Răscoleşte, poate dai de ceva.

— Păi nu aşa, Costache. Dar tu ?

— Eu ? Nu vă-ngrijiţi deocamdată de mine, mie nu mi-e foame. Şi apoi, dacă tot m-au adus aici, ar trebui să-mi dea altă mîncare. Regimul de T. B. C., cum l-am avut şi la spital, la Văcăreşti.

— Şi dacă nu ?

— Dacă nu, să vedem ; de cerut tot o să cer. Aşa că pîn-atunci, ia-o, Iosife, şi poftă bună !

— Da'-n cazul ăsta s-o-mpărţim, de ce să iau numai eu ?

— Ascultă, Iosife, se auzi atunci propunerea lui Gore. Pe-asta a lui Costache o iei tu şi-n trei o-mpărţim pe a ta, dacă lui nu-i trebuie.

— Bun, şi Iosif schimbă iute gamelele, gîndindu-se că va fi mai norocos, găsind în cea primită vreo jumară industrială sau vreun rest de copită.

Nu se pregătiseră însă bine să-mpartă cea de-a patra gamelă, cînd uşiţa vizetei mari se deschise auzindu-se prin ea, de pe coridor, glasul sergentului care-i întreba de unde au o gamelă în plus ?

— Nu-i în plus, dom'le ; e a lui, se repezi Iosif să-i spună, arătîndu-i-l pe Oprişan. El nu poate mînca.

— Atunci daţi-o afară ! Dar tu de ce nu mănînci, mă ? i se adresă el bolnavului, ca şi cum parcă pînă atunci ar fi uitat de el.

— Nu pot, dom'le. Asta nu-i mîncare pentru bolnavi.

— Io'tă-te ! Dar unde te-i fi crezînd tu, aici, la hotel, la vreo casă de odihnă ? Păi aici eşti la Jilava, băă ! Ai auzit tu de Jilava ? mai încercă el să adauge ceva ca de la sine, vîrîndu-şi totodată şi chipul în dreptunghiul vizetei deschise.

— Cu mult înaintea altora, dom'le, îi răspunse Oprişan. Am auzit de ea pe cînd, poate, dumneata te mai jucai încă-n praf.

— Zău, mă ?

— Zău că zău ; că nu prea sînteţi de-o vîrstă, interveni enervat Iosif.

Se pregătise apoi să-i mai spună ceva dar sergentul, văzîndu-l că se apropie de el, în loc s-asculte, îl invită să dea gamela afară. Gore sări atunci că nu, că o va mînca Costache. Sergentul se-ncăpăţînă însă şi pînă la urmă fu chemat ofiţerul de serviciu, dar tot fără să scoată gamela. Cînd fu tras apoi zăvorul şi-n prag se ivi ofiţerul chemat, la picioare-i fu pusă însă o gamelă în care nu se mai găsea nici cea mai mică urmă de maţe, zgîrciuri, copite sau jumări industriale. Era cea din care Iosif mîncase totul.

— Ia-o ! îi spuse ofiţerul sergentului — bineînţeles fără să-şi fi dat seama de truc —, împingînd-o cu vîrful cizmei. Şi de ce zici, mă, că nu vrei să mînci ? Faci greva foamei ? Vrei să scapi de aici mai repede. Să „dai în primire" înainte de termen ?

Şi-n zîmbetul nedefinit de pe faţa cu mustăcioară abia mijită se putea citi o curiozitate amestecată cu temeri şi satisfacţie.

— Pentru că asta nu-i mîncare de om bolnav ; i-am mai spus-o şi sergentului, îi răspunse scurt Oprişan.

— Ei, atunci, aşteaptă tu să fii servit ca la restaurant, zise ofiţerul, grăbindu-se să-ncuie uşa.

— Nu ca la restaurant, ci cum scrie-n regulamentul „umanist" şi-n legea pe care tot dumneavoastră aţi făcut-o.

— Ce-ai zis, mă ? se repezi atunci ofiţerul la Costache, redeschizînd uşa. Legea, mă ? Păi voi aţi uitat că sînteţi aici în afara legii ?

— Ei, asta n-am ştiut-o, dom' locotenent ! Pîn' acum nu ne-a spus nimeni aşa ceva.

— Păi s-o ştiţi atunci de la mine, c'aici aşa sînteţi şi că pentru d-ăştia ca voi nu-i nici milă, nici lege.

— Dar cum om fi noi, doamne, în ochii dumneavoastră, dom'locotenent, se-ntrebă Iosif, de pentru noi nu-i nimic să ne apere ?

Ofiţerul, luat repede, se-ncurcă puţin. Într-adevăr, cum dracu erau ei ? Le spusese lor ofiţerul politic ceva

într-o ședință-fulger, dar, din tot ce auzise, nu reținuse decît că ăștia ar fi fost niște dușmani atît de mari, încît naziștii lui Hitler ar fi fost miei pe lîngă ei. Și neputîndu-și stăpîni gîndul, murmură cu voce tare : „draci !“, apoi amintindu-și că, potrivit materialismului dialectic, așa ceva nu putea fi, rectifică : „naziști !“

— Aa, noi naziști ? se miră Iosif.

— Dar ce, mă, nu sînteți naziști ? Atunci de ce v-au băgat aici, doar împrejur sînt atîtea camere goale ?

Și-ntr-adevăr, de ce naiba îi băgase tocmai aici și cu-n așa „regulament“, se-ntrebă și Iosif în sine.

— Păi, dom'locotenent, continuă el revenind brusc la realitate, ăsta-i tratament ; asta-i închisoare ? La Auschwitz era mai bine, la Buchenwald...

— Nu-i așa, Costache ? îl invită el apoi și pe Oprișan să-i adeverească spusele : Uite, să vă spună el, c-a fost și acolo !

— Tu, mă, ai fost și acolo ? îl întrebă atunci ofițerul curios.

— Da, dom'le ; la Buchenwald ; însă un an numai, pînă ce ne-au scos americanii de acolo, dar... și voind să mai spună ceva, îl înecă tusea. Scuipă apoi în sticla pe care nu i-o mai luă nimeni și cînd dădu să continue, ofițerul, de frica microbilor, probabil, o și zbughise, încuind ușa după el.

Plecase însă nedumerit. Să mai fi fost oare ăsta și pe la Buchenwald ? Dar atunci de ce mai ajunsese și aici ? Era ceva ce nu pricepea și ceva ce-l făcea să se mire în același timp. Totuși, spre a nu-și bate prea mult capul cu nedumerirea, raportă că „un deținut de la specială, care zice c-a fost și pe la «Bucănvald», refuză mîncarea.“

ÎN CELULĂ însă, Iosif, răscolind gamela lui Costache, observă că-ntr-însa se aflau toate noroacele : un vîrf de copită, o frîntură de jumară, o bucățică de zgirci și ceva mult și mucilaginos.

— Mai bine taci și-nghite-l, îl sfătui Gore. Ce mănînci nu prea e de arătat.

— Doar nu ești invidios ? îl întrebă Iosif rîzînd. Că acuș „împart“ cu voi !

Și, zicînd acestea, se pregăti să secționeze cu lingura cartilagiul mucilaginos care rezista tăierii, cufundîndu-se tot mai perfid în varza și așa murdară.

— Scuteşte-ne ! îl rugă şi Mircea care era de fapt cel mai flămînd.

— Uite, Costache, pentru tine am oprit de dimineaţă niţică mămăligă. Ia şi tu, că tot n-ai pus nimic pe limbă.

Şi, zicînd acestea, Gore îi întinse o firimitură singura ce-i rămăsese din calupul de dimineaţă, pe care-l reţinuse pentru neprevăzut.

— Mulţumesc, Gore, dar nici nu pot, nici nu mi-e foame !

În ochi însă-i licări o scînteie de bucurie. Gestul lui Gore îl emoţionase.

— Mai bine mănînc-o tu, că şi-aşa aici nimeni n-are surplus.

— Dar tu, Costache ? îl întrebă iar Iosif.

— Eu deocamdată, v-am spus, nu-s flămînd, şi-apoi cum naiba le dovedesc ăstora că-s bolnav, decît nemîncînd ?

— Şi ce, parcă ei nu ştiu ? N-au fişa ta ? Nu ştiu ei că te-au scos din spital ca să te aducă la proces ? adăugă Gore.

— Ba da, dar e singura-mi modalitate de a riposta împotriva văditei lor dorinţe de a mă ucide. Nemîncarea-i supără totuşi, cînd mi-au pregătit o agonie atît de frumoasă. Şi-apoi prea comod şi-ar spune după aceea că m-a răpus boala.

— Dar de-mbolnăvit, cine te-a îmbolnăvit ? îl întrebă Gore.

— Mai întrebi ? Păi nu-i aceeaşi mînă care ne-a pregătit şi Casimca asta ? zise Iosif, trăgîndu-i un picior tinetei.

— Zău, mă ? se auzi atunci de dincolo de uşă o altă voce cunoscută.

OFIŢERUL politic în carne şi oase, profitînd de lipsa lor de pază, ascultase tot ce vorbiseră în timp ce-şi răscoleau gamelele.

— Ia deschide-mi aici ! îi porunci el sergentului.

— Şi zi, mă deşteptule, noi l-am îmbolnăvit pe ăsta, hai ? Sau oi fi şi tu bolnav ? i se adresă el lui Iosif, nevoind să redeschidă direct discuţia cu Oprişan.

— El nu, dar Oprişan da, îi răspunse Gore şi, bineînţeles, de vreme ce l-aţi scos din spital ca să-l băgaţi cu noi, nici nouă nu ne nutriţi gînduri mai bune. De alt-

fel, întreagă coşmelia asta nu-i decît o anticameră a morţii ; sau credeţi poate că aici se poate rezista cu mîncarea pe care ne-o daţi, stînd şaptesprezece ore într-o poziţie imbecilizantă la marginea patului, cu mîinile pe genunchi şi ochii ţintă la vizetă ? Unde mai pui umezeala, lipsa de lumină, mucegaiul şi boala unui om care scuipă continuu din trei caverne !.

— Voi v-aţi făcut-o cu mîna voastră. Ce, eu v-am adus aici ?

— O ţineţi una şi bună, dom'le, cu „Cine v-a adus aici, eu, comandantul ?" Dar cine dracu' ? Că doar de bună voie nici noi n-am venit în hruba asta.

— Crimele voastre, Piteştiul...

— Da, ale noastre ? Dar la-ndemnul cui s-a făcut ce s-a făcut acolo ? Cu cine a stat de vorbă, oare, Ţurcanu, înainte de a începe „Reeducarea" ? Cu mine sau cu Nicolski şi cu oamenii lui ?

Şi cînd l-aţi văzut încolţit pe acest tovarăş, şef de departament din Ministerul Securităţii de atunci, ce v-aţi spus (Ţurcanu declarase la anchetă şi la proces cum se petrecuseră lucrurile) : îi sacrificăm pe Nicolski, pe Marina, ofiţerul politic de la Piteşti — îl ştiţi doar, omologul dumneavoastră —, pe Dumitrescu, apoi directorul închisorii, care avea şi el ceva neclar în dosar ; şi pe încă alţi vreo cîţiva gardieni — ca şi aceştia de aici, de altfel, tot oameni de încredere — pentru ca lucrurile să nu transpire afară, şi cu asta basta ! Ţurcanu şi cu cei vreo patruzeci care au început „Reeducarea", împuşcaţi fiind şi ei după proces, cu acte-n regulă, „pentru atrocităţi comise cu scop compromiţător la adresa închisorii şi regimului", cine să mai vorbească despre ce-a fost ? Cîteva victime, martorii ?

O să scăpăm noi între timp şi de ăştia, v-aţi spus, creîndu-le condiţii din care să nu mai iasă nici unul viu. Şi apoi să vedem cine o să mai aibă curajul să dezgroape morţii ? Doar cunoaşteţi formula !

— Spune-i-o, mă, i se mai adresă Iosif în pornirea-i nestăpînită lui Mircea. Poate că dom' locotenent n-o ştie, sau a uitat-o. Ce dracu ! Tu ai fost între timp eliberat şi ştii : „Declar pe propria-mi răspundere că nu voi spune nimănui nimic din ceea ce am trăit, văzut şi auzit în incinta închisorii sau a lagărului din perioada detenţiei sau

a reţinerii mele". Semnat apoi XY şi, bineînţeles, prelucrat, prevenit şi ameninţat cu cele de rigoare. Încolo : „Partidul nu greşeşte... ce, eu v-am adus aici ?... comandantul ?... Crimele voastre, mă !" — Dar oare ale cui sînt crimele atunci, domnule ofiţer politic ? Ale mele, ale lui, ale ăstuia, care abia acum trei ani a intrat aici ?

— Şi zici, mă, că nu vrei să mînci ? Faci grevă, hai ? îl întrebă ofiţerul politic pe Oprişan, încercînd să evite discuţia cu Gore şi Iosif.

— Dar nici să mă las ucis ca un berbec, domnule locotenent, îi răspunse Oprişan. De murit însă o să mor, n-aveţi grijă, dar cum vreau eu, nu cum vreţi dumneavoastră.

— Al dracu ! Şi cum vrei să mori, mă ? Demn, patriotic, vitejeşte, ca pe cîmpul de luptă ? ! Cum aţi învăţat voi în şcoala burgheză : „Trei culori", „Pe-al nostru steag", „Sfîntă tinereţe"... ai ? Se vede că şi aici te ţii numai de agitaţie. Nu-ţi prea convine să pieri ca şobolanul în cursa pe care singur ţi-ai pregătit-o ! Dar fie, noi sîntem umani şi poate c-o să-ţi dăm şi regim de tuberculos, însă viu de aici tot nu scapi, asta ţi-o garantez eu. Iar cu voi, ăştilalţi trei, mai stăm noi de vorbă, încercă el să încheie, dînd să se retragă în dosul uşii.

— Fără-ndoială c-o să mai stăm, dom'le, îi strigă Iosif. De altfel şi Marina, la Piteşti, cînd începuse „Reeducarea", tot aşa vorbea, pentru ca apoi la proces să se mire şi el de ceea ce ajunsese să declare. Îi cunoaşteţi doar declaraţiile sau să vi le reamintesc eu ? „Da, recunosc că m-am aliat cu aceste elemente criminale, întrucît tatăl meu a fost chiabur şi legionar, voind astfel să compromit şi eu regimul, partidul şi organele de conducere ale închisorii..."

— Da ? Vă amintiţi ? Poate nu vi s-a prelucrat la nici o şedinţă ? Şi Iosif i se proţăpi înainte ca o barieră de cale ferată, rînjindu-i pe sub mustaţă tot aşa cum îi rînjise şi el.

— Noi doi o să mai avem de-a face, îi promise atunci ofiţerul politic. Şi uşa le fu din nou trîntită în nas, lăsîndu-l însă pe Iosif în dosul ei parcă şi mai furios.

DIN trei-patru linguri, terminară apoi şi Mircea şi Iosif ce le mai rămăsese-n gamele şi, cu ultimele-nghiţituri în gît, cînd se deschise iar vizeta, le prezentară toţi linse,

curate, de parc-ar fi fost niște scoici. Nici urmă de zgîrciuri, de mațe sau de copite, nici urmă de nimic dubios care le produsese la-nceput scîrbă, nu se mai putea vedea pe fundul sau pe pereții vasului cîrpit cu zdrențe și săpun. O poftă nesatisfăcută decît doar în parte îi făcuse să lingă totul, lăsîndu-le în gură și-n mațe acea senzație stupidă de foame pe care de ani de zile n-o mai puteau stinge.

Era foamea unor vremi în care numărul de calorii pe zi pentru „dușmanii poporului" nu trebuia să depășească „mia" și nici apa de băut, prevăzută pe cap de om, conținutul unei gamele.

MIRCEA era cel mai înalt dintre ei, avea un metru optzeci și patru, privirea cea mai galeșă, ochii cei mai scurși (după mîncare) și greutatea cea mai mică. Era un schelet ; un schelet îmbrăcat într-o piele lividă, cu genunchii măciulii, umflați de edemul cașectic și cu urechile prinse ca niște toarte de cratiță pe un craniu pe care l-ar fi rîvnit orice student la disecții. În schimb, pe gîtul mic, îndesat și scurt al lui Gore, tuberculoza ganglionară umflase două pungi trapezoidale, făcîndu-l să arate ca o pară cu codița-n sus. Altfel, era sprințar și vioi ca un purece.

Iosif îl admira ori de cîte ori îl vedea mișcîndu-se și, privindu-i întruna și pe Costache și pe Mircea, se socotea fericit că-n jurul gleznelor lui încă nu apăruse edemul cașectic. Îl încerca doar foamea, pe care nici el nu și-o putuse stinge vreodată de cînd intrase-n închisoare. Trecuseră mulți ani de atunci, zece-n șir, și dățile cînd se umflase doar, fără a se simți și sătul, le putea număra pe degete. Rîse chiar amintindu-și cum o dată, la Gherla, primiseră arpacaș și cum Tavi Voinea, nevoind să scape prilejul săturării, îl îndulcise și cu niște calciu gluconic, la care adăugase, în loc de vitamine, și puțină drojdie furată de Ștoc de la brutărie, mîncînd după aceea toată amestecătura ca pe o mămăligă. Se umflase apoi ca un cîmpoi, nemaiprididind să dea dintr-însul, pe toate „găurile", tot ce băgase-n el cu atîta poftă.

— Doamne ! ce-mi mai trece prin minte ! își zise în sinea lui, cînd, alături, Mircea și Costache-s aproape pe dric !

Și, privindu-i mai bine, rămase cu ochii pironiți pe ei. Din țeasta lui Oprișan, ochii sfredelitori sticleau ca doi cărbuni aprinși. Mușchii nu-i mai rămăseseră decît la

fălci, ca să vorbească, la mîini, ca să-şi poată duce sticla cu spută la gură şi la picioare, ca să păşească pînă la tineta de murdărie. Încolo, pielea-i învelea oasele ca o traistă sculele de dulgher.

MOMENTUL era prielnic. Iosif şi Mircea aţipiseră. Sergentul era preocupat şi el cu înapoierea ciuberelor în care fusese adusă mîncarea, iar Gore şi Aurel vorbeau în tihnă prin perete. Bătăile alfabetului Morse se-nşiruiau automat, nici unul neaşteptînd ca celălalt să termine. Fiecare dădea semn că pricepuse mesajul după cîteva ciocănituri. Erau pricepuţi amîndoi atît la transmisie, cît şi la recepţie, încheieturile degetelor mijlocii îngroşîndu-li-se ca măciuliile beţelor de tobă. Simţurile li se ascuţiseră şi ele ca acul şi nici un fîşîit de pas de pisică nu le-ar fi putut scăpa „neprins". Se bizuiau pe ele, ca pe prietenii care nu-i trădaseră niciodată şi, prin zidul de beton pe care-l transformaseră într-un telefon fără fir, comunicau perfect.

— Ce-a fost la voi ? întrebă Aurel.

— Niţică „gălăgie" cu Costache. A venit apoi ofiţerul de serviciu, care ne-a umflat o gamelă şi după aceea „politicul". L-a făcut Iosif cu ou şi cu oţet şi i-a turnat în faţă tot oful lui cu „Reeducarea".

— Auzeam eu ceva, c-am tras cu urechea la uşă, dar n-am prea auzit tot, îi răspunsese Aurel ; doar cînd îi spunea ce a păţit „politicul" de la Piteşti, am înţeles mai clar.

— Hm ! a fost într-adevăr un spectacol de zile mari ! Să-l fi văzut pe Iosif dezlănţuit, era ca o furie.

— Dar să-l fi văzut şi pe Tavi Voineă, cum se-nvîrtea aici ca-n cuşcă cînd a auzit despre ce era vorba la voi. Mai ales cînd i-a răsunat în urechi numele lui Ţurcanu.

— Cred, dacă a fost în acelaşi proces şi-n aceeaşi anchetă.

— Mare lucru c-a scăpat neîmpuşcat pînă acum !

— Lasă-l, săracu', că numai el ştie prin ce a trecut. Zice că i-au citit sentinţa la moarte imediat după judecată, şi-apoi cinci ani l-au ţinut permanent în tensiune, spunîndu-i că, dacă acceptă să declare la procesul nostru ceea ce ai văzut bine că a declarat, îi vor comuta pedeapsa.

— Şi el, bineînţeles, a acceptat...

— Păi, zice că la-nceput s-a împotrivit din răsputeri dar, după aceea, pe el, pe Nuti şi pe Ranu i-au dus la Rîmnicu-Sărat şi-apoi, acolo, anchetă ! Cincisprezece zile a fost ţinut legat fedeleş de-un stîlp, făcîndu-şi toate nevoile pe el şi primind mîncarea cu sila.

— De ce-a-nghiţit-o ?

— I s-a băgat totul cu sonda.

— Şi ?

— Şi apoi s-a îmbolnăvit de tuberculoză. După aceea, ca să constate dacă are caverne sau nu, cică l-au dus o dată într-un car cu fîn în oraş, bandajat din cap pînă-n picioare. Arăta ca o mumie egipteană. Spune că numai ochii-i putea mişca liber în cap, încolo totul era legat şi acoperit cu pansament. Să-l auzi ce povesteşte, nu ştii ce să faci, să mori de rîs sau de plîns.

— Da, dar să ajungă să declare, la proces, că Costache şi alţii s-au lăsat bătuţi şi mutilaţi ca să inducă în eroare conducerea penitenciarelor pentru a-i elibera pe ceilalţi mai tineri, adică pe mine, Iosif şi alţii — chipurile ca „reeducaţi", ca să ne putem continua afară nestingheriţi „activitatea", mi se pare tot atît de monstruos ca tot ce i s-a făcut lui. Şi eu am făcut multe, nu zic ba — şi Gore simţi cum îl trece un val de sudoare la gîndul unor amintiri nedorite —, dar la proces tot le-am spus-o pe şleau. Era ultima şansă...

— Da, îl întrerupse Aurel ; dar ce să faci dacă la alţii instinctul de conservare e mai puternic ? Acum şi lui îi pare rău. Îşi muşcă buzele.

— Dar cel puţin i s-a comutat sentinţa ?

— Zice că nu.

— Atunci ce brînză a mai făcut ? Înseamnă că în orice moment îl poate duce să-l execute.

— Da, dar şi Nuti e în aceeaşi situaţie.

— Păi, acelaşi lucru e şi cu el, doar au declaraţii similare. Şi Ranu la fel. Numai Bordeianu a spus exact cum s-au petrecut lucrurile.

— Cred şi eu, de aceea au şi-nceput să-l oprească. Săracul ! Pe unde o mai fi oare acum ?

— În celula cinci, de la capătul gangului. La program m-am uitat pe gemuleţul becului şi i-am văzut pe toţi de acolo. Sînt patru : Dragoş Hoinic, Gheorghe Caziuc, Virgil Bordeianu şi Ranu Popa.

— Şi alături de voi ?

— Alături : Dan Dumitrescu, Pavel Grimalski, Aristotel Popescu şi Vică Negulescu.

— Bun ! Atunci înseamnă că-i ştim pe toţi care sînt aici.

O BUBUITURĂ în perete îl făcu pe Gore să se desprindă iar ca fulgerul de zid. Şi să le dea şi celor doi care aţipiseră cîte un picior în coastă.

— Imbecilă poziţie ! bombăni Iosif, trezit brusc din somn. Şi ce mai aţipisem ! 'Tu-le mama lor de sadici ! Dar tu, mă, nu puteai să ne scoli mai uşor ?

— Adică cum ? Să te fi trezit după ce te vedea, ca să nu te sperii ? Dar tu cum m-ai trezit adineaori, cînd eu dormeam şi tu păzeai ? Cu menajamente ?

— Nu, măi, rîse Iosif ; aşa, mai cu grijă, ca nici eu să nu mă sperii, nici sergentul să nu mă prindă.

—Mde ! Încă n-am aşa fineţe şi nici atît de mult exerciţiu. Poate peste vreun an, doi...

— Atunci m-ăi putea prohodi ; cu hodina de azi, dacă ajung anul.

— Da ? ! Şi ce ziceai mai de dimineaţă, că aici fiecare moare pe socoteala lui ! Ei, acum îţi mai menţii părerile ?

— Ce dracu, măi, pînă şi tu ?... Păi dacă am zis, ce, am şi dat cu parul ? Sau nu te-am păzit şi eu ?

— Da, dar vezi ce-nseamnă punerea într-o situaţie neprevăzută !

— Apropo de punere-n situaţie, dar, zău, la Piteşti tot aşa a început ? întrebă Mircea.

— Dar de Gherla nu vrei să ştii nimica ? îl întrebă Iosif, parcă gelos că se interesează numai de Piteşti.

— Fiindcă el a păţit mai multe acolo, îi spuse Gore zîmbind cu subînţeles.

— Nu ştiu care a păţit mai multe. De altfel, uitasem că tu le ştiai pe toate.

— Ai putea fi mai stăpînit cu aluziile, Iosife, interveni atunci Costache. Gore se aprinse la faţă ca focul.

— Gore, într-adevăr, continuă el, le-a avut pe ale lui, dar fără afirmaţiile sale de la proces, eu aş fi fost azi un om mort.

Se ridicase chiar pe şezut în pat, făcînd un efort imens să vorbească. Îl îneca o tuse interioară, vorbele-i şuierau.

Mîinile-i erau ca niște vreascuri, iar ochii străluceau mutîndu-și privirea cînd pe unul, cînd pe celălalt. Inspirase adînc, voind să-nceapă să spună ceva grav despre toți, cînd Gore i-o luă înainte.

ȘI ÎNCEPUSE destăinuirea nemaisuportînd ca alții să vorbească în numele lui. Voia ca-n ceea ce-l privea, el să pună punctul pe „i" și se pornise ca un torent pe care nimic nu-l mai putea stăvili, adresîndu-i-se însă parcă numai lui Mircea.

Și Mircea înțepenise, ascultîndu-l cu gura căscată și cu ochii pironiți ca pe-o icoană vorbitoare. I se-mplinise dorința : i se vorbea despre Pitești, Gore spunîndu-i ceea ce-l arde ori de cîte ori Iosif făcea vreo aluzie sau ori de cîte ori îi amintea de ceea ce n-ar fi vrut niciodată să știe.

Alături, Iosif rămăsese și el fără glas, precum copilul care, jucîndu-se cu chibriturile, dăduse foc casei.

Li se spulberase tuturor somnul și parcă vremea se oprise-n loc, ca să poată fi aduse-ntr-însa toate nălucile trecutului.

— DA, MIRCEO, așa a fost, cum a vrut să spună Iosif. La Gherla am fost într-adevăr cineva.

Iosif înghiți în sec privindu-l, în timp ce lui Costache ochii-i sticleau mai aprinși ca oricînd.

Avea oare să spună și lucruri pe care nu le spusese la proces ? Dar ce deschis și sigur vorbea ! Iar din Mircea făcuse un confesor în fața căruia se spovedea, deschizîndu-și tot sufletul.

— Un om prostit, însă de bună credință, continuă el, pentru că, aflînd atunci de marxism, socoteam că, practic, printr-o astfel de doctrină putea fi mîntuită lumea, creștinismul pe lîngă el rămînînd un fleac.

Și nu știu cum naiba s-a făcut că glasul propovăduitorilor de la Pitești mi-a răsunat deodată în urechi, ce-i drept într-un moment de groază, precum lui Petru vocea Domnului, iar chemarea : „Sculați, voi oropsiți ai sorții", aceea a ispititoarei Internaționale, ca cel mai irealizabil apel. Și eu, ca prostul, mă ridicasem totuși împotrivă. De ce oare ? Ce aveam eu de-mpărțit cu burghezia și cu niște exploatatori despre care se mai spunea că fuseseră sîngeroși ? ! Țara ? Patria ? Cuvinte care începuseră să-mi

răsune gol în urechi, părîndu-mi-se că mă convinsesem deodată, în timp ce noile „adevăruri" puneau tot mai mult stăpînire pe mine. Munca, sîrgul, obida deveniseră singurele valori la care merita să mă opresc. O *tabula rasa* făcusem din totul şi ceea ce rămăsese-n faţa mea era oferta unei vieţi în care nu trebuia să precupeţesc nici un efort. Credeam că, dacă voi munci fizic, voi putea dobîndi chiar raiul pe care alţii ni-l făgăduiseră doar în ceruri. Eu însă-l voiam aici, pe pămînt, şi dacă s-ar fi putut înfăptui cît mai repede cu mijloace ştiinţifice, cu atît mai bine. Apoi mi se mai părea că promisiunea de aur : „De la toţi după capacitate, fiecăruia după nevoi", nu se putea împlini decît cu preţul celei mai mari străduinţi sau munci, pe care ar fi trebuit s-o facă, în primul rînd, cei ce erau în stare de ea. Doamne ! Ce orb fusesem ! mă gîndeam eu, căindu-mă că pînă atunci nu-mi dădusem seama de toate astea ! Cine mi le ascunsese şi de ce ? Amăgindu-mă cu false idealuri ? Ce putea astfel să mai însemne pentru mine o biată ţară între nişte prăpădite de graniţe, cînd lumea trebuia să fie a tuturor celor ce munceau şi asudau ca tata, mama şi fraţii mei ? Munca intelectuală ! Înşelăciune şi praf în ochii mulţimii, singura muncă adevărată părîndu-mi-se aceea în urma căreia, seara, trebuia să cazi frînt de oboseală, dormind buştean pînă dimineaţa. De ea aveam nevoie şi iată că perspectiva ni se oferea din plin, în fabrici, pe şantiere, sau la Canal. Nu mă gîndeam însă la ea decît ca să scap de cei patru pereţi ai celulei, de cei din jurul meu, dezlănţuindu-mă în lucru ca-n izbăvire. Orice aş fi făcut, numai să obosesc şi să mă desfăşor aşa cum se desfăşura tata cînd ne mutam vara de pe o holdă pe alta, pentru seceriş. Un cîmp întreg era al nostru şi noi toţi ai cîmpului.

— Să te desfăşori, va să zică, asta îţi trebuia mai înainte de orice, se gîndi Mircea.

— De ce nu plecam însă după voia firii mele ?

Era o întrebare pe care mi-o puneam deseori şi la care mi se răspundea mereu că din pricina „bandiţilor" care nu voiau să-nţeleagă „noile zori" şi noul mers al vremii.

Deci ei erau pricina. Ei erau cei ce-i ţineau pe oameni în întunericul lumii acesteia şi-n amăgirile celeilalte, ne-

putîndu-se desprinde de ceea ce eu reuşisem să mă desprind atît de uşor şi să judec atît de „clar".

Cînd mă gîndesc însă acum ce „logician" ajunsesem atunci, îmi vine să regret că am avut cîndva douăzeci şi şase de ani.

— Lasă regretele şi spune mai bine ce ţi s-a întîmplat înainte de a fi ajuns să judeci atît de „limpede" marile adevăruri ale „ştiinţei omenirii", îl invită Iosif. Ar fi mult mai „convingător" pentru Mircea, căruia şi aşa văd că i te adresezi.

— Da, mă cuprinsese iluminarea şi uitasem începutul... Da, îl uitasem şi, ce-i mai ciudat, uitasem, ca prin farmec parcă, tot ce păţisem pînă cînd ajunsesem să mă „luminez" şi să mă „pătrund" de noile adevăruri, a căror logică mă fascina. Se făcuse însă de mult mutaţia premiselor în mine şi-n gînd nu-mi stătea decît un lucru : dacă se putea dobîndi fericirea şi raiul pe pămînt pentru toţi, de ce nu-l obţineam cît mai repede, şi aici ?

Ce putea fi de altfel mai nobil — îmi ziceam eu — decît o lume în care de la fiecare să i se ceară după putinţă, dîndu-i-se fiecăruia după nevoie ? Şi mai oribil decît opoziţia în faţa unei atari împliniri ? !

Burghezia mi se păruse atunci cel mai monstruos lucru de pe lume.

Şi în judecata-mi „limpede", în categoria celor puşi în slujba ei, mă vedeam, pînă la „desprindere" chiar şi pe mine dimpreună cu toţi cei ce nu făcuseră încă „marea cotitură", hotărîtul pas al rupturii. De ce însă ? Din neputinţă, din neştiinţă, sau din rea-voinţă ? Şi atunci mi-a sunat în urechi o nouă lozică cu care abia mă familiarizasem, socotind-o însă extrem de îndrituită : „Dacă nu ştii, te-nvăţăm ; dacă nu poţi, te ajutăm ; dacă nu vrei, te forţăm". Deci ce putea fi mai firesc decît o asemenea constatare şi o atît de logică şi judicioasă reacţie împotriva deficienţelor a relei-voinţe şi a neputinţei ?

— Mă, dar prost ai mai fost, cu toată deşteptăciunea ta, murmură Iosif. Cum naiba de tocmai deştepţii o scrintesc mai rău ? !

— Taci, idiotule, c-o să-ţi explic ; pentru că-n felul acesta mi se motivau perfect în minte toate acţiunile întreprinse pînă atunci împotriva mea, spre „iluminare". Deodată, nu mi s-au mai părut fără sens nici bătaia, nici foamea, nici torturile, nici izolarea şi nici şedinţele de

instruire întru noua doctrină și învățătură. Ba le socoteam chiar și firești pentru încăpățînați și extrem de trebuincioase și de metodice pentru determinarea „trecerii" lor în categoria celor ce aveau dreptul să se satură.

— Ce tîmpit ! murmură iar Iosif, ceva mai tare.

— Cu torturile mă împăcam însă mai greu, continuă Gore, pentru că mă înspăimîntau sîngele și chinul. Cu toate acestea, le socoteam îndreptățite să „opereze" în cazul maximei încăpățînări și al relei-voințe. Nu-mi explicam totuși mecanismul rezistenței celor împricinați decît tot datorită poziției lor de clasă, a situației lor trecute și — apropo de asta — despre tine, Costache, se spunea că fuseseși fiu de boier și mîna dreaptă a lui Hitler sau Himmler, în România. Ce om putea fi mai odios ? așa că, în viziunea-mi „revoluționară", îți meritai soarta ; dacă nu voiai și nu voiai, cu nici un preț, să te demaști ! Adică să-ți recunoști fățiș și deschis scopurile pentru care te trimiseseră hitleriștii în țară.

— Hm ! va să zică așa voiau să mă fixeze în conștiința unor biete victime, își zise Costache. Le trebuia însă oare asta neapărat pentru motivarea torturii mele ?

— Cu ceilalți situația stătea la fel, unii fiind ca tine, alții mai încăpățînați, mai perfizi sau mai fanatici, continuă Gore, neobservînd nimic din ceea ce se petrecea cu ceilalți, în timp ce el povestea. Totuși mă bucuram într-ascuns că nu sînt în locul vostru, că reușisem să văd repede „adevărul" și că, din fericire, nu-s pus să vă „silesc la modul sîngeros, adică să vă torturez ca să vă recunoașteți „deschis" vina, intențiile și gîndurile. Era singurul punct slab asupra căruia nu eram dumirit în primul rînd cu mine însumi : de ce, dacă eram convins într-adevăr de „noile adevăruri", nu eram și eu în stare să-i fac și pe alții — indiferent cum — să creadă-n ele, să-și dea seama că sînt bune și să le accepte ? Nu erau nobile ? Ce putea fi mai nobil, ca intenție, decît paradisul, și încă unul terestru făgăduit să se realizeze cu mijloace atît de avansate chiar în anii aceia ? Nimic, și, fără îndoială că, atunci, zădărnicirea unei astfel de împliniri trebuia reprimată și ea. O comodă justificare însă a torturii. Sau altfel spus, a lozincii :

„Dacă nu poate, «l-ajutăm», dacă nu vrea, îl silim". Totuși, cu toată înțelegerea, justificarea și acceptarea acestui fapt, eu nu puteam tortura fizic și n-am făcut

așa ceva niciodată. Din lașitate ? sau poate din altă pricină ? Uite că nici pînă azi nu știu cum s-a-ntîmplat. Poate că m-a ferit Dumnezeul ascuns în singurul „întuneric" care-mi mai rămăsese în adîncul inimii. Era cotlonul în care, cu toate provocările minții, logica și dialectica nu putuseră pătrunde.

— „Le coeur a ses raisons que la raison ne comprend pas", șopti Mircea.

— Ce zice ăsta ? îl întrebă Iosif, iritat de șoaptă, pe Costache.

— O să-ți spun la urmă.

— Bun ! se-nvoi Iosif, dar nu-l mai întrerupeți, c-așa ceva rar auzi.

— N-am insistat însă prea mult asupra acestui lucru, continuă Gore, zîmbind la adresa curiozității și agitației lui Iosif, și m-am gîndit să dau „o mînă de ajutor" într-altă parte. Să depistez reaua credință, dezinformarea și falsa conștiință despre comunism a elementelor proburgheze. Cu alte cuvinte, eu, din clipa în care am făcut public modul în care fusesem format și obișnuit să gîndesc în școala și societatea burgheză, trebuia, pe de o parte — îmi ziceam atunci în sinea mea —, să-i ajut pe alții să vadă și apoi să facă la fel ca mine, recunoscîndu-și prin aceasta greșelile, erorile și relele intenții la adresa lumii noi. Pe de altă parte, acea operă, odată începută pe baza unor convingeri „trăite", ea trebuia perfectată, lărgită și extinsă și-n celelalte penitenciare sau lagăre, unde lumea mai persista încă în eroare. Ar mai fi urmat, după aceea, depistarea, în afara penitenciarelor și în marile uzine, adică în libertate, a tuturor celor ce ar mai fi putut cădea „în eroare" sau a celor ce încă mai persistau în ea, nedescoperiți fiind de „organele competente" datorită tăcerii celor deja implicați într-o serie de procese.

— Bine, mă Gore, izbucni Iosif fără a se mai putea reține, dar ce-am pățit pînă să ne aducă pe „calea cea dreaptă" a gîndului, ai uitat oare ? De izolările de la început, de foamete și de bătaie, nu-ți mai amintești nimic ? Doar mai adineauri spuneai că, lansîndu-te în destăinuiri ulterioare, uitaseși de începuturi. Și apoi, după cîte știu eu, unde altundeva ne pornisem noi oare să jucăm „bine" decît sub pat, printre ciomage, sau înaintea ciubărului cu lături, ca să nu mai vorbim de celelalte, de statul într-un picior, de lingerea cimentului cu limba,

de urcatul pe pereți, băutul pișatului din tinetă și de altele de care mi-e și rușine să mai pomenesc ? Îți mai amintești apoi cînd la Pitești, sub prici, începuseră și pe mine și pe tine să ne convingă „cei ce-o rupseseră cu trecutul" că nu este Dumnezeu ?

— Da, zîmbi Gore, stingherit întrucîtva de spovedania prea deschisă, și îmi vin în minte și bieții țărani, ăia care-și ziceau într-un cotlon, de sub pat, că, „dacă zic ei că nu-i Dumnezeu, iar El o fi în ceruri, atunci au pus-o de mămăligă !"

— Da, și cum spunea unul că „de aceea tot mai cîștigat e cel ce zice că e, chiar dacă El n-o fi.".

— Bieții țărani ! Și ce-au mai tras pentru reflecția asta ! Ți-amintești, cred ?

— Da, i-au pus să calce crucea-n picioare, zicînd că doar așa „or rupe-o mai ușor cu trecutul".

— Și-au călcat-o ? întrebă Mircea speriat.

— Nu, săracii ! Dar cu ce preț ! Nici azi nu cred că au uitat prin ce-au trecut după aceea.

— Prin ce, Iosife ? continuă să-ntrebe Mircea din ce în ce mai curios și mai speriat.

— Tu ce crezi ?... I-au răstignit, măi, ca pe Christos, auzi, ca pe Christos, sărindu-le pe piept, ca să-i „poată băga mai ușor în rai." Așa să știi !

— Dumnezeule !

— Stai, stai, Mirceo ! Să auzim toate premisele „gîndirii dialectice", că nu se știe care-om mai scăpa de aici cu viață. E cea mai interesantă „tabula rasa" a valorilor din istorie, încercă să-l dumirească Costache.

— Totuși, Costache, îl contrazise atunci Gore, începutul n-a fost acesta. Nu se zicea oare că totul a pornit de la Suceava, de la ideea lui Bogdanovici cu „Reeducarea" ?

— Oo, săracul ! Dar l-am cunoscut foarte bine înainte de a-l ucide nemernicii ăia. Nici prin gînd nu-i trecuse lui că ideea unei încercări de reconsiderare a unor idei sociale atît de repudiate, ar fi putut duce la astfel de monstruozități. Se gîndise doar că, spre o ameliorare a condițiilor de detenție, n-ar fi fost rău ca oamenii, și mai ales tinerii, să mai aibă și ei ceva de citit, chiar dacă ceea ce li se oferea era literatură marxistă. În definitiv, ideea unor revendicări sociale, pe baze economico-politice, nu putea fi atît de nocivă pentru spiritul unei generații care și așa se ridicase împotriva nedreptăților. Cel

puţin din cîte am discutat cu el, aşa reieşeau lucrurile. Că a ajuns din aceasta să facă ce s-a făcut, nimănui nu i-ar fi trecut prin minte. Monstruozitatea e inimaginabilă.

— Şi totuşi, iată că a fost chiar şi realizabilă, Costache.

— Da, ştiu şi am simţit-o chiar pe plămînii mei. Nu se vede ?

— Dar cum a fost totuşi posibil, domnule Oprişan, pentru că, nu ştiu de ce, dar, pe măsură ce ascult, parcă tot mai puţin înţeleg ?

— CE NU-NŢELEGI, mă ? se grăbi să-l apostrofeze Iosif. Ce nu înţelegi ? Ce se petrece cu noi aici ? Păi uite-aşa a început şi acolo : foame, frig, izolare, stat la marginea patului, îndoctrinare, bătaie la cap cu dialectica şi la cur cu „argumentele ştiinţifice". Pricepi ! Şi-n plus, acolo, pe lîngă cei din afară ne supravegheau şi fraţii dinăuntru. Ce, parcă Gore nu ştie ? Erau doar cei mai ageri la minte. Cei ce-şi putuseră spune cel mai repede că au rupt-o cu trecutul, rupîndu-ne apoi şi pe noi ceştilalţi în bătaie. Ca să ne ajute însă să facem acelaşi lucru : să gîndim bine, că doar de,... ne voiau fericirea.

— Şi-aceia, primii, cum ajunseseră s-o „rupă cu trecutul" şi să gîndească atît de bine, aşa dintr-odată ? întrebă şi mai nedumerit Mircea.

— Păi, băă, nu ţi-a povestit Gore mai înainte ? La ce dracu ţi-ai ciulit clăpăugile alea de parcă uitaseşi de tine ? Amăgirea, ispita, logica şi dialectica nu-ţi spun nimic ?

— Dar acela era cazul lui.

— Al lui şi al tuturor celor deştepţi. Că noi ăştia, mai proşti, cu capul de dovleac, ne dumeream mai greu ; doar ţi-a spus. Abia după ce ne-au ajutat cu „ştiinţa omenirii" şi cu argumentele ei, ne-am „luminat".

— Şi-atunci aţi trecut la acţiune, nu glumă, îl înţepă la rîndu-i şi Gore.

— De, Gore ! îi răspunse Iosif ; fiecare după cum l-a ajutat capul şi l-a lăsat inima.

— Păi zi aşa, că doar ştii ce ajunseseşi să spui, chiar şi „domnia ta" ?

— Să spun, da ; să cred, însă, mai puţin, pentru că nu mă pătrunsesem atît de repede de „marile adevăruri",

că de n-ați fi fost voi, cei cîțiva „iluminați" brusc pe sub priciuri și prin izolări, multe nu s-ar fi întîmplat.

Mircea stătea ca-nremenit ; auzea ceea ce nu-i venea să creadă și accepta totul fără a pricepe o iotă.

— Mda, înghiți în sec Gore, oftînd din adîncuri. Era și extrem de jenat. Iar Iosif devenea tot mai agresiv, sub privirile lui Costache care continua să-și miște îngrijorat ochii de la unul de altul.

TRĂIAU cu toții într-o mare tensiune, atît din pricina stării în care erau, cît și din lipsa oricărei alte perspective. N-aveau decît să moară și simțeau bine că vor muri, deoarece pentru aceasta fuseseră puși acolo ; pentru aceasta le și fuseseră clădite sicriele de beton, în care trebuiau să agonizeze măcinîndu-și amintirile. Le-o spusese și ofițerul politic, și sergenții de pază ; fiecare cum se pricepuse ; direct, mai pe ocolite, cinic sau mai rafinat. Le „dăduseră", cu alte cuvinte, toți probele netemeiniciei oricărei speranțe, a oricărei perspective de scăpare, făcîndu-i să simtă și biologic că din Casimcă nu mai puteau ficidecum ieși vii. Trebuiau să piară cu orice preț, și nu numai să piară ei, dacă s-ar fi putut, o dată cu ei să dispară și orice urmă de cunoștință a ceea ce a fost, văzut, trăit și învățat de fiecare pînă atunci. Țipetele, protestele și dezlănțuirile lor ar fi putut produce perturbații. Or, asta nu trebuia să se întîmple în nici un caz, mai ales printre deținuți. Experiența pe care o trăiseră trebuia folosită nu de ei, ci de cei ce o determinaseră. Era un fenomen prea complicat, cu prea multe capcane periculoase pentru a fi lăsat la îndemîna oricui și mai ales a celor ce-l suferiseră, înțelegînd prea mult din el. Imprevizibilele sale consecințe trebuiau controlate, limitate și folosite numai de către experimentatori, victima trebuind a fi redusă la tăcere cu orice preț, iar ecourile țipetelor ei agonice spulberate cît mai repede. Cine ar fi avut nevoie să știe, aflase, și cine ar mai fi vrut să afle, n-ar fi avut de ce.

S-ar fi șters astfel orice dovadă, iar la ultimele zvîcniri din aceste ultime cinci „experiențe" ale Casimcei ar mai fi asistat, în afară de victime, doar cei „în drept" și cei cu adevărat specializați în dozarea, administrarea și extinderea teroarei. Miracolul mutațiilor de conștiință trebuia produs cu orice preț și, dacă s-ar fi putut, într-un viitor

mai îndepărtat, nu numai celor din penitenciare, ci chiar și asupra celor care, în libertate, nu puteau înțelege sau înțelegeau prea greu „mersul istoriei". Marea turnură; noile zori ale omenirii, „triumful socialismului atotbiruitor la sate și orașe" trebuiau pregătite din timp.

— DAR AȘCULTĂ, mă ! Ce dracu vă tot certați acolo pe-nfundate de mai bine de-o jumătate de ceas ? Ce mai aveți de împărțit și acum, pe marginea gropii ? Nu puteți muri în liniște sau nu vă dați seama unde sînteți ? începu brusc să-i certe o voce venită tot de pe vizeta mare, în care apăruse chipul unui paznic cu mustăcioară.

— Fierarul ! își zise Iosif, întrerupt brusc din indignarea cu care-și refăcea amintirile. Recunoscuse-n el pe cel ce le tăiase lanțurile de la picioare cînd îi aduseseră la Jilava.

— De, dom' sergent ! Știți cum e la priveghiu. dacă tot ziceți că vă pricepeți la morți și ne vedeți pe marginea gropii. Mai glumește omul la o adică, pentru că ce-i de necaz e și de rîs. Nu se zice așa și pe la dumneavoastră ? îl întrebă Costache.

— Cum să nu, mai ales cînd ești așa, ca voi acum, la un pas de aia...

— Păi, atunci, știți ce, dom' sergent ? sări Iosif de la locul lui. Dacă și așa sîntem cum sîntem, ce ar fi ca-n loc să ne pîndiți, să-ncercăm să ne omorîm vremea împreună.

— Eu cu voi, mă ? întrebă paznicul într-o doară și puțin ispitit de curiozitate.

— Dacă sînteți pe post de „gropar", de ce nu ? interveni și Gore.

— Da, măi, dar la voi în Ardeal am auzit că se-ngroapă cu popă și cu gropar, sau tu nu-i fi din Ardeal ?

— Nu, dom' sergent ! Numai io-s din Ardeal, îi răspunse Mircea, parcă mîndru de locul nașterii. Dar la-noi zău că nu se bagă popa-n mormînt. Doar groparul o ține.

— Da mă, dar vezi tu, c-aici sînteți în Regat ; adică vreau să zic în republică și altfel vi s-au așternut cele de veci.

— Da, cum să nu vedem ! Vedem, dom' sergent, cinci cavouri de beton, ca la domni, ținu Iosif să-i răspundă ironic. Era peste măsură de înveninat de amintirea celor trăite la Pitești.

— Mde ! Dar cine v-a băgat aici, eu ? dădu sergentul să se disculpe, ca și cum cineva l-ar fi învinuit pe el de ingroparea lor acolo.

— Nu tocmai, zîmbi Oprișan, dar, într-un fel, de „prohodit" tot ne „prohodiți".

— Și ce altceva aș putea face eu, mă ? M-am pomenit luat pe sus și pus aici. Cică să păzesc niște criminali și-ncă nu din ăia obișnuiți, ci ceva rar de tot : politici. Crime-mpotriva poporului, a Securității statului, a revoluției sau mai știu eu împotriva cui ? Hm, poate-mi spuneți voi ? îi întrebă el zîmbind cu două înțelesuri. Îți fi fost ceva boieri, fabricanți, ori îți fi avut mașini de tricotat, sau niscai mori ? Hm ? Sau cum dracu ați exploatat ? Ia, tu, mă, ăla care tot scuipi în sticla aia de i-ai speriat pe toți ; tu ce-ai fost ? Moșier, ai avut vreo batoză, moară, sau poate tat-tu ?

— Nu, dom'le sergent. Nici eu, nici tata n-am avut mai mult decît ne-a trebuit. Părinții mei au fost slujbași.

— Da' poate d-ăia mari, la împăratu' ?

— La nici un împărat, domnule, la stat doar.

— Hm ! Și tu, mă, ăla cu urechile clăpăuge, i se adresă el lui Mircea, tu ce-ai fost, că de-abia te ții pe picioare ? Noroc că mai închid eu ochii cînd vă văd rezemați. Ce dracu ? Parcă nu știu eu că dormiți cînd nu-i nimeni pe-aici. Altfel cum ? Atipesc eu stînd acolo pe scaun afară, la capătul coridorului, daimite voi în mormintele astea.

Era pus pe vorbă sergentul, ba chiar pe pălăvrăgeală, și firea-i de țăran, cîndva contemplativ pe banca de la poarta casei lui din vreun sat al Bărăganului, îl făcea să fie deopotrivă șiret și îngăduitor. Năpasta, în gîndul său, putea cădea pe oricine. I se spusese lui că „dușmanul de clasă e viclean și că niciodată nu doarme", dar cei de sub paza lui abia se țineau pe picioare. Și-atunci, așa dușmani !

— Păi eu, ce să fi fost afară, student ! îi răspunse Mircea, satisfăcîndu-i în parte curiozitatea.

— Aha ! atunci pricep. E grav, n-a fost ușor cu voi ; ne-ați dat mare bătaie de cap, mai ales în Ungaria și Polonia. Așa au spus la radio și așa ne-au și prelucrat, numai că pîn-la urmă eu, bă, tot n-am înțeles ce ați vrut voi ? Că, de, haine ați avut berechet ; de băgat la jghiab, potol, cît v-a poftit inima ; doar de aia și ziceau că ni se

trage din lefuri pentru școli și spitale : adică, ce mai, pentru voi. Ori, atunci, ce n-ați avut ? Lemne să vă încălziți, băutură, curve sau ce dracu v-a mai trebuit ? Zău, ce voiați voi, mă, pînă la urmă, poate îmi spuneți și mie?

— Să fim liberi, dom' sergent.

— Liberi ! și sergentul se holbă o clipă la ei, închizînd după aceea brusc ușița vizetei mari și deschizînd-o iar ca să-i privească mai bine. Ochii i se făcuseră cît cepele, și omul nu mai știa ce să creadă. Libertate ! ?

— Adică cum ? Vorba asta îl pusese într-o atît de mare încurcătură, încît nu mai știa pe ce lume e : ar fi vrut să-ntrebe ce-i aia, dar, fără ca cineva să-l poată bănui de nerespectarea regulamentului.

— Aa, adică ? mai bîlbîi el.

— Cum să vă spunem noi... libertatea e ca la oi, dom' sergent, sau să fii ca pasărea cerului ; adică să facă fiecare ce vrea.

— Ca-nainte adică, la boieri, pe vremea regelui ?

— Cam așa ceva.

— Dar chenzina cin' să ne-o dea, și chiriile cin' să ni le plătească ? Lagărul imperialist, Tito, călăul, sau ăia cu topoarele pline de sîngele proletariatului ?

— Astea-s povești, dom' sergent, încercă să-i explice Mircea.

— Povești, mă ? Cum povești, cînd i-am văzut cu ochii mei ?

— Unde i-ați văzut, dom' sergent ?

— Îs pe toate gardurile, mă ! Zău ! Numai cine nu vrea nu-i vede, și nu știe de ei. Dar i-ascultă, bă ! Pe mine nu mă duci ! Ce făceai acolo, banditule, zici că nu dormeai. Hm ! ?

SURPRINS de turnura bruscă a discuției cu sergentul, Mircea se ridică-n picioare și se apropie de vizetă. Nu-nțelegea ce se petrecuse de o schimbase omul atît de iute.

— Șapte ! îi strigă atunci Iosif.

— I-ai prins, tovarășe sergent, cumva pe ăștia dormind ? se auzi atunci un alt glas din spatele lui.

— Nu, tovarășe colonel, e însă unul aici care tot scuipă într-o sticlă și stă rezemat. Cică-i toberculos.

— Ia să-l văd și eu, mă, pe ăsta. C-am tot auzit de el.

Zăvorul scîrții, dar numai după ce sergentul emoționat își găsi cheile. Se temuse să nu fi fost auzit sau să nu-l

fi turnat cineva c-ar fi intrat în vorbă cu banditii. De ciudă însă, după ce le găsi, trase de ușă cu putere, dovedind prin aceasta, vezi doamne, că munca-i de paznic nu era deloc dintre cele mai ușoare.

— Aa, ăsta-i ! exclamă colonelul Gheorghiu, chipurile mirat dar și satisfăcut că-și vede victima.

El, colonelul, avea însă peste o sută douăzeci de kilograme și-n rama ușii în care stătea n-ar mai fi încăput pe alături decît poate un ziar. Cizmele-i negre erau pătate puțin de noroi și pantalonii-și pierduseră dunga. Stăteau în schimb să plesnească pe el și pe la cusături chiar se și vedeau firicele de ață gata-gata să cedeze. Noroc de tunica și de vestonul pe care panglicuțele decorațiilor apăreau ca niște inscripții de pe semnalele de alarmă. Fața-i era puțin ovală și cu mici deformări pe la fălci, iar zîmbetul unsuros, ba chiar dulceag, amintea de gustul untului îndulcit cu miere. Mutra-i stupidă și roșie aducea a sfeclă furajeră, cu ochii însă țintind mereu în cioară și nimerind în vacă. Tremura de sănătate și-n vorba-i zgîrcită nu știai bine dacă ascunde perfidie, cinism, imbecilitate sau vocația perfectei neînțelegeri. Atîta doar i se vede-n colțul gurii : marginea unui dinte de aur. Cel mai strălucitor punct al făpturii sale, ba uneori mai strălucitor chiar decît toată decorațiile de pe piept. Încolo, cascheta-i albastră îi acoperea perfect privirea cu cozoroc-u-i negru. Glasu-i ieșea din piept ca rîgîitul dintr-o butie goală, articulîndu-se rareori în propoziții firești, o predilecție deosebită avînd pentru dezacordul subiectului cu predicatul și mișcîndu-și tot timpul degetele dolofane ca niște cronvurști pe vipușca pantalonului.

— Ihm ! continuă el, preferind pentru început interjecția unei extinderi sintactice a gîndirii. Și zici, tovarășe sergent, că toți doarme sau numai ăsta ?

— Numai ăsta doarme, tovarășe colonel comandant, dar nici ăsta nu prea ; mai mult scuipă.

— Auzi mă, cică scuipi într-una ? I-adevărat ?

În loc de răspuns, Oprișan îl privi fix, scoțînd după-aceea sticla și scuipînd într-însa.

Era ilustrarea perfectă a stării de fapt. Îi venea pur și simplu să scuipe. Să scuipe pe toată lumea. Sau nu. Pe morți și pe cei de alături nu. Amintindu-și însă de ei, prin față porniră să i se năzare toți schingiuiții începînd

cu cei din lagărul nemțesc de la Buchenwald și sfîrșind cu cei din Pitești. Schingiuiți, scheletici, care-l obsedau cel mai mult, cu pielea crăpată, cu sacii roșii de sînge trași pe cap, cu vocile ca de dincolo de mormînt, aducînd elogii cînd muncii, cînd marxismului, blestemîndu-și părinții, familia, profesorii, școala, prietenii, iubitele, lumea și împovărîndu-și conștiința cu toate monstruozitățile unor fapte imaginare, pe care și le asumau chiar cu voluptate. Îi vedea pe toți aidoma printre gene, îndreptîndu-se spre el, covîrșindu-l chiar, retrăgîndu-se apoi, revenind din nou și, pe deasupra tuturor, învăluindu-i ca un contur atotcuprinzător, cu o imagine în care totul se topea, chipul sau făptura ofițerului din fața lui, cu stea-n frunte. Dé fapt nu era chiar el, sau numai el, ci cineva care avea și ceva din el, și din Maromet, și din ofițerul politic, și de la Ștefan, cel care-l tîrîse de haină ca de căpăstru în celulă, și din Dumitrescu, care-l anchetase, și din Țurcanu, și din Nicolski, și din Pantiușa ; ceva din gauleiterii nemți și din Kapourile de la Buchenwald, din SS-iștii, care-l scuipaseră și ei, și din toți cei cu care avusese ceva de-mpărțit prin temnițele lumii prin care umblase.

Cînd vru însă să-și fixeze mai bine imaginile și gîndurile, totul îi dispăru dinainte ca prin farmec, topindu-se apoi într-un amalgam și mai complex de linii și de culori, aducînd a apocalips. Era de fapt imaginea „fiarei stînd călare pe lume". După-aceea-și reveni. Febra îi jucase iar o festă. Delirase : și totuși în fața lui sătea-n carne și oase colonelul, barînd întreaga ușă cu făptura-i pătrată.

— Scuipi, mă ? îi repetă el întrebarea, văzîndu-l că-și revenise.

— După cum vedeți.

— Păi să scuipi, mă ! Să scuipi pîn' n-a mai rămînea nimic din tine. Să terminăm odată și cu gunoaili societății. Apoi, adresîndu-se sergentului : Tovarășe sergent, pe ăștia-i duci de aici direct la crematór. Pe făraș : așa, ca pe deșeuri, încheie el.

— E ultimul dumneavoastră cuvînt, domnule colonel ? interveni atunci furios Iosif. Asta vi-e răspunsul la toate plîngerile noastre, la tot ceea ce v-au raportat numai într-o zi trei ofițeri, dintre care unul și politic ?

— Ce-ce-ce-ce-ai zis, băă ? începu colonelul să se bîlbîie de furie, ducîndu-şi totodată şi mîna cu degetele ca niște crenvurşti la gîtul pătrat de care-i atîrna cravata ca o funie. Simţise că se-nfierbîntase fără să vrea şi că pentru moment nu ştia încă precis ce trebuia să facă. Îl deranjase enorm faptul că-l încărcaseră cu un „caz" care trebuia „lichidat" neapărat, dar n-avea încotro. Nu putea decît s-aplice regulamentul, anunţîndu-i pe cei de sus de tot ce făceau „gunoaiele" date-n „păstrare".

— Ce-aţi auzit, domnule colonel, şi ce veţi mai auzi pînă-n ultima clipă din gura mea, îi răspunse scurt Iosif.

— Dar !? exclamă colonelul clocotind ca un ceainic sub presiune. O să vedem noi care pe care ! Şi, făcînd stînga-mprejur, se desprinse din pragul uşii poruncindu-i sergentului pe tonul cel mai aspru să-i închidă cu toate zăvoarele şi să nu le mai deschidă uşa decît atunci cînd s-or împuţi.

— Ai înţeles, mă ? mai adăugă el.

— Da, să trăiţi ! Am înţeles, nu le-o mai deschid niciodată, răspunse sergentul, dînd să ia poziţia de drepţi ca să bată călciiele care, încotoşmănite-n pîslari, nu răsunară deloc.

— Nu niciodată, tovarăşe, ţinu să precizeze totuşi colonelul, ci numai atunci cînd s-or împuţi de tot, ai înţeles ? Cînd s-or împuţi de tot !

— Păi, put a morţi încă de cum i-am adus aici, tovarăşe colonel, se auzi atunci din spatele colonelului un alt glas, care-i făcu pe amîndoi să tresară.

Era ofiţerul politic, venit din nou în control inopinat prin Casimcă. N-ar fi fost rău deloc să mai fi aflat ceva-n plus de la cei ce le dăduseră de furcă superiorilor în legătură cu Piteştiul, Gherla sau cu procesul de care se făcse atîta vîlvă prin lagăre şi penitenciare. Îi prelucraseră doar şi la centru pentru aceasta, în şedinţe speciale. Şi apoi auzise atîtea încît, parcă, pe măsură ce asculta, tot ar mai vrut să afle cîte ceva. Soarta ofiţerilor politici îl obseda în special, iar cazurile „Marina" şi „Avădanei", cei doi omologi ai lui de la Piteşti şi Gherla, la care se tot referise Iosif, nu-i puteau deloc ieşi din minte. Cum putuseră fi atît de naivi, să se lase duşi de nişte bandiţi care puţeau pe picioare ? Şi totuşi, fuseseră duşi şi căzuseră-n cursă. Să fi avut oare ceva aparate-ntr-înşii, ban-

diții ăștia ? Ceva neîntîlnit la cei de drept comun și la ceilalți politici ? Poate. Dar ce anume ? Și asta voia cu orice preț să afle.

— AȘA CA tot o să le-o mai deschidem, continuă el rînjind ; astea-s instrucțiunile primite, tovarășe colonel. N-avem ce face.

Colonelul, surprins însă de apariția neașteptată și de intervenția suspectă, se pierdu o clipă. Revenindu-și apoi brusc, încercă o replică :

— Pe banditii ăștia trebuie să nu-i slăbim nici o clipă din ochi, tovarășe locotenent ; nu-i ceva obișnuiți ; e tare ai dracului. Știe să răspundă și trebuie domoliți repede, altfel eu nu-mi iau nici o răspundere. Să-i vadă și tovarășii și să hotărîm împreună, că e obraznici de tot.

Și, atingîndu-i ușor brațul, colonelul încercă să-l îndrepte pe ofițerul politic spre ieșirea din Casimcă. În urma lor însă, sergentul, care-și tîrșîia pe ciment cizmele-ncotoșmănate-n pîslari, auzindu-i cît de tare vorbesc, de făcea întruna semne să tacă. Nu-l observă încă nici unul, fiecare dintre cei doi fiind obsedat în sinea lui de ceva. Colonelul adjutant să nu fi zis ceva ce nu se cădea, iar ofițerul politic să afle tot ce s-ar mai fi putut afla din gura unor banditi muribunzi. „Politicul" era tînăr, în plină ascensiune, doritor de grade și deloc prost ca să nu fie și prevăzător cu primejdiile care l-ar fi putut paște. Ar mai fi făcut și el la dosarul lor o specificare, o remarcă, eventual o sugestie, iar experiența tuturor, adunată picătură cu picătură, cine știe la ce ar mai fi putut folosi cîndva ?

Cu coada ochiului fu însă singurul care remarcă și agitația sergentului.

— S-a-ntîmplat ceva ? îl întrebă el întorcîndu-se brusc de lîngă colonel.

— Psst ! le făcu atunci semn sergentul, punîndu-și un deget pe buze în timp ce cu cealaltă mînă le arăta ușile celulelor prin fața cărora treceau.

— Ăștia aude tot, încercă el în șoaptă să le explice, adresîndu-se însă numai politicului de care se temea cel mai tare. În loc de răspuns însă, ofițerul dădu din cap a încuviințare, zorindu-l tot mai insistent pe colonel spre ieșire.

— Are dreptate, tovarășe colonel, vorbeam prea tare, continuă el după ce ieșiră din tunelul Casimcii.

În loc să-i răspundă sau să-l aprobe, colonelul remarcă doar că zăplazul care înconjura curticica din fața tunelului ar mai fi trebuit înălțat.

— Cu cîteva rînduri de sîrmă ghimpată, completă „politicul", ca și cum și sergentul care-i auzea ar fi raportat totul despre părerile lor „celor în drept".

— Să nu mai intre nici cucuvelele aici, ținu și sergentul să-și spună părerea. E multe și toată noaptea : „cucuveau ! cucuveau !" da-i bine că nu ne lasă să ațipim.

— Și ăștia dinăuntru ? întrebă curios locotenentul politic.

— Păi, ăștia nu știu, că de... numai că, pînă a nu se clădi secția asta, unde era sediul cucuvelelor și unde-și țineau ele ședințele, dacă nu aici ? Le-auzeam doar bine și de la Reduit. Cred însă că după șaptesprezece ore de veghe, cu toate cucuvelele, o să doarmă și ăștia tun. Aia de la „Sicret" și de la Reduit, cum cad ca frînți cînd sună stingerea ? Au nu le cîntă și lor la cap ?

— Bine, bine, îi răspunse ofițerul politic ca și cum nu l-ar fi interesat deloc comentariul sergentului. Dar ia să dați voi zilele următoare și zăplazul ăsta cu nițel catran. Și, poruncindu-i astfel, privi în sus spre valul de pămînt de patru metri care se-nălța peste zăplazul nou acoperind zidurile Jilavei cu o dungă verde : răsăriseră pe el primele colțuri de iarbă și-n depărtare prihorul anunța, țipînd disperat, venirea unei noi primăveri.

— CE INVAZIE, exclamă Mircea, și ce suspiciune ! Nu ne trece unul bine-n revistă, că hop și celălalt. Săracul sergent ! Ce pus pe vorbă era și cum a cîrmit-o brusc, cînd și-a dat seama că-l are-n spate pe colonel. Și-apoi și colonelul, ce mutră a făcut cînd s-a pomenit pe neașteptate cu „politicul" alături !

— Ei, vezi ce-nseamnă vigilența-n concepția ăstora ? adăugă Iosif. Darmite să-l fi prins pe sergent că ne „ține discursuri" sau că ne interoghează pe cont propriu ? Dracu-l lua, pentru că se pare că-s foarte prelucrați. Nu știi, Costache, cum erau și cei de la Pitești și ce ne spunea cretinul ăla de Georgică care repeta tot ce auzea pe la ședințele lor ? Parcă-l aud și acum dînd definiția justi-

ției celor ce protestau împotriva tratamentului la care erau supuși :

— Băă ! „Justiția este constrîngerea întregii generații omenești unde vin oameni din toate părțile și se supun".

— Sublim, dar mai știi ? Se zice că Dumnezeu vorbește deseori prin gura copiilor și a celor slabi cu duhul.

— În cazul ăsta, Gore, îi răspunse Iosif, mă-ndoiesc că vorbea Dumnezeu. Cred că mai degrabă prostia. Prea se-ncurca ! Nu zicea-ntr-o zi, tot el, în celula noastră. că „Delincventul este cel ce-l urmărește pe infractor" ? Și în sinea lui la ce altceva se referea, decît la jandarm ?

— Nu știu la ce s-o fi referit el în sinea lui, dar definiția îmi place cum sună și cum se și potrivește la ce ni se-ntîmpla nouă acolo. Cine erau, în fond, la Pitești, delincvenții și cine infractorii ?

— Mda, că-ntr-adevăr acolo nu se mai știa cine erau adevărații infractori. Mutația valorilor odată produsă-n lume, lucrurile ar fi putut foarte bine să se-ntîmple și ca-n mintea lui Georgică, dovadă ce s-a și întîmplat, zise Costache.

— De ce nu, în definitiv, dacă pentru el detenția „riguroasă", devenise „friguroasă", iar caloriferele simple surse de speranțe călduroase pentru cei de la etajul unde începuse „Reeducarea" ? ! Așa-i sau nu ? întrebă Iosif. Nu zicea el, una, două : „Vă-nchid calioferul ca să aveți aici detenție friguroasă, cum scrie la reglement" ?

— Pesemne că, pentru el, rigoarea era echivalentă cu lingoarea sau cu cine mai știe ce din Apocalips. Altfel cum să-nțeleagă niște noțiuni de care în universul său agricol nici nu auzise ? Eventual pe la biserică. Sau poate că nu era țăran, și atunci, de..., se-ntrebă Mircea, încercînd să dea o altă interpretare prostiei lui Georgică.

— Nu știu de unde venea, de unde nu venea, dar o figură știu că era, îi răspunse Gore. Pare-mi-se, totuși, că se trăgea de undeva din Bărăgan, din categoria aceea de obidiți cărora agitatorii sau propagandiștii de duminică le făgăduiseră că, dacă „iscălesc un angajament de înrolare în miliția sau poliția poporului (cum le-o fi spus atunci), i-așteaptă raiul pe pămînt".

— Deci vezi, Gore, tot raiul asigurat cu mijloace științifice de realizare : ca la tine, ținu să sublinieze Iosif.

— Probabil, îi răspunse Gore, nu fără a înghiți în sec. E însă de neuitat. Adu-ți-l numai aminte cum era: mic, vioi, îndesat la trup și zelos de parcă ar fi îngrijit grădina de zarzavat a lui tat-su.

— Da, și cum îi mai sunau poruncile ! Deschidea ușa de la prima celulă de pe etaj și spunea : „Voi ieșiți afară cu tineti cu tot !“ Apoi, deschidea următoarele celule, fără a le mai da însă celor dinăuntru nici o explicație cu ce și unde trebuiau să iasă afară, le striga pur și simplu : „Aici la fel, aici la fel !“. De cîte ori n-am rămas și noi cruciți la celula noastră, gîndindu-ne ce-o fi însemnînd oare acest : „Aici la fel, aici la fel“ ? Noroc că nu era greu de ghicit.

— Dar de logic era logic ? întrebă Iosif.

— Eu cred că da, deoarece-n lumea lui de țăran abia desprins de pe holde, nerealizînd încă bine ideea claustrării, nu simțea nici nevoia repetării integrale a poruncii, încercă Mircea o nouă explicație:

— Zău ! făcu Iosif împingînd din nou discuția pe panta unor amintiri și mai hazlii...

— Știi, Gore — continuă tot el, amintindu-și de altfel cel mai fidel scenele —, cum tot Georgică ăsta, cînd prindea un cuvînt mai neobișnuit, îl repeta de zeci de ori. Îl auzeau odată pe coridor spunînd întruna prin fața ușilor, el neștiind că noi îl auzim : „O putere colosală, o putere foarte tare, foarte mare, o putere colosală!“, Apoi, iar : „O putere colosală, o putere foarte tare, foarte mare“ și tot așa, ca o moriște, pînă ce deschidea prima ușă, dînd cu nasul de cei dinăuntru. „O putere colosală, o putere foarte tare, foarte mare ; o putere colosală !“ le mai repeta el încă o dată și ălora, înainte de a le spune ce ar fi vrut să le spună.

— Ce-i foarte mare ? îl întrebau atunci cei de lîngă ușă.

— O putere colosală ! răspunde el surprins, pentru ca imediat apoi să ordone : „Aici la fel !“ sau altceva asemănător.

Mi-amintesc însă, zise Gore, ce speriat era odată la auzul unei inspecții a lui Nicolski. Știa despre el doar că e un șef foarte mare, că vine de undeva de foarte sus și striga, umblînd într-un suflet pe coridoare : „Inspecție ! Inspecție !“

— Ce inspecție, dom'caporal ? întrebau ăi noștri.

— Inspecție ! Inspecție ! repeta el întruna.

— De sus, dom' caporal ? de la București ?

— Ce București, mă, ce sus, exclama el plin de importanță și fremătînd de emoție, ..alte localități și mai înalte" !

— Săracul ! La Georgică m-a impresionat totdeauna emotivitatea, zise Oprișan. La noi sus, la ..invizibili", nici nu cuteza să urce de frică, auzind țipetele celor chinuiți acolo. Țurcanu, cînd il vedea așa speriat, își bătea joc de el, trimițîndu-l să-i aducă de la administrație ba una, ba alta. Îmi amintesc că, odată, aducînd un vraf de ciomege, le-a aruncat jos pe pardoseală. A spus ceva care s-a încheiat cu : ..Am înțeles, domnule Țurcanu" și a plecat uitîndu-se mereu înapoi dacă nu cumva Țurcanu se gîndea să-l altoiască și pe el.

— Zău că-ntr-un fel e de plins soarta acestor dezrădăcinați, oftă Mircea. Niște înșelați și amăgiți care n-au mai avut ce face după ce au fost prinși în laț.

— Chiar că ai și avea de ce-l plînge, pentru că într-o zi i s-a-nfundat și lui, ajungînd — pentru nu știu ce „favorizare" sau „înlesnire" — zăvorît printre ei de la parter, răspunse Iosif. Ca și ăsta, al nostru, de aici, dacă apucă să-l toarne careva dinăuntru că-l mănîncă limba știind de vorbă cu noi.

— Adică cine să-l toarne ? întrebă Gore mirat. Eu, tu? Costache ? Popicu, Mircea ?

— Măă, da... ce naiba ? Păi numai noi sîntem aici ? Știi tu ce-i în capul lui Nuți, al lui Tavi ? De vreme ce au fost în stare să spună la proces ceea ce au spus ! Sau știi tu ce-i în celula lui Dan Dumitrescu, a lui Aligo ? Cînd ei... sau ce să zic... că iar o să mă acuzuți de suspiciune.

— Mai bine taci, pentru că neîncrederea în altul pornește din tine însuți.

— Bine, Gore, dar tu știi că...

— Ce să știu ? Că, odată scrîntită mintea unora, așa le rămîne-n veci ? Ei uite, nu. Și eu am fost răsucit pe toate părțile și mi-am revenit. Să-și revină și ei, sau să-ncerce cel puțin.

În minte-i venise cazul lui Moise Arapul : povestea aceea din Pateric, pe care i-o spusese un călugăr, la Pitești, dimpreună cu concluzia anahoretului : ..Pe cît de

mare ți-a fost puterea de a face rău în lume, pe atît ți-e și aceea de a face binele, reparînd ceea ce ai stricat".

Și-apoi și Sfîntul Apostol Pavel : nu-i prigonise el oare pe creștini, și pe însuși Isus, pentru ca, după aceea, să-l propovăduiască tot cu aceeași fervoare ? Dar cît de mult timp trecuse de atunci !

— *EU ȘI MIRCEA* scoatem tineta, iar tu, Iosife, iei vasul de apă, ca azi dimineață, le porunci Gore auzind semnalul „programului" pe coridor. La întoarcere, ne-nhămăm noi la aia și tu la asta.

— S-a făcut, exclamă Iosif, trecînd chiar mai aproape de vasul pe care trebuia să-l ia în brațe.

Și la capătul coridorului dinspre ieșire, la celula cinci, se auzi primul hîrșîit de zăvoare.

— Slavă Domnului c-a-nceput cu ei ! exclamă Iosif. Așa mai avem un pic de răgaz. Poate mai aflăm ceva. Și, instinctiv, omul își apleacă urechea spre ușă.

— Nu așa, îi spuse atunci Gore, tu mă ții în spinare, Mircea trage cu urechea la ușă, și eu încerc să-i văd, prin ferestruica becului, pe toți cei ce trec prin fața noastră.

— Dă-i drumul, atunci ! îi strigă Iosif, în timp ce-și făcu mîinile scăriță ca Gore să i se poată urca pe umeri pînă la ferestruica becului. Era de altfel singurul loc prin care se putea privi pe coridor și prilejul nu trebuia cu nici un chip scăpat.

— Îi vezi, mă ? .

— Da, pe toți, îi răspunse Gore-n șoaptă. Sînt Ranu, Caziuc, Hoinic și Bordeianu. Aștia-s de la cinci.

— Și cum arată ?

— Comentariile, după. Stai să-i văd și pe ceilalți.

Din fiecare celulă ieșiră apoi pe rînd cîte patru inși, pe care Gore-i văzu clar.

Într-a doua de la capătul coridorului, spre WC, în celula nr. patru se aflau Vică Negulescu, Pavel Grimalski, Aristotel Popescu și Dan Dumitrescu.

Mergeau doi cîte doi, „înhămați" fie la vasul de apă, fie la tineta pe care trebuiau s-o verse în closet. Cînd era prea plină, unul, cel mai slab de obicei, ținea cu o mînă toarta, iar cu alta se sprijinea în umărul celuilalt. Umblau pe coridor în pas alergător și, cum aveau și fețele cadaverice, păreau niște strigoi zoriți din urmă să nu-i apuce

cîntatul cocoșilor în afara mormintelor. Erau cei mai grăbiți și nu se uitau nici în dreapta, nici în stînga.

După ei le veni rîndul celor de la „trei", unde Tavi Voinea, ținînd de tinetă cu Aurel Popa, alcătuiau cel mai potrivit atelaj : erau ca un cal și un măgar priponiți la aceeași căruță. Tavi — înalt, deșirat, iar Aurel Popa scurt și îndesat, cu fața ca un soare blond surîzînd peste o grădină de dovleci. De altfel, era cel mai vesel dintre toți și niciodată supărat, indiferent ce ar fi căzut pe capul lui. Hîrdăul de apă îl tîra de o toartă Nuti Pătrășcanu, mai opintindu-se, mai privind la sergentul de pază care, tot timpul, de frica microbilor, nu făcea un pas înăuntru. Privea doar, curios și compătimitor, din afară, slăbiciunea celor ce-și tîrau neputințele pe un coridor care dădea-ntr-un closet.

— Și dacă ne prind ăștia pîndind ? șopti Iosif.

— O să vedem noi atunci, îi răspunse Gore, preocupat doar de ceea ce vedea înaintea ochilor.

— Mai repede, mai repede ! strigă și sergentul de la celălalt cap al coridorului, de unde, chipurile, îi supraveghea pe cei scoși la program să nu facă cine știe ce lucru nepermis de regulament.

Gore sări atunci jos ca o pisică de pe umerii lui Iosif, apucînd amîndoi ciubărul de murdărie pe care aveau să-l golească în closet. Și-l goliră, Mircea zvîrlind apoi în el un pumn de var cloros. După-aceea, cînd se văzură din nou zăvoriți în celulă, Iosif îl aruncă în ungherul lui cu tot disprețul. Se apropie apoi de ușa masivă de stejar și, privind-o, îi mai trase un picior, scuipînd-o cu dispreț.

— Care bați acolo, mă ? se auzi glasul sergentului de pe coridor.

— Tineta ! strigă Iosif roșu de mînie și furios pînă-n măduva oaselor că nu mai putea da nici o altă explicație.

— Și ce-i cu ea ? continuă sergentul, băgîndu-și capul pe vizeta mare a ușii.

— Nimic, am așezat-o doar la locul ei, îi răspunse el, aplecîndu-se ca să-l privească pe sergent față-n față.

— Fie de data asta și cum zici tu, încheie paznicul plictisit, trîntindu-i ușița vizetei mari în nas.

Ar mai fi vrut Iosif să-i spună ceva, dar păcănitul ușiței îl scoase din fire. Era singur în fața unui bloc masiv de stejar blindat cu tablă de 5 mm și dat în roșu cu mi-

nium. Nici o altă ieşire înainte-i decît două vizete. Una mică, rotundă, alta mare, pătrată şi-n josul lor cinci găurele pentru aer, umezeală şi şoareci. De deschis, se deschideau, dar numai de afară şi niciodată după voia sau după pofta celor dinăuntru.

Privirea-i lunecă în sus, spre ferestruica zăbrelită a becului, coborînd apoi în dreapta şi-n stînga pe cele două unghere în care se aflau tinetele, una cu murdărie, alta cu apă, pînă la paturile de fier, negre şi suprapuse, cu saltelele şi păturile umede pe ele şi cu Oprişan zăcînd pe cel mai de jos. În cele din urmă, curbura zidului din fund îl obligă iar să-şi îndrepte ochii spre tavanul, îndoit şi el, spre uşa prin care nu se putea ieşi decît de două ori pe zi la WC şi, eventual, încă o dată, pe lumea cealaltă.

Un univers fizic alcătuit dintr-o cutie de beton suie într-un tunel subteran peste care erau aşezate zeci de metri cubi de pămînt.

— Nici o deosebire între un cavou şi celula noastră, murmura de nu ştiu cîte ori pe zi Iosif, obsedat de claustrare

— Mîngîie-te, dragă, că şi la ceilalţi e la fel, îi răspundea Gore. Iar dacă nu ţi-e de ajuns, gîndeşte-te că alţii poáte-s şi putrezi acum.

— Bine, dar îmi puteţi spune şi mie acum ce-aţi văzut primprejur ? întrebă Oprişan.

— Să spună Gore, îi răspunse Iosif. A văzut mai bine, doar l-am ţinut în spinare.

— Păi, ce să spun, Costache, începu Gore. Hruba asta-i cum poate ţi-o şi imaginezi dacă ai mai fost prin Jilava. În faţa Reduitului, simetrică cu baia, e intrarea în tunelul nostru, înainte de intrare fiind curticica de asfalt înconjurată cu zăplazul prin care am trecut cînd ne-au adus azi-noapte. N-are însă nici o uşă. Pesemne ca să ne poată supraveghea mai bine cei ce-ar veni să ne vadă pe neaşteptate : „politicul", comandantul sau cineva, de la minister probabil, care ne urmăreşte îndeaproape agonia. La dreapta însă, cum intri de afară, e prima încăpere a corpului de paznici, biroul lor, să-i zicem. O cutie de beton cred, ca asta, numai că uscată şi mai bine aerisită. După aceea urmează celulele cinci, patru, trei doi (a noastră) şi unu, cea de alături, din dreapta noastră,

care-i însă complet nelocuită. O ţin pesemne goală pentru cine ştie cine sau ce.

— Poate-o fi vreo izolare, adăugă Mircea.

— Bine, asta o s-o constatăm noi în curînd, n-avea grijă, căută Iosif să-l „mîngîie".

— Ei, ş-alteeva ? mai întrebă Oprişan.

— Da, continuă Gore. La capătul gangului, aici, aproape de noi, e closetul. O cabină tot de beton, cu o hazna turcească înăuntru şi cu un mic rezervor de apă. Bun şi ăla ! ne-am zis cînd l-am văzut, numai că nu ştiam de ce naiba nu funcţiona ! La nevoie însă s-ar putea totuşi ascunde ceva în el, mă gîndesc, dacă am avea de „transmis" niscai lucruri la vecini, mai ales, la cei din stînga, de la „trei". Poate vreo bucată de pîine, de mămăligă sau vreun medicament. Mai ştii, dacă s-or milostivi ăştia să ne dea şi aşa ceva, să ne prelungească agonia ? Tot caută ei să se acopere şi legal în ceea ce fac.

— Şi cine-s ceilalţi vecini ? Arată bine ?

— Cum ? Bine ? Nişte fantome jalnice în zeghe murdare şi rupte, care e-un crac mai mic, care cu o mînecă mai scurtă, care cu o gaură pe unde te aştepţi mai puţin. Ce mai, nişte epave ! Cel puţin Tavi Voinea are pe el o mie de petece şi fiecare de altă culoare. Iar un crac de nădrag parcă-i muşcat de cîini. Şi-i şi cel mai înalt. Ca o gloabă-i, săracul !

— Toţi oamenii-nalţi au ceva tragic într-înşii, completă Oprişan.

— Şi Mircea ? întrebă maliţios Iosif, trăgînd cu coada ochiului spre el.

— Poate că şi Mircea, Iosife, îi răspunse Oprişan după o scurtă ezitare. Dar ceilalţi, ceilalţi pe care i-ai văzut ?

— Ceilalţi ? Păi ce să-ţi spun despre ei ? Îi ştii pe toţi. Să ţi-i descriu însă cum arată : Dragoş Hoinic e ca o mîţă sălbatică, înghesuită parcă de toţi cîinii lumii. E atît de speriat, parcă-i o cobră cu ochelarii ăia ai lui negri, lipiţi de ochi. La tinetă l-am văzut „înhămat" cu Virgil Bordeianu.

— Da, săracul Virgil ! completă Mircea, am stat lîngă celula lui în „Uranus". Mi-a povestit multe ; nimic însă despre proces. Atîta doar că, atunci cînd l-au scos din dubă, a auzit-o pe nevastă-sa ţipînd de undeva, de afară : „Virgilee !" Şi zicea că ţipătul ăla nu-i mai putea ieşi din minte.

— Dar al victimelor lui de la Pitești, nu le mai auzea ? întrebă Iosif, gîndindu-se la ceva anume.

— De asta nu mi-a spus nimic, îi răspunse Mircea uimit. Despre ce victime-i vorba ?

— Ce victime ? ! Al naibii ! exclamă Iosif, vrînd să mai adauge ceva ce totuși nu adăugă.

— Comentariile la urmă, i-o reteză însă Gore.

— Dar mă lăsați sau nu, să-i răspund lui Costache ?

— Hai, hai, spune, îi zise Oprișan, că pe ăștia cine-i mai poate opri. Profită și ei de ocazii pe care n-ar vrea să le scape.

— Da, și unde ajunsesem ? La Bordeianu parcă. E încă cel mai zdravăn dintre toți și cel mai sprinten. Iar pe fața-i totuși luminoasă, nici o crispare.

— Și Ranu ? mai întrebă Oprișan.

— Ranu-i iute și el. Tușește însă mult și acolo cred că-i singurul purtător de microbi. N-ai auzit ? Doar și la proces spunea că are caverne.

— Canalia ! izbucni tot Iosif. După ce i-a nenorocit pe atîția ! Și acum, poate tot el e victima ? Nu ?

— Da, da, dar știi tu oare exact ce-o mai fi pățit și el pe la anchetă ?

— Ascultă, mă, Gore, iar vii cu d-astea ?

— Dar cu ce să vin dacă nu cu ce s-a-ntîmplat ? Dac-așa voiau să declar la proces ! Ce, parcă ție nu ți s-a cerut același lucru ?

— Bine, dar mai are asta vreo importanță acum ?

— Ehe ! Ba bine că nu. Dacă tu acum te enervezi numai amintindu-ți, închipuie-ți atunci cum le-a venit lui Ranu și lui Turcanu, văzîndu-se acuzați tocmai de cei ce-i sprijiniră ?

— Bine, bine, hai continuă, că iar îmi ies din pepeni cînd mă gîndesc la ce a fost. S-o trag eu de două ori ca victimă ? O dată a „iluminaților" și-apoi a ticăloșilor ăstora care vin acum să-mi spună că eu m-am lăsat mutilat și chinuit ca să-i induc tot pe ei în eroare, compromițîndu-le partidul și instituțiile de stat. Doamne ! cum îi mai răbzi pentru ce le trece prin cap ! ?

— Ei, și ceilalți ? încercă Oprișan să-l facă pe Gore să continue.

— Păi, dacă pe Iosif îl tachinează „muzele", cum să continui ?

— Uite, Gore, eu am să tac pînă termini, dar după aceea...

— După aceea chiar te rog, Iosife, îl aprobă Oprişan.

— Ei ş-acolo, la „cinci", mai e şi Caziuc. Despre el ce să-ţi spun ! Cum îi e numele, aşa şi chipul ! Caziuc, ca un butuc. Amorf, îndesat şi tăcut. Pe chip nu avea nici o expresie, decît doar graba tuturor în bocanci. Tropăia parcă mai tare şi mi s-a părut cel mai zăpăcit. Avea dreptate avocata lui la proces, spunîndu-i preşedintelui : „Ştiţi, domnule preşedinte, Caziuc e un om de treabă, reeducat şi reabilitat ; doar a făcut şi un copil".

— Biata ! Mi se pare că o chema Irina şi nu mai ştiu cum. Dar să lăsăm, la „patru" ?

— Ei, acolo e acolo ! I-am văzut însă mai în fugă decît pe ceilalţi şi nu prea clar, totuşi nu mi-au scăpat nici unul. Sînt tot patru şi par cei mai zdraveni, după cum se mişcă.

— Dar tu cum te mişcai la Piteşti în Reeducare ? interveni Iosif.

— Parcă mi-ai promis că mă laşi să termin, îi spuse Gore.

— Da, da, dar nu te pot lăsa să confunzi mişcarea vie cu cea determinată de spaimă. Păi, să mă fi văzut şi pe mine cum mă mişcam sub imboldul „argumentelor" lui Ţurcanu... mamă, mamă ! Ce „ştiinţifice" mai erau ! Şi apoi şi tu, doar nu te ştiu cum zburai la Gherla pe coridoare ?

— Bun, dar acum e vorba de o descriere a felului cum arată aici cei de la „patru".

— Aici sau acolo, e acelaşi lucru. De unde ştiu eu că ăştia şi-au revenit dacă n-avem nici un semn de la ei ? Uite, Aurel, Tavi Voinea, Nuti ? Ei tot au dat un semn de viaţă, pe cînd acolo ?

— Păi e tocmai ceea ce vreau să-i spun şi lui Costache. De ce nu mă laşi să termin ?

— Bine, bine, haide, zi ! deşi eu cred că patru ochi au văzut mai bine decît doi.

— Da, numai că la tine funcţionează şi memoria.

— Şi te supără ?

— Nu, dar memoria-i memorie iar observaţia e altceva.

— Bine ! Haide atunci, spune, că tu la toate ai răspuns. Altfel... dar mai bine să tac...

— Mă, băieţi, îi rugă iar Oprişan. O clipă vă cer s-aveţi răbdare să-mi spună omul acesta ceva şi-apoi dezlănţuiţi-vă-n voie.

— Bine, Costache, tac. Continuă ! îl îndemnă Iosif pe Gore.

— Da, şi cum îţi spuneam, acolo, la „patru"-s tot patru. Aristotel Popescu...

Oprişan încruntă din sprîncene.

— Aligo, nu-l ştii, Costache ?

— Da, da, continuă, îi răspunse Costache, descreţindu-şi puţin fruntea.

— Cu el alăturea, ţinînd de tinetă, l-am văzut pe Dan Dumitrescu iar la celălalt pe nenea Vică şi pe încă unul mic, scurt şi-ndesat, cu mustaţă neagră şi căutătură de tîlhar. Singurul, de altfel, pe care nu l-am cunoscut. Cred însă că nu poate fi altul decît Pavel Grimalski. Aşa l-am auzit dimineaţă pe unul, acolo la „patru", spunîndu-şi numele cînd s-a făcut inspecţia. Cine să fie altul ?

— Da, şi cum arătau ceilalţi ? O fi vreun bolnav şi acolo ?

— Sigur, nu ştiu ; dar îl bănuiesc pe Aligo. Grimalski prea arată-ndesat iar Dan Dumitrescu pus ca nici unul pe fapte. Avea însă-n căutătură ceva ce nu-mi plăcea. O-ncruntare suspectă ; şi-apoi nici unul n-a privit nici în dreapta, nici în stînga. Singura celulă în care toţi s-au comportat cum scrie la „directive" : „Afară, repede, şi WC-ul fără nici o zăbavă". Cred că nici nu s-au pişat acolo, de frică să nu întîrzie sau să le strige ceva sergentul. Cît despre privitul în jur, nici poveste. Şi aş putea pune pariu că nici unul din ei nu ştie unde se află.

— Dar Vică ? Nici el nu privea ? întrebă îngrijorat Oprişan.

— Uite că nu. De altfel era atît de zorit de ceilalţi, încît nici nu şi-ar fi putut permite aşa ceva. Şi-apoi, mai ştii dacă nu cumva-l terorizează, ai ? Netrecînd prin Piteşti n-are de unde-i cunoaşte. Oricum, nu-mi prea miroase a bine acolo. Deşi, la drept vorbind, de arătat mai fantomatic ca ceilalţi, nu arăta. Atîta doar că avea o chelie perfectă şi faţa cea mai senină. Îşi ducea însă cu resemnare tineta şi păstra chiar o distanţă faţă de ea.

— Dar Aligo ?

— Aligo ! Mititel, şui şi-n hainele papagalii, fugea mişcîndu-se prin colţuri ca o sfîrleză. N-am văzut nici

la el vreo întoarcere a capului care să trădeze curiozitatea pentru ce-ar putea fi în jur. E-n orice caz ceva necurat și cu ăsta, deși nu știu dacă spaima-i venea dinăuntru sau dinafară.

— Și Dan ?

— Ăla ! Ca un vătaf și cel mai zdravăn dintre toți. Totuși. n-a scos nici unul nici o vorbă. Atîta doar, l-am auzit pe Dan chemîndu-l pe sergent să-i închidă că au terminat. Și asta cînd noi nu mai știam cum să tragem de timp. Pînă și cei de la „cinci" tot au mai zăbovit ceva, ei însă, nu. Corecți. ca la carte și numai cum vrea stăpînul ! Cît despre vecini. ce să mai spunem ! Aurel parcă picase-n hazna, atîta s-a tot hlizit pe pereți și prin gemuleţul WC-ului, ca să vadă ce-i în jur și pe coridor. Îl vedeam bine chiar și eu, de aici, cum se binocla pe tot coridorul prin ferestruica aceea. Ce noroc c-au tăiat-o acolo !

— Numai să nu-l binocleze și sergentul sau careva de la „patru", dacă zici că acolo-s suspecți, adăugă Iosif.

— Imposibil, îi răspunse Gore. De vreme ce în ferestruică arde permanent becul, din afară înăuntru nu se poate vedea nimic.

— Dar tu cum ai văzut ?

— Datorită unei lungi experiențe. Ș-apoi, ochiul meu !

— Da, mă, ai un „ochi vizual", ce să-ți zic !

— Vizual, nevizual, uite însă că datorită lui știu acum unde sînt și ce se petrece în jur, altfel cum ? Am putea rezista altfel ?

— Da, și Aligo, cum arăta ? insistă Oprișan.

— Cum să arate. Mic, grăbit și... nici la dreapta, nici la stînga... ți-am mai spus doar.

— Săracul ! Cred că și el e din cei ce nu și-au revenit încă. Prin ce-or mai fi trecut, nenorociții, lăr Pitești și la Gherla, și apoi în anchetă !

— De, Costache ! ?

— Dar, Dan ?

— Lung și cum vi l-am descris : mai grijuliu ca toți să nu iasă din porunci. „Să-ți chemi tu sergentul sá te încuie ? ! Asta mi se pare prea de tot. Dar de...

— Și vecinii de la „trei" ? mai insistă Costache.

— Acolo-s cum îi știți de la vorbitul prin perete. Pe domnul Pătrașcu însă nu l-am văzut, pentru că rămă-

sesc înăuntru. De altfel, Aurel zicea că-i complet anchilozat. El, Aurică, e în schimb ca soarele. Luminează, încălzește și se oferă tuturor ; ce mai, ca pîinea lui Dumnezeu, îl suportă chiar și pe Tavi Voinea și se și lasă certat de toți. Să fi auzit pe coridor ce porunci îi dădea Tavi.

— Porunci ?

— E, zic și eu așa. Îi șoptea doar : Uite colo, și colo ! Fă asta, nu te opri, trage cu ochiul !

— Tavi ! ? Păi el întotdeauna a fost foarte deștept. Are idei mai ales pentru alții.

— Totuși, a fost singurul care, alături de Aurel, a căutat să se informeze perfect despre starea în care se află, cu toate riscurile. Și ce-i mai curios la el e că teama nu l-a putut opri niciodată să-ncerce.

— Da, adeveri Costache. Este semn sigur că omul și-a revenit.

— Tavi să nu-și revie ? ! Păi doar nu-mi zicea el mie, odată, la Gherla în secret : „Măi, Iosife, eu ăsta-s, care mă vezi și mă auzi acum, iar dacă mă-i auzi vorbind și altfel, să știi că n-am încotro și o fac de silă.

— Și ? întrebă Costache.

— Păi ce, și ? Că după două ore l-am auzit spunînd niște lucruri de care m-am crucit. Seara apoi, cînd ne-am întîlnit iar, mai să nu mă vadă. Dup-aceea, însă, din nou a făcut el ce-a făcut și, apropiindu-se de mine, mi-a suflat : „N-am avut ce face, dar eu... cum ți-am spus...

— Și, și ?

— Și-a doua zi pe cine îl aud din nou spunînd în public că mi se destăinuise între timp, dar că aceasta o făcuse din slăbiciune și „reminiscență".

— Formidabil ! exclamă Mircea.

— Nu-i formidabil, mă, pentru că seara următoare cine a venit iar la mine să-mi spună, tot în taină, bineînțeles, că ceea ce l-am auzit vorbind în public, n-au fost decît niște afirmații pe care a trebuit să le facă, pentru că-l văzuse nu știu care stînd cu mine singur de vorbă. „Mai puteam ascunde ceva ?" mi-a mai zis el. Și după aceea : „Dar să știi că eu ăsta-s, care-s acum cu tine..." Or, ce să mai pricepi atunci ? De altfel, l-ați văzut și voi la proces, spuse Iosif.

— Un singur lucru-i de priceput, răspunse Oprișan, că Tavi nu se lasă copleșit de rău prin orice ar trece. E slab el sufletește, dar cîtuși de puțin prost. Și cea mai

mare deșteptăciune a lui e faptul că-și cunoaște slăbiciunile, nesfiindu-se chiar să și le mărturisească sincer între prieteni.

— Da, asta-i într-adevăr grozav ! Pentru că nimic nu-i mai greu decît să-ți recunoști păcatele-n public, adăugă Mircea.

— I-auzi cine vorbește ! Dar tu ce păcate-i fi avut, de ți-a venit greu să le mărturisești în public ? Sau încă nu le-ai mărturisit ? îl întrebă, brutal, Iosif.

— Mda ! Legitimă-ntrebare, mai ales că vine din partea unui om încercat. Dar ce să-ți spun decît c-oi fi avînd și eu păcatele mele.

— Stai ! Dacă-ncepi așa, e ca la Biserică. Să te fi văzut eu însă la „spovedanie", la Pitești, în fața lui Țurcanu sau a vreunor reeducați.

— Da, și ce-ar fi fost acolo-n plus ?

— Ce ? Păi, dacă întrebi, se vede într-adevăr că n-ai priceput nimic. Ia să-ți spună Gore prin ce-a trecut pîn' s-a „purificat", ca să fie apt pentru primirea „marilor adevăruri marxiste".

— Știi ce, *Mirceo* ? Las-o acum baltă ; o să-ți explic eu după ce termin cu ceea ce am să-i spun lui Costache, îi răspunse Gore.

— Păi cu mine ai cam terminat-o, zise Costache. Așa că explică-i lui Mircea.

— Bun, dar nu înainte de a ne fi mărturisit și el cum a ajuns aici. Locul e prea „onorabil", după cum bine știm, ca să nu iște întrebări asupra motivelor de aducere-ntr-însul. Ș-apoi, pentru a pricepe ce înseamnă „Reeducarea"; nu strică să se înceapă măcar cu un simulacru din ce a fost acolo : Mărturisirea autobiografică.

— CAZUL meu e simplu, sări atunci de la locu-i Mircea.

— De unde știi tu ? îl întrebă Iosif, chipurile suspicios.

— Adică cum ? Să nu știu că-n anul acela, cînd m-au arestat, eram student la filosofie în București și mîncam la o cantină de pe Cheiul Dîmboviței ?

— Pe chei, zici ? îl întrebă Iosif.

— Da, dar masa o puteam împărți ușor cu încă cineva, pentru că se dădea de trei ori pe zi, iar la cină sau prînz puteam ușor renunța. Ghinionul meu a fost însă că într-o seară, cînd tocmai rămăsese cartela mea de masă la cel

pentru care am fost arestat, pe el l-au și prins. Era în 11 noiembrie 1951; se dusese la un prieten care-l mai adăpostea uneori la el și, acolo, Securitatea a venit peste ei. I-a legitimat și i-a luat pe amîndoi. Fratele celui ce-l adăpostea numai ce ieșise din pușcărie.

— Te pomenești că de la Gherla ? îl întrebă Gore, făcîndu-i cu ochiul lui Iosif.

— Poate, nu știu.

— Mda, dar ce era fratele ăstuia, adică cel ce ieșise din pușcărie, nu cumva student ? continuă Gore să-l întrebe.

— Ba da, la silvicultură. mi se pare.

— N-are importanță la ce, destul c-a fost student și dacă s-a nimerit să fie și dintre cei mai convinși de „marile adevăruri", nu-i nici o mirare că nu și-a mai încărcat conștiința cu un secret.

— Bine, dar să-și denunțe fratele ? întrebă Mircea.

— În fața marxismului află că nu există nici frate, nici soră, ci numai tovarăși și dușmani de clasă. Dar oare, o mai fi știut acest „frățior" pe la cine mai stătuse prietenul tău pînă atunci ?

— Nu cred, sau, mai știu eu ? Pentru că nefericitul umbla de la unul la altul, după cum se îndura fiecare să-l primească. Cînd simțise că vor să-l aresteze, prima oară, de pildă, fugise la niște rude care, speriate, i-au spus să nu le pericliteze situația și să plece. Neavînd încotro, a plecat. Între timp i-a murit și tatăl, la înmormîntarea căruia însă, tot de teamă, n-a putut lua parte. De altminteri, niște prieteni îi spuseră că pe marginea gropii îl și așteptau „comisarii poporului". După aceea a mai stat nu știu pe unde, ajungînd în cele din urmă și la mine. Vara care a urmat am petrecut-o stînd împreună în casă și discutînd literatură. Era un om extrem de informat în acest domeniu.

„Ah, ce n-aș fi dat să am forța interioară a lui Vautrin, îmi spunea adeseori" Nu știu de ce îl iubea atît de mult pe Balzac.

Totuși, din „Război și Pace". ca erou, îl prefera pe Andrei Bolconski, iar pasajul cu moartea lui îl știa pe dinafară. Își aducea de multe ori aminte și de „Moartea lui Ivan Ilici". simțind parcă. deși nu știu de ce, că așa o va termina și el într-o bună zi. Ba, chiar își pipăia și

ficatul, ironizîndu-şi „glanda" care avea să-i vie de hac. De altfel, personajele sau eroii cu mare voinţă îl interesau mai mult decît cei cu complicaţii intelectuale.

— Zău, mă ! rînji Iosif. Şi zici că asta-l interesa ? Păi asta-i cultură burgheză, tovarăşe !

— Mda ! exclamă Oprişan. Ca Heidegger la Freiburg. Şi, aducîndu-şi aminte de universităţile germane, începu să zîmbească.

— De ce rîzi, „tovarăşe" ? îl întrebă Iosif, reluîndu-şi în glumă postura de „piteştean iluminat". De cultura burgheză a ăstuia, cînd noi la Piteşti lingeam podeaua şi beam lăturile din tinetă ? Auzi de ce le ardea lor ! De eroii „cu voinţă şi cu complicaţii intelectuale, psihologice, sau cum dracu' le mai zice".

— Pe dracu ! Ia lăsaţi-vă de teatru că-l speriaţi de-a binelea pe omul ăsta. Ce naiba ? M-am lăsat o clipă furat, aducîndu-mi aminte de directorul liceului meu din Moldova, continuă Oprişan tot zîmbind.

— Adică, ce director ? Ce a fost ăsta ? insistă Iosif, pătrîndu-şi în continuare postura de „confesor", pe care se hotărîse, să şi-o ia pentru „spovedania" lui Mircea. Era sau nu progresist ?

— Era, continuă Oprişan ca şi cum nu i-ar fi băgat de seamă insinuarea, un domn din aceia de modă veche, care jinduise toată viaţa să ajungă la Berlin şi să facă studii acolo. Îl invidia chiar şi pe Titu Maiorescu pentru asta ; iar cînd i-am fost elev într-a opta, ţin minte că mi-a spus într-o oră de filosofie, după ce discutasem cu el nu mai ştiu ce : „Cu «capul» tău, vei ajunge neapărat în Germania şi vei audia pe cei mai vestiţi profesori. Uluiţi apoi şi ei de a te fi «descoperit», vor vorbi mult despre tine şi faima-ţi va ajunge chiar pînă la urechile rectorului. A rectorului Universităţii din Berlin, sau de la Heidelberg ! Ştii tu ce-nseamnă asta ?" Şi-ntrebîndu-mă, fără a mă lăsa să-i răspund dacă ştiu sau nu, tot el spuse : „Asta înseamnă să te cheme în cabinetul lui, să discutaţi cîte şi mai cîte, apoi, uluit de inteligenţa, profunzimea ta, să te invite la masă, la masă, acasă, sau — poate mai ştii — să vină chiar el să te ia cu trăsura. Trebuie să precizez însă, le mai explică Oprişan în continuare, că în ochii bietului meu director, Rectorul Universităţii din Berlin (ca, de altfel, rectorul oricărei alte universităţi germane) nu putea fi decît un domn care umbla tot timpul îmbrăcat în

frac, cu cămăși scrobite, cu butoni de platină și, pe stradă, numai într-o trăsură trasă de doi cai negri. Sublim de altfel, dar de unde să știe el, săracul, că-n loc de universități, mie, în Germania n-aveau să-mi fie rezervate decît lagărele de concentrare și în loc de Freiburg un Buchenwald cu kapouri și dascăli bestii.

— I-ascultă, cetățene ? îl întrerupse Iosif, schimbînd apelativul ; fiindcă tot veni vorba de Heidegger ; ăsta a fost sau nu fascist ? Că parc-am mai auzit de el în „Reeducare". Ne întrebau Țurcanu sau Livinski, naiba îi mai știe care : „Bă, voi sînteți de-ai lui Heidegger, esențialiști ? Ei ! O să vi-i scoatem noi p-ăștia din cap."

— Poate voiau să spună existențialiști ? zise Mircea.

— Da' dracu-i mai știe ? ! N-am știut eu bine niciodată, ce-i ăla egzistențialism, esențialism, sau existențialism. Atîta doar că, pentru Heidegger ăsta și pentru dialectică, am mîncat niște bătăi de am șters-o cu moartea. Unii zicînd că din pricina ăluia, adică a egzistențialismului, sau a lui Heidegger nu-mi intră dialectica în cap, apoi, la interne, că din pricina dialecticii nu știu ce-i aia egzistențialism și că am vrut să-l subminez, compromițîndu-le închisoarea și partidul care, cică, de pe atunci încă nu prea era dispusă să greșească.

— Numai insul greșește ! exclamă iute Mircea. Așa-i ! Așa am învățat și la facultate !

— Ei, ei ! Vezi, c-am dreptate ? îl aprobă Iosif. Ești pe drumul cel bun, și atunci de ce să nu aflu și eu pentru ce am mîncat acolo atîta bătaie, vorba lui Ițoc : „Sînt convins d-astea sută-n sută, domnule Țurcanu, dar habar n-am ce-nseamnă".

Oprișan surîdea amar gîndindu-se la nenorocitul de Ițoc, destrămat în bătaie pentru neînțelegerea marii doctrine, și la felul în care să-i explice și lui Iosif ce-nsemna dialectica, existențialismul, pentru care pătimise atîta.

— Deocamdată e important să reții, începu el, că existențialismul e un curent de idei sau, cum să-ți spun eu ție... că e un curent ; hai mai bine s-o luăm și mai dinainte, de la Patristică, știi ce-i aia ?

— Patristică ? Habar n-am, dar zi-i, mai știi dacă n-am avut de tras și din asta ?

— Spusele sfinților părinți ai bisericii.

— Da ! Păi atunci, dă-i înainte, că pentru ăştia şi-au mai pus şi alţii pielea-n saramură, îi răspunse Iosif, nu fără a mormăi ceva-n sine după explicaţia dată.

— Ei ! Şi deci pornind de la Patristică... dar să nu uit : Pascal, ştii cine a fost ?

— A, ăla cu principiul din fizică ? Matematicianul cu triunghiul şi cu nu ştiu ce ne mai spunea prin liceu despre el ? răspunse Iosif, dînd să se-nţeleagă că-n de-ale ştiinţei se mai pricepea la cîte ceva.

— Da, ăla şi cu încă multe altele, cu „gînduri", cu scrieri...

— *Provençales*, precizează Mircea.

— Ce zice ăsta ? se enervă Iosif de intervenţia lui Mircea.

— Adică „Provincialele", nişte scrieri ale lui Pascal către un presupus prieten al său din provincie, cu care, chipurile, discutau problema graţiei, a harului şi a mîntuirii, completă Oprişan.

— Aaa ! Va să zică şi ăia erau preocupaţi de izbăviri şi purificări.

— Dar tu ce-ai vrea ? interveni Gore.

— Eu ?... Să fiu lăsat în pace să-mi aleg singur calea izbăvirii. Dar hai, zi-i, Costache ! dă-i mai departe, să ajungem şi la Heidegger ăla sau la existenţialism.

— Buun !

— Ei, şi de la acest Pascal, de la care ne-a rămas dictonul acela cu „Inima care îşi are raţiunile ei pe care mintea nu le pricepe", şi de la Patristică...

— Da. Asta aşa-i. Are dreptate ! simţi Iosif nevoia să-l adevereaască pe Pascal. Şi unde mai pui că pentru ăsta nici n-am încasat nimic.

— Bun. Şi cum ziceam, de la Patristică şi de la Pascal pînă la Kierkegaard, opusul lui Hegel, încercă să continue Oprişan.

— Aaa ! Bine că i s-a mai opus cineva şi lui Hegel ăsta, că eu cînd am încercat, am luat-o de nu-l pot uita nici în ziua de azi. Ziceau nu ştiu cum naiba că e ceva în spusele lui care te împiedică sau te ajută să devii marxist. Însă ce, nici acum nu ştiu. În orice caz, grozav „băiat" Hegel ăsta, dacă ni s-a spart atîta capul cu el.

— Adică, cum vi s-a spart ? Apărîndu-l sau acuzîndu-l ? îl întrebă Gore.

— Ei, asta poate-o știi tu mai bine, îi răspunse Iosif. Că uite, eu am ajuns să le cam încurc. Ziceau că din pricina lui nu știu ce și nu știu cum, și dă-i cu bîta ! Bea din tinetă ! Și linge cimentul ! Ca să nu mai vorbim de celelalte și mai scîrboase.

— Dumnezeule ! Ce chestii ! suspină Mircea.

— Ce-ai zis ? Chestii ? ! se-nfurie Iosif. Astea-s chestii pentru tine ? Sau poate-i fi ținînd și tu cu el ?

— Cum cu el ? Mircea ține numai cu Marx ! sări Gore ca ars de la locu-i de pază, să-și apere prietenul.

— Aa ! Va să zică vorbești ! ? țipă atunci Iosif. Adică îi sufli ? ! Pactizezi cu dușmanul ? Tu care ai „înțeles" mai „iute" marxismul decît noi toți ?

— Tocmai de aceea, îi răspunse Gore, pentru că l-am priceput mai iute, îl și pot judeca acum altfel.

— Lăsați cearta, mă băieți ! Să termin odată cu explicațiile astea și-apoi faceți ce vreți.

— Da „tovarăși", aprobă Iosif, dar mă cam aprind cînd aud anumite lucruri pe care numai eu știu cu cîtă greutate le-am învățat.

— Ei, da, știu, dar să reluăm ! Și deci, de la acest Kierkegaard, opusul lui Hegel, de la acest pastor danez, că pastor a fost, ne-a rămas ideea că „contrariile dialectice în antinomia lor nu se împacă în nici un proces de sinteză, cum susține Hegel, raportul antagonic dintre ele anulîndu-se numai prin dispariția unuia". De aici însă s-a născut teqlogia așa-zis dialectică, bazată pe asertiunea că cea mai mare antinomie, Om-Dumnezeu, nu se stinge decît prin mîntuire, adică prin revenirea omului în sînul dumnezeirii ; altfel spus, prin întoarcerea sufletului în mîna celui din care a plecat.

— Dar atunci, mă Costache, chiar că nu mai înțeleg nimic ; dacă-i teologie, de ce-i mai zici și dialectică ? Nu din pricina dialecticii au ajuns preoții la Gherla și la Canal să spună că nu e Dumnezeu ?

— Păi, i se spune așa tocmai pentru că e o tentativă de așa-zisă modernizare a teologiei.

— Buun ! Dar în cazul acesta, spune-mi tu mie cîți teologi „dialectici" au murit ca s-adeverească așa ceva ? întrebă Iosif.

— Exact să-ți spun eu, nu știu, dar ce-ai pățit și tu și ceilalți, ce-a fost ? O adeverire a dialecticii sau o infirmare a ei ?

— Ptiu ! făcu Iosif. Io-tă-te, măi, că muream și nu știam c-am ajuns și teolog! Dar știi ce? S-o lăsăm baltă cu astea, cu moartea și cu infirmarea sau afirmarea dialecticii, și să continuăm cu ăla, cu Heidegger : a fost sau nu omul lui Hitler ?

— Bine, o să ajung îndată și la el, numai că pînă acolo trebuie rezolvate mai întîi impasurile dialecticii. De altfel, pentru Hegel totul începe, ca și pentru Moise, cu...

— Măi, a dracu ! ?... Dar ce-o mai fi avut și Moise ăsta cu Hegel, se-ntrebă mirat Iosif.

— O singură premisă, îi răspunse Oprișan. Cînd i-a dat Dumnezeu, atunci pe munte, Tablele Legii, ce i-a zis Moise : *Cine ești tu, Doamne ?* Și ce i-a răspuns Dumnezeu : *Eu sînt cel ce sînt*. Or, după mai bine de 2000 de ani, și Hegel își începuse Logica cam tot la fel, adică cu acel : *Ființa este*. Deci, cu atestarea a ceva ce nu necesită nici o predicație pentru a fi și a se explica.

— Ei da, în cazul ăsta m-am luminat ; în sensul că la început o fi fost ce-o fi fost, și cu asta basta. Bun, să continuăm atunci, dar fără contradicții și antinomii, pentru că într-un astfel de proces erau să mă stingă dacă nu m-ar fi ținut pielea.

— Dacă te-ai „contrariat" cu antinomiile ! adăugă Gore.

— Da, numai că din această ciocnire nu s-a ales nici o sinteză hegeliană, cum s-ar zice, sau cum spuneți voi. Dimpotrivă, pace-ntre mine și susținătorii acestora nu va fi decît ori prin pieirea mea, ori prin a lor.

— Deci, ca-n teologia dialectică, rise Oprișan.

— Știi ce, Costache, îl rugă atunci Iosif părăsindu-și postura de auditor, aș dori ca de acum înainte cuvîntul dialectică să-l pronunți cît mai rar, chiar dacă există și o teologie în acest sens și chiar dacă, fără s-o știu, am susținut-o și eu, cu pielea, și cu mintea... Prea multă bătaie de cap mi-a dat.

— Ei da, ca-n povestea rabinului cu cei doi evrei veniți la el să le explice ce-i dialectica, zise Gore.

— Adică ? îl întrebă Mircea și mai curios decît Iosif.

Și povestirea — cu doi evrei care, într-o zi, trebuind să dea un examen de marxism, veniseră la rabin să le spună el ce-i aceea dialectică — începu să se depene oriental, ca-ntr-o noapte șeherazadică.

„Într-o zi s-au dus să facă baie doi inși : unul curat, altul murdar. La baie însă, băiețul le zice : «Aici numai unul din voi se poate imbăia». Or, acum vă-ntreb eu pe voi, le zice rabinul celor doi : care din ei a făcut baie ?

— Cel murdar, Rabi, răspunse Iţic, că, de, acela avea mai mare nevoie.

— Nuu ! răspunse rabinul. N-aţi înţeles ! Ia mai ascultaţi :

Doi inși s-au dus să facă baie, unul curat, altul murdar. Acolo, cînd să intre, băiețul le spune : «Numai unul din voi poate face baie». Ei, care credeţi voi că s-a-mbăiat ? întrebă iar rabinul.

— Păi, Rabi, atunci s-a-mbăiat cel curat, fiindcă acela simțea probabil o și mai mare nevoie să facă baie ; o fi fost mai obișnuit cu ea, adăugă și Șloim.

— Nuu ! exclamă rabinul. N-aţi înţeles nici acum. Ia mai ascultaţi odată povestea. Și iar începu : Doi inși, unul curat, altul murdar, s-au dus să facă baie. Acolo însă băiețul le-a spus că numai unul din ei se poate-mbăia. Ei, care din cei doi credeţi că s-a-mbăiat ?

— Amîndoi atunci, răspunseră-ntr-un cor Iţic și Șloim.

— Nuu, îi dezaprobă iar rabinul. N-aţi priceput. Ascultaţi încă o dată. Și iar : Doi evrei, unul curat altul murdar, s-au dus să facă baie...

— Nu-i nevoie să mai continui, Rabi, îl întrerupse Iţic, că știu : n-au făcut în acest caz nici unul, pentru că cel curat n-avea nevoie, iar cel murdar se simțea bine și așa cum era.

— Nuu ! se auzi din nou vocea rabinului. Ia mai ascultaţi : Doi inși, unul curat...

— Altul murdar, continuă Șloim, s-au dus să facă baie. Acolo băiețul... și așa mai departe ; dar destul, Rabi, că dracul mai știe care a făcut baie și care nu ; așa o bătaie de cap cu ăștia !

— Ei, vedeţi, aici am vrut să ajung : la bătaia voastră de cap, le spuse atunci rabinul. Și dialectica, asta e : o cumplită bătaie de cap, își încheie el explicaţia."

— Și o alta tot atît de mare la tălpi, pentru cei cu mintea mai slabă, completă apatic Iosif, privindu-și degetele de la picioare.

Nu mai avea nici o unghie întreagă, iar cioturile lor îi ieșeau impudice de sub obielele nu tocmai albe. Și

totuși, cu Heidegger ăla, cum rămînem, Costache ? Că iar ne-am îndepărtat de subiect și mie tot la el îmi stă gîndul.

Între timp, privirea i se mută de pe picioarele mult încercate pe albul curbat al tavanului.

— Ei, hai atunci, Costache ! Clarifică-i odată lucrurile și cu neamțul ăsta, îi spuse Gore lui Oprișan, c-altfel nu poate dormi de grija lui.

— Zău mă ? se-nfurie Iosif ; și de-a egzistențialismului, nu ?

— Existențialism, îl corectă Gore.

— Tot una-i cînd nu știi bine ce-i aia ; și cînd pentru așa ceva erau gata să-mi ia viața.

— Măi ! Ție nu-ți pică deloc fisa, îl apostrofă Gore.

— Adică ? sări mînios de la locu-i Iosif.

— Adică în loc să pricepi că „dialecticienii", cu bîta, te-au făcut să-nțelegi existențialist lucrurile, iar existențialiștii, dialectic lucrurile, tu nu mai știi pe ce lume trăiești ?

— Ție ce-i ? Pînă aici !

Și zicînd acestea, Iosif le arătă creștetul capului; privindu-și în același timp cu compătimire și tălpile picioarelor pe care încă se mai vedeau urmele rîngilor.

— NUMĂRUL ! răsună deodată glasul sergentului de pază de pe coridor și toaca metalică din curtea Reduitului Jilavei adeveri și ea anunțul cu bătăile de liturghie neagră.

— În sfîrșit, au mai pus punct unei zile, exclamă Gore.

— Încă nu ; ați uitat oare că pînă la stingere mai sînt patru ore ? Și ăsta nici nu și-a început biografia ? spuse Iosif.

— Da, dar să-l iertăm acum și să ne pregătim de inspecție.

Zicînd acestea, Gore, se ridică de pe pat, încălțîndu-se și încheindu-și butonii la zeghea jerpelită. Umezeala și jegul de pe el năclăiseră, acoperind-o cu un strat lucios care puțea. Trebuia însă îmbrăcată oricum și, mai ales — la inspecția de la număr —, purtată chiar cu dichis.

— Se aud !..strigă Iosif, care se apropiase de ușă ca să tragă cu urechea. Vin iar în ceată, adăugă el.

Zăvoarele celulei, cinci" se auziră trase cu putere, niște glasuri bolborosind ceva, apoi iar zăvoare închise și după aceea la celula următoare același lucru : zăvoare, o deschidere brutală de ușă, nici un glas însă spunînd ceva, sau totuși, parcă niște șoapte, o trîntire metalică apoi iar zăvoare puse și pașii se apropiară de celula celor de la „trei".

— Ia să-i auzim pe „Popici" (așa-i botezase-n glumă Iosif pe vecinii din stînga).

La „trei" aceleași zgomote de fier hîrșîit, aceeași zmulgere de ușă, parcă din țiițîni, dar alte voci. Tavi Voinea dădea raportul. „Domnule locotenent, celula numărul trei cu un efectiv de patru persoane, e gata pentru raport".

— Ce, mă ? se auzi atunci din dosul ușii, chipurile ironic, glasul ofițerului politic. V-ați schimbat organizarea ? Ați renunțat la ce aveați voi și ne-ați furat-o pe a noastră ? Sau, te pomenești că v-or fi plăcînd mai mult „celulele" ? Și domnii și-au dat și un număr noii „celule". De unde știți voi, mă, că aici e „trei ?"

— Păi, pentru c-am învățat la școală să numărăm, domnule locotenent, îi răspunse zîmbind Voinea.

— Zău, mă ? ! Și pînă la cîte știți voi număra ?

— Care-cum, după cîte clase am făcut.

— Și tu cîte clase știi, bă ? îl întrebă ironic ofițerul de schimb, ca să participe și el la discuție.

— Cîte stele ai și dumneata pe umăr și pe șapcă.

Se gîndise că și așa nu mai are ce pierde. Măcar să-i plătească cu aceeași poliță.

Ofițerul de tură, văzîndu-se atunci luat peste picior, dădu să-l lovească cu cizma.

— Nu așa, tovarășe locotenent, îl opri la timp cel politic. Aștia nu trebuie să piară călcați în picioare. Aștia trebuie să moară lent. Cît se poate de lent. Să-și dea duhul pe-ndelete. Toți. Pînă la unul. Să-i vedem cum se topesc pe picioare, cum își scuipă plămînii zi de zi. Cum dau totul afară din ei, pe toate găurile și apoi și sufletul pe un pumn de antibiotice sau de terci. Da, măi băieți ? Sînteți de acord ? li se adresă el celor din celulă. Ce dracu ! Că doar voi credeți în suflet, nu ? Sau în patrie ? Ia, acum să v-aud, nu pe stradă bătîndu-vă cu pumnii-n piept și strigînd : „Moartea, numai moartea legionară !...

Ofițerul de rond amuțise, urmărind însă, cu ochii scînteind de ciudă, gesturile lui Voinea. Cei doi sergenți, cel ce-i dădea-n primire și cel ce-i lua, încremeniseră și ei și, nemaiștiind ce să zică sau să facă, țineau doar ușa deschisă.

— În tot ceea ce n-ați crezut dumneavoastră și nici nu veți putea vreodată crede ! îi răspunse atunci o voce groasă din fundul celulei. În asta credem noi. Dar fiți pe pace că-n tranzacții de medicamente cu dumneavoastră nu vom intra și nici în polemică cu șefii.

— I-auzi, mă, cine vorbește, domnul care a-ncercat în '46 să ne „ducă" ! Îți mai amintești de pactul cu Teohari Georgescu, dom'le Pătrașcu ? Nu ?

— Poate cu Heim Iampolski vreți să spuneți !

— Fie și cu ăsta, noi n-avem principii rasiste, am fost mai deștepți decît voi.

— Da, v-ați oprit la cele de clasă. Sînt mai eficiente. Distrug mai repede și produc o dezordine mult mai mare în societate. Ca să nu mai vorbim de celelalte avantaje...

— De care ? Banditule ! i-o reteză atunci furios „politicul". Apoi, ca și cum și-ar fi amintit brusc de ceva, își reveni și, pe tonul cel mai calm, dădu să continue discuția. Dar v-ați putea explica în acest sens, domnule Pătrașcu ?

— Zile-ntregi, domnule, dar nu-n condițiile astea. Eu, olog, aici, agonizînd într-un cavou în care am fost băgat înainte de a muri, iar dumneavoastră-n picioare, sus, gata să mă striviți oricînd vi s-ar cere sau, enervat de discuție, ați fi pornit s-o faceți singur.

— Ia ridicați-l atunci, să stăm la același „nivel", le porunci el celor doi sergenți și ofițeri de rond, făcîndu-le în același timp și cu ochiul să se apuce cît mai brutal de treabă.

— Aaa, nu, mulțumesc ! răspunse bătrînul scoțînd și un țipăt de durere la prima încercare de răsucire. Sînt anchilozat complet și orice mișcare îmi face rău. Nu așa și nu aici se poate trata ce am eu, continuă el enervat.

— Ba tocmai aici o să-ți treacă definitiv, interveni ironic sergentul care luă-n primire. El nu știe, tovarășe locotenent, că groapa vindecă orice.

— Bine, lăsați-l atunci să stea cum poate. Fiindcă veni vorba de „avantaje", la ce vă referiți, domnule Pătrașcu ? insistă ofițerul politic.

Era evident că voia cu orice preț să-l provoace într-un fel la discuție.

— La toate, răspunse bătrînul, oftînd și ținîndu-se de șolduri. Ați bulversat totul fără-a pune nimic în loc decît principiul luptei de clasă și ipocritul dumneavoastră umanism în numele căruia ucideți, cu sau fără vărsare de sînge, tot ceea ce vă stă-mpotrivă. Ați falsificat istoria și ați „aranjat" trecutul după plac, nouă înfundîndu-ne gura pe veci, iar generațiilor noi oferindu-le festivaluri, sport, muzică și lupta pentru pace.

— Și n-am izbutit ? îl întrebă „politicul", zîmbitor.

— Ba da, pentru că morții nu mai pot vorbi, iar cei ce-ar mai ști, n-au cum și nici cui spune.

— Îți zburdă încă mintea, bătrîne, văd eu, dar o să avem noi grijă să nu mai aibă încotro apuca.

— Tovarășe locotenent, i se adresă el apoi ofițerului de rond, ăsta să fie supravegheat în mod special și mai ales împiedicat să vorbească. Da, e clar și pentru voi ? se-ntoarse el către sergenți, făcîndu-le semn să-nchidă ușa.

— Da, să trăiți tovarășe locotenent, îi spuse cel ce prelua schimbul de noapte. N-o să mai scoată nici o iotă și dacă vreți, lichidăm cu el chiar acum. Ce atîta bătaie de cap cu-n boșorog ca ăsta !

— Nu așa, tovarășe, continuă locotenentul să le explice după ce se închise ușa. N-ați înțeles politic lucrurile și mă mir c-ați uitat așa de iute ce-am spus mai înainte. Aici nu-i lagăr nemțesc, ci Jilava. Și asta să vă intre bine în cap. Banditii trebuie stinși încet și storși pînă la ultima picătură de tot ce mai au în ei. Noi nu trebuie să mai comitem greșelile nemților sau ale burgheziei.

— Psst ! le făcu atunci semn pentru a nu știu cîta oară sergentul care ieșea din schimb.

— Astia trage cu urechea la ușă, i-am prins eu, tovarășe locotenent, și v-am mai spus...

— Mda ! își dădu seama cam tîrziu și „politicul". Deschide și aici, le porunci el arătînd cu degetul celula doi.

De partea cealaltă a ușii toate urechile erau ciulite să prindă și cel mai mic zgomot. De altfel, tot ce se spusese pe coridor pînă atunci auziseră și nu se mai minunau de nimic. Bănuiau că așa trebuie să fie-și așteptau în fiecare clipă doar adeverirea.

— Păzea ! atît mai putu să zică Iosif și Gore se-nghe-

sui lîngă tineta de murdărie ca să-ncapă toți trei în rînd cînd avea să se deschidă ușa.

Pînă a se deschide însă, ofițerul politic încercă totuși să-i fileze dînd ușor vizeta rotundă de o parte. Era tocmai gestul de care-i prevenise Iosif. Îi văzu însă pe cei trei stînd în picioare și așteptînd să fie numărați, iar pe Costache Oprișan, ca de obicei, întins pe patul de jos din stînga celulei.

— Deschide! porunci el apoi, retrăgîndu-și capul de la vizetă și postîndu-se în semiîntuneric. Nu-i plăcea nici să fie văzut, dar nici neglijat. Prefera să se facă simțit atunci cînd se-așteptau oamenii mai puțin. Zăvoarele scrîșniră, cheia se răsuci-n lacăt și ușa se dădu-n lături pocnind ca un cap de butoi destupat cu toporul.

— Dom'le locotenent, dădu Gore raportul, celula doi, c-un efectiv de patru oameni, dintre care unul pe moarte, e gata de-nchidere.

— Da de unde știi tu, mă, că ești aici în celula doi ? se grăbi să-ntrebe de data asta sergentul din tura de noapte, imitînd întrebarea ofițerului politic de la celula anterioară.

— Păi simplu, le numărăm și noi, dom'sergent ; am început din fund, de la closet ; cea de lîngă noi, din dreapta e unu ; asta-i doi și așa mai departe.

— E șmecheri mari și ăștia, tovarășe locotenent, i se adresă atunci sergentul „politicului", care sta după ușă.

— Lasă-i, tovarășe sergent, se grăbi ofițerul de rond să schimbe vorba. Bă ! tu ăla care faci mereu pe deșteptul, i se adresă el lui Gore, n-ai de gînd să încetezi odată cu rapoartele astea șmecheroase ? Ce, ăsta-i raport ?

— Dar cum trebuie să vă raportez dom'le, îi răspunse contrariat Gore, pentru că-n materia asta mi se pare că am o experiență mai mare decît a dumneavoastră ?

— Zău, mă ? ! exclamă ofițerul pregătindu-se să-i ardă și o palmă.

— Păi da, o-ntoarse iute Gore simțind primejdia. Sînt mai vechi decît dumneata în pușcărie.

— Decît dumneavoastră, banditule ! scrîșni locotenentul lezat că deținutul nu folosise, adresîndu-i-se, pluralul politeții.

— Răspund cam cum mi se vorbește, și nu tocmai, îi replică și Gore.

— Da, ce, mă ! Sîntem de aceeași teapă ? Tu bandit

și eu locotenent ? Păi ce, ne tragem de curea ? Am păscut porcii-mpreună ?

— Mai știi ? Dacă am mîncat pîinea aceleiași țări împreună, de ce n-am fi putut să ne tragem și de curea !

— A cărei țări, mă ? F...ți țara mă-tii, c-acu te cale în picioare !

— Nu vă va îngădui domnul locotenent politic de după ușă să faceți asta, îi răspunse Gore, arătîndu-i locul cu mîna. Doar v-a mai spus-o odată și-n vecini !

— Ce v-am zis eu, că ăștia trage cu urechea, tovarășe locotenent...

— Nu era nevoie, îi luă Gore sergentului vorba din gură. Vorbeați destul de tare, deși dom'locotenent politic de obicei preferă șoapta.

— La ce pîine te refereai, mă ? îl întrebă atunci zîmbind ofițerul politic care ieșise de după ușă.

— La una singură, domnule locotenent, la „cea de toate zilele", răspunse scurt Gore.

— Al dracu bandit ! Îți arde de glumă, o să-ți arăt eu însă cu cine ai tu aici de-a face ! îl preveni pe același ton și „politicul".

Era evident că se enervase, stăpînindu-se însă, ca să vadă ce le mai trece prin cap celor pe care-i avea sub o atît de strictă supraveghere.

— Mai multe decît Marina și Avădanei, care m-au și „reeducat", n-aș crede c-o să-mi puteți arăta ! se-ncăpățîna Gore să nu tacă.

— A ! Va să zică tu ești acela care i-ai „înfundat" ?

— Aș fi vrut eu, dar n-a fost nevoie, s-au înfundat singuri. Ce-i mai rău însă e că m-au tîrît și pe mine după ei, continuă Gore să-i răspundă oftînd.

— Adică ? întrebă ofițerul indignat, dar și curios în același timp. Lui Gore, spre deosebire de Iosif, părea că-i acordă mai multă crezare.

— Adică cum vedeți : eu am ajuns aici cu o a doua pedeapsă *ca reeducat* iar ei cine știe pe unde *pentru „reeducare"*. Tot atît de siguri însă erau și ei atunci pe ceea ce făceau, ca dumneavoastră acum. Spunînd aceasta, se opri ca să-și savureze efectul aluziei.

Și într-adevăr, „politicul", auzind iar pomenindu-se pentru a, nu știu cîta oară într-o zi numele celor despre care fuseseră atît de prelucrați în ședințe, se pierdu o clipă. De cîte ori îi sunau în urechi aceste nume ceva

îl tulbura. Era-n cazurile lor ceva ce el nu prea pricepea. Desigur, partidul trebuia să iasă oricum cu fața curată din toate, așa-i și arătase experiența, dar ? !... Și aici gîndu-i se opri.

— O să mai discutăm noi, îl preveni el apoi pe Gore, revenindu-și brusc din gîndurile care nu-i făcuseră nici o plăcere, că timp avem destul !

— Pînă-n ceasul al doisprezecelea, dom'locotenent, îi răspunse Gore, satisfăcut in sinea lui că-l neliniștise totuși.

— O să vă sune el cît de curind, rînji locotenentul și, privind încă o dată interiorul celulei lor, se dădu un pas înapoi.

Ușa se închise apoi cu furie. Zăvoarele fură trase cu și mai multă ciudă iar pașii întregii „trupe" de control se auziră depărtîndu-se spre ieșire. Ofițerul politic îi vizitase pentru a treia oară în cursul aceleiași zile.

— NA ! Că asta-i bună, exclamă Iosif : de la Heidegger la ofițerul politic, și cind te gîndești că numai într-o jumătate de ceas.

— Dar văd, Gore, că te obsedează și pe tine cazurile Avădanei și Marina.

— Da, pentru că prin nemernicii ăștia din administrație s-a regizat acolo totul, nebănuind însă ce-i așteptă și pe ei dup-aceea.

— Asta-mi aduce aminte, spuse atunci Oprișan, de un basarabean care-mi povestea cum, odată, sub ocupația sovietică, îmbătîndu-se cu „politicul" unui raion, ăla l-a dus și i-a arătat un seif în biroul lui. „Vasia, zicea el că i-a zis ăla, uite, aici sînt dosarele tuturor din raion, dar ce n-aș da și eu să știu unde-i al meu ?"

— De, Costache. Ăla cel puțin se știa pîndit, dar dobitocii ăștia-și închipuie că ei și partidul sînt totul. Așa gîndea Avădanei, pe care l-am cunoscut destul de bine, așa Marina și așa gîndește și dobitocul ăsta. Nu-i vezi, din „bă !", din „banditule !" și „criminalule !" nu ne mai scot. Așa li s-a pus placa și ei așa o repetă la nesfîrșit. Pînă și noi ne-am contaminat de la ei cu aceste apelative. Dar să revin la Avădanei, pe care nu-l pot uita. Ce mieros era cu mine, și ce prudent, în același timp. Iar eu, dobitoc credul, mă străduiam să-i intru în voie ! N-am să mi-o iert niciodată. Și n-am să uit cît trăiesc

ziua cînd m-am pomenit luat pe sus de la Gherla și întrebat, la Interne, cum am pus eu la cale împreună cu Avădanei, Turcanu, Ranu și cu ceilalți „reeducați" compromiterea partidului în închisori și eliberarea celor mai dușmănoase elemente ale clasei muncitoare. Am crezut prima dată că glumesc și-apoi, cînd l-am văzut pe Dumitrescu, anchetatorul, că se repede să mă ia de gît, am simțit că se prăbușește cerul peste mine. Și nu-mi puteam deloc reveni în fire. Cum adică ? Eu și Avădanei am trișat ? Cînd doar numai eu știam cîte informații îi dăduserăm despre starea celor din închisoare și cît de sincer eram pornit să depistez orice dușman al marxismului „iluminator". Ba o făceam chiar cu convingerea că le fac oamenilor cel mai mare bine ajutîndu-i să poată ieși din obscurantism. Și cînd-colo ! Ce aud la anchetă ? „A ! nu vrei, criminalule, zicea Dumitrescu, să-ți demaști colaboratorii !" De fapt, în clipa aceea — și pentru asta i-aș putea mulțumi — mi s-au spulberat toate noile certitudini din fața ochilor. Eram uluit văzînd cum dinainte-mi se destrăma cel mai formidabil vis, în rînjetul unui anchetator care-și dăduse de fapt bine seama că nu trișasem. Și nu știu de ce, parcă tot atunci auzeam și pe dracu-n spusele lui zicîndu-mi : „Te-a dus !" Asta însă mă dezmeticise și mă făcuse să bat și eu cu pumnul în masă, și să-i spun : „Păi, dacă așa stau lucrurile, să vedeți voi «demascare» ! O să spun tot eu ce ați pus voi la cale în Ministerul de Interne cu Teohari și cu Nicolski."

— Și Dumitrescu a căzut în fund de amenințarea ta, îl întărîtă Iosif ; i s-a rupt de tine și de spusele tale. Ei, mai spune acum cuiva dacă poți ce-ai pățit. Să vedem, te mai aude cineva ? V-au dus ! V-au dus, cu principiile luptei de clasă ! Și cine-s azi țapi ispășitori ? Tot voi ! Poftim, dovedește acum că vîrfurile din Minister și Partid sau mai știu eu de unde au hotărît cu bună știință „Reeducarea". Hai să te aud acum, deșteptule, cum ie aperi și ce mai zici, că doar ție-ți pică fisa mai ușor decît mie ! se porni iar Iosif împotriva lui Gore.

— Să mă ajuți să trăiesc ca să-mi țin promisiunea, fricosule, îi răspunse scurt celălalt, că pînă la „stingere" mai e ! Nu uita însă că sergentul din tura asta ar fi gata oricînd să ne facă de petrecanie dacă ne-ar prinde dormind. Ai auzit doar ce spune la vecini în legătură cu „închiderea gurii" domnului Pătrașcu ?

— DA. RECUNOSCU în sinea lui Mircea neputincioasă ațipi. Autobiografia mea e prea „albă" pe lîngă a lor, dar, așa cum e, ce să fac, e a mea, cartea mea de vizită. „Foarte bine ! Să vedem însă dacă vei fi sincer și dacă, după aceea, ne vei mai putea privi în ochi ca pînă acum", îl prevenise Gore Bolovan... Dar la ce ochi se referise oare Gore, prevenindu-mă astfel ? La cum îi voi mai privi după ce le voi povesti ? La ce voi spune și dacă voi încerca să acopăr ceva ? Poate. Ce-aș putea s-ascund ? Și-n clipa accea îi veni în minte pasajul din „Idiotul" lui Dostoievski unde, la jocul propus de a-și dezvălui fiecare ce-a făcut mai urît în viață, ofițerul care povestise primul, văzînd că cei ce-i urmează atenuează și-și ascund murdăriile, exclamă : „Trișați ! Trișați ! Escrocherie !"

De ! De ascuns avea și el ce ascunde. Ceea ce se sfiise să-și spună lui însuși, mai ales atunci cînd îl „încadraseră" în „cod penal art. 109, alineat 1", adică osîndă la moarte pentru „Crime de uneltire împotriva securității statului" !

Atunci i se năzărise de-a valma-naintea ochilor ce făcuse în viață. Atunci se suspendase și pentru el timpul, ivindu-i-se totul dinainte, el fiind în toate și toate-ntr-însul:

Atunci îi apăruseră-n fața lăuntrică a minții și broasca aceea pe care o ucisese cu un cuțit, în copilărie. Și fluturii cu aripile zmulse și... și... și... tot ceea ce-i era și rușine să numească, umplîndu-l de scîrbă și de regret, apărîndu-se de toate, fugind de ele, dar purtîndu-le totuși în el, încercînd să le alunge, tîrîndu-se după ele, vrînd să le uite și amintindu-și-le parcă și mai tare, nimicindu-le, dar pierind o dată cu ele și neputînd nicicum și niciunde scăpa de sine.

— Ce-ai amuțit ? încercase apoi Iosif să-l trezească din impasul în care ajunsese.

— Încă nu ; mi-am amintit doar de ceea ce purtăm în noi. Sau, mai exact, de ceea ce e-n mine.

— N-ai trecut tu prin Pitești, că te-ar fi scăpat ei, „confesorii". de povara mărturisirilor dificile. Și noi nu ne-am pus mintea cu tine, cum plănuiserm s-o facem. Ia-ntreabă-i. de pildă. pe Gore și pe Costache. ce-au pățit ei cu mărturisirile. Să-ți spună numai cum și-au întors pe dos memoria și subconștientul în faimoasele ședințe deconspirative sau de autoanaliză demascatoare !

— Cred totuşi că purtăm în noi lucruri pe care nici unul nu le-ar putea da afară din sine, îi răspunse el.

— Aiurea ! exclamă Iosif. I-auzi, Gore, ce zice ăsta !

MODUL în care cei doi, Iosif şi Gore, se ciorovăiau tot timpul, amintîndu-şi de lucrurile de care nu puteau nici unul scăpa, pe Mircea-l mira foarte tare. Uneori chiar se speria puţin. În definitiv, îşi avea şi el experienţa lui, şi-n cei şase ani de închisoare putuse bine observa că marile tensiuni aşa-ncepeau. De la mici tachinări. Cu toate acestea, cei din juru-i aveau acum o cu totul altă structură şi o cu totul altă experienţă decît miile pe care le întîlnise pînă la ei. E drept că despre „Reeducarea" de la Piteşti auzise foarte multe ; îi văzuse chiar pe cîţiva care şi trecuseră pe acolo, pe la Gherla şi pe la Canal, dar de povestit ceea ce-i povesteau aceştia şi mai ales ceea ce i-ar fi putut povesti, după aluziile pe care le făceau, nu o făcuse nimeni.

Grama, de pildă, elev la un liceu industrial, cu care stătuse o vreme, prin '53 pe „Secţie", trecut şi el prin „Reeducarea" de la Gherla şi Canal şi care nu mai avea somn plimbîndu-se prin celulă, nu-i spusese nimic toată noaptea. Parcă-l şi vedea cum accelera pasul, uneori mişca buzele — vorbea cu sine probabil — şi se înroşea la faţă ca racul. Nu pomenea decît despre brigăzi fruntaşe, depăşiri de norme, de duşmanii de clasă şi de lupta care trebuie dusă împotriva lor spre o totală stîrpire. Într-o zi însă, l-au ridicat din celulă şi dus a fost, ca să audă apoi din gura lui Iosif că-l împuşcaseră pentru „crime împotriva umanităţii".

Ce făcuse, nu prea ştia, decît doar ce-i explicase Iosif : c-ar fi pus de pildă, în aplicare, prin diversele lagăre pe unde ajunsese, adevărurile marxiste, dezlănţuind lupta de clasă printre cei exploataţi şi „ajutîndu-i" pe nepricepuţi să „înţeleagă" ceea ce nicidecum nu le putuse intra în cap. Ce mai, omul, convins pe cale marxistă că fusese exploatat de burghezie, îşi luase revanşa luptînd cu parul împotriva celor ce-l obidiseră. Căsăpise, adică, nişte delaşamente de bătrîni liberali care nu-şi putuseră îndeplini norma la Canal, şi-i denunţase pe toţi cei ce încă nu se convinseseră, sau nu se putuseră convinge deloc de următoarea idee : „Comunismul este singura cale de întronare a fericirii pe pămînt".

De altfel, despre infernul brigăzilor de șoc de la Canal mai auzise și de la nenea Zamfir, un muncitor întors de la Capul Midia la Securitate, pe Rahova, cu un obraz a cărui piele era mai aspră decît coaja de cireș. Se bucura nenorocitul că fusese adus la anchetă, ca de eliberare și nici nu-i păsa că-n fiecare dimineață venea de „sus" cu mîinile vinete de lovituri.

De frică însă să nu fie „turnat", neștiind în primele momente cu cine are de-a face, nu prea povestise, totuși, detalii. Se temea cumplit să nu cumva să se audă la anchetă că vorbise despre lucruri care l-ar fi putut înapoia la „marii dascăli", unde ar fi fost sigur ucis pentru „divulgare".

De la el mai aflase apoi și de doctorul acela zvîrlit de brigăzile fruntașe în cuptorul de var de la Poarta Albă, de Stănciugel, țiganul brigadier care căpătase puteri discreționare în stîrpirea burghezo-moșierimii, de Capul Midia ca de o gorgonă, de Borcea, comandantul lagărului, care le spunea deținuților la intrare : „De aici nu e ușă decît spre cimitir, așa că dacă vreți să nu intrați în pămînt săpați-l cît mai mult din fața voastră." Iar pe frontispiciu stătea scris : „Munca te face liber."

Erau însă numai punctări, semne sau consecințe ale unui proces de care, neputîndu-și da seama, se simțea atras ca de un oracol. Și Pythiile erau lîngă el. Trăiau și-și vorbeau, fără a le putea însă înțelege cum ar fi vrut.

MODUL în care Mircea încerca să-și facă autobiografia îi amintea de începuturile Piteștiului, cînd și el pornise așa, ireptat, în autoprezentare.

— Ascultă, Mirceo, tu o să te mai codești mult pînă o să ne spui totul despre tine ? îl întrebă odată Iosif, plictisit dar și curios să-l audă vorbind pentru ca, după aceea, să-l facă să ajungă la cele mai aberante autodesființări.

— Dar unde rămăsesem ultima dată cînd povesteam ?

— La prietenul tău acela cu cartela.

— Și după ce l-au prins pe el, cum te-au umflat ?

— Păi, simplu. Au văzut ce nume scrie pe cartelă, iar într-o seară m-am pomenit chemat de administratoarea căminului, să-mi dea, cică, niște otravă pentru șoboland.

— Otravă pentru șobolani, se miră Gore, care sta-ntins alături.

— Locuiai în cămin ? îl întrebă Iosif.

Nu știa ce să facă și cui să răspundă.

— Da, într-unul vai de lume, de pe strada Brutus. Ne mutaseră și pe noi, cei veniți de la Cluj, zicînd că Bucureștiul are singura facultate de filozofie care poate fi controlată de Comitetul Central.

— Hm ! ? se miră Iosif, în timp ce Costache și Gore ascultau în tăcere, unul proptit de perete, iar celălalt cu ochii pe jumătate deschiși.

— Nu aveam însă cine știe ce confort acolo. Dimpotrivă, erau niște camere în care lumina venea de pe coridor. Gurile rele ziceau că înainte fusese bordel sau casă de rendez-vous. În orice caz, eu stăteam la un capăt de coridor, sub o scară, într-o cameră triunghiulară, dată cu vopsea roșie pe podea, și-n care noaptea veneau o mulțime de șobolani. Îi interesa mai ales mîncarea din geamantane.

— A ! De asta te chemaseră pentru otravă ! Dar apropo de mîncare, ce vă dădea la cantină ? mai întrebă Iosif lingîndu-și buzele.

— Măi, Iosif ăsta-i teribil ! Vrea acum și liste complete de meniu : mic dejun, prînz.

— Și ce mai vrei, mă ? Cină, supeu...

— Să fiu servit complet. Fără omisiuni, c-așa-mi prelindeați și voi să fac mărturisirile în „Reeducare". Dar haide, continuă !

— Mîncarea la cantină era cam aceeași în fiecare zi : dimineața invariabil ceai cu pîine și marmeladă, la amiază o supă sau, aici în București, o ciorbă în care erau de toate, o tocană apoi drept felul doi sau ceva cu varză, cartofi și arpacaș, iar seara o bucată de griș fiert în apă cu marmeladă deasupra. Studenții-i ziceau crep.

— Ce n-aș da să am și eu aici o bucată ! oftă Iosif.

— Nu era mare sfîrîială, îl cam lăsau în strîchini.

— Dar tu ? Tu, deșteptule ? îi îmboldi Iosif ridicînd tonul.

— Eu, cînd-cum. Dar de l-aș avea acum, mamă, mamă ! Ce i-aș mai face de petrecanie. Aș înfuleca și cinci porții !

— Cred și eu, zise Gore privindu-i craniul scheletic și măciulițile genunchilor care i se vedeau prin cracii zeghei ca niște ghioage.

— Dar de săturat, vă săturați în fiecare zi ? întrebă galeș Iosif.

— Cam, iar dacă nu, ne-ndopam cu pîine.

— Dar din asta era ?

— Cîtă vrei ; unii chiar o aruncau.

— Și tu ? îl întrebă Iosif înfuriat proptindu-și privirea-n el. Atîta i-ar fi trebuit să spună : că o arunca !

— Eu, nu. Dar zău că nu știu de ce — poate amintindu-mi totuși din „Tatăl Nostru" că-i hrana noastră „cea de toate zilele" — sau poate, albă, o jinduisem încă din copilărie. Apoi se opri brusc din povestire.

— Hei ! De ce te-ai oprit ? îl îmboldi iar Iosif.

— Fiindcă, odată, văzîndu-l pe un cerșetor la poarta cantinei că aștepta să-i pice ceva, m-am hotărît să-i dau *șase luni, în fiecare zi la amiază, cîte o porție* de 250 grame de pîine.

— Și i-ai dat ?

— Da, dar nu asta-i important, ci faptul că după ce m-au arestat, la Siguranța Capitalei, pe Rahova, m-am pomenit în celulă cu un student de la chimie, bolnav de tuberculoză renală. Îl chema Zîrna iar ea, din pricina figurii lui de țăran-cioban, îi ziceam baciul. Avea un chip de efigie bună pentru cărțile de istorie. Și omul acesta, ca să revin la ce voiam să spun, *neputînd mînca* și văzîndu-mă pe mine cel mai flămînd din cîți erau acolo, mi-a dat porția lui de pîine, de 250 grame, tot timp de șase luni de zile. După aceea l-au mutat în altă parte.

— „Cine dă, lui își dă".

— Și dacă o fi fost totuși întîmplător ? murmură Gore.

— Întîmplător ? Să zicem. Numai că-mi mai amintesc ceva. Eram în Aiud, cam prin '56, într-o zi de Tăierea Capului Sf. Ioan. Mă băgaseră la izolare, pe o săptămînă, că mă prinseseră *vorbind prin perete* sau la geam cu vecinul. Și mi-era o foame de mă topeam pe picioare. Noaptea visasem o șosea nesfîrșită de coajă de mălai pe marginea căreia, în loc de pietre kilometrice, erau borcane cu dulceață în care se scăldau din cînd în cînd, muindu-și însă numai aripile, niște fluturi mari, de clătite, care făceau plici ! plici ! în ele. Ei, și pe șoseaua asta de turtoi, la depărtare de cîțiva pași de mine, cînta la vioară un prieten al meu, Emil Brînzei.

— Aa ! Îl știu, nu era student la agronomie ?

— Ba da, îi răspunse Mircea lui Iosif.

— Atunci e cel care, la Gherla, într-o zi cînd i se aprinsese dinainte un cazan cu smoală, că lucra-n fabrică, ieșise-n prag strigînd și bîlbîindu-se de emoție : Fo-fo-fooc !

— Da, așa-i, cînd se emoționa, se bîlbîia. Ce mai, nu putea ajunge la ultima silabă. Dar în schimb avea un „scuipat la furcă" de mamă !

— Mie-mi spui, îl completă Iosif. La Gherla, seara, după ce terminau corvezile, parcă-l văd cum venea lîngă mine pe prici și, uitîndu-se-mprejur, ca să nu ne prea vadă „reeducații" vorbind, îmi spunea : „azi o să-ți povestesc..." — și-mi spunea ce o să-mi povestească ; de obicei, ceva ce-i apăsa sufletul — adăugînd totodată : „și să știi, chiar dacă adormi, nu mă supăr !"

— Și tu de obicei adormeai, completă Gore.

— Îl știi și tu ? întrebă Mircea.

— Păi cum ? ! Eu unde eram, nu tot cu ei ? Și-apoi, dacă nu l-aș cunoaște pe Iosif ! Rezistă la povestiri ca și copiii, seara, la basme. Dar hai, termină-ți visul cu șoseaua de turtoi, c-a-nceput să-mi placă.

— Da, și bietul Brînzei cînta la o vioară care, spunea nu știu cine că, plină fiind ochi cu iahnie de fasole, îi fusese promisă dacă reușea să-cînte la ea „Murmurul primăverii" de Ziemdieng, fără să verse însă nici un strop pe jos și fără să se abată din drumul de mălai. Și cînta omul, și mergea pe coajă de mai mare dragul, călcînd ca pe ace printre toți fluturii de clătite care-i zburau prin jurul gurii. Dac-o ținea flămîndul una și bună : fasole și numai fasole !

— Știa el ce știa. Dar tu pe unde erai atunci ? îl întrebă Iosif.

— Păi tot cam pe acolo, pentru că aceeași voce îmi spusese și mie, în vis, că dacă izbutesc să rod coaja de turtoi pînă sub călcîie, am și eu partea mea de fasole.

— Și tu ?

— Mai întrebi ? Rodeam cu o poftă de guzgan hămesit, fără însă să-i pot ajunge lui Brînzeĭ nici măcar umbra. Omul, ce voiați, fugea spre iahnie. Și așa, eu cranț, cranț din mălai, iar el scîrț, scîrț din vioară pînă cînd, nu știu cum, orbit de vreun fluture de clătite sau de ce, Emil se împiedică de-un borcan de dulceață de pe marginea șoselei de turtoi și, adio fasole !

— Ce ? A vărsat-o ? întrebă Iosif scos din fire. Idiotul !

— Nu numai c-a vărsat-o și cu asta, gata visul, dar din aceeași pricină m-am pomenit și eu înghițind în sec.

— Nătărăul ! schimbă atunci Iosif invectivul.

— Ei da ! Ș-apoi, trezit și eu din vis, ce mai puteam face decît să mă ling pe bot și să mă strîng mai tare pe podea sub pătura sură a pușcăriei. Noroc că era totuși o noapte de vară. Dimineața, după deșteptare, o foame soră cu chinurile iadului. Iar pentru mine și una din cele două zile cînd nu primeam decît apă ! Mă-nvîrteam prin celulă ca o fiară la zoo. Pe la unsprezece însă, cînd celorlalți li se împărțise deja turtoiul, mă pomenesc că se deschide vizeta mare din ușă și-un gardian tînăr, cu o față de copil, mă privește o clipă, iscodind dacă-s singur. Văzînd apoi că nu-i nimeni primprejur, nici în celulă și nici în jurul său, îmi face un semn să mă apropii. Eu, neștiind ce vrea, mă apropii și m-aplec spre vizetă.

Ei bine, în clipa aceea, fața i-a dispărut de la obloneș și-n locul ei s-a-ndreptat spre mine o suliță de turtoi. Da, o suliță, Numai că sulița asta era o „margine" de tavă de mălai care-i rămăsese gardianului după ce împărțise celorlalți toate porțiile. „Ia !" mi-a poruncit scurt, aruncîndu-mi-o în față. Cînd să-l mai privesc însă o dată, ca să-i mulțumesc, n-am mai auzit decît pocnetul vizetei fulgerător închisă.

— Și tu ? întrebă curios Iosif.

— În cîteva clipe am și „băgat-o la jgheab", părîndu-mi-se că m-am săturat pentru totdeauna și că niciodată nu mîncasem ceva mai bun. Zău, parcă și acum îi simt gustul.

— Credeam că.... și Iosif își mai înghiți o invectivă de pe buze.

— E ceva ce nu-mi poate ieși din minte, continuă Mircea.

— Ca și nouă multe altele, completă Oprișan în timp ce se uita pe sub pleoape la cei ce-l ascultau.

— Ei ! Și explicația ? întrebă nerăbdător Iosif, fără însă a ridica ochii de pe cele cinci găuri.

— Explicația, continuă Mircea, nu mi-am dat-o imediat, pentru că atunci cred, îmi făceam digestia. După aceea însă mi-am zis c-așa s-a întîmplat : Caporalul sau paznicul de pe sală, fiindu-i milă de mine și văzîndu-mă

tînăr, ca el, ce și-o fi zis : Ia, să-i zvîrl și ăstuia o coajă, că doar n-o fi foc. Și zvîrr ! mi-a dat-o.

— Vezi, Gore, ăsta da „umanism", se auzi iar glasul lui Iosif.

— Zi-i mai bine omenie. Dar fii atent și la găuri, că vreau să mai stau puțin întins.

Drept răspuns Iosif îi trase un picior, sărind și el ca ars de la locul lui. La cele cinci găuri apăruse începutul unor vagi umbre de pași. Se apropie gardianul și vizeta rotundă fu dată pe furiș la o parte. Îi fixă o clipă cu privirea, apoi deschise și pe cea mare, dreptunghiulară, în rama căreia, cu chipul crispat, le porunci ca-n schimbul lui să stea numai la marginea patului, cu mîinile pe genunchi, cu ochii țintă la vizetă și nici o vorbă.

— S-a-nțeles ? ! îi mai amenință el încă o dată, ca un afiș cu cap de mort sub care scria : „Pericol de moarte" !

— Psst ! îi răspunse, aprobîndu-l, Gore, cu degetul dus la gură, în timp ce ceilalți trei doar clipeau din pleoape.

— O să mai stăm de vorbă ! Îi promise atunci amenințător gardianul, închizînd brusc ușița vizetei.

— Gore, tu ți-o cauți cu luminarea, zise Iosif după ce simți că gardianul se-ndepărtase spre ieșirea Casimcei.

— Hai, hai, lasă-mă ! i-o reteză celălalt. Fără teorii ! Ce voiai ? La așa amenințare, așa răspuns !

— Bineee ! Deci, ai văzut cum stăm cu umanismul socialist ? Ei nu mai fac greșelile burgheziei să dea oamenilor cărți, pachete și să-i lase să vorbească între ei. Și dacă ar fi numai atît ! Dar continuă, Mirceo !

— Da, și gestul cu furtoiul ăluia de la Aiud poate că l-aș fi uitat totuși, dacă nu mi-ar fi rămas de atunci în gură gustul pe care nu cred că-l voi mai putea șterge din amintire, încercă să continue Mircea.

— Dar-ai încercat să ți-l explici ? îl întrebă Gore.

— Oho, mai începe vorbă ! Stai să vezi... Eliberat printr-o amnistie, pentru că făcusem aproape cinci ani, deși fusesem condamnat pentru „favorizare de infractor" doar la un an și jumătate...

— Adică ? întrebă nerăbdător Iosif.

— Ce, nu știi, îi răspunse Gore, sau faci pe naivul ? Nu știi că atunci „administrativul" era în plină vigoare ?

— Care „administrativ" ? Că zău nu știu...

— Ce, te-ai tîmpit păzind ? ! Nu știi nimic de pedeapsa administrativă după expirarea celei penale ?

— Uite că n-am avut ocazia s-o constat pînă acum, îi răspunse scurt Iosif. E bine ? Și nici grabnic nu sper să-mi pot da seama de ea.

— Ba să dea Domnul ! Dar, de... Zi-i, Mirceo, cu amnistia, că nu-i totuși un subiect neplăcut, îl invită Gore.

— Da, și cum vă spuneam, „amnistiat" după o pedeapsă pe care o făcusem, deși nu fusesem osîndit la ea, mă pomenesc iar liber și... ață ! acasă. Of ! de-aș fi știut eu atunci ce mă mai așteaptă, nici n-aș fi ieșit. Ce mai, doar trei săptămini de libertate fatală ș-apoi : ca Napoleon după Sf. Elena !

Ajuns însă acasă și pus zdravăn pe mîncare, într-o zi — mi se pare că era o duminică — numai ce o aud pe mama întrebîndu-mă : — Ascultă-mă, zise ea, în ziua de Tăierea Capului Sfîntului Ioan Botezătorul, anul acesta, unde erai ?

— Unde să fiu, la Aiud, răspund eu.

— Și n-ai simțit nimic ?

— Nu, i-am zis eu mirat.

— Nimic, nimic ? Ia amintește-ți bine, pentru că-n schimb aici, pe la sfîrșitul lui august, a venit la noi un moț cu ciubere, care zicea că-i de peste Biharia, de la Albac și mi-a cerut să-i dau să bea apă. Văzîndu-l însă prăpădit și fiindcă era și praznic, l-am omenit cu de toate. La urmă, după ce s-a sătura(bietul om, îl aud numai că-mi spune : „Apăi, doamnă, să vă fie de sufletul morților" ! „Mai bine de a celor vii, baciule !", „Apăi atunci și de a celor vii", se-nvoi omul zîmbindu-mi, „și daca-ți avea pe cineva flămînd din casă, fie-i de saț tot așa cum mi-a fost și mie ceea ce mi-ați dat dumneavoastră azi."

În clipa aceea mi-am amintit brusc de pățania de la izolare, cu sulița de turtoi, și i-am zis și mamei : „Ba da, îmi amintesc !"

După aceea le-am povestit și lor și mama s-a crucit, neuitînd însă să mă-ntrebe dacă ceea ce primisem de la paznic era înainte sau după ora amiezii, fiindcă ea-l omenise pe moț după prînz.

— Asta n-are importanță, pentru că minunile, zise Oprișan, le poți explica în zeci și zeci de feluri făr-a ține cîtuși de puțin seama de timp.

— O fi, numai că pentru mine, totuşi, e de neuitat felul în care m-am săturat în ziua cînd mama a dat în numele meu de pomană chiar dacă asta a făcut-o dup-amiază.

— Ce o fi oare atunci cu sufletele morţilor cînd se dă de pomană în numele lor. dacă pentru vii e aşa ? se-ntrebă Iosif.

— Ehee, lasă morţii ! De-ar da acum cineva şi pentru noi ceva ca să ieşim vii de aici, ce bine ar fi, oftă Gore.

— Adică, pentru noi ceştialalţi, că tu vei ieşi oricum ! îi răspunse prompt Iosif.

— Fie chiar şi numai pentru voi, dar să dea ! că uite ăsta (Mircea) e pe dric. Să-i ajungă edemul la inimă şi s-a dus ! Iar tu, ce mai tura-vura, visezi mai ceva decît el bulevardele de turtoi ! Cît despre Costache, să nu mai vorbim.

— Eh ! O să trecem noi şi prin asta, îi îmbărbătă Oprişan. Mai interesantă e însă acum continuarea povestirii lui Mircea.

— Da. Şi cum stăteam în căminul acela, continuă Mircea, mă pomenesc că-ntr-o seară intră administratoarea în cameră, întrebîndu-mă dacă avem şobolani înăuntru.

— Avem, îi zic eu.

— Atunci, poftiţi la administraţie să vă dăm nişte otravă.

Locuiam cu încă trei într-o cameră : unul Ştefan Costea, fiu de croitor din Şeitin, un băiat mic de statură, cu minte ageră şi extrem de bine organizată ; celălalt, Cureteanu, tot de prin pusta Aradului, se oblojea întruna ca nu cumva să se îmbolnăvească. Suferise şi de plămîni. Era înalt, tuşea veşnic şi avea ceva de Don Quijote într-însul. Al treilea, Doru Catană, cu banii cei mai mulţi şi geamantanele cele mai cercetate de guzgani, era cel mai nepăsător la toate. Mama lui făcea în schimb nişte prăjituri ! Ei, şi înainte de a mă duce cu magazionera, fiindcă eram în pat — lucrurile se petreceau cam pe la nouă seara —, cer totuşi voie să mă-mbrac. Şi, după ce iese femeia din cameră, pun repede un semn la locul unde ajunsesem cu lectura unor versuri. Citeam „Les Fleurs du mal", şi mă oprisem tocmai la : „O Mort ! vieux capitaine !... N-am să le uit niciodată. Parcă fusese un făcut şi chiar mă plictiseam voind să se întîmple ceva.

Uitasem și de „dispariția" prietenului meu și de cartelă. Cînd-colo, surpriză ! Dînd să ies afară, pe cine văd ? Pe administratoare, încadrată de doi tipi tuciurii. Se-ngălbenise puțin la față și, dîndu-și seama că habar n-aveam de ceea ce mă aștepta, plecase privirea în jos. Pesemne de rușine, sau mai știi ?...

— Ar fi fost bine să le mai fi rămas oamenilor ceva, măcar rușinea, murmură Costache.

— Stai așa și nici o mișcare ! îmi șopti unul din ei. Apoi, adresîndu-i-se celuilalt : Ar fi bine să vedem tot acum ce mai are ăsla și prin cameră.

Și iar intrarăm înăuntru.

— Ce, te-ai răzgîndit ? mă-ntreabă Cureteanu, rămînînd însă cu vorba pe buze și cu gura căscată la vederea celor doi care mă împingeau înăuntru.

Fusei pus însă repede pe un pat și începu cotrobăiala.

Cînd dădură peste versurile lui Baudelaire, se uitară la volum, silabisiră titlul pronunțînd : *Baù-del-air* și-l-zvîrliră printre lucrurile suspecte.

— Ia-l, că-i sigur ceva dușmănos ! îi spuse cel mai negricios celui mai puțin negricios.

Și toate cărțile îmi fură scotocite bucată cu bucată, triate apoi după imaginație, greutatea și grad de neînțelegere a titlului.

Pesemne că tot la fel bărbierul, nepoata și preotul i-or fi tratat și lui Don Quijote cărțile, mi-am zis eu, văzînd scena.

Și după ce au terminat cu percheziția, cu boarfele pe care am avut inspirația să mi le iau din geamantan la plecare, cu acelea am și rămas doi ani pînă m-au dus la penitenciar.

La ieșire ne întîlnim însă și cu cei doi colegi, Costea și Doru, care se-ntorceau acasă de pe unde umblaseră. Simțind mai mulți decît dumirindu-se ce-i cu mine, înțepeniseră pe loc. Au fost însă repede invitați să intre și să stea „cuminți". Doru însă, după ce au intrat înăuntru, nu s-a putut abține și cu toată frica mi-a azvîrlit o prăjitură.

— Na-o, zise el, ia-o și pe asta ; poate ți-o prinde bine. Și dus am fost pînă în camera administratorului, unde am fost pus cu toate boarfele pe o masă sub poza „tătucului" Stalin. Mă privea cu nepăsare corifeul, uitîndu-se peste

mine cu brațul intins și dîndu-le parcă celor doi indicația : „Duceți-l unde trebuie ! Nu-mi luasem însă bine privirea de la tablou, că mă și pomenesc cu un pumn în falcă.

— Asta așa, ca să ne cunoaștem ! îmi spuse cel mai negricios, rînjind.

— Dar eu unde-o-i fi, mă inghionti atunci și celălalt cu-n alt pumn în ficat, nelăsîndu-se nici el mai prejos cu „zîmbetele". Așa că, Mirceo, pînă aici ți-a fost. De-acu cu noi ! Noi ți-om fi și mamă și tată, și de-i „mișca" în timpul transportului tot noi și popă. Ai înțeles ? Te lichidăm la cea mai mică mișcare. Și cel mai negricios, ca să fie și mai convingător, își scoase puțin pistolul din buzunar.

Erau îmbrăcați civil, „la trei mîștoace", cu haine pe cartelă, cămăși albe și pantofi liliachii cu talpă verde.

— E, asta-i tot ! conchiseră ei, îndeplinind cum trebuie întreg ritualul, la picioarele „marelui dascăl al popoarelor".

— De acu' o să începem o nouă viață, Mirceo, mai adăugă unul dîndu-mi și-un picior în spate.

Plecarăm.

Afară mă aștepta o limuzină neagră, în care, cum intrai, cum fusei legat la ochi cu propriu-mi fular.

Era 13 aprilie, ziua mea de naștere. Împlineam 22 de ani.

Așezat apoi între ei, pe canapeaua din spate, și aplecat cu capul în jos, după ce-mi mai articulaseră doi pumni în ceafă, îl aud pe unul că-mi zice :

— Acum hai, dă aici, toate gagicilii ! Ai „regulat" multe mă ? Și mișto ?

— Păi ce crezi că ăsta se-nbîrliga cu fîștecine ? îi răspunse celălalt.

— Doar n-o fi avînd o p... atît de mare.

— Păi, la așa găligan !

— Las c-o să vedem noi la percheziție.

— Ai, mă ?

— Las că l-om face noi să spună și laptele supt...

— Da'numai ăla ?...

— Și-o să te subțiem, mai Gică (între timp îmi schimbaseră numele), de n-o să te mai cunoască nici mă-ta.

— Chiar de l-o pupa rece, adăugă celălalt.

— Nu speria băiatul, că-i fraged și poate c-o fi și nevinovat : o suci atunci unul din ei. Iar dumneata, tova-

răşe conducător, ia-o mai încet şi mai pe ocolite că prea se zbuciumă „bagajul", şi ne-o mai trebui.

— Mai ştii ?! zise celălalt. Altfel cine o să le ciripească tovarăşilor ? Ce, Costică ? (altă schimbare de nume).

— Dar şi dac-o ciripi, ce-o să-l mai promoveze ! Da, mă, Nae ? mă-ntreabă iar unul din ei scuturîndu-mă de ceafă. Numele parcă mi-l uitaseră cu desăvîrşire.

— Şi-ncă la superiori, adăugă celălalt.

— Mai ştii dacă n-o trebui chiar să-i şi batem la uşă, răspunse cel din dreapta mea.

— Ce nu face învăţătura din om ! Că de-am fi avut şi noi mai multă, ce, strîngeam azi gunoaie ?

— Sarcină de partid, tovarăşe !

— I-auzi, Puţă ! Sau te pomeneşti că-i fi şi UTC-ist sau 'fun mai ştiu ce membru de partid ? Hm ? !

— Tace, s-a cumînţit brusc, e nevinovat săracu şi noi l-am luat ca-ntre „băieţi" !

— Da' tu nu te superi, măi Laie ? La noi aşa-i : De intrat intri, dar de ieşit la Paştile cailor. Ce să-i faci ! Muncă grea !

— Aşaaa ! Stai c-am ajuns. Ia-o prin spate, tovarăşe conducător. Trage la cealaltă scară, că boieru-i greu şi trebuie zvîrlit de sus ca să i se mai înmoaie niţel oasele. Ce dracu ?! Ai amorţit, Gică ? Eşti băiat tînăr şi vezi că-ncepe „audienţa" !

Maşina se mai întoarse de vreo două ori încolo şi încoace, apoi se opri brusc şi băieţii mă „zburară" din ea cu cel mai mare meşteşug. Mă pomenii deodată pe burtă, cu nasul mirosind pardoseala. Fularul îmi prinsese totuşi bine, amortizînd lovitura.

— Drepţi : auzii apoi o poruncă şi înainte de a avea timpul să mă ridic, alţi doi mă-nşfăcaseră ca să-mi redea poziţia bipedă.

— Mda, mormăi Iosif. Metodele au rămas aceleaşi, doar textul s-a mai schimbat.

— Dar parcă sub Antonescu cum era, sau mai înainte ? Ce, nu spuneau cei din vechea Siguranţă, cu care am stat, cum procedau ! La fel şi „textul" lor. Atîta doar că poate era mai stilizat, încolo tot bestii.

— Da, Gore, zise Oprişan, dar arestarea sub Antonescu nu se făcea atît de uşor : „te lua şi, gata, nu te mai

vedea om". Atunci era cu mandat, chestii, vorbitor, avocați, ehee !

— Așa o fi fost, dar eu mă gîndeam la acel moment în care ajunsesem : *o viețuitoare pe două picioare și fără aripi*, încercînd cu greu să-mi țin echilibrul și să-mi articulez amintirile. Cînd m-am dezmeticit însă, m-am pomenit dezlegat la ochi și cu doi sergenți majori de securitate alături, ținîndu-mă de braț. Iar cel negricios, care mă arestase, le spunea :

— „Căpăstrul" acum, tovarăși, și la beci cu berbecul, să-i facă de petrecanie nea Gogu !

În aceeași clipă, din spate, de undeva, mi se zvîrliră pe cap niște ochelari care mă orbiră, cu un elastic ce mă strîngea cumplit de ceafă. Nu vedeam nimic prin ei, iar cînd fui invitat să fac primul pas mi se păru că mă prăbușesc într-o prăpastie. Cei doi mă țineau însă zdravăn de braț și unul îmi porunci : „Înainte ! apleacă-te ! ridică capul ! sus piciorul ! stai așa ! sări ! prăpastia ! grinda ! șanțul ! pragul !" Auzind tot felul de chicote, am înțeles că cei doi sergenți se amuzau punîndu-mă să fac tot felul de mișcări inutile și grozav de hazlii pentru ei, care le priveau cu ochii liberi.

Strîngînd însă și eu din sprincene, și, mai încrețindu-mi, mai descrețindu-mi fruntea, reușii, în cele din urmă, să-mi fac o fantă pe lîngă pielea ramelor falșilor ochelari. Drumul mi se lumină atunci și deodată văzui că apucasem pe un gang destul de bine luminat. La capătul lui, la o poartă de metal, unul din cei ce mă însoțea scoase un șuierat, pronunță cuvîntul „marfă", iar la auzul lui, ca la un „Sesam, deschide-te !", poarta se deschise lăsîndu-ne să intrăm într-un alt coridor și mai larg care dădea într-o sală. Acolo, în mijlocul ei, era un ofițer de securitate negru ca tuciul, dezbrăcat de tunică, cu chipiul pe cap și-ncins cu-n șorț alb pe care se vedeau pete roșii.

Să mori și nu alta de spaimă ! De unde să știu că omul vopsea niște țevi cu miniu și petele de pe șorț erau de la vopsea ? ! Le luasem drept pete de sînge și mă trecuseră toți fiorii făcînd fel de fel de asociații : berbeci, măcelărie, căsăpire, Securitate, abator. Mi se părea că toate mă așteaptă pe mine și că la „petrecania" asta se referise „negriciosul" care m-arestase. Noroc însă că unul dintre cei ce mă însoțeau fluieră atunci ca la oi, zicîndu-i celui din hol : „Nea Gogule, nea Gogule ! Marfa !"

Eram deci ca un pachet de carne care cine mai știa dacă n-avea pînă la urmă să fie împărțită și la cîntar. Ce, parcă lui Crișan nu-i fusese sfîrtecat trupul !

Îmi stăpînii însă imaginația, auzind vocea lui „Nea Gogu" care îmi luă ochelarii de pe ochi, băgîndu-mă totodată și într-un fel de birou. Acolo, pe un cuier erau agățate tot felul de efecte ofițerești, cu nenumărate perechi de cizme sub ele.

— Dezbracă-te ! îmi zise el pe un ton aproape amical, ca și cum mi-ar fi spus „fă-te comod."

Și ochii îmi zburară atunci pe chipul „marelui dascăl al popoarelor", nelipsit nici aici. De data asta însă, în loc să mai indice ceva cu brațul celor ce mă însoțiseră, se uită la ei cu reproș. Nu-l privii nici eu mai amical și, strămutindu-mi ochii de la el aiurea, mă oprii cu privirea pe o fereastră zăbrelită.

— Ei, hai ! Ce mai aștepți ? ! mă invită iar „Nea Gogu". Trebuie să te mai rog mult ?

Nevoind să-ntind coarda și neavînd încotro, mă dezbrăcai privindu-mi însă pentru prima dată-n viață hainele cu atenție. Aveam un costum albastru, cumpărat pe cartelu tatei, niște pantofi bruni cu talpă de crep și o cămașă crem pe care, ca să nu se cunoască murdăria la guler, o întorsesem pe dos. Obicei studențesc.

— Și cămașa ! Haide ! Și chiloții ! continuă să mă-ndemne Nea Gogu. Neavînd ce face mă dezbrăcai, jenîndu-mă prea puțin de privirea-i iscoditoare care mi se oprise pe buric.

— Vai de sulicica ta ! îmi zice el, coborîndu-și privirea mai jos, pe trupu-mi gol. Păcat de ea și de tinerețea ta ! Și ce mai mîndrețe de sulicică, cîte ...zde, săracele, n-au să-i ducă dorul.

După aceea, scoase și el un șuierat ca la stînă, și în birou intră un sergent.

— Tovarășe sergent ! îi zise el, ia fă-i ăstuia controlul. Și sergentul îmi luă hainele pe care le controlă tiviturică cu tiviturică, apoi pantofii, desfăcîndu-le căpușeala, după aceea lodenul cenușiu, luat nici eu nu știu de ce cu mine, și-n cele din urmă actele.

Din restul de boarfe pe care le aveam asupră-mi nu se opri decît la două cărticele : una de rugăciuni și o ediție de buzunar din Baudelaire (pe atunci îmi plăcea enorm, azi nu știu dacă-n aceeași măsură). Văzîndu-le însă stelu-

țele aurii de pe copertă, le zvîrli pe amîndouă cu aceeași indiferență spunînd doar simplu : „Rugăciuni !“ și după aceea iar : „Mîinile sus !“

Le ridicai și mă controlă la subțiori.

— Picioarele depărtate ! fu al doilea ordin.

Le depărtai și mi se cercetară însemnele masculinității, nescutindu-mă nici el de cîteva comentarii care-l înveseliră nespus de mult pe Nea Gogu.

— Aplecat ! răsună apoi și cea de-a treia poruncă, după care fui cercetat cu amănunțime și-n fund.

— Sus și gura căscată ! răsună în cele din urmă ultimul ordin al sergentului, și cu aceleași mîini care mă scotociseră peste tot, mă scotoci și-n gură.

— Gata ? îl întrebă atunci „Nea Gogu“.

— Gata, spuseră cei doi sergenți, unul care mă percheziționase și celălalt care-mi făcuse inventarul scris al lucrurilor găsite asupra mea.

— Eh, luați-l atunci și duceți-l la, la, la..., între timp Nea Gogu se uita pe o listă,... la 52.

— Îmbrăcarea ! mi se porunci din nou, și după ce fusei gata, cînd să ies, iar, jap !, ochelarii pe ochi.

— Dar un'te trezești aici, la mă-ta acasă ? mă „dojeni“ un sergent. Hai primește ! (Era vorba de „căpășuu“).

Și punîndu-mi-i el cum trebuia, mă luă de guler exact cum ici un cal de frîu, tîrîndu-mă pe un coridor întortocheat și dat pe pereți pînă la jumătate cu albastru.

Era plin de uși iar în fața uneia, pe pragul căreia scria sus 52, am fost oprit. Urmă o deschidere de zăvor, o pocnitură ca de butoi desfundat — cam ca astea de aici, le compară Mircea în relatările-i care se precipita — și zvîrr cu mine înăuntru. Acolo, într-o celulă pe jumătate mai ingustă decît asta, pe trei paturi suprapuse, stăteau doi oameni, dintre care cel ce ocupa patul de la mijloc sări jos, în cămașă și izmană, prezentîndu-mi-se : „Inginerul Neamțu.“

Nu știu ce i-am bîlbîit eu, probabil numele, și nu prea distinct că omul făcuse ochii mari.

Interiorul era ca de chilie.

— Dar aceea ce-i ? întrebai eu văzînd în fund, pe perete, o pată mare, neagră și păroasă.

— Geamul, îmi răspunse Neamțu. Geam cu jaluzele de metal ; nu se vede însă nimic prin ele, nici ziua, nici noaptea altfel doar că ne mai vine ceva aer pe acolo.

Privirea mi se urcă apoi pe tavan, coborînd iar pînă deasupra uşii la locul unde ardea un bec puternic.

— Ăsta aşa arde, zi şi noapte ; nu se stinge niciodată, îmi explică iar inginerul fără ca eu să-l mai fi întrebat.

Plecînd apoi ochii spre patul de jos, continuă :

— Şi aici e domnul căpitan Mora.

— Pardon, colonelul Mora, domnule inginer, se auzi atunci vocea protestatară a celui de jos care începuse-ntre timp, să se ridice de pe pat.

În faţa mea era un om înalt, alb la păr, cu o mustaţă de cazac şi cu ochi albaştri.

— Mora, mă numesc, colonelul Mora, ţinu el să mai precizeze strîngîndu-mi mîna. Ce tînăr eşti ! Cîţi ani ai ?

— Tocmai ieri, 22.

— Dumnezeule ! Şi tocmai în ziua de naştere te-au luat ?

— Se-ntîmplă, domnule colonel, exclamai eu, gîndindu-mă în acelaşi timp la ce vor fi spus ai mei de acasă, auzind că am fost arestat.

— Şi pentru ce te-au luat ?

— Nu ştiu, îi răspunsei scurt. Deşi-n sinea mea bănuiam două lucruri, pe care însă le trecui sub tăcere.

— O să afli mîine, mă-ncurajă, chipurile, inginerul, invitîndu-mă apoi să iau loc pe patul de sus.

Că mîine, continuă el virîndu-se-n patul din mijloc cantr-o cutie, deşteptarea e la 5.

Nu mai rămăsese decît să fac şi eu la fel şi mă urcai pe patul de sus. Acolo însă becul mă orbea. Îmi pusei atunci braţul peste frunte şi-ncercai s-aţipesc. Prin minte-mi treceau însă tot felul de lucruri... de ce să nu vă spun, am început să plîng. N-o mai făcusem din copilărie.

— Ei ! exclamă Costache. Aşa-i „începutul", după aceea... să te tot ţii.

— STINGEREA ! se auzi atunci pe coridor glasul gardianului, urmat de „vecernia" sumbră a toacei de metal din curtea Reduitului.

Uşiţele vizetelor mari se auziră şi ele pocnind şi fiecărei celule spunîndu-i-se ceva.

— Ce le-o mai fi „vrăjind" ălora şi ăstora ? se-ntrebă Iosif, auzind şoaptele.

— O să vedem imediat. Şi-n acelaşi moment li se deschise şi lor vizeta mare.

— Mă tu, àla deșteptu ! i se adresă gardianul lui Iosif. Ia vino-ncoace !

Iosif se apropie, arătînd mirat cu-n deget spre sine, *ca și cum nu i-ar fi venit deloc să creadă că* el este „deș-teptul" și nu Gore.

— Da, mă, tu, apropie-te ! îi reptă gardianul. Și-as-cultă ici-șa : Mie-mi dormi la noapte cu fața descoperită și cu mîinile deasupra păturii. s-a-nțeles ?

— Bine, dom' sergent, dar becul ăsta ? Va bate toc-ma-n ochi, încercă el să protesteze.

— Mă, s-a-nțeles ? îi repetă sergentul nevoind să știe de nimic. Că dacă nu, la turelă cu cel ce l-oi prinde și treizeci la cur ! Să știți că pentru voi asta-i pedeapsa... dac-oți mai apuca-o și pe aceea, ținu el să adauge, ca și cum ar fi vrut să se corecteze.

— S-a-nțeles, dom' sergent, așa vom face ! se mai auzi atunci impăciuitor glasul lui Oprișan. Așa o să dormim. De altfel nici n-am putea altfel în umezeala asta.

— Mă ! Pe mine nu mă-nteresează cum e, cum nu e, mie așa să-mi faci cum îți spun eu, că și eu fac așa cum îmi spun alții. Clar ?

Și vizeta se-nchise iar, pocnind.

— Cu ăsta n-o scoatem la capăt așa că n-avem în-cotro, vom dormi în paturile de sus cu rîndul. Acolo-i doar problema luminii, și-n primele nopți vom sta la „etaj" eu cu Mircea. Da, Mirceo ? îl întrebă Gore.

Și Mircea-i zîmbi din patul de sus, iar zîmbetu-i se reflectă în tavanul curb al celulei ca un ecou.

DE-NCHIS, încercau ei să-nchidă ochii, dar de dormit nici vorbă. Prin fața tuturor se perindau peripețiile zilei, transportul de la Uranus la Jilava, așteptarea în carcerele de la poartă, emoția ducerii pînă la locul care le era des-tinat pentru pieire. Primul contact brutal cu celulele noi, altfel zis, cu cavoul, cu Ștefan, cu ofițerul politic, cu ser-genții de tură, cu colonelul Gheorghiu adjunctul coman-dantului și de fapt, cu întreg arsenalul de amenințări, interdicții și indicații :

„Pînă aici v-a fost !, „Asta da, asta nu !", că „dracu vă ia", sau „25 la fund ! și „carceră la turelă !"

Îi șocase pe toți mai întîi rigoarea condițiilor, apoi ci-nismul discuțiilor cu ofițerul politic și comentariile frag-mentare ale sergenților.

Pieirea le era sigură, de asta erau convinși, însă modul în care avea să se întîmple îi neliniștea cumplit. Și-i neliniștea cu atît mai mult cu cît își dădeau seama că prin moartea lor cineva voia să șteargă ultimele dovezi ale felului în care se petrecuse „Reeducarea" de la Pitești și Gherla.

— Programul e totuși legal, își spuse Iosif, repetînd înainte de a se cufunda în somn o serie de alte „regulamente" trăite. În celelalte penitenciare era de fapt la fel, poate frigul să fi fost mai perfid, dar ce conta cînd și așa tot erau sortiți pieirii.

Totuși, amintindu-și de cîte toate, încercă, în cele din urmă, să se-nvelească și cu pătura cenușie. E drept, continuă el în sinea lui, că nu bate vîntul, dar nici nu intră soarele. Parcă-am fi niște ciuperci. De sus plouă, de la vizetă, „bă" ! și „hai" !, umezeală în jur cîtă vrei și de pretutindeni răsuflarea pe care trebuie să ne-o-nghițim unul altuia. Măcar dacă n-ar fi Costache bolnav ! Dar nu, anume l-au pus aici, așa, ca să ne infecteze. Și atunci, poftim de mai scapă, stînd șaptesprezece ore la marginea patului, cu ochii pironiți pe vizetă sau pe cele cinci găuri din josul ușii !

Dimineața o leșie neagră pentru spălatul mațelor, la amiază altă leșie limpede ca să te lesinc, și seara nelipsitul arpacaș „albastru". Poftim și nu muri în aceste condiții ! Nu te-mbolnăvi și mai fă și pe eroul tăcînd, suportînd, fiind chiar bine dispus, discutînd pînă și despre Hegel și Heidegger și privind totul cu resemnare.

— Mama lor la toți ! înjură el tot mai enervat în gînd. Asasini și criminali ! Vor să mă stingă fără urmă ! Și apoi să mai și spună că nu, cică noi ne-am „așternut" astfel sau că mi-am făcut-o eu cu mîna mea. Nemernicii !

Și cu un scrîșnet din măsele, în semn de protest, își și băgă mîinile sub pătură.

În clipa aceea însă, vizeta mare se deschise și glasul sergentului se auzi prevenitor :

— Dacă te mai prind încă o dată așa, dormi la turelă și mîine încasezi, nu treizeci, ci șaizeci la cur ! Ai înțeles, deșteptule ? !

Iosif, simțindu-se vizat, se ridică furios în fund, hotărît să-i zvîrle sergentului cu-n bocanc în cap. Se chiar aplecase să pună mîna pe el, cînd Oprișan îl potoli, promițîn-

du-i sergentului că-n timpul nopții va veghea el asupra somnului ficcăruia.

— Mai bine mă lăsai, Costache, să-i dau cu bocancul în cap și scăpam de unul, bombăni Iosif pe-nfundate.

— Deșteptule ! îi replică Gore de deasupra. Ș-atunci tu nimereai, unde ? La turelă, după ce-ți făceau și curul praf.

— Ei și, ce-ți pasă ție ? Scăpați măcar de mine.

— Păi nu-i tocmai așa ; scăpam de tine, dar paza ? Șaptesprezece ore de stat cu ochii pironiți la găurile ușii, crezi că-i puțin pentru doi oameni ?

— Aaa ! Va să zică tot la tine te gîndeai ?

— Mde ! Dacă cașexia lui Mircea și oftica lui Costache înseamnă eu, atunci ce să mai zic. Vezi însă ce faci ! Că dobitocul ăsta e în stare să ne trezească tot la sfert de ceas.

Și zicînd astfel, privi spre Iosif pus din nou pe somn cu pătura strînsă-n juru-i ca o obială pe un picior calic.

ÎN TĂCEREA așternută apoi din nou în celulă, ca un capac pe oala în clocot, gîndurile începură iar să-i roadă. Iosif își mușca în continuare buzele cu o furie care-i întunecase complet gîndirea, în timp ce Gore își depăna amintirile cu tentația celui ce și-ar fi făcut testamentul.

Da, așa fusese cum fusese și cum le spusese și celorlalți că gîndise, iar hotărîrea de a ieși viu din toate acestea și de a spune tuturor ce pățise, prin ce trecuse și ce se petrecuse cu el, nu i-o putea strămuta nimeni. Chiar de-ar fi fost să se tîrască ca viermele, să se prindă cu dinții de viață, numai să nu piară și să poată vorbi.

Ceea ce i se întîmplase lui, nu trebuia să i se mai întîmple nimănui.

Cum de-am putut fi atît de amăgit ! se întreba el cu furie de cîte ori îi veneau toate în minte și mai ales acel început al „convingerilor".

Să mă prindă pe mine «marxismul» ! Ispita fericirii și a raiului pe pămînt ? Ce eroare ! Și ce-aș mai fi putut face în numele ei, dacă tot susținătorii lui nu m-ar fi „trezit" din somn !

Și gîndu-i luneca întruna pe-nceputurile mărturisite pe care încerca în sinea lui cînd să le atenueze, cînd să le agraveze, după cum se acuza sau îi acuza pe cei ce-l împinseseră sau ispitiseră la aceasta.

Uneori, își spunea însă că fusese firesc să cadă-n ispită, de vreme ce acasă trăise cum trăise ; și că fusese chiar și logic să acționeze în conformitate cu noile premise acceptate.

Că ajunsese să strîngă informații despre viața și faptele celorlalți colegi de suferință și nenorocire, asta nu și-o mai putea trece ușor cu vederea. Și nu pentru alt motiv, dar să le dea cui ? Asasinilor care organizaseră totul cu bună știință !

Avădanei sau Marina nu fuseseră, de fapt, decît niște biete instrumente intermediare, folosiți și azvîrliți și ei apoi, tot ca el, după o bună întrebuințare, la WC-ul Internelor. De fapt și Nicolski, ce fusese oare decît un biet regizor, regizat și el la rîndul lui, fără ca nici măcar să știe ? Altfel nu i s-ar fi cerut declarații incriminatoare la adresa lui.

Chiar și despre Teohari putuse vorbi acuzator la anchetă. Nu i se făcuse nici o obiecție și nici o interdicție, putînd declara orice despre el, cu condiția însă ca forurile „superioare" să nu fie deloc amestecate. Dar care erau aceste foruri și cine le reprezenta ? Oamenii puteau greși. Partidul însă, „eminența cenușie", în nici un caz. Ei puteau fi sacrificați, dar el nici măcar atins. Și totuși, cine îl forma oare ? Cine erau acele minți „luminate" care gîndiseră totul atît de bine : amăgiri, tentații, angajare, lupte, distrugere în scopul fericirii universale și-apoi sacrificarea celor ce îndepliniseră toate acestea pentru ca principiile să rămînă intacte, pure și în continuare ispititoare ?

Nu cumva însă, continuă el, pricina acestor rele s-o fi aflînd în noi ? Dar unde anume ? În dorința de viață poate ? În a celor ce-au acceptat primii „Reeducarea", cu gîndul că vor scăpa mai repede în libertate ? Sau poate-n încăpățînarea, orgoliul sau neputința celorlalți de a-și recunoaște vinile asupra cărora erau abia atunci puși să se gîndească ? Ce s-ar fi întîmplat apoi dacă de la început această „Reeducare" ar fi fost acceptată fără nici un fel de rezistență ? Dacă ar fi acceptat toți, tot ce li s-ar fi cerut, fără nici cea mai mică șovăire ? Da ! asta ar fi fost ceva. Dar s-ar fi putut oare, cînd cererile erau astfel formulate încît satisfacerea lor implica nu numai întemnițarea celor dragi, ci și mînjirea lor cu toată haznaua libidourilor refulate de fiecare ?

Ce orori purtăm în noi ! S-ar mai fi putut însă, atunci, vieţui în pace, cu conştiinţa tuturor acestora ? Libertatea la ce le-ar mai fi slujit ? Dar le-ar fi dat-o oare ? Cînd după ce făcuseră ce făcuseră şi cum făcuseră, iată-i tot pe ei acuzaţi de „crime împotriva umanităţii." Şi regizorii, oare, cum or fi putînd rezista ? Ce-or fi avînd în plus sau în minus ? se-ntreba Gore înecat în otrava unui suflet care se zbătea neputincios printre amintiri.

Dificultatea cea mare începea însă cînd încerca să-i identifice personal.

Toţi cei cu care lucrase-n penitenciar, deţinuţi, bătăuşi, chinuitori, gardieni şi ofiţeri politici, călăi sau martiri, toţi erau incluşi, căzînd în cele din urmă şi ei sub aceleaşi incidenţe.

Însuşi ministrul Teohari, adjunctul său Nicolski şi toţi subalternii lor, implicaţi în acest proces, deveniseră, într-un fel, instrumente de care se căuta să se scape cît mai repede, mai abil şi dacă s-ar fi putut, fără urme.

Ţurcanu, Mărtinuş, Jubereanu, Rex, Popa, Livinski şi tot grupul celor 40 din primul proces dispăruseră împuşcaţi cine ştie pe unde, cînd şi cum. Mai rămăseseră din ei doar Tavi Voinea, Nuti Pătrăşcanu, Aristotel Popescu, Dan Dumitrescu, Popa Ranu şi Caziuc, care-şi aşteptau alături sfîrşitul prin agonie, glonţ sau poate ca la abator, cu pistolul cu cui în ceafă.

Ştia bine că aşa avea să fie. I-o spuseseră doar atîţia dintre cei ce trecuseră pe acolo. Nici unul însă nu-i vorbise despre moarte. Aceasta avea s-o afle singur, încercînd-o fără a mai putea însă vorbi după aceea şi altora.

Păcat ! Sau nu, avea s-o trăiască totuşi, şi chiar aici, aşa cum îi fusese sortită, gîndită şi aranjată, aşa cum va putea el, lăsînd apoi gîndul să-i zboare-n gîndul altora şi strigoiul să bîntuie conştiinţa şi viaţa tuturor celor implicaţi în acest proces. Avea să fie pentru toţi mască mortuară, portret al faptelor, sau măcar ecoul cinicului rînjet ucigaş.

Dar care călăi ? Al celor ce ei înşişi deveniseră victime, sau al celor ce aveau să mai devină ? Dumitrescu, ultimul său anchetator ? Enoiu, şeful acestuia sau alţii, ale căror nume nu şi le mai putea aminti ?

Chipurile tuturor i se perindau prin faţa ochilor, negăsind însă în nici unul din ei pe cel ce-i pusese pe toţi

să facă ceea ce făcuseră. Îi lua apoi de la capăt, începînd cu Ţurcanu, Marina, Avădanei şi Nicolski şi sfîrşind cu ultimul gardian, în dosul căruia se ascunsese ofiţerul politic înainte cu cîteva ore. În nici unul nu putea însă găsi „pricina făr' de pricină". Capul, sau acea cauză inițială, mobil incipient, care determinase întregul lanț de victime, călăi şi apoi călăi ai călăilor.

Unde se oprea atunci toată această cavalcadă a sorţii ?

Şi totuşi, în minte-i revenea mereu motivaţia în numele căreia se făcuse tot ce se făcuse : „spre fericirea poporului şi a triumfului clasei muncitoare" condusă de partidul ei care în nici un caz nu trebuia întinat sau compromis de proprii-i slujitori cu fapte şi metode de lucru indicate tot de el.

„Fericirea" deci pricină a nefericirii ! Fericirea cu sila tuturor nefericiţilor ; ultimul paradox la care ajungea.

Dar nu-l accepta, căutînd apoi iar eroarea pe parcursul raţionamentului. Repeta astfel stările trăite de zeci de ori. Şi le retrăia chiar cu toate emoţiile, urmînd ca şi mustrările să şi le audă cu aceeaşi rigoare. Apoi întrebările, raţionamentele făcute şi refăcute, pînă cînd, în cele din urmă oboseala îl cufunda într-un somn în care coşmarurile-i continuau frămîntarea.

Şi-n noaptea aceea visă iar totul de la început, din copilărie, de la primele amintiri şi pînă la ultima confruntare cu ultimul anchetator, care, spre surprinderea lui, în întunericul visului, nu mai era Dumitrescu, ci însuşi Necuratul îmbrăcat în hainele lui. Cînd îi punea însă întrebările pe care i le punea, la răspunsul primit, şi mai ales la revoltele lui, rîdea în hohote, făcînd să cadă de pe lucruri toate formele şi de pe vorbe toate înţelesurile. Rămăsese-n juru-i doar un Iad, în care tot ce era vînjea hidos.

Se trezi într-un „lac" de sudoare, privind deasupra-i curbura tavanului alb din care picături erau cît pe-aci să se desprindă. Şi le aşteptă chiar să cadă, primindu-le pe buze cu plescăitul păcătosului mulţumit că şi-n iad mai putuse găsi două picături de apă care să-i umezească sufletul.

Alături, pe patul de sus, dormea, pierdut în cine ştie ce vise, Mircea, în timp ce, jos, Oprişan îl veghea pe Iosif ca nu cumva să-şi mai vîre mîna sub pătură.

S-A ÎNTÎMPLAT ceea ce s-a întîmplat cu fiecare pentru spălarea păcatelor făcute din orgoliu și s-a suferit poate ceea ce se suferise pentru mîntuirea tuturor, își spunea în sinea lui și Costache Oprișan. Altfel, nici Isus nu s-ar fi rugat pentru iertarea celor ce-l chinuiau.

Se-nfioră apoi la gîndul comparației făcute, revenind după aceea la propria-i slăbiciune.

Nu s-a putut însă opri să nu-și amintească-ntr-ascuns că totuși și El a „oftat" pe cruce și dacă însuși „Fiul lui Dumnezeu" a avut o clipă de slăbiciune, cu atît mai mult el, fiul unui biet muritor, nu s-a putut stăpîni să nu scîncească.

Se rușină, apoi, dîndu-și seama că Isus s-ar fi putut să-l vadă și-n acest „ascunziș" și, ștergîndu-și sudoarea, provocată de febră, de pe frunte, i se năzări că poate, totuși, fuseso o mîngîiere. Își mai aduse atunci aminte, deși n-ar prea fi vrut, și de faptul că în copilărie, cînd cineva îl întrebase ce vrea să fie, el îi răspunsese mîndru : „Dumnezeu".

Dar, dacă atunci gîndise așa, de ce mai scîncea acum ? Fiindcă-i era greu ? Și totuși, de ce odinioară fuseseră păcătoși care, pentru păcatele lor mărturisite ar fi fost în stare să suporte chiar și chinurile unor trageri pe roată înalte cît cerul, în timp ce el acum ofta ?

Să fi fost oare mai răbdători sau mai orgolioși decît el ? Fără îndoială că mai orgolioși, deoarece el își călcase-n picioare de atîtea ori orgoliul ; e drept că după ce-i fusese călcat de alții, dar și-l călcase totuși, dîndu-și seama de el. N-ar fi crezut însă să-i fi fost atît de mare.

Cum să mai stea atunci drepți în fața lui cînd își luaseră atîtea și-atîtea angajamente, invocîndu-l, spunînd ceea ce spuseseră, jurînd ceea ce juraseră și făgăduindu-i ceea ce-i făgăduiseră ?

Se îndoiseră, apoi căzuseră, se prăbușiseră și unii chiar pentru totdeauna, dar ei o voiseră. Spuseseră chiar că „ar fi fost în stare să-și dea și sufletul pentru alții", să „mărșăluiască pe culmi de vene" și iată-i că acum scîncea de frig, de foame și oboseală, de spaimă pentru propriul trup.

Măsura tuturor lucrurilor și a sufletului se vede în suferință. E drept, fusese mare și felurită, dar făcută astfel de diavol și îngăduită numai de Dumnezeu, pentru

cunoașterea limitelor. Așa că voiseră ei să-i „mîntuie" pe alții dar nu se putuseră izbăvi nici pe sine.

Or, tocmai cu aceasta trebuia început, cu sinele și apoi cu alții. Dar începutul se întîmplase... Și ajungînd aici, ochii i se căscară ca-n fața unei prăpăstii, pomenindu-se mai aievea ca oricînd în ziua de 6 decembrie 1949, cînd începuse „Reeducarea".

— TU, TU ȘI TU, bagajele ! fu ordinul cu care Dumitrescu, *directorul închisorii din Pitești*, îi luase de prin celulele în care stăteau amestecați cu ceilalți.

Și după ce ieși pe coridorul lung, îl văzu în spate pe Țurcanu.

— *Te miri, banditule*, că mă vezi aici ? îi rînji el.

Dumitrescu îi ținea isonul, poruncindu-i lui Georgică, sergentul de tură, să-i deschidă ici și colo.

Nu-i prea băgă în seamă, dar o neliniște neobișnuită îl cuprinse. Era ceva ce nu simțise nici la Buchenwald. Fusese osîndit și acolo dar aici moartea i se anunța cu alte presentimente, cu alți emisari.

Din celule se scoteau mereu oameni. Îi cunoștea pe cei mai mulți. Erau mirați și ușor neliniștiți, întrebîndu-se toți încotro.

— Sus, sus, la etaj, la trei ! le poruncea Țurcanu. După rang, de altfel. Cu cît mai sus, cu atît mai bine. Nu-i așa, Dumitrescule ? !

Îi spunea comandantului pe nume, ceea ce nu era deloc de bun augur. Ceva se întîmplase cu ei. Li se dăseră, probabil, anumite „dezlegări" și ceea ce-i aștepta nu prea era de bine.

După ce-i urcă apoi la etajul trei, înainte de a-i repartiza pe celule, le mai spuse :

— Aici fiecare va avea „garsoniera" lui, în care va putea medita liniștit la tot ceea ce a fost, făcut, gîndit și intenționat. Am zis și repet — spuse el — *fost, făcut, gîndit* și *intenționat*, pentru a nu se face de la început confuzii și omiteri. Vreau de la fiecare, după acest timp de gîndire, o *autodemascare* completă, o dare de seamă detaliată asupra întregii „activități". Și să fim înțeleși : ce a fost în anchetă, la Securitate, a fost o joacă de copil, pe care fiecare a „jucat-o" cum a vrut. Aici, în schimb, vreau totul, în cele mai mici detalii, că timp avem pînă la sfîrșitul vieții. S-a-nțeles ?

Și-n timp ce le vorbea îi privea piezîș, cu un ochi pe jumătate închis, sinchisindu-se prea puțin, sau aproape deloc de directorul închisorii.

Cu ceea ce-i speriase însă mai rău era acea aluzie la timpul de pînă la sfîrșitul vieții în care avea să tot dureze experiența.

— Și oare chiar așa să fi fost ? se-ntrebau mulți.

— Iar ca să nu purtați grija lucrurilor și a veșmintelor pe care le aveți cu voi. în fața ușilor vă veți dezbrăca și lepăda pe toate.

— Dar cine te-a-mputernicit pe tine să ne poruncești astfel ? i se adresă atunci unul dintre cei adunați acolo pentru ceea ce nici ei nu știau.

Drept răspuns, Țurcanu îl plesni, doborîndu-l dintr-o singură lovitură la pămînt. Era deosebit de puternic și de bine hrănit.. După aceea îl călcă în picioare în fața directorului. oprindu-se din „dans" doar pentru a spune victimei :

— Dar n-o să mori înainte de a te fi stors în timp așa cum știu eu ! Iar celorlalți :

— Așa vor păți toți cei ce mi se vor opune !

Între timp, în capul coridorului de la etaj își făcuseră apariția cîțiva tineri studenți cu ciomegele în mînă.

— Deci, ne-am înțeles ? continuă el adresîndu-li-se celor două ajutoare ale lui. sufletul mi-l lăsați însă mie iar la ușă dezbrăcarea ! Nimeni nu intră decît gol-pușcănăuntru.

— Dar..., mai vru unul să întrebe ceva.

— Nici un dar, îi răspunse Țurcanu fulgerîndu-l cu privirea pe cel ce schițase întrebarea, gata să-l și lovească dacă ar mai fi trebuit. Vi se va aduce acolo tot ce vă va trebui. Nu vă va lipsi nimic. Vă asigur și v-o promit. Da ? E limpede ? Ș-acum, fiecare la locul lui, după cum vă voi striga de pe lista asta.

Urmă strigarea numelor și pentru fiecare apoi și indicarea numărului unei celule. Lui Costache îi reveni numărul 3.

De prost sau bun augur ? se-ntrebase atunci. În fața fiecărei uși stătea cîte unul din cei aleși, gol-pușcă, așteptînd revoltat. mirat sau curios să vadă ce se va întîmpla înăuntru.

Erau toți hotărîți în sinea lor ca la prima „inspecție" să raporteze totul. Introducerea în „noua locuință" îi

făcu însă pe mulţi să-şi uite hotărîrea, mai ales după percheziţia corporală. I se ordona fiecăruia de către Dumitrescu. „drepţi !" apoi „mîinile sus !". „Cu degetele răşchirate", mai adăuga Ţurcanu," şi gura deschisă !", scotocindu-i-se după aceea fiecăruia subţioara, nasul, gura, buricul şi în cele din urmă şi fundul.

Nu-i putea uita cum stăteau toţi goi în faţa uşilor, cu mîinile ridicate, cu degetele răsfrînte, gura deschisă şi ochii mari holbaţi de mirare.

— La ce bun toată mascarada asta ? Ce credeţi că ascundem ? se-ntrebau nenorociţii, neînţelegînd rigoarea controlului. Sau : Asta îşi bate joc de noi ?

Pînă cînd îi veni şi lui rîndul, nu ştia bine ce avea să i se întîmple.

— Pe ăsta îl scotociţi şi-n ochi ! le porunci Ţurcanu celor două ajutoare ale lui ; sufletul mi-l lăsaţi însă mie să-l scarmăn, pentru că timp voi avea.

— Nu-i aşa, domnule comandant ? Mă interesezi ca o carte rară şi-ţi aştept autodemascarea cu sufletul la gură, chiar de-ar fi să murim împreună. O să-ţi ajungă, cred, cîteva zile de chibzuinţă, nu ? Cîte vrei ? Uite, ai de la mine trei, dar după aceea discutăm pe viu pentru că aşa cum un moldovean a creat Mişcarea Legionară, tot unul de acelaşi fel va trebui s-o şi distrugă. Ai înţeles ?

Şi încheindu-se percheziţia, fu împins gol în celulă cu un picior în fund, pe care i-l dădu însuşi directorul închisorii.

Camera în care fusese introdus era goală toată, o cutie de beton aidoma celei în care stătea acum, doar de o geometrie perfectă. N-avea nimic într-însa decît pereţii goi, tavanul de care n-atîrna nici un bec, pavimentul de ciment şi uşa masivă de lemn cu cele două vizete reglementare, prevăzute-n ea. Lumina-i venea şi acolo, ziua, pe un geam cu gratii şi acoperit cu obloane, iar noaptea de la un bec zăbrelit şi el deasupra uşii. I se introduseră apoi înăuntru un pat cu rogojină, o măsuţă de lemn, o bancă, o tinetă de apă şi una de murdărie, un costum vărgat şi o mapă de carton cu cîteva sute de coli şi un creion negru. Hîrtia i-o aduse Ţurcanu personal, punîndu-i-o pe masă cu recomandarea ca, dacă nu-i va ajunge, să-i mai ceară.

— Sper că ai circumvoluțiunile încărcate cu amintiri ca să poți acoperi toată suprafața asta albă, îi spuse el arătîndu-i vraful de coli.

Nu-i răspunse, privindu-l doar întrebător. Îi nedumerise mai ales cuvîntul *autodemascare* și ar fi vrut să-l întrebe pînă unde voia să-ntindă mascarada. Dar avea să vadă, și în cele din urmă se mulțumi să aștepte. Țurcanu însă-i rînji urîndu-i spor la scris.

Mîncarea care li se dădu apoi fu mai bună ca de obicei, dar nimeni n-o atinse.

Și după trei zile, cînd Țurcanu veni să „recolteze" mărturisirile scrise, toți îi întoarseră spatele. Nimeni nu așternuse pe hîrtie nici un cuvînt.

— Da ! scrîșni el, după ce făcu turul coridorului. O să stăm atunci altfel de vorbă.

— Directore ! (directorul de altfel îl însoțea peste tot). De acum aici, la ăștia, nu se vor mai urca decît cîteva calorii pe zi. Și apa tot cu o voi controla. Va primi fiecare după ce-mi va „da".

Nu mai auzise dacă Dumitrescu însuși i-ar fi răspuns : „Da, să trăiți, am înțeles !", dar din clipa aceea hrana și apa dispărură aproape de tot de pe coridorul de sus. Urmară cîteva săptămîni în care foamea și setea îi convinseră pe mulți că trebuiau să facă „ceva". Unii chiar începuseră să mîzgălească hîrtiile cu amintiri ; cînd le ciți însă, Țurcanu le spuse să se șteargă cu ele la fund, făcîndu-i apoi să le și înghită.

— Asta așa ca să se știe că aici nu ne jucăm de-a ancheta ca la Interne. Iar cei din suita de „protocol" zîmbeau prelung văzîndu-i pe „trișori" cum își mestecau în gură hîrtiile scrise, și cu care fuseseră îndopați, doar „în joacă".

Erau slabi, prăpădiți și după primele planuri dejucate, înspăimîntați ca șoarecii, neîndrăznind nici măcar să scuipe ceea ce li se băgase pe gît. Morfoleau întruna hîrtia scrisă, încercînd s-o înghită cu sila. Cîțiva, voind să facă totuși ceva, o luaseră la goană spre nici ei nu știau unde, pentru ca după doi-trei pași să cadă sub ciomegele supraveghetorilor lui Țurcanu.

I se părea mereu că-i vede, victime și călăi prinși în cea mai cumplită bătaie de joc a omului. Și tot atunci își aminti cum îl uciseseră Jubereanu și Rex pe Jumanca la Gherla, după ce lustruiseră cu el tot cimentul de la parter. Îl transformaseră într-un șomoiog de zdrențe pe care-l tîrau după ei de mîini și de picioare, „ca să iasă suprafața lună".

Dar asta atunci, cîndva. Prin urechi îi mai răsunau însă și vorbele lui Livinski, spunîndu-i lui Aurelian Pană : „Ți-ai făcut burtă sugînd sîngele poporului !" Iar nenorocitului, din toată burta nu-i mai rămăsese decît un șorț de piele pe care, cînd făcea baie, trebuia să și-l ridice ca să poată spăla tot ce era dedesubt.

LA EL în celulă scena fusese mai scurtă. Țurcanu i se oprise-n prag, răsfirîndu-și mîinile în sus și picioarele în jos ca și cum ar fi vrut să se înscrie într-un dreptunghi. Cu cap cu tot era aidoma stelei cu cinci colțuri de pe chipiurile ofițerilor de la securitate, simbolizînd „triumful omului".

— Dă-mi ! îi spuse Țurcanu laconic, întinzîndu-și mîna dreaptă care strică „efigia".

— Culege ! îi răspunse el, zîmbindu-i indiferent și arătîndu-i hîrtia împrăștiată pe jos.

— Te răstignesc, banditule ! scrîșni atunci Țurcanu, înjurîndu-l de toate cele ce-i treceră prin minte și încercînd să-l calce în picioare ca pe foile răspîndite pe jos.

— Ți-am spus doar că voi distruge Mișcarea și-începutul îl voi face cu tine, comandant al frățiilor de cruce !

Cînd se trezi din cumplita tăvăleală, era răstignit, cu vreo șase studenți așezați pe trupu-i, în așa fel încît să nu mai poată mișca nici brațele nici picioarele. Pe burtă-i trona însuși Țurcanu, sprijinindu-și tălpile bocancilor pe umerii scheletici. Îl privea fix și, lovindu-i fața cu palma, îl întreba :

— Ai să „verși" totul, banditule ? Ai să mi-i dai pe toți „frățiorii" ? O să te întorci pe dos, camarade ?

— Aaa, nu poți ! Ia să te mai ajutăm ! adăugă tot el, văzînd că din pieptu-i nu-i ieșeau decît niște icnituri.

Şi saltul pe burtă se repetă pînă ce Costache leşina. Cînd îşi venise în fire era sleit complet de puteri, iar Ţurcanu îl întorcea de pe o parte pe alta cu piciorul, în hohotele de rîs ale celor ce-l însoţeau.

— S-a cam „înmuiat" comandantul, domnule Ţurcanu ! zicea unul.

— Îl bagi tare şi-l scoţi moale, ca pe o mănuşă de cînepă ! adăugă un altul. Moartea, numai moartea... nu-l mai scapă... domnule Ţurcanu.

— Aduceţi o găleată cu apă, le porunci el, că pe ăsta trebuie să-l „topesc" cu orice preţ !

Şi găleata adusă îi fu azvîrlită în obraz. Închise ochii, apoi iar îi deschise, răstimp în care Ţurcanu îl prinsese de bărbie.

— Ascultă, mă, asta a fost doar gluma introducerii, dar dacă nu te hotăreşti să-mi dai ce ţi-am cerut, „tratarea" va ieşi cu pîrjol şi jupuială. Ai înţeles ? Aşa că dă totul, din burta mă-tii şi pînă acum : copilărie, liceu, Germanie, lagăre, facultate, Bucureşti, totul, totul pînă în cele mai mici amănunte. Şi fruntea sus „camarade", că altfel nici moartea, „sfînta voastră moarte legionară", nu mi te mai poate scoate din gheare !

Ca îmbold apoi, primi încă un picior în coastă, dar degeaba ; neputîndu-se ridica mai mult decît în coate, îl privea doar de jos. Nu-l vedea decît ca printr-o ceaţă, iar pe cei din jur ca pe nişte umbre care se agitau. Privirea i se întunecase şi o cumplită durere îi sfîşia pîntecele. Leşină, pentru ca după aceea să se pomenească iar în faţa lui Ţurcanu, ridicat în fund şi sprijinit de doi tineri de la spate cu tălpile bocancilor proptite-n umeri. Îşi mai revenise parcă, dar numai pentru a-şi da seama că în jur se dezlănţuise ceva din care nu mai era nici o scăpare.

Doi „secretari" studenţi, numiţi de Ţurcanu, răspunzători de „viaţa" şi „activitatea" lui, rămaseră de atunci cu el în celulă zi şi noapte, păzindu-i orice mişcare.

De sinucis deci nu se putea sinucide. De murit, nu era lăsat să moară şi nici ucis, ci numai „stors" şi „împins"

de pe o zi pe alta și de pe o rînă pe cealaltă. Stătea cu cei doi alături, închiși în același spațiu și supuși aceluiași destin. Îi supravegheau orice gest, pîndindu-se în același timp și ei, unul pe altul, chiar și-n somn și raportîndu-i întruna lui Țurcanu tot ce se petrecea-n lipsa lui. Mîncarea însă o primeau din altă parte, iar de dormit dormeau cu rîndul pe o saltea cu cearșaf. Pentru el nu erau decît lăturile bucătăriei și rogojina de lîngă masa de scris. Îi privea deseori cu compătimire cum se făceau că dorm ca să-i descopere intențiile și cum își țineau „comoara"-n brațe cînd mîncau, jinduindu-și unul altuia bucata cea mai mare. Nu le răspundea la nici o „glumă", oricît ar fi fost de jignitoare; trecîndu-le orice gest cu vederea, în timp ce în urechi îi suna strigătul : „O mie de ani paace !" și apoi reflecția : veșnicia chinului în lumea de aici, nu iadul de dincolo, ci iadul de aici, iadul cărnii sîngerate și al sufletului zvîrcolindu-se permanent sub apăsarea remușcărilor.

Într-o zi unul îi scuipă în gamelă.

— I-o speli ! îl apostrofă, chipurile, celălalt ; sau poate vrei să-l ajuți ? Vezi că domnul Țurcanu...

Ar mai fi vrut să zică ceva, dar se răzgîndi adresîndu-i-se însă lui cu ironie :

— De ce nu te-i fi punînd odată pe scris, „camarade" Oprișan ? Ne-ai scuti și pe noi de plictiseala statului aici ș-apoi..., mai știi... Jos la club e muzică, mîncare, distracții, filme. Cine-nțelege mersul istoriei se bucură mai iute și de progresele civilizației.

Nu le răspunsese, lăsîndu-i să-și depene întruna ademenelile învățate la orele de „Reeducare", să se plictisească în continuare de supravegherea atentă pentru care fuseseră puși lîngă el.

Într-o dimineață, după număr, urmă și raportul „privat" al celor două persoane. Întîi ieși cel lung, apoi cel scund, după aceea Țurcanu intră în celulă și fără nici un comentariu îl doborî la podea pe cel lung.

— Așa, banditule ! Ca să vezi ce te așteaptă și pe tine și pe cei ce nu-și fac sincer demascarea, i se adresă apoi

Țurcanu, arătîndu-i-l cu degetul pe cel întins pe jos.

Dar ce altceva făcuse cel călcat în picioare decît că-l păzise insultîndu-l ? Și ce sprijin îi dăduse, decît că-l apostrofase pe cel ce-i scuipase în gamelă ?

Nu mai știa ce să creadă. Era vorba și de o „sinceritate" a autodemascării. Ce o mai fi însemnînd și aceea ?

— Să știi însă că mi-am pierdut răbdarea cu tine. Dar, fie, o zi-două, pînă-ți revii, mai aștept ; după aceea o luăm iar de la capăt și de scăpat tot nu-mi scapi, continuă el poruncind și cetei ce-l înconjura să înlocuiască „gunoiul" de jos cu-n altul mai „fidel" și mai puțin dispus la trădare.

După ce ieși Țurcanu, în locul „paznicului" lungan veni unul tot atît de scund ca cel rămas. Se scrutară o clipă privindu-se ca pisica cu cîinele și fiecare se retrase în cotlonul lui.

Erau de fapt două fiare hărțuite și-nfometate anterior într-un „circ" în care trebuiseră să joace după plesnetul biciului marelui „dresor".

Un circ anterior celui făcut cu el și de care habar n-avea. Cînd se mai obișnui apoi cu ambianța, cel nou venit, privind întruna spre cel vechi, îl luă de bărbie pe Oprișan precum îl luase și Țurcanu, spunîndu-i :

— De cînd voiam să te cunosc „domnule comandant" !

Gestul îl înfurie pe Costache și, apărîndu-se, primi din partea noului paznic un pumn în plin obraz.

— Vezi, mă, că domnul Țurcanu i-a dat timp să se gîndească și să scrie, nu să facă „sport" cu tine, îl preveni atunci cel vechi pe cel nou.

— Îl aperi ?

— Te previn doar, așa cum am fost prevenit și eu.

— Aaa ! Va să zică de aia a pățit ăla ceea ce a pățit ! Am înțeles atunci și bine că mi-ai spus. Eu sînt sincer în autodemascare și o să fiu numai ochi și urechi.

Zicînd acestea se așeză într-altă parte a camerei, pîndindu-i orice gest sau privire și așteptînd cu nesaț să facă ceva.

Celălalt îl privea și el pe sub gene, dar dintr-un alt unghi.

— N-ai de gînd să-ncepi, „domnule comandant“ ? sparse într-un timp cel vechi tăcerea cu o întrebare. Sau poate nu ți-ai revenit ?

Nu le răspunse. Se plimba doar de la un perete la celălalt, încercînd să-și desmorțească trupul învinețit. Îl dureau toate, dar gîndul că supraveghindu-l, își băteau amîndoi joc de suferința lui îl scotea din fire mai mult ca orice. Erau tineri și palizi, cadaveric de palizi, cu ochii strălucitori ca jăraticul. Parcă ar fi avut febră, iar zeghea le ștergea și bruma de personalitate pe care fiecare se străduia să și-o afirme prin jocul privirilor. Cum însă și prin ce miracol ajunsese Țurcanu la astfel de performanțe ? De slăbiciune însă nu mai putu rezista și căzu.

Cei doi se repeziră *atunci* să-l ajute fiecare cu cîte un picior. Primul care-l lovi îl privi totuși întrebător pe al doilea.

— Tu ce faci ? parcă-ar fi vrut el să-i spună. Nu-l „ajuți“ ? Nu respecți ordinele ? Pactizezi cu bandiții, cu dușmanii de clasă, cu fasciștii ?

Celălalt înțelegîndu-i atunci brusc aluzia se grăbi să-și îndrepte pe loc greșeala precum și eventualele-i consecințe. Dușmanul de orice fel trebuie strivit fără cruțare. Așa li se spusese la orele politice, așa-nvățaseră la „seminariile“ lui Țurcanu și așa și făceau. Barbaria victimelor trebuia anihilată, distrusă și nimicită tot cu mijloace barbare. Loviturile însă, în loc să „stimuleze“ victima, o năruiau și mai rău lăsînd-o aproape fără suflare pe ciment.

— *Aa ! Te prefaci, „domnule comandant“ !?*

Și cel nou venit îi mai dădu și el un picior ca să-l „încurajeze“.

Nici o mișcare.

— *Va să zică continui !*

Și jap ! jap ! două palme îi fură arse și pe obrajii pe care încă se mai vedeau urmele vînătăilor din ajun. O șuviță de sînge izvorî atunci voioasă din colțul gurii.

— L-ai dat gata ! Răspunzi de el ! îl amenință atunci „cel vechi“ pe „cel nou“, grăbindu-se să bată-n ușă.

— Ce-i mă ? se auzi un glas de afară.

— Raport urgent la domnul Țurcanu, dar urgent !

Și cel ce ascultase cererea din dosul ușii se repezi pe coridor.

În clipele următoare Țurcanu fu sus și dechizînd ușa nu se opri decît lîngă victimă. Își revenise-ntre timp și căscase ochii.

— Care mă pune pe drumuri, mă ? îi întrebă el pe toți, cu mîinile-i în șolduri.

— El, domnule Țurcanu ! Și „cel vechi“ îl arătă pe „cel nou“, în timp ce „cel nou“ nu se lăsă nici el mai prejos.

— Dar cine a bătut în ușă, canalie ? Eu sau tu, momîie de paie speriată de prefăcătoriile unui bandit !

Privirea lui Țurcanu mutată iute de pe unul pe celălalt, se înfipse în cele din urmă în ochii *celui vechi*, altoindu-i și două palme năucitoare.

— Dar..., mai încearcă victima să bîlbîie.

— Nici un dar. Pentru ce v-am pus eu aci ? Să vă distrați ? Să mă purtați pe coridoarele astea de la o ușă la cealaltă cînd vi se năzare vouă ? Și ce dacă a leșinat ? Să-l fi trezit sau să nu-l fi lăsat să leșine, altfel de ce v-am pus eu să-l păziți ? Hai ?Momîi ce-mi sînteți ! Să mai dea dracul să mă mai chemați degeaba c-o pățiți mai rău decît el ! Iar pe tine, nemernicule, am să te schimb totuși ca să te-nvăț minte cum se păzește, i se adresă el „celui vechi“. La redemascare cu tine, dacă nu știi să-ți faci meseria și mai păstrezi reminescențe de morală burgheză în suflet !

Cel amenințat îl privea mut și uluit. Cuvîntul „redemascare“ îl îngrozea. De acolo și venise, de la bătaie, foame, sete, frig, de la mîncatul din troacă, ca porcii, de la grohăituri și linsul tinetei.

— N-am să mai greșesc, domnule Țurcanu, mai încercă el să se apere cerîndu-i îndurare.

— Concurența-i prea mare ca să te iert cînd jos așteaptă atîția sincer autodemascați, așa c-afară și să te înlocuiască altul !

„Garda“ îi fu schimbată apoi cît ai bate din palme.

Cel nou venit, la fel ca și cel plecat și ca și cel rămas, purta-n priviri o spaimă indescriptibilă. O spaimă de care căuta să scape, răspîndind-o și el cît mai departe împrejur. Era al treilea schimbat în patruzeci și opt de ore. Rămași apoi iar în trei, „secretarii“ se puseră pe pază, îl întinseră pe rogojină și așteptau să-și revină de-a binelea.

Cînd se ridică pe o rînă, „cel vechi“ încercă să-l sprijine, uluindu-l pe „cel nou“ cu „ajutorul“ oferit.

— Vrei să scrii ? îl întrebă el.

— Dar domnul Țurcanu știe ? întrebă „cel nou“.

— Da de ce crezi că l-a adus aici ? La odihnă, la tratament ?

— Nu, dar ? !...

— Ce dar, mă ? Mișcă, mișcă și m-ajută să-l repunem pe picioare sau la masă dacă nu vrei s-o pățești și tu !

— Nu-i nevoie, mă ridic și singur, și mulțumesc de ajutorul dat mai înainte, răspunse Costache în timp ce se sforța să se ridice.

Se duse apoi la masă și căzu cu capul pe niște foi de hîrtie. Le simți reci și așteptînde. Să le ofere însă ce ? Gîndurile, faptele, intențiile ? În nici un caz. Orice s-ar fi întîmplat, dar asta nu. Cu nici un preț !

Și-n clipa următoare o mînă udă îi prinse ceafa ridicîndu-i-o.

— Ei ! Ce faci ? îl întrebă „cel vechi“. Adică, treci ori nu la treabă ?

Cel nou îl privea și el mirat de dincolo de masă.

— Nu mișcă ! exclamă atunci „cel vechi“. Îl mai lăsăm să-și revină, c-așa a poruncit domnul Țurcanu, dar dacă nici atunci, prin ce-am trecut noi a fost nimic pe lîngă ceea ce va păți el.

Amenințarea nouă însă îl trezi ca un duș rece. Prin ce trecuseră ei oare ? Voia-ntr-adevăr să-i întrebe dar abia mai putu deschide buzele.

— Prin ce-aţi trecut ?...

O ghiară lăuntrică însă parcă-l strîngea de gît şi se opri.

— Prin Iad, domnule Oprişan, prin Iad, îi răspunse atunci „cel nou", ghicindu-i dorinţa şi băgîndu-i-se sub ochi cu un curaj şi o insistenţă demenţă, ca şi cum ar fi vrut să-l convingă că de acolo şi numai de acolo venea.

— Eşti mort ! se auzi atunci glasul „celui vechi". Ai deconspirat „secretul" ! O să-i raportez dòmnului Ţurcanu.

Drept răspuns, „cel nou" se uită o clipă speriat la el apoi, repezindu-se asupră-i, începu să-l lovească în stomac pînă ce-l dobori.

— Ce mă fac acum ? Izbucni, spre surprinderea lui, biruitorul, văzîndu-se singur alături de victima întinsă pe jos. O să mă omoare Ţurcanu în bătaie !

Şi omul îşi frîngea mîinile speriat.

— Dar ce-aţi păţit, totuşi, de-aţi ajuns ca fiarele ? repetă el întrebarea.

— L-am văzut pe Dracul, domnule Oprişan, da, pe Dracul, înţelegi ? Şi „paznicul" îşi muşcă limba ca să nu se dea de gol.

— Totuşi, totuşi, ce s-a petrecut cu voi ? insistă el.

— Ne-a ales pe sprînceană, izbucni în cele din urmă nenorocitul, în cel mai curajos act al vieţii lui, nemaiputîndu-şi reţine „secretul". Pe cei mai lichele şi pe cei mai însetaţi de viaţă şi libertate, după ce ne-a înfometat şi ne-a bătut cu ajutorul administraţiei, ca pe jivine. Ni s-a spus apoi că şi ceilalţi vor sfîrşi-o aici dacă nu se vor „reeduca", iar cei care vor înţelege să dea o mînă de ajutor în demascarea „banditilor" vor avea condiţii moderne de trai : pachete, scrisori, cărţi şi, în măsura zelului şi a sinceritătii, libertatea şi funcţii în Securitate. Ba ziceau că vom putea fi făcuţi chiar şi jurişti pentru experienţa pe care o avem.

Şi omul le spunea pe toate cu sufletul la gură, temîndu-se chiar că n-ar putea fi crezut.

— De altfel, de față erau atunci și Dumitrescu, directorul, niște ofițeri și încă vreo alți cîțiva în haine civile care rînjeau mereu și, văzîndu-ne vînătăile și rănile, ne spuneau : „Iertați, căzut din pat !“

Cei care au acceptat dintr-o dată „Reeducarea“, demascîndu-se sincer, au trecut în altă cameră cu toate favorurile promise. Am mai întîrziat doar cîțiva, pentrù că la început ni se cereau și niște declarații în care să spunem tot ce n-am spus la Securitate și la anchetă despre cunoscuți, rude, prieteni și familie. Și, de, avem doar și noi atîția rămași afară. Nedînd însă aceste declarații dintr-o dată, am fost socotiți „șmecheri“ și puși într-o cameră specială de la parter. Nu puteam comunica cu nimeni. Pînă la urmă. ce să vă mai spun, c-aud pași pe coridor, e foarte complicat, dar în infernul care ni s-a creat am cedat unul cîte unul.

— Și autodemascarea ? întrebă el îngrijorat că celălalt nu va apuca să termine.

— Dac-ar fi fost numai ce n-am spus la Securitate ar fi fost bine, dar după aceea a trebuit să spunem și despre noi înșine și despre familiile noastre ceea ce nici nu îndrăzneam să ne amintim.

— Ș-ați spus ?

— Da, pînă la urmă am spus tot, cum cred c-o să spuneți și dumneavoastră. Dar n-a fost numai atît. Țurcanu, Dumitrescu, Marina și „civilii“ veniți de la Interne, ne-au mai spus apoi că trebuie să dăm și dovada practică a „autodemascării“ noastre, atot-purificatoare, supraveghindu-i și determinindu-i și pe aceia dintre noi care, mai „slabi“, n-avuseseră curajul să se demaște singuri.

A fost cea mai grea perioadă, dar am trecut-o și n-a mai rămas nici unul dintre primii „aleși“ care să n-o fi făcut De altfel, ne-ați văzut pe toți la început cînd v-au adus aici, la trei. Noi erani prizonierii și aceasta-i ceea ce v-așteaptă și pe dumneavoastră. Așa că, să știți... Omul era-ncurcat și nu sfîrșise bine fraza cînd ușa se deschise iar Țurcanu dădu buzna peste ei.

— Ei, cum merge ? Ți-ai revenit ? întrebă el, chipurile, iscoditor. Dînd însă cu ochii de cel de pe jos nu mai

aşteptă nici un răspuns şi scoţînd un urlet nearticulat, lovindu-i cu pumnii şi cu picioarele se repezi asupra celor doi.

— Să vie Dumitrescu ! Marina ! Aici ! Mi-au asasinat un om, striga el, chemînd între timp şi direcţiunea la faţa locului.

— Care l-a ucis, mă ? Tu, „comandantule ?" şi, adresîndu-i-se astfel — *comandantul*, chipurile, fiind el, Oprişan —, îi luase capul de păr lovindu-l de perete.

— Eu, da, eu ! recunoscu atunci el brusc, împins parcă de cineva de dincolo să-i răspundă astfel.

Surprinderea lui Ţurcanu şi a adevăratului făptaş care, ridicîndu-şi capul de jos nu mai pricepea nimic din cele spuse, era totală. O mărturisire atît de neaşteptată îi descumpănise de fapt pe amîndoi. De ce-şi luase Oprişan asupra lui o vină atit de mare ? Cel salvat tot nu pricepea.

— Ei bine, o să discutăm noi, o să-mi plăteşti tu asta cu vîrf şi îndesat, izbucni atunci Ţurcanu, revenindu-şi primul din nedumerire.

În juru-i se strînsese întrega echipă de bătăuşi, cu bîtele-n mînă, gata să le lase şi ei, supliment, peste capul oricui li s-ar fi poruncit. Erau întocmai cum îi fuseseră descrişi şi cum îi intuise şi el.

Între timp, sosiseră la faţa locului şi Dumitrescu, directorul închisorii, Marina, ofiţerul politic împreună cu Georgică şi cu întreaga trupă de gardieni care-i păzeau. Reeducaţii erau însă cei mai agitaţi. Rînjeau, se-nghionteau şi se priveau întruna pe sub sprîncene, doar-doar îşi vor suprinde unul altuia vreun gest pe care să-l toarne „şefului". De cei bătuţi nu s-atingeau decît cu picioarele sau cu bîta, văzînd în fiecare victimă un „fascist" pe care trebuia să scuipi ca să nu te contaminezi de „banditism".

— De ăsta, de acum înainte, va trebui să aveţi cea mai mare grijă, le porunci Ţurcanu arătîndu-li-l pe Oprişan cu piciorul. Mi-a făcut-o ş-am de gînd să-l „storc" ca pe-o lămîie. După aceea vom vedea cum îl vom judeca pentru crimă. Iar pe gunoaiele acestea două care n-au fost în stare să-şi îndeplinească cum trebuie angajamentul, mai adăugă el privindu-i pe cei doi aşa-zişii paznici, în

supravegherea căroia îl lăsase pe Oprişan, duceţi-i la lada de gunoi.

Din patru aşa-zişi reeducaţi, nici unul să nu fie în stare să păzească cum trebuie ! ? Ei bine ! O să-l păzesc eu şi o să v-arăt eu probe ! Şi zicînd aceasta îi scoase pe toţi afară, rămînînd numai el înăuntru.

Ce a urmat a fost un şir întreg de torturi, distilate, sublimate şi dozate după tipic, aşa cum îi fuseseră descrise şi despre care se întreba însă mereu cum le suportase. Nu-l omorîse totuşi, deoarece „călăul" ştiuse unde şi cînd să se oprească. Îl voise doar viu şi la capătul puterilor, ca să nu mai poată ascunde nimic din cele ce ar fi trebuit spuse sau făcute. Şi nici să-şi fi luat singur viaţa nu mai putuse. Fusese prea slab şi cu prea mulţi paznici în jur sau... poate, cine ştie..., chiar prea dornic de viaţă, ca şi „pionierii" cu care se-ncepuse procesul.

Să supravieţuiască îi fusese totuşi ultimul gînd şi dacă nu chiar pînă la redobîndirea libertăţii, măcar pînă a putea ajunge să le povestească tuturor ce i se întîmplase. Simţea, de fapt, imperioasa nevoie, nu atît a justificării, cît a explicării a tot ceea ce făcuse şi gîndise. Căci acum supravieţuia şi ajunsese la seadenţă.

O clipă se-ntrerupse însă din cursul gîndurilor şi-n noaptea luminată de becul zăbrelit îi privi iar pe cei trei cu care stătea împreună. Dar dacă-l vor osîndi şi ei ? Şi totuşi, lor şi numai lor le mai putea spune ce avea pe suflet : Ce gîndise atunci cînd, într-o bună zi, împins de Ţurcanu năvălise brusc într-o celulă, cu un sac în cap strigînd : „Cine face ca mine, ca mine să păţească !".

Că ajunsese apoi o cîrpă, o cîrpă de care-i fusese scîrbă, sau poate nici atît, nici măcar de care să-i fie cuiva într-un fel ; că vorbise, că spusese tot, împins de spaimă, de instinctul conservării elementare, sau de o inerţie pe care nicidecum nu şi-o putuse explica de vreme ce o simţise într-însul, mai ales că-l obseda cumplit şi ideea demoralizării pe care le-o crease celor din jur, apoi palmele acelea pe care le dăduse cîtorva dintre ei, e drept, deloc convins că trebuia s-o facă. Parcă-i şi auzea pe unii murmurînd : „Dacă şi domnul Oprişan ? !..." Şi după aceea

întreaga suită de declaraţii, de nume, de arestări, anchete şi mai ales acei ochi uluiţi ai victimelor care-i sfredeleau creierul ca nişte burghie. Avuse dreptate studentul acela care spusese că-n „noaptea aceea" mulţi dintre ei îşi pierduseră veşnicia. Şi buzele-i murmurau fără voia lui :

„Era o noapte jefuită de stele.
La uşa simţirii — zăbrele,
La poarta minţii — lacăte,
Iar frunţile noastre-nghemaseră toate,
Cînd deodată, din mijlocul nostru
izbucni ca o flacăra Ura.
Focul ei nimici într-o clipă,
Gînd, suflet, aripă,
Totul din toate şi n-a mai rămas decît zgura.
Amintirea aceasta ca pe roată mă frînge.
Pe jos stau risipiţi picuri de sînge,
Preţul atîtor şi-atîtor păcate..."

Era ceea ce şi-aducea aminte din toată poezia în care mai erau nişte versuri cu un fel de martiri care ardeau pe ruguri de ger, dacă aşa ceva ar mai fi fost cu putinţă şi dacă-n condiţiile acelea s-ar mai fi putut vorbi de martiri.

Dar prin ce trecuse oare nenorocitul poet de ajunsese la asemenea gînduri ? „Martirii ardeau pe ruguri de ger !" Ce i-o fi venit oare să spună asemenea lucruri ?

Şi totuşi, parcă aşa fusese. Sau probabil că aşa trebuise să fie pentru ca „nimeni să nu-şi mai facă idoli din carne vie".

Da, în nici un caz idoli şi nici chiar eroi. Decît poate din morţi. Dar morţii ?... Şi-atunci îi veni iar în minte Ţurcanu. Nenorocitul ! El cum o sfîrşise oare, după ce făcuse cîte făcuse ? Ce-i fusese dat să simtă şi lui şi celorlalţi patruzeci care-l ajutaseră şi care fuseseră osîndiţi la moarte prin aceeaşi sentinţă ?

Să fi avut oare aceleaşi certitudini că partidul învinge ? Că marasmul se va răspindi peste întreaga lume, că popoarele vor avea unice rugăciuni — lozincile de partid, că vor fi verificaţi toţi cei ce „căzuseră" sau se jertfiseră pentru triumful lui şi că el va fi recunoscut ca unul dintre

cei mai mari eroi ai lui, avînd curajul să arate că din cei mai aprigi dușmani se pot face cei mai docili slujitori ai lui, dacă se vor respecta „dozele" supliciilor, a penitențelor și dacă, în timp, pacea, atît de „dorita" pace, va reuși să spulbere din orice ins speranța vreunei salvări ?

Și ca dovadă că victima de atunci avusese totuși dreptate, președintele-i zîmbise ca și cum l-ar fi felicitat pentru toate cele săvîrșite, dîndu-i în schimb nu soarele atotcuprizătoarei înțelegeri, ci spînzurătoarea.

Ce dreptate au victimele în momentele de iluminare ! După aceea și-l mai amintea bine și pe președinte, cum îi șoptise ceva la ureche unui asesor — probabil motivarea în drept a sentinței — și cum grefierul, Nea Tudor, rămăsese împietrit cu ochelarii pe nas și cu ochii țintă-n gol, căutînd zadarnic explicarea a tot ceea ce se întîmplase.

Își spărseseră capetele unii altora, se schingiuiseră ca dracii, bălăcindu-se-n noroi pînă-n gît, în spurcăciuni debitate pe seama lor și a familiilor, bîndu-și pișatul, lingînd cimentul celulelor cu limba, urcîndu-se pe pereți, bătîndu-se pe-ndelete, storcîndu-și și ultima picătură de sînge, pentru ca la urmă, călăi și victime, să ajungă toți pe marginea aceleiași gropi, împărtășind aceeași soartă de osîndiți, de spurcați, de care nimănui nu-i venea să se atingă, pe care toți ar fi scuipat, și de care cui i-ar mai fi venit să spună ceva ?

Ce se-ntîmplase oare cu ei ? încerca bietul grefier să se dumirească fără a-și da însă nici un răspuns.

Și ce-și mai storsese creierii Turcanu ca să-l facă pe Oprișan să-și pălmuiască prietenii, să-i dărîme interior și să-i descompună !

Și cum îl mai torturase !

Și ce-l mai storsese ! Pînă ce-și mărturisise toate rudele, toți cunoscuții și toate gîndurile avute sau neavute, trecute însă prin mintea-i îmbolnăvită și cuprinsă de febră.

O rupsese chiar și cu trecutul de spaimă (ce formulă cumplită), blestemîndu-și moșii și strămoșii, mama, tatăl, dascălii, școala ; totul, tot ce învățase și auzise, ponegrindu-și pînă și cele mai curate gînduri.

Parcă-l vedea apoi și pe unul care-l păzise în timpul marii „Prefaceri" și „Reeducări" spunîndu-i :

— Pînă ce nu simți nevoia bătutului în ușă, ca să-ți spovedești domnului Țurcanu și ultimul gînd venit în minte, pînă atunci nu te poți numi „reeducat" pentru noua noastră „societate", pe care vrem s-o creem în „viitorul de aur al omenirii".

Și așa ajunsese chiar și el, Costache Oprișan, șeful frăților de cruce de atunci, să simtă nevoia unei goliri totale a sufletului de tot ceea ce mai rămăsese omenesc într-însul.

Mărturisirea-i, greoaie la început, devenise apoi cinică, transformîndu-se, treptat-treptat, în cea mai nerușinată ponegrire a sacrului. Aici însă se oprise, punînd stăpînire pe el, tot fără a ști bine de ce, și neliniștea ; apoi părerea de rău și, în cele din urmă, căința și ispășirea cumplitelor păcate.

Dar prăbușirea nu se oprise acolo, nici pentru el și nici pentru ceilalți. Teroarea îi împinsese la verificarea căderii. Convingerile noi trebuiau dovedite prin fapte, adică prin participarea la determinarea celorlalți de a „rupe cu trecutul", oferind cea mai edificatoare probă a „Reeducării" realizate. Și cine se putea opune inerției căderii ?

Doi frați puși să se păzească unul pe celălalt ajunseseră, într-un moment de tensiune, să se lovească, apoi să se îmbrățișeze plîngînd pentru ca, despărțiți și retrecuți prin ceea ce mai trecuseră, să ajungă iar să-și crape capetele pentru adevărata dovedire a „Reeducării". Și-i amintea bine de tot.

Ce greață cumplită ! Ce scîrbă de sine, de lume, de toți și de toate, ce cumplită înfrîngere a mîndriei, ascunsă în adîncul sufletului omenesc.

LA CE te gîndești, Costache ? îl întrebă pe neașteptate Iosif, văzîndu-l că nu poate închide ochii.

— La „demnitatea" omului nou, la „triumful supraomului eliberat de credință, iubire și speranță" și la toate cîte au fost pentru realizarea marii „victorii" a comunismului.

Şi Iosif îi zîmbi întorcîndu-se pe cealaltă parte, cu mîinile însă tot pe deasupra păturii şi cu ochii ţintă-n tavanul bătut de aceeaşi lumină palidă a becului.

Îi treceau şi lui, poate, prin minte aceleaşi scene văzute însă dintr-un cu totul alt punct de vedere.

— Ce s-a-ntîmplat ? întrebă atunci nedumerit şi Gore, care împreună cu Mircea săriseră sus, auzind o bătaie în perete.

— Ce să-fie ? se miră Iosif. Nimic. Am lovit doar din greşeală zidul.

Mecanismele create ziua funcţionau perfect şi-n somn.

— Aha !

Şi cei doi se-ntinseră iar la loc, să-şi continue coşmarurile.

„Chiar şi gîndurile-i trezesc, necum gesturile", îşi zise Oprişan, depănîndu-şi mai departe amintirile. „Bieţii de ei !" Compasiunea îi scăpă însă fără voie şi o dată cu ea, un oftat.

Lui îi ceruse Ţurcanu ceea ce-i ceruse, făcuse cu el tot ce-i trecuse prin minte şi obţinuse ce voise. Dar cu ei cum fusese ? Probabil la fel. Închişi între cei patru pereţi de beton ai celulelor de la etaj, ce mai putuseră face ? Să suporte aceleaşi torturi. Întîi însoţitorii-ndrăciţi care trebuiau să-i păzească ca să nu se sinucidă şi nici să doarmă, apoi, încetul cu încetul, prima concesie, a doua şi după-aceea întregul şir căruia nici el nu-i putuse opune nici o împotrivire. Pesemne că aşa li se ceruse şi acolo : întîi completarea declaraţiei de la anchetă, după aceea ruperea de trecut, apoi participarea la opera de desăvîrşire a „Reeducării". Şi c-o făcuseră mulţi, ştia bine, doar îi auzise şi-i chiar văzuse în acţiune, dar cum sfîrşiseră, cine mai putea şti ! Îi mai auzea alături pe Voinea, pe Ranu, pe Nuti şi Aligo, pe care-i scutiseră provizoriu de execuţie ca să-l acuze pe el în ultimul său proces, dar ce se petrecuse anume în sufletele lor în urma celor declarate, tot numai în imaginaţie îşi putea răspunde.

Procesul însă şi-l retrăia foarte clar. Revedea sala, judecătorii în haine militare, un preşedinte şi doi asesori, militari şi ei, uitîndu-se hliziţi unul la celălalt şi aprobîndu-i pe anchetatorii care le trimiteau bileţele : tapetul

de lemn al sălii tribunalului, maro, cu tot luciul lui și pe toți cei ce-i anchetaseră, stînd propțiți pe lîngă el. Urmăreau, chipurile, procesul, să vadă dacă „victima" le scapă sau nu din gheare. Parcă le-ar mai fi putut scăpa cineva ! Și-n sală, mulțimea „oamenilor muncii" adunată să vadă ce făceau „banditii", în timp ce ei se osteneau, stahanoviști, în trei schimburi, fără oprire, să construiască noua lume.

BOXA era strîmtă și-n ea, pe patru șiruri de bănci, stăteau ei, acuzații înghesuiți fiecare de cîte doi plutonieri care să-i împiedice să comunice între ei. Grilajul de lemn lustruit îi despărțea și el de restul sălii și de procurorii care-i acuzau — erau doi în haine militare, cu stelele strălucind pe frunte, debitîndu-și acuzațiile și primind din cînd în cînd misivele trimise de ofițerii de pe margini —, cît și de podiumul judecătorilor postați mai sus, drept în fața lor.

De fapt, era un singur judecător, ciung, asistat de doi asesori civili. Și toți stăteau ca niște momîi, mișcîndu-se mecanic, după răspunsurile pe care le primeau la întrebări.

De două sau de trei ori, Costache privise și spre ei, în pofida amenințărilor plutonierilor ce-i înconjurau.

— Întoarce capul, banditule ! O să stăm noi de vorbă în arest.

Și cu capul întors, tot mai privea înapoi, spre mulțimea șușotindă a muncitorilor, neliniștiți de agitatorii care-i aduseseră acolo ca în final să le ceară ei osînda la nioarte. La cîți, oare, aveau să le mărească după aceea salariile ? Nu scriseseră, undeva în Oltenia, pe frontispiciul unui tribunal „Un condamnat în plus, un pas înainte spre socialism !"

La citirea apelului răspunseseră toți. Nu era nici unul lipsă. Au început cu domnul Pătrașcu, o biată făptură imobilă, anchilozat de torturi, adus pe targă și sprijinit mai mult de cei doi plutonieri de alături decît de proprii-i mușchi spinali. Avea părul complet alb, vocea dogită și privirea adumbrită de două sprîncene crescute pe frunte, aidoma unor tufișuri printre care se întrevedea privirea

rămasă totuşi ageră şi albastră. Lîngă el stătea Vică Negulescu, mic, îndesat şi posac ca un bursuc dar încă hotărît să riposteze oricărei necuviinţe. Alături urma el, Oprişan, susţinut de asemenea chiar pe scaun, mai mult decît de propriile-i puteri, de cei doi plutonieri paznici. Pe cea de a doua bancă veneau apoi Gore, Iosif, Aurel, iar pe cea de-a treia Hoinic, Caziuc şi Bordeianu, crispaţi şi complet închişi în sine.

Stupoarea în boxă fu însă atunci cînd se auziră citaţi şi martorii : Octavian Voinea, Alexandru Ropa, zis Ranu Nuti Pătrăşcanu, Aristotel Popescu şi Dan Dumitrescu ; toţi foşti osîndiţi la moarte în procesul anterior şi care, totuşi prin miracolul necesităţii aducerii la proces în calitate de martori, convinşi de Securitate să spună „adevărul", trăiau. Îi auzea doar bine răspunzînd la apel din dosul uşii mari de la începerea de judecată.

Dar cum or fi arătînd şi ce aveau să spună ? Să-i acuze, să-i apere ? Totuşi, nu fuseseră sustraşi morţii numai de dragul ochilor lor ! Altfel pentru ce i-ar fi adus acolo ?

Şi cînd începu citirea actului de acuzare, uluirea stîrnită de prima frază încă nu i se putea şterge din amintire.

— Tovarăşe preşedinte, zicea procurorul, în faţa noastră avem reprezentanţii celei mai odioase mişcări politice din ţară, Garda de Fier. Cum numai la auzul acestui cuvînt ni se înfioară pielea, acuzaţii din boxă, priviţi-i mai atent, nu-şi desmint nicidecum faima.

— Huuo ! Huuo ! se auziră atunci şi din spate o seamă de voci. La moarte cu ei ! Moarte fascismului ! strigau agitatorii, desfăşurînd în faţa judecătorului nişte pancarte mari pe care erau scrise aceleaşi cuvinte, uneori rimate chiar : „Moarte lor/ moarte cri-mi-na-li-lor !

Şi preşedintele ridicase o sprînceană, proptindu-se parcă şi mai ţeapăn în proteza-i de piele, în timp ce procurorilor şi anchetatorilor de pe margini le sticleau ochii.

„V-am încolţit !" ar fi voit să spună. „Şi dacă n-am fi aici poate că v-ar şi sfîşia. Dar noi vă judecăm legal şi-apoi..."

— Linişte ! ceru sec preşedintele, în timp ce-i privea fix pe cei ce agitau pancardele cu lozincile ritmate de voci răguşite.

Erau lozincile care făceau parte, probabil, din recuzita tribunalului ori a unor „uzine" specializate în acest gen de manifestații.

— *Aceste elemente nocive, se auzi în continuare* glasul procurorului care citea rechizitoriul, fasciști notorii, educați la școala crimei și a jafului, în dorința de a scăpa însă cît mai *repede de dreapta osîndă populară* — clasa muncitoare, în umanismul său, îi condamnase doar la cîțiva ani de recluziune —, au pus la cale în penitenciare cea mai odioasă mîrșăvie imaginabilă : compromiterea regimului nostru de democrație populară prin acte de o teroare fără precedent.

— Mai la obiect, tovarășe procuror, se auzi atunci îndemnul președintelui, care scruta întreaga sală cu ochi de uliu.

Îl supărase pesemne lungimea rechizitoriului.

Procurorul ridică ochii de pe text și-l privi nedumerit.

— Mai concis, și mai „în drept" am zis, tovarășe procuror, îi repetă președintele. Avem doar de parcurs cinci mii de pagini... și procurorul își lăsă privirea în jos, continuînd însă pe același ton :

— Numiții-n fapt, tovarășe președinte, și pe care-i aveți de altfel acum în fața dumneavoastră, ar fi trebuit să se afle aici înainte de judecarea celor ce au fost osîndiți la moarte pentru faptele lor. Procesul lui Țurcanu ar fi trebuit, de altfel, judecat după acesta, adăugă el, ridicînd iar privirea de pe hîrtiile pe care le avea în față și făcînd o pauză de efect.

— Bine, bine, aprobă președintele, continuați.

Și procurorul plecă iar ochii pe hîrtiile dinaintea lui, nu însă înainte de a-i mai fi plimbat o dată peste sală, peste acuzați, peste „masele muncitorești" și mai ales peste ofițerii anchetatori de la care voia cu orice preț să smulgă zîmbetele aprobatoare.

Semnul că îl aprobau acești ofițeri într-adevăr, fu un bilețel scris în grabă și trimis președintelui. Privindu-l cu coada ochiului, magistratul îl refuză însă, împingîndu-l la o parte cu cotul brațului ciung.

În rîndul anchetatorilor lipiți ca muștele pe tapetul de lemn ce-nconjura sala, rumoarea crescuse la maximum.

— Ce dracu o fi avînd președintele ăsta ? N-o fi știind pe ce lume se află ? Sau nu cumva... pactizează ? Justiția poporului sau ce și-o fi închipuit el că reprezintă ?

Și un alt bilețel porni atunci din mîna unui colonel îmbrăcat în civil spre masa muncitorilor din fundul sălii. Agitatorul de masă îl luă, îl citi, apoi șușoti ceva la urechile cîtorva din cei ce purtau lozincile cu „Moarte lor" și făcu ca-ntreaga ceată a celor aduși să vadă cum i se făcea dreptate poporului să-și strige iar scandînd refrenul : „Moarte lor ! / Moarte cri-mi-na-li-lor !"

Procurorul zîmbea fericit, uitîndu-se cu un ochi spre președinte, iar cu celălalt spre masa care vocifera. Era ca și cum ar fi vrut și el să-i spună, atrăgîndu-i atenția : „Auzi ce spune poporul ? !" Președintele-i lăsă pînă ce se liniștiră, fără a schița însă nici cel mai mic gest de supărare.

— Și acum continuați, tovarășe procuror, îl invită el pe cel ce-și uitase rechizitoriul. Să auzim faptele !

Trezit ca dintr-o reverie din care n-ar mai fi vrut să iasă, procurorul continuă :

— De fapt, acești acuzați care se află acum în boxă sînt autorii din umbră ai crimelor petrecute în penitenciarele noastre. Ei sînt cei ce le-au inițiat pentru a ne duce pe toți în eroare.

Președintele schiță iar un gest de nedumerire. Parcă ar fi vrut să spună : „Adică cum ?".

Și procurorul, ghicindu-i pricina nedumeririi pe care o voia cît mai puțin prelungită, continuă :

— Am să vă explic însă îndată și cum s-au putut petrece aceste acte odioase, bineînțeles dacă-mi dați întîi voie să vă prezint cine sînt inculpații.

— Vă rog ! îl invită președintele făcîndu-i chiar și un gest cu mîna teafără.

— Primul dintre ei, Nicolae Pătrașcu, e omul lui Horia Sima, trimis personal de el aici pînă a nu se fi terminat războiul împotriva Germaniei fasciste, pentru organizarea de sabotaje și grupuri teroriste menite să schimbe soarta frontului. A fost parașutat în liniile de luptă din Ardeal, s-a strecurat apoi pînă-n Capitală, unde a reușit

să se mențină pînă la semnarea păcii, ca să intre apoi în legătură cu „organe superioare" din Ministerul de Interne, încheind cu ele așa-zisa „Înțelegere de neagresiune", în timpul alegerilor din 1946. Datorită conjuncturii politice de atunci reușește, pentru ca apoi, după preluarea definitivă a puterii în statul nostru de către Partidul Comunist, să fie demascat, arestat, judecat și depus în penitenciar. Activitatea-i criminală însă nu încetează aici. Am putea spune chiar că acum începe, în cele mai perfide forme, vizînd de data aceasta compromiterea regimului nostru pe plan intern și totodată eliberarea celor mai primejdioase elemente reacționare fasciste, aflate sub pedeapsă în închisoare. Pentru aceasta, încă din timpul anchetei, profitînd de lipsa de vigilență a organelor în drept sau chiar de concursul unora dintre cei strecurați dușmănos printre aceștia, a luat legătura cu celălalt inculpat, Vică Negulescu, hotărînd împreună să transmită în toate penitenciarele unde s-ar fi aflat deținuți politici ordinul începerii unei acțiuni de „Reeducare", această acțiune urmînd apoi să decurgă în termenii următori :

Comandanții de grupe sau formațiuni fasciste trebuiau ei înșiși să-și facă așa-zisa „demascare" în public — firește era vorba de un public familiar, aflat tot în detenție —; mărturisindu-și deschis toată culpa față de autoritatea de stat. Pînă la această „demascare" trebuia însă jucată bine scena „opunerii", în care elementelor fanatice — chipurile nereeducabile — trebuiau să li se aplice procedeele cele mai drastice pentru înfrîngerea „opoziției". S-au comis astfel chiar cîteva crime — cu bună știrea însă a acestor acuzați din boxă — și procurorul îi arătă cu mîna —, recurgîndu-se chiar la schingiuri bestiale menite să producă în final aceeași inducere în eroare și în rîndurile autorităților de stat (Direcțiunea penitenciarelor, chiar conducerea Ministerului de Interne).

Odată înfrîntă această opoziție, elementele fanatice trebuiau să-și facă public „autodemascarea" recunoscîndu-și vina și crorile cărora le căzuseră victime. Proces, de altfel, foarte spectaculos, decurgînd în săli special amenajate cu public și dirijori din umbră. Victimele mari ale terorii, ale fanatismului — precum acel Oprișan Constantin —, vădind încă pe figură urmele loviturilor pri-

mite sau a torturilor suferite pentru înfrîngerea unor concepţii de care nu se puteau desprinde, li s-au adresat patetic ascultătorilor netrecuţi prin „purgator“ (în paranteză fie spus, chiar afirmaţia inculpatului Costache Oprişan), invitîndu-i s-o rupă cu trecutul, călcîndu-şi-l în picioare.

— Ce regie ! se miră Oprişan amintindu-şi-o după atîta vreme. Şi gîndu-i lunecă mai departe, încercînd să refacă, pe cît era cu putinţă mai exact, tot ingeniosul demers al rechizitoriului.

— Farsa aceasta însă, tovarăşe preşedinte şi onoraţi juraţi, nu s-a oprit aici, aceasta fiind abia începutul, premisele cu care să se răspîndească teroarea în toate penitenciarele şi lagărele de „Reeducare“ prin muncă. Ea a continuat astfel extinzîndu-se conform prevederilor acestor condamnaţi criminali în penitenciarele de la Gherla, Tîrgu Ocna, Ocnele Mari şi-n marele lagăr de „Reeducare“ prin muncă de la Canalul Dunăre—Marea Neagră.

Victimele produse în aceste unităţi de recluziune le-aţi putut vedea şi audia, tovarăşe preşedinte, chiar în procesul anterior : procesul grupului lui Ţurcanu, la care ne-am mai referit. Însă, datorită spiritului revoluţionar şi vigilent al organelor noastre superioare de conducere, falsa „Reeducare“ a ajuns să fie şi ea în cele din urmă „demascată“, punîndu-i-se în lumină adevărata intenţie, adevăraţii făptaşi precum şi iniţiatorii criminali, dintre care cei mai perfizi se află în faţa dumneavoastră, Nicolae Pătraşcu fiind primul dintre ei.

Al doilea, Vică Negulescu, este, aşa cum am mai spus, omul de legătură al primului cu condamnaţii subalterni aflaţi în penitenciarul de la Piteşti.

Recurgînd la cele mai perfide şi josnice mijloace, precum coaserea ordinelor de acţiune pe petice de pînză ataşate de izmenele celor ce urmau să fie duşi de la Ministerul de Interne, sau de la Penitenciarul Jilava în Piteşti, respectivul este acuzat de mijlocirea şi transmiterea ordinelor teroarei şi ale „Reeducării“ în toate penitenciarele ţării.

— Nu cumva şi în străinătate ? Eventual chiar şi în URSS, Polonia, Bulgaria ? continuă şi Oprişan să se în-

trebe, rîzînd chiar şi urmărindu-şi amănunţit în amintire desfăşurarea a ceea ce nu putea fi în nici un chip uitat.

Mascarada depăşea chiar şi-n memorie orice imaginaţie. O organizare de tipul celei atestate de ei să-şi autodigere conducerea, apoi membrii, unul cîte unul, pentru ca la urmă să mai iasă, cine, şi ce să facă ?

De necrezut ! Şi totuşi, aşa fusese, pentru că procurorul îşi continua tot mai convins citirea rechizitoriului. Ce cretin oare-l alcătuise şi-n mintea cui se putuse naşte o atît de cumplită aberaţie : autodigerarea în cele mai sadice forme ? .

— El, acest Vică Negulescu, tovarăşe preşedinte — şi procurorul îl indică atunci precis pe inculpatul din boxă — este deci cel care a desăvîrşit şi transmis planul, precizînd totodată şi fazele acţiunii : întîi comandanţii, apoi ajutoarele lor şi în cele din urmă masa. De la el trebuie, aşadar, urmărit firul pînă la cel de-al treilea acuzat : Constantin Oprişan, zis Costache de cei mai apropiaţi ai lui, realizatorul sau făptuitorul adevărat al dispoziţiilor date de cei doi pe care i-am amintit. Acesta a fost însă cel mai periculos şi mai perfid om de teren pentru că ceea ce s-a întîmplat practic la Piteşti este opera lui, rezultatul acţiunii sale pusă-n aplicare prin Ţurcanu, pe care el însuşi l-a însărcinat să-l schingiuiască şi mutileze, prezentîndu-se apoi, prin acesta, drept „capul" înfrînt „fără condiţii de capitulare". Citez, adăugă procurorul, din celălalt dosar al procesului judecat, procesul lui Ţurcanu.

Atunci îi căzuseseră ochelarii de pe nas şi lui Nea Tudor, grefierul, uluit de ceea ce auzea şi trebuia probabil să şi consemneze undeva, neînţelegînd însă nici o iotă din logica faptelor acuzate de procuror.

Adică cum ? Oprişan dădea poruncă să fie bătut, schingiuit, ponegrit şi călcat în picioare ca să-i convingă, pe cine şi de ce ? Că fusese vinovat ? Că se căia ? Că nu-i fusese uşor ? Cînd toate acestea, dacă s-ar fi petrecut aievea, ar fi putut fi spuse sau recunoscute pur şi simplu, prin grai viu : da, am făcut, am dres... ? Altfel era de neînţeles ! Şi totuşi, procurorul se ambalase atît de mult. Să se fi întîmplat ceva cu el, cel care ascultă ? Să fi vi-

sat oare sau să-şi fi pierdut controlul ? Să continue să asculte totuşi.

Cîndva trebuia el să dibuie totuşi bizara logică a acestui proces în care, chipurile, singur îşi hotărîse pierderea şi anularea. Probabil că ceva ascuns înţelegerii lui se petrecuse cu toţi, ceva cu adevărat misterios, diavolul voind să arunce peste ei plasa celor mai alambicate unelţiri. Şi izbutise, pentru că toţi ascultau înmărmuriţi.

Cuvîntul „Ţurcanu" îi trezi însă pe toţi din stupoare. Ceea ce făcuse el şi mărturisise cu ocazia celuilalt proces era fără dubiu. Ucisese şi schingiuise cinic pe oricine încercase să i se opună. Şi-ntr-un scop precis : Al acelui „soare" simbolic la care se referise în ultimul cuvînt, altminteri spus, în numele redobîndirii unor drepturi pe care le ratase.

Fusese doar propus pentru diplomaţie şi oare Bîrlădeanu, Maliţa sau alţii l-ar fi putut întrece dacă ar fi avut şi el posibilităţile lor de desfăşurare ? Încercarea meritase, deşi sfîrşitul...

Avea să-l întrebe chiar şi în lumea de dincolo de ce o făcuse totuşi, sau mai bine zis, cum se hotărîse s-o facă, implicîndu-l apoi sub această formă în proces : Omul care-şi poruncise distrugerea pentru a se da de exemplu ?

Se pomeni după aceea încercînd iar să se dumirească de ceea ce nu se putea nicicum înţelege, în timp ce rechizitoriul se desfăşura sonor în urechi cu aberaţii înşiruite sub forma unor sintagme disparate.

Şi totuşi, cum fusese oare posibil ca Ţurcanu însuşi să-ajungă să facă astfel de declaraţii, cînd el ştia bine cum se întîmplaseră lucrurile.

Era marea întrebare pe care şi-ar fi pus-o oricine şi pe care şi-o pusese şi el, Oprişan, răspunzîndu-şi însă numai în sine. Pentru aceasta trebuia, totuşi, să te cunoşti ; necruţîndu-ţi nici demonii, nici ispitele şi plecîndcît mai jos capul.

- Da, aşa declarase Ţurcanu, pentru ca apoi chiar şi Oprişan să ajungă să „recunoască", iscălind declaraţia scrisă şi pusă înaintea-i de anchetator, cum că aşa s-ar fi petrecut lucrurile. Dar ce se întîmplase pînă să ajungă el, Oprişan în această stare.

Cine altcineva putea ști mai bine decît cel care-i descompusese pe toți ceilalți ? Costache se-nfiora amintindu-și momentele, se indigna, ofta, se zvîrcolea, cu atenție însă pentru a nu-i trezi pe cei ce dormeau lîngă el și care, poate, visau și ei aceleași lucruri.

Deci el, Oprișan, îi dăduse ordin lui Țurcanu să-l mutilieze. Era ultima frază a procurorului al cărui discurs începu iar să-l deșire.

— Demersurile detaliate ale procedurilor sale le aveți de altfel, tovarășe președinte, clar expuse-n dosar, iar de această verigă se leagă toate celelalte, atît în procesul lui Țurcanu, cît și în acesta. Următorul acuzat important este Bolovan care, tovarășe președinte, deși mai mic în rangul pe care i-l oferise organizația fascistă, s-a arătat în schimb de o ingeniozitate diabolică în organizarea serviciului de culegere a informațiilor pentru depistarea adevăratelor focare de rezistență ale studenților și muncitorilor, mai ales din penitenciarul de la Gherla, unde de altfel și-a și desfășurat activitatea sub directa supraveghere a lui Alexandru Ropa zis și Ranu, care-l dirija din umbră prin ofițerul politic Avădanei și sub nasul — ca să spunem așa — al directorului de atunci al penitenciarului, colonelul Gheorghiu. Nu știu dacă acum se află chiar în sală, pentru că la procesul anterior, cel al lui Țurcanu, a asistat.

Și privirea-i mătură iar sala, pironindu-se pe ceata muncitorilor din spatele boxei unde, chipurile, s-ar fi putut să-l găsească. De fapt, acolo și stătuse în procesul anterior, asistînd la desfășurarea dezbaterilor dimpreună cu directorii tututor penitenciarelor, aduși special în instanță pentru a asista la ceea ce avea să se judece. (Ceea ce se întîmplase, după interpretarea oficială, nu trebuia să se mai repete cu nici un chip, cu atît mai mult cu cît faptele acuzate de martori și victime se petrecuseră chiar sub ochii unor directori, „fără ca aceștia bineînțeles să știe".)

Negăsindu-l pe Gheorghiu printre auditori, cum de altfel era și firesc, deoarece „regia" îl exclusese de astădată de la participare, procurorul continuă :

— Acest Gore Bolovan a refuzat în anchetă să-şi mai recunoască vina, acuzînd buna-i credinţă pusă deschis în slujba clasei muncitoare din care mai.şi susţine cu nerușinare că se trage.

În clipa aceea — şi Oprişan simţi c-atunci se petrecuse un al doilea lucru neaşteptat —, Gore se ridică în picioare scuipînd spre procuror şi încercînd să-i amintească cum se desfăşurase ancheta :

— Eu, fiu de ţăran sărac cu doisprezece copii, eu mint ? Eu, care am fost chemat special de Avădanei ca să-mi explice ce trebuie să „fac" în calitate de student necăjit şi cinstit ?

Gardianul îl reţinu însă, ţinîndu-l pe bancă şi astupîndu-i gura cu palma. Preşedintele interveni şi el ameninţîndu-l :

— Dacă nu eşti disciplinat, o să te dau afară !

Teama îl făcu atunci să se abţină, aşteptînd cu nerăbdare clipa interogatoriului în instanţă. Era un moment pe care nu voia să-l rateze cu nici un preţ şi pe care îl aştepta cu sufletul la gură. O fi fost ea judecata secretă, dar lucrurile, aşa cum se petrecuseră cu adevărat, trebuiau strigate în gura mare chiar dacă ar fi fost numai pereţii ca să-l audă.

Şi gîndul acesta îl potolise probabil, făcîndu-l să asculte mai departe acuzaţiile din rechizitoriu. De fapt, pe baza lor trebuia să-şi organizeze şi apărarea, în avocaţi neavînd nici o încredere. Ce-ar fi putut ei şti ? Ş-apoi, cum să le fi explicat lor, nişte biete paiaţe, stările pe care nu le-ar fi putut deloc înţelege într-un cadru atît de restrîns şi-n care paznicul intervenea în orice clipă cu : „asta nu-i voie, -stai jos, bă, iar ai dezlegat «căţeaua» ?" sau cine ştie ce altă aleasă interdicţie.

— Deci, acest perfid element, tovarăşe preşedinte — şi lui Oprişan i se părea c-aude în glasul procurorului şi subtextul: „deci vezi ! bagă bine seamă" —, este omul care a reuşit să aducă organizatorilor acestei aşa-zise „Reeducări" cele mai mari servicii depistînd cu exactitate cine trebuia distrus cu desăvîrşire, cine torturat— şi pînă la ce limite, ca să-şi poată turna apoi pe hîrtie şi cunoştinţele ascunse, dezvăluindu-şi sufletul cum nu făcuse nici la Securitate — şi cine acoperit, pentru a

putea ieşi cît mai repede în libertate unde ar fi urmat să-şi continue activitatea duşmănoasă.

„Ce monstruozitate !“ izbucni iar Gore din locu-i, unde abia îl ţineau paznicii cu palma la gură.

— Într-adevăr, tovarăşe preşedinte, monstruozitate aproape inimaginabilă, îşi întări procurorul acuzaţia, dacă stăm să ne gîndim la finalizarea acestui plan în care acuzatul — după cum vedeţi deosebit de agitat acum — avea un rol atît de important. De la el pornea totul ca dintr-un nod de telecomunicaţii. În funcţie de informaţiile lui „maeştrii“ urmau să acţioneze într-un fel sau altul.

Sînt fapte, de altfel, pe care le-a recunoscut şi confirmat şi ofiţerul politic de atunci al închisorii, Avădanei, pus şi el sub acuzaţie şi judecat, cum bine ştiţi şi dumneavoastră, într-un alt proces. Se cunosc, altminteri, foarte bine şi antecedentele fasciste ale acestui ofiţer, precum şi motivele pentru care a făcut ceea ce a făcut. Dar să revenim la numitul nostru Gore Bolovan.

După ce a jucat rolul pe care l-a jucat, în anchetă a încercat iar felurite diversiuni, negîndu-şi cu desăvîrşire faptele şi mai ales intenţiile cu care au fost făcute. Dar ce poate fi mai evident în faţa instanţei decît suma acestor dovezi, recunoscute de altfel şi de complicii săi, alături de manifestările deosebit de nervoase de care dă dovadă chiar şi acum ? De ce-i astfel oare, dacă nu din sentimentul unei adevărate culpe ?

Şi Gore Bolovan dădu iar să se ridice şi paznicii să-l tragă iarăşi înapoi, astupîndu-i gura cu palma, în faţa preşedintelui care-l ameninţa şi el cu degetul :

— Vezi, că a treia oară nu te mai previn.

Dar nu mai fusese nevoie, pentru că procurorul trecuse la un altul, la Iosif V. Iosif, acuzîndu-l şi pe acesta de perfidie şi mai ales de ingeniozitatea cu care, cică, ar fi trimis ordinele date de Pătraşcu, din beciurile Ministerului de Interne — ordine pe care el le primise de fapt de la Vică Negulescu care se afla pe atunci în Jilava —, lui Oprişan, conform cărora acesta din urmă trebuia să se autodistrugă în vederea creării marii „induceri în eroare“ a organelor de conducere.

— Iosif V. Iosif a fost, tovarăşe preşedinte, acela prin izmenele căruia s-au transmis, cusute cu aţă, ordinele

lui Pătrașcu, venite de la Horia Sima prin Vică Negulescu, către comandanții legionari, respectiv către Costache Oprișan, ca să înceapă autodemascarea din timpul „Reeducării". Perfidie la care au și recurs, găsind apoi în această ingenioasă soluție a peticelor mijlocul cel mai eficace pe care organele-n drept să nu-l poată descoperi la perchezițiile corporale de la intrare și ieșire din penitenciar.

Îi venea să rîdă și lui, depănîndu-și gîndurile.

Ce strădanie pe imbecilul procuror să-l convingă pe președinte de „perfidia" lui Iosif, de funcția pe care o îndeplinise, de ingeniozitatea acestuia de a-și coase niște ordine pe peticele care urmau apoi să fie prinse și ele între altele, bineînțeles pe fundul izmenelor lui, pentru a nu putea fi descoperite la percheziție.

De unde însă și cum se născuse această născocire, nici el nu știa. Probabil prin anchetă, pe undeva. Avea să-l întrebe totuși, neapărat, pe Iosif a doua zi. Oricum „formula" era hazlie : „Ordine de autodemascare transmise prin peticele de pe fundul izmenelor unui deținut".

Și apoi, soluția părea destul de ingenioasă pentru a putea scăpa vigilenței „organelor" de percheziție. În izmene, de fapt, nu-i putea trece nimănui prin cap că s-ar fi putut ascunde ceva, și mai ales pe fundul unde peticele se-ngrămădeau unele peste altele ca să-l apere pe om mai ales de bătaie și de frig.

Numai că el, Constantin Oprișan, nu primise niciodată o asemenea misivă și nici nu i-ar fi dat prin minte că cineva i-ar fi putut-o transmite, cuprinzînd mai ales ceea ce spunea procurorul c-ar fi cuprins : Ordinul de autodemascare în vederea inducerii în eroare a organelor de conducere. Și încă ce organe : coloneii Nicolski, Dulgheru, Zeller, sau cine mai știe care ! Să-i convingă pe toți aceștia că el și toți cei aflați acolo, vîrfuri și mai puțin vîrfuri, vor dispărea autodistruși iar „distrugătorii" supraviețuitori, dimpreună cu pleava și cu ciurucurile trecute însă și acestea prin „sita" Reeducării și „zbătute" bine de ciomegile „iluminaților", reeducații vor putea ieși totuși afară ca să continue lupta !

Doamne, dar ce „luptă“ ar mai fi putut continua niște biete ființe atît de mutilate, schilodite ca gîndire și suflet, în stare oricînd să se „toarne“ unii pe alții ca cele mai josnice lepădături ? Ce dreptate avusese Țurcanu și cît de ingenios plănuise dizolvarea acelei Mișcări pe care atîția alții pînă la el încercaseră zadarnic s-o distrugă !

Dar să fie acum la mijloc chiar o atît de mare invertire ? O necunoaștere atît de uriașă a posibilităților omenești de reacție, după o astfel de spălare a creierului și după o compromitere, o neglijare a celor mai elementare procese sufletești ? O supraestimare fantastică a tipului de adversar, în stare de orice, sau poate numai o dementă invenție cu scop acuzator ? Altfel, cum să se fi putut imagina această formulă ? „Autodistrugere cu scop de continuare“, cum afirma procurorul.

Și totuși, așa sunau cuvintele în gura lui. Îl auzea bine : „Ordinele de autodemascare transmise prin peticele de pe fundul izmenelor lui Iosif către el, Constantin Oprișan, de la Nicolae Pătrașcu din Jilava, așa cum și acesta le primise cine știe cum și cînd de la Horia Sima, din Austria.

Bietul Iosif V. Iosif ! Ce funcție îndeplinise — cu sau fără voia lui — și ce acuzații i se aduceau acum ! Dar nu era numai atît.

— În afară de această inventivitate diabolică, tovarășe președinte, continuă procurorul, inculpatul Iosif V. Iosif a dovedit și-n „Reeducare“ o deosebită violență față de sine — bineînțeles conform temperamentului său macedonean — punînd să fie schinguit și bătut de către cei din subordine ca să se elimine astfel orice dubiu în legătură cu nestrămutata-i „loialitate“ față de noile convingeri.

Îl și vedea pe Iosif în acel moment sărind indignat de pe banca de acuzat și protestînd zadarnic :

— Minciuni, invenții, calomnii, domnule președinte ! Cum de se pot spune astfel de lucruri..., apoi o întrerupere bruscă, palmele celor doi paznici de alături înfundîndu-i și lui gura.

Trăgînd de el, căutau să-l așeze cu sila pe bancă. Dup-aceea, zîmbetul forțat al președintelui cu-n dinte

be aur în gură, enervarea-i evidentă că nu se păstrase ordinea în desfășurarea procesului — de ce se revolta, în definitiv, victima cînd ea ar fi trebuit să fie cea mai docilă sub ploaia unor astfel de acuzații — și iar intervenția procurorului, ca și cum ar fi întrerupt rechizitoriul :

— Deci vedeți, tovarășe președinte și onorați asesori, chiar cu ochii dumneavoastră proba vie a ticăloșiei acestui inculpat, ca să nu mai vorbim și despre celelalte. De ce ar avea să se revolte, dacă nu tot din fanatismul care-l caracterizează, vădindu-și și prin aceasta turbarea demascatului.

Apoi, uitîndu-și de postura de procuror și de rechizitoriu :

— Aceasta-i adevărata „demascare", „domnule bandit", nu ceea ce ați făcut voi la Pitești și prin penitenciarele pe unde ați mai fost.

— Reveniți la rechizitoriul dumneavoastră, îi atenționă președintele, zvîrlind în același timp o ochiadă și inculpatului, căruia încă i se mai ținea palma pe gură.

În sală se auzeau și „murmurele" de indignare — chipurile, vădit manifestate de către „clasa muncitoare", adusă să participe, prin „reprezentanții" săi, la desfășurarea celui mai „cinstit" proces al celor mai „odioși" criminali — și chicotele de rîs înfundate ale „organelor", asistente și ele la desfășurarea „celei mai legale dezbateri".

Erau o prezență absolut necesară în regie pentru ca victimele să nu „prindă glas" sau să-ncerce iar „să-și facă de cap". De altfel, cine lucrase cu ele ? Cine le luase declarațiile ? Cine le „ajutase" să-și formuleze răspunsurile „cinstite" și „adevărate" și cine-i știa mai bine pe acești banditi decît ele, organele „în drept", cei ce se munciseră, depunînd atîtea și atîtea „eforturi" pentru ca,-n sfîrșit, „adevărul" să poată ieși la iveală partinic și „curat ca lacrima" ? !

— Odată ajuns să transmită-n Pitești ordinele cu care fusese însărcinat, continuă procurorul, Iosif V. Iosif s-a conformat lor, integrîndu-se în banda autodemascatorilor unde avea să-și continue activitatea criminală. Astfel, în sala X a acceptat bătaia, autodesființarea, tortura și tot arsenalul de schingiuiri la care a fost supus,

pentru ca-n camera Y, reeducat, chipurile, după luni de „chin purificator", să aplice şi el aceleaşi metode celor ce urmau să intre în „fabrica" lor de format „noile caractere", „noile cadre de luptă" pentru „noua perioadă de libertate" care i-ar fi aşteptat în cazul că „planul" nu le-ar fi dat greş. Demascaţi însă în cele din urmă în intenţii şi dejucaţi ca plan de acţiune, după ce au fost duşi din nou în faţa anchetei ca să dea seama de crimele făcute, au continuat să nege, vădindu-şi şi cu această ocazie încă o dată firea duşmănoasă, criminală, perfidă, încercînd să facă pe acuzatorii. Veţi găsi astfel, tovarăşe preşedinte, sute de pagini de declaraţii luate în acest sens amintiţilor inculpaţi, precum şi respectivului, pentru ca apoi tot ele să fie infirmate de „adevărata recunoaştere" a faptelor.

Şi Iosif V. Iosif abia mai putea fi ţinut pe banca acuzaţilor. Auzind cele ce se spuneau despre el, dădea-ntr-una să se ridice, în timp ce paznicii îl tot trăgeau în jos astupîndu-i gura cu palma.

— Minciuni... Minci..., mai ieşea din cînd în cînd cîte un gîjîit din gura-i înfundată.

Intervenise chiar şi preşedintele, atrăgîndu-i atenţia, ca şi lui Gore Bolovan de altfel, că-l va da afară dacă nu se va astîmpăra, iar nenorocitului i se căscaseră ochii de mirare.

Pînă şi preşedintele ?

Icnirile de atunci răbufneau însă acum, nefiind de mirare că alături, în somn, nu-şi mai găsea locul şi leacul. Se certa permanent cu cineva şi-n vis, ba chiar şi cînd tăcea, vădindu-şi întruna deosebita-i irascibilitate. Ar fi vrut să le spună şi să le reproşeze tuturor, şi celor din celulă şi celor de pe coridor, tot ceea ce nu putuse spune la proces şi-n anchetă. Dar cine să-l mai asculte ?

După ce procurorul îşi termină rechizitoriul se mai linişti puţin ascultînd ceea ce se spunea pe seama celorlalţi, mai ales a lui Virgil şi a celor ce-l torturaseră şi pe el. Auzind că sînt acuzaţi şi ei ca şi el, parcă se bucura, încercînd chiar şi o anumită satisfacţie, pe care însă o uită repede gîndindu-se la contextul în care era făcută. De fapt aceasta explica şi modul luării acelor declaraţii în care victimele se acuzau unele pe altele. Dar cîţi îşi dăduseră seama de capcană ?

— Ia spune, mă, pe tine cine te-a bătut și schingiuit ? era întrebată persoana impricinată.

— Păi să vedeți, cutare, dar era și el vai de capul lui...

— Uite ce-i bă, intervenea atunci anchetatorul, aici ne spui precis, cine, unde și cînd te-a bătut, cu nume și date precise, fără alte explicații. Pe astea le cunoaștem noi.

Și nenorocita fostă victimă, luată din scurt, recunoștea c-a fost bătut, schingiuit și batjocorit de către colegii lui, în cutare zi sau loc, fără însă a mai fi lăsată să explice că și cei ce o supuseseră la astfel de chinuri fuseseră, la rîndul lor, poate și mai cumplit chinuiți.

— *Pe noi ne interesează* doar atît, i se preciza de către anchetator întrebarea, cine te-a lovit sau torturat, iar ceea ce te întrebăm pe tine o să-i întrebăm și pe ceilalți, n-avea tu grijă.

Și astfel i se reteza scurt nenorocitului încercarea de apărare, urmînd ca după aceea, în cadrul unui subtil montaj, fiecare să recunoască ceea ce spuseseră alții pe seama lui. Lucru de altfel imposibil de negat în fața multiplelor probe ale nenumăratelor victime. Și-n cele din urmă venea „Încheierea" cu „recunoașterea" *intențiilor* cu care fuseseră făcute toate aceste torturi, adică autodistrugerea pentru inducerea în eroare a „organelor" de conducere și justiție. Apoi, modul cum fusese „realizată" practic această intenție, ca dezvăluindu-se mai întîi cîtorva „aleși" pentru ca apoi să se răspîndească tacit și-n masele de reeducați, în măsura adevăratei lor transformări.

Cînd însă Iosif V. Iosif și Gore Bolovan auzeau aceste fraze, turbau. Cui *i-ar fi putut* — *zdravăn fiind la minte* — trece prin cap asemenea lucruri ? Să se autodistrugă, și încă cu ce scop ? Și totuși, asemenea lucruri fuseseră scrise pe hîrtie după ce, bine-nțeles, trecuseră prin capul cuiva, punîndu-li-se apoi lor în spinare.

Dar bătaia de rangă, la tălpi, carcera, foamea, setea, nesomnul, statul pe marginea patului șaptesprezece ore-n șir, frigul, oboseala și tot ceea ce survenea din arsenalul anchetei peste trupurile lor și așa epuizate de chinurile anterioarei „Reeducări", făcuseră incredibila minune a recunoașterii cinstite. Se-mbolnăviseră, se vlăguiseră, și atunci cu ce să mai reziste ? „Căzuți" o dată, căzuseră

și-a doua oară, și-a treia, și cine mai știe a cîta oară, pentru ca după aceea să nu se mai poată opri din rostogolire. De aceea, de fapt, „recunoscuseră" în anchetă tot ceea ce „făcuseră" cu acea „anumită intenție de autodistrugere *pentru inducerea în eroare a autorităților de stat*". Ba chiar mulți dintre ei și salutaseră soluția „salvatoare" pe care anchetatorii veneau acum să le-o ofere atît de generos. „Numai să scapi pentru moment !"

Și scăpaseră, ca Voinea, ca Ranu, cărora li se oferise sîngele pentru o transfuzie numai după ce iscăliseră declarațiile în care recunoșteau că făcuseră ceea ce făcuseră din ordinul comandanților legionari, urmînd ca după aceea din nou să se zbuciume.

Cineva se oprise însă totuși, sau ar fi trebuit să se oprească. Și se chiar oprise.

— Virgil Bordeianu, tovarășe președinte, auzea Oprișan în continuare vocea procurorului, și-a recunoscut însă faptele, dar nu și intenția și planul cu care acestea au fost făcute. Totuși, noi avem suficiente probe la dosar care să poată dovedi în fața oricui ar judeca „drept". De fapt, el a și recunoscut că s-a reeducat printre primii, dîndu-și pe loc seama de planurile ascunse care stăteau la baza acestei acțiuni criminale și nu și-a precupețit iscusința s-o pună în aplicare pentru a se putea salva. Dar tovarășe președinte și onorați asesori, tocmai în această dorință de salvare a fiecăruia se ascundea perfida intenție de care acum instanța îi acuză, pentru că — după cum au mărturisit de altfel în declarații — toți au făcut ceea ce au făcut cu scopul de a se „salva" sau a ajunge chiar după eliberare mai departe, în justiție de pildă sau diplomație. Vă amintiți în acest sens de declarația finală a lui Țurcanu de la celălalt proces :

...„Știam, d-le președinte, că la sfîrșit mă va aștepta ori un soare, ori o spînzurătoare."

— Și l-a așteptat „soarele" rînji președintele : dar continuați, tovarășe procuror.

— Iar alții, firește, după orgoliu, puteri sau perfidie, mai modești sau mai puțin „modești", doar să se vadă din nou liberi. Nu și-a închipuit însă, nici unul dintre ei — în afară doar de cîțiva șefi — că puterea fascinantă a coer-

ciţiei sistemului lor de organizare i-ar fi silit să facă în continuare tot ceea ce li s-ar fi dictat. Şi acesta e cazul în parte, dac-ar fi să luăm în considerare — spre deosebire de ceilalţi fanatici pe care bine i-aţi văzut cum reacţionează — declaraţiile făţişe şi deschise ale lui Virgil Bordeianu.

Nu ştia de ce, dar cînd îşi reamintea acest moment, în urechi îi suna mai tare decît vocea procurorului ţipătul soţiei lui Virgil Bordeianu : „Virgiiiileee !"

Un ţipăt scos din adincul inimii în momentul cînd îl văzuse printre drugii unui gard de fier dindu-se jos din duba Securităţii care-l aducea la proces.

Se ascunsese atunci, de fapt, în ţipătu-i nestăvilit, toată implicarea ei în ceea ce făcuse el şi toată participarea-i la tragedia pe care doar o intuia.

— Nu putem trece însă cu vederea, citea procurorul de pe o pagină a rechizitoriului, conţinutul acestor fapte criminale, chiar dacă ar fi să estompăm intenţia cu care au fost făcute ; la inteligenţa inculpatului fiind greu să facem abstracţie de aceasta : crima rămînind totuşi crimă în orice circumstanţe s-ar fi produs. Or, aici este vorba de bătăi, de schingiuiri şi de torturi aplicate unor persoane dintre care — chiar dacă acestea au fost inculpate iniţial pentru diverse motive de către instanţele de atunci, urmînd în consecinţă să-şi execute o pedeapsă — nu se ştie dacă, azi, multe nu şi-au pierdut viaţa.

— Păi din dosar ce reiese ? Nu v-aţi dat seama ? îl întrerupsese atunci parcă iritat preşedintele.

— Exact ceea ce vă spuneam, îi răspunsese însă prompt şi procurorul, ridicîndu-şi ochii de pe hîrtie pentru ca apoi să şi-i plece iar pe ea ca şi cum ar fi vrut să-şi găsească acolo şi numai acolo datele sprijinitoare pentru afirmaţiile făcute.

— Aşa că e de datoria instanţei — şi spunînd acestea privi iar spre preşedinte — să judece exact măsura pedepsei acestor fapte făcute în circumstanţele date şi mărturisite atît de deschis.

Ceea ce mai adăugase apoi despre ultimul inculpat, Gheorghe Caziuc, sunase la fel : „A făcut, a dres, a bătut, a reeducat şi s-a reeducat, în cele din urmă acesta reuşind chiar să şi iasă afară după ispăşirea celor cîţiva ani

primiți în prima instanță — deci conform prevederilor inițiatorilor acțiunii — fără însă ca liber să-și mai continue activitatea".

Și procurorul, pronunțînd cuvinte ca „libertatea", îl privise pe acuzat ca și cum s-ar fi mirat că și așa ceva fusese cu putință. Întîlni însă și alte priviri din boxă, care parcă-l pîndiseră să facă o asemenea afirmație ce ar fi sunat : „Vezi dobitocule, că și așa ceva e posibil și că numai libertatea individuală sau evitarea torturii a fost scopul acțiunilor atîtor reeducați ?"

Își reveni, adăugînd :

— Dar și aici, ca și-n celelalte cazuri, ceea ce contează e gravitatea culpei și nu explicarea ei. Cum însă Caziuc este ultimul în ordinea înșiruirii, rugăm onorata instanță să țină seama nu de acest fapt, ci de gradul de importanță a funcționalității acestui element dăunător în sistemul monstruos al organizației din care a făcut parte ; cea mai nocivă formă de manifestare și cea mai odioasă organizație antidemocratică. Toate aceste elemente — priviți-le, tovarășe președinte —, animate doar de resentimente, ură, dușmănie și împinse numai de dorința de răzbunare și crimă trebuiesc însă condamnate, izolate și-n cele din urmă stîrpite cu desăvîrșire pentru a servi drept pildă tuturor celor care ar mai năzui să dăuneze cu ceva regimului nostru de democrație populară.

Și apoi, să *nu uităm, tovarășe președinte și onorați* asesori, că numai datorită unei erori procedurale respectivul proces nu s-a judecat înaintea celui a lui Țurcanu ; aceștia fiind de fapt adevărații autori ai concepției care a stat la baza întregului proces al „Reeducării" din Pi*tești și din Gherla. În consecință, cerem ca instanța să* decidă pentru toți pedeapsa capitală, faptele tuturor înscriindu-se perfect în prevederile art. ... cod penal...

Li se ceruse apoi osîndirea la moarte cu tot zelul și priceperea de care fusese în stare un procuror ridicat de grabă în această funcție de la ciocan sau strung. Dar președintele cu dinte de aur le dăduse ceruta osîndă doar „executanților convinși" de necesitatea absolută a transformării la care se referise permanent procurorul, adică *numai lui Virgil Bordeianu* și lui Gheorghe Caziuc.

Săracul Caziuc ! Avocata lui spunea mereu :

„Tovarăşe preşedinte, ţineţi seama că inculpatul Caziuc a fost şi liber şi a făcut şi un copil în acest regim, dovadă deci..."

— Că s-a şi integrat perfect în regimul nostru, îi completase preşedintele fraza rîzînd.

Însă lor, celorlalţi, chiar şi lui Iosif şi Gore, nu le dăduse decît „viaţa" sau „douăzecişicinciul", ţinînd seama probabil de faptul că teoria cu ordinele trimise prin peticele izmenelor prea fusese „cusută cu aţă albă". Avuseseră însă grijă „regizorii" procesului ca „tratamentul" ulterior — din care făcea parte şi starea actuală — să completeze substanţial sentinţa în vederea realizării, de fapt, a aceluiaşi scop.

El însă, preşedintele, ţinuse totuşi seama şi de ceea ce învăţase probabil cîndva la facultatea de drept. Nu-şi mai amintea de fapt cum motivase sentinţa, dar cert era că lui, numitului Oprişan Constantin, cel considerat ca vîrful executant al unui anumit plan, nu-i dădu totuşi decît „viaţa" şi nu moartea.

Ce se întîmplase, nu-şi prea putea explica. Fusese cineva, din afară, care-i impusese preşedintelui această „formulă" sau o alesese el dintre cele cîteva posibile ? Posibilă ar fi putut fi şi ultima, altfel nu se puteau motiva întrebările pe care le pusese martorilor şi chiar inculpaţilor. Ba chiar, pe cît fusese de ameninţător cu Iosif V. Iosif şi cu Gore Bolovan în timpul rechizitoriului, pe atît fusese de îngăduitor cu ei în final, lăsîndu-i să-şi debiteze liber toate gîndurile. În felul ăsta, auzise şi el, cu urechile lui, ce declaraseră ceilalţi. Probabil că citise apoi dosarul din fir a păr, cîntărise afirmaţiile tuturor, ascultase şi intervenţiile scrise sau nescrise ; le dădu, mai mult sau mai puţin atenţie, ştia tot ce se petrecuse şi la celălalt proces, chiar discutaseră-n plen „cazul", şi totuşi ceva neclarificat rămăsese-n sine : cum de putuse fi posibil un atare fenomen cu care nu-i fusese pînă atunci niciodată dat să se-ntîlnească şi de care nici nu mai auzise ?

Oficial, cunoştea versiunea explicativă. N-o mai putea însă admite decît formal, pentru justificarea ierarhică. Pentru sine însă, el omul, nu preşedintele, căuta altceva. Altă explicaţie. Voia o înţelegere personală pe care n-o

putea realiza deloc. Cu toate audiențele chiar și cu toată atenția pe care o acorda procesului.

Să te autodistrugi ca să scapi totuși teafăr ? Era totuși un paradox impus de sus, pe care însă voia să-l rezolve numai cu inteligența-i juridică.

Oricum e imposibil să vrei să scapi autodistrugîndu-te, își spunea el mereu, pentru că, atunci, sau intenția lor de scăpare era falsă, sau autodistrugerea imposibilă. Și totuși, se făcea caz de amîndouă posibilitățile.

Țurcanu, în fond, ce voise ? Să-și recîștige poziția pierdută în libertate ? Dar cum ? Tentînd imposibilul în închisoare ? Făcînd ceva ce trebuia să uimească prin ingeniozitate, curaj și scop, și aducînd în același timp și cel mai mare serviciu regimului ? Autodistrugerea celor mai opozabile elemente ? Da, asta ar fi adus o rezolvare a „cazului", numai că problema legionară, a intelectualilor tineri, a studențimii, care ar fi trebuit să se compromită în așa fel încît niméni dintre ei să nu mai poată „scoate" capul în public nu era chiar atît de simplă. Acțiunea lor, e adevărat, avusese drept țel salvarea fiecăruia, dar o salvare „adusă" de bătaie și tortura autodemascării, hai să zicem chiar o ieșire din închisoare, în nici un caz însă ceva cu scop politic. Sau poate doar a cîtorva ambițioși și proști care, necunoscînd diplomația și tactica partidului, se și vedeau avansați pentru atari merite. Țurcanu, Ranu, Livinski sau „pionerii" ar putea spune că și-au făcut, poate, și astfel de calcule, dar marea masă ? Nu, asta în nici un caz. Ș-apoi cine să le remarce aportul ? Partidul Comunist ? Guvernul de largă concentrație populară ?

Mda, aici se înșelase Țurcanu, pentru că se-ntîmplase totul pe dos.

Și totuși să primești, în loc de aprecieri, osînde pentru cele mai mari servicii aduse la distrugerea elitei adversare, lui ca om, nu ca jurist i se părea neverosimil. Spectaculozitate de-a dreptul apocaliptică ! Oameni în toată firea mărturisind ceea ce n-ar fi mărturisit nici la biserică, nici lor înșiși și de ale căror spuse inventate s-ar fi speriat oricine. O dezgolire pe care apoi, nu s-ar mai fi putut lipi tinicheaua nici unei decorații, recunoașterea nici unui

merit sau măcar umbra vreunui respect. Ceva mai avantajos pentru regim nici că s-ar fi putut imagina. și totuși ?

„Dar eu ce-aș fi făcut în acest caz ?" se-ntrebă apoi președintele, surprins de propria-i întrebare ca și cum singur și-ar fi dat o palmă. „Sau ar fi putut face cineva altceva decît ceea ce făcuseră aceste «victime» ?"

Și-n mare taină se pomeni făcînd în sinea lui chiar anumite socoteli : aici, eu aș fi făcut precum cutare, iar în cealaltă circumstanță numai așa sau așa.

Curiozitatea i-o luase însă razna, făcîndu-l să descopere-ntr-însul lucruri a căror existență n-ar fi putut-o bănui. Și față de unele, se simți chiar jenat.

Ceea ce nu-și putea imagina însă, oricît ar fi vrut, erau totuși foamea, setea, frigul și durerea fizică a bătăii sau rezistența la tortură. I se păruse chiar, într-un moment de neatenție, că o musculiță, așezată întîmplător pe mîna-i sănătoasă și dezgolită puțin la manșetă, nu era altceva decît vîrful unei țepe care voia să i se înfigă în carne, iar gulerul de la tunică strangularea unui „iluminat" sau „convins" de noile adevăruri ale „Reeducării". Înghiți însă în sec, fericit totuși că stătea pe scaunul de judecată și puse din nou o întrebare al cărei răspuns îl ascultă foarte atent:

În cele din urmă, își schimbă poziția de ascultare de pe scaun, uitîndu-se mirat la cei doi asesori. Uluiți, se pierduseră parcă și ei căci, auzind totuși ce se spunea, ajunseseră să nu mai priceapă nimic. Receptau foarte atenți, fără a putea stabili însă nici cea mai mică legătură între spuse. De altfel, nici nu era treaba lor, președintele, Securitatea, Partidul sau cei ce-i puseseră acolo n-aveau decît să le facă ei legăturile ce erau de făcut ; lor le trebuise doar procesul.

Dar toate acestea nu erau decît supoziții în baza unei sentințe care pe el, Constantin Oprișan, îl surprinsese oricum.

În orice caz însă, nu frica de recurs îl făcuse pe președinte să sé pronunțe altfel de cum era de așteptat și nici teama de vreo intervenție superioară, ci pur și simplu o probabilă chibzuință juridică : „pedepsesc faptele comise, tortura, siluirea, bătaia, fără a mă referi la presupusele sau impusele «intenții» subiacente." Probabil

că şi imboldurile discursurilor fiecăruia dintre inculpaţi fusese hotărîtoare pentru el în acest sens.

Gore se dovedise însă cel mai categoric. Iosif cel mai violent iar Hoinic, singurul dintre toţi care refuzase să vorbească la interogator, sub motivaţia că, orice ar răspunde —, sentinţa şi judecata ar fi aceleaşi.

Discursul lui Gore i se întipărise însă cel mai bine în minte. În omul acela mărunt şi plin de energie, care acum se zvîrcolea alături de el, pe patul mucegăit, în cine ştie ce coşmaruri sau poate gîndindu-se şi el la aceleaşi lucruri, clocotind de cea mai zăgăzuită mînie, zăcea de fapt spiritul cel mai paulinic.

Parcă şi-l amintea prigonindu-l, pe el, Oprişan, la Piteşti, apoi la Gherla, pîndindu-i relaţiile, spusele, opiniile, pentru ca apoi, după „căderea vălului" de la ancheta de la Interne, să i se producă evidenţa cumplitei erori.

— Domnule preşedinte, îi spuse el preşedintelui cu ocazia ultimului cuvînt, pentru că am posibilitatea, pe care nici un for nu mi-a acordat-o pînă acum, de a explica fapte care mi se impută, vin să vă mai atrag încă o dată atenţia asupra întregului demers al procesului acţiunii de la Piteşti şi Gherla, asupra anchetei care a urmat în beciurile Ministerului de Interne şi asupra tratamentului la care am fost supus în toată această vreme. Fac însă acest lucru nu pentru a justifica actele, ci pentru a clarifica fapte de o complexitate la care în viitor poate mulţi vor încerca să reflecteze.

— Lasă considerentele dumitale şi treci la subiect, îl întrerupse preşedintele. Altfel încheiem.

— Însuşi faptul că vă jenează referirile de acest fel mă face să mă simt şi mai întemeiat în supoziţiile mele. Teama dezvăluirilor apocalipsului nu-i pentru nimeni uşor de suportat.

Preşedintele căscase ochii mari.

Ce voia oare să mai spună inculpatul ? Să-l acuze pe el ? Să dezvăluie oare ceva ce nu mai auzise ? Şi despre cine ?

Mirarea-i făcu însă ca vorbele pe care ar fi vrut să le spună să-i rămînă pe buze şi orice interdicţie să se suspende. Cei din fundul sălii erau şi ei cuprinşi de nelinişte şi nerăbdare.

Nu cumva și-o ia-n cap banditul ?

— Domnule președinte, continuase Gore pe un ton care trăda siguranță de sine, indiferent de actele pe care le aveți în față, de declarațiile de la dosar, de toate cele scrise sau auzite pînă acum în legătură cu acest proces al „Reeducării" ; profitînd, repet, de această ocazie care mi s-a ivit în viață, voi încerca să facă încă o dată, aici, în fața dumneavoastră, sinteza procesului, așa cum l-am trăit și simțit pe pielea proprie, cuprins și implicat fiind pe deplin în el.

— Treci la cele ce ai de spus mai degrabă, îl invitase apoi președintele. Poate că și ceilalți vor să mai spună ceva !

În invitația-i, nu tocmai amicală, se ascundea însă nu atît nerăbdarea, cît deosebita-i curiozitate.

— Întreagă această acțiune, onorat auditoriu — se adresase Gore celor doi asesori, cărora începuse să li se caște gura de mirare —, respectiv așa-zisa „Reeducare", a început de fapt în penitenciarul de la Suceava cînd, azi dispărutul dintre noi, studentul Bogdanovici, s-a gîndit că tuturor celor de acolo, studenți în majoritate, nu le-ar fi stricat un contact și cu literatura marxistă pe care, de altfel, o cunoșteau prea puțin, informația, în definitiv, neputînd strica nimănui. Așa s-a ajuns la formarea acelor prime cercuri de interesați „ai noii lecturi" și la primele discuții cu cei ce o refuzau sau o combăteau teoretic. Animozitățile începute vădeau însă două tendințe : una de negare totală a noii ideologii, iar alta de acceptare mai mult sau mai puțin rezervată a ei, în funcție de înțelegere sau de interes, în mintea multora încolțind atunci gîndul că, dacă ar fi dat dovadă de zel în însușirea noilor idei, acestea i-ar fi putut ajuta să iasă mai ușor în libertate, eventual chiar să urce pe scara social-politică. Și nu puțini au fost aceia care ar fi putut face acest lucru, ținînd seama de gradul deosebit al inteligenței pe care o aveau.

— Lasă aprecierile ! îl întrerupsese apoi președintele, iritat parcă de faptul că nu ajungea mai repede la ceea ce-l interesa. Gore Bolovan continua însă ca și cum nici nu l-ar fi auzit.

— Gîndiți-vă numai că atunci se afla acolo elita studențimii noastre sau, în orice caz, cele mai reprezentative elemente ale ei. Chiar și Eugen Țurcanu de pildă, cînd a fost arestat, a fost arestat într-o școală de diplomație a Ministerului de Externe. Or, mirajul diplomației oferit acestui om și spulberat apoi deodată prin arestare, vă închipuiți ce-a declanșat in orgoliu-i fără seamăn ?

— Te-aș ruga totuși să te referi mai mult la duminecata și să-l lași pe Țurcanu în plata lui, îi obiectase președintele. Am stat și cu el destul de vorbă.

— Da, dar pentru că și el m-a implicat în referirile lui, în interogatoriu nelimitîndu-se numai la sine, îmi voi permite și eu o extindere a explicațiilor...

— Cît mai scurt însă !

— Deci, cu premisa acestei lecturi, a acestei palide și delicate încercări de modificare a vederilor politice, studenții de la Suceava au fost mutați toți la Pitești, printre ei aflîndu-se, cum v-am mai spus, și Eugen Țurcanu — proaspăt arestat și turbînd de furie pe cei ce-i dezvăluiseră la anchetă, cu ani în urmă, trecutul — precum și pionierii vestitei acțiuni de însușire a noii ideologii cuprinsă-n lucrările lui Marx, Lenin și Stalin. De fapt, atunci, orice lectură era mai plăcută decît statul între patru pereți și la marginea patului, iar timpul trecea mult mai ușor citind. Nu știu însă care din forurile superioare a avut această „strălucită" idee a mutării noastre, a tuturor studenților din toate penitenciarele, în „recipientul" de la Pitești, dar ea n-a fost deloc întîmplătoare. Cineva a gîndit-o mai înainte și cu o intenție dintre cele mai precise.

— Adică ? Ce vrei să „sinuezi" ? îl întrebă unul dintre asesori.

— Nimic, decît că odată reperate „vîrfurile" studențești în funcție de cea mai rapidă aderență la noua ideologie cu care o parte luaseră contact la Suceava, Țurcanu a fost chemat din celulă la administrația închisorii ca să „discute" cu persoane „sus puse", venite de la București.

— De unde știi acest lucru ? sări ca ars președintele.

— Din propriile-i spuse. Era destul de indiscret, mai ales cu aceste „întrevederi". Altfel n-ar fi avut cum să-și creeze „misterul" necesar „faimei" de care avea să se bucure mai tîrziu.

Ce s-a discutat însă mai exact în aceste „ocazii", v-a spus el probabil, dacă spuneţi că l-aţi audiat. Şi poate şi numele celor cu care s-au purtat convorbirile. Nu vă temeţi însă, că nu mă refer numai la generalul Nicolski, la colonelul Dulgheru, la Zeller sau la cei din administraţiile penitenciarelor Piteştiului şi ale Gherlei — Dumitrescu, Gheorghiu, Marina sau Avădanei, ofiţerii politici de atunci —, ci şi la toţi cei la care deseori se referea Ţurcanu, cu subînţelesuri mascate de zîmbete rînjite, numindu-i „Cei de sus", sau „Cei în drept", misterul lui de fapt.

— Dar dumneata unde erai atunci ?

— Eu ? În camera cinci de la Piteşti, locul unde s-a răspîndit pentru prima dată vestea, în ziua de 6 decembrie 1948, că alături, în camera „patru" spital, a început „Reeducarea".

— Adică ? Mai exact ! insistă preşedintele.

— Bine, dacă doriţi, vă voi descrie şi „premiera". Ţurcanu, după ce revenise în jurul acelei zile dintr-o „vizită" la „cei în drept", stătea melancolic şi privea la fulgii de nea care cădeau afară. În gînd urzea planul Reeducării. Deodată se ridică şi răcni spre cei din partea opusă a camerei, printre care se afla şi Bogdanovici.

— Banditilor, din pricina „voastră" am ajuns aici. Dar o să vedem noi care pe care !

Şi, spunînd acestea, s-a repezit la Bogdanovici să-i crape capul, oprindu-se însă la timp, pentru ca supliciul ulterior să-i dea şi alte satisfacţii. După aceea a urmat, domnule preşedinte, cum poate bine ştiţi, izolarea tuturor celor „convinşi" brusc de justeţea noilor „adevăruri", cu cele cîteva „vîrfuri" care trebuiau şi ele „convinse" de acelaşi lucru. Cum s-a făcut însă această miraculoasă „convingere", misterioasă la început, ca o mutaţie biologică, v-ar putea spune, dacă nu v-a spus-o pînă acum, „ceea ce a mai rămas" din colegul meu Constantin Oprişan, cu care stau alături aici, în boxă.

Şi-n clipa referirii la sine, Oprişan revăzu tot „începutul" năpraznic care prinsese de atîtea ori să i se desfăşoare înaintea ochilor ca un coşmar, proiectîndu-se pe feţele tuturor celor din sală şi transformîndu-i în actori care-şi jucau perfect rolul. Cuvintele fiecăruia erau însă cuvintele lui Gore. Gore vorbea în toţi ; şi în preşedintele

care se transfigurase, şi-n asesorii lui, şi-n inculpaţii, victime şi chiar şi în trupa de securişti, „oameni ai muncii“ din fundul sălii.

— Eu însă vă voi spune numai — continuase Gore — că după primele trei zile din acel „sector“, laborator iniţial al uluitoarelor prefaceri şi iluminări de mai tîrziu, au început să iasă victimele cu trupurile oribil mutilate. Parc-am fi fost pe marginea unui fluviu din jungla Amazoanelor din timpul marilor exploatări de cauciuc. Un adevărat iad în care, probabil, „convingerea“ nu se petrecuse prea rapid, sau dacă da — cum aveam să verificăm ulterior noi ceilalţi pe pielea noastră —, prea tîrziu. În orice caz, din toate aceste eşecuri învăţîndu-se dozarea metodei, victima netrebuind în nici un caz să moară sau să se sinucidă, „convingerea“ şi punerea ei în aplicare, adică practicarea ei, îi rămînea singura cale de scăpare. Şi astfel, s-au perindat în faţa ochilor noştri, domnule preşedinte, ca-ntr-un macabru preambul a ceea ce avea să ne aştepte şi pe noi ceilalţi, toţi „şefii“ urcaţi rînd pe rînd la etajul de sus pentru producerea „miracolului“. Coborîţi apoi cu nişte saci în cap şi plini de sînge de sus pînă jos, ne spuneau pe tonul cel mai suspect posibil : „Acceptaţi «Reeducarea» şi faceţi tot ceea ce vi se cere. Mişcarea legionară s-a dizolvat şi orice rezistenţă este fără de sens“.

Urma descoperirea fulgerătoare a chipului celui care ne vorbise astfel — cîte unul convins la cîteva zile — pentru a i se observa pe mutră urmele „fanatismului“ învins. De obicei mutilări dintre cele mai grosolane aşternute implacabil pe chipul victimelor şi dintre care o palidă mostră, refăcută acum înainte de proces în „purgatoriul“ spitalului de la Văcăreşti, este şi aceea la care m-am referit şi pe care o puteţi privi aici uitîndu-vă atent la cel ce stă lîngă mine. Totuşi, noi nu ne dumiriserm bine ce li se întîmplase. Îi vedeam doar mutilaţi înfiorător şi spunînd întruna, ca nişte plăci uzate : „Reeducaţi-vă ! Mişcarea s-a dizolvat“ ; după care urmau torente de invective îngrămădite la gura lor împotriva acestei „Mişcări“ şi a ceea ce ei înşişi fuseseră cîndva : grupări de asasini, sadici, perverşi, perfizi, corupători de

sufletele şi tot ceea ce numai o minte exacerbată de o viziune infernală putea inventa.

În nici o confesiune, la preot, nu cred că un asasin sadic sau un păcătos cu fantezie ar fi putut spune lucruri mai abominabile decît acei oameni, pe care-i ascultam siderați, flămînzi și cuprinși de o teamă instinctuală.

Eram ca niște fiare încolțite, nepricepînd din cele ce se spuneau decît că ceva năpraznic li se întîmplase și că acest ceva ne aștepta și pe noi cît de curînd.

Dar ce anume era această „Reeducare", în afară de ceva cumplit și oribil care trebuia neapărat acceptat, nimeni dintre noi cei rămași în camerele etajelor de jos din penitenciarul Pitești nu știa și nu-și putea închipui. Mai auzeam doar noaptea cîte un răcnet sfîșietor, zgomote înăbușite, tropote pe coridoarele de sus, uși închise, deschise, apoi o liniște prin care zburau doar cucuvele pe sub acoperiș. Într-o zi însă, ni s-a deschis și nouă ușa celulei și-n rama ei a apărut Țurcanu, urmat de cîțiva cunoscuți. Direcțiunea și gardienii stăteau de o parte.

— Tu, tu și tu, vă faceți bagajele !

După care alte grămezi de „tu" și „mă", selecționate de el au fost sortite să fie cărate „sus" spre tranformare, demascare și reeducare.

Odată ajunși acolo, în capul coridorului de la ultimul etaj, am fost repartizați pe camere și vîrîți între grupurile de „pionieri" în care „mutația" se și produsese.

Erau tot tineri ca noi, exuberanți însă și parcă deloc impresionați de acel ceva pentru care nouă ne tremura sufletul. Aveau paturi curate cu cearceafuri și alături cîteva pricinri al căror rost nu-l dibuisem încă. Ne-au primit binevoitori, atît de binevoitori încît unii afișaseră pe fețe adevărate zîmbete care se transformau brusc în rînjete. După aceea a urmat o bătaie soră cu moartea, cîte două trei „gazde" repezindu-se asupra fiecăruia dintre noi ca să ne facă una cu podeaua. Și după ce ne-au bătut măr, călcîndu-ne-n picioare ca pe niște obiele, ne-au așezat pe pricinri, fiecare cu cîte doi „îngeri" păzitori alături. Erau vechi cunoștințe cu care stătusem prin diverse penitenciare sau chiar prieteni din libertate, metamorfozați brusc în „mentori politici". După aceea, iar s-au deschis ușile

pentru ca-n golul lor să se *iveas*că Ţurcanu, explicîndu-ne de data aceasta deschis şi-n termeni cu totul neechivoci în ce avea să constea practic „Reeducarea" :

Întîi : acceptarea ideilor şi noilor convingeri — pe care cei „deştepţi" şi le însuşiseră la prima lectură a cărţii marxiste —, apoi autodemascarea totală a tot ceea ce nu spusesem la Securitate despre „activitatea noastră criminală", a prietenilor şi a tuturor cunoscuţilor de care aflasem ulterior. După aceea, în urma unei pregătiri ideologice matinale — rezumată de fapt la îndemnul : „Şi acum bandiţilor, pe scris ! Să nu omiteţi o iotă că noi vă vom confrunta cu cele furnizate de alţii" —, celor ce refuzau demascarea li se aplica tortura în văzul celorlalţi.

— Adică ? îl întrerupse iar preşedintele, animat de o iritare vădit crescîndă. La ce fapte te referi ?

— La faptul că se-ncepea cu bătaia, care culmina cu doborîrea pe ciment şi călcarea victimei în picioare, pentru ca apoi să se sfîrşească cu punerea ei pe marginea patului, zile şi nopţi în şir, ţinută fiind astfel, cu ochii deschişi, de convinşii pazici de alături. Ca să nu mai vorbim de linsul cimentului cu limba, de căţăratul pe pereţi, de băutul urinei din gamelă, a conţintului tinetei de murdărie şi a unor altor lucruri pe care le aveţi de altfel probabil descrise în declaraţiile din dosar şi la care din decenţă nu mă voi referi. Mîncarea în acest timp, e drept, nu ne-a fost suprimată, ci dozată cu chibzuinţă ca să putem rezista fizic torturii şi dată să o hăpăim din troacă, ca porcii, sau de pe ciment puşi în patru labe.

Şi Göre făcu o pauză. Se-ntrebase poate cu ce drept face aceste dezvăluiri şi mai ales în faţa cui ? A celor ce-l judecau după ce-l lăsaseră să i se întîmple ceea ce i se întîmplase în propriile lor instituţii ? Dar îşi reveni. Trebuia să spună totuşi tuturor tot ce se înîmplase.

— Extraordinar ! exclamă un asesor, în timp ce în fundul sălii se auzeau printre „muncitori" şopote şi chicote de rîs.

— Ceea ce a fost însă extraordinar, domnule preşedinte nu a fost tortura, cotinuă el, ci faptul că aceasta se petrecea sub ochii autorităţilor, cu ştirea Securităţii şi venind din partea unor cunoscuţi, foşti colegi de facultate, camarazi de luptă, sau pur şi simplu noi cunoştinţe făcute

la ananghie, prin detenție. Cu alte cuvinte, din partea aproapelui și sub regia unor inși cărora forurile superioare din Ministerul de Interne le dăduseră mînă liberă în a face ce li se sugerase cu noi. Altfel nici nu s-ar fi putut imagina ca gardienii și ofițerii politici, care pînă atunci ne priviseră tot timpul pe vizetă, știind și cîte ace de cusut avea fiecare asupra lui, să nu fi intervenit, mai ales cînd călăii își torturau victimele.

— Dar de ce să se fi amestecat administrația sau Internele în afacerile voastre ? îl întrebă președintele, așteptîndu-i însă cu nerăbdare răspunsul.

— Da, de fapt aveți dreptate. De ce să se fi amestecat, cînd scopul M.A.I.-ului era tocmai folosirea conținutului celor declarate în „demascarea" scrisă ? Cum altfel s-ar fi putut ajunge la valurile de arestări care au urmat ? Fără aceste „prețioase informații", utilizate din plin, credeți că s-ar fi putut face ceva ? Și-apoi promisiunile făcute lui Țurcanu, că-n cazul în care va rezolva această problemă își va recîștiga ceea ce a pierdut, să fi fost lipsită de orice sens ?

Simțind că discursul lui Gore deviază spre mărturisiri nepermise, președintele se pregăti să intervină. Gore însă, intuind faptul, i-o luă înainte.

— Dar nu numai demascarea scrisă a activităților noastre politice i-a interesat pe „convingători", ci și cea a vieții noastre particulare ; ca să se vadă din aceste mărturisiri — spuneau „cei în drept" — falsitatea educației burgheze și a familiei în capitalism, așa cum scria și în „Manifestul Partidului Comunist" cu care de altfel, domnule președinte, s-au făcut iar mărturisiri de care azi fiecăruia — fie că sînt adevărate, fie că nu — i-ar crăpa obrazul reamintindu-și-le. Dar lucrurile nu s-au oprit aici.

— Adică ? ar fi vrut să mai întrebe și celălalt asesor, încrețindu-și fruntea.

— După cele două autodemascări (externă și internă), cînd insul ajunsese doar o biată cîrpă în fața propriilor ochi, urma dovada cea mai palpitantă a metamorfozării : transformarea în călău pentru prietenii care nu trecuseră prin ceea ce trecuseși tu. Cu alte cuvinte, a-i face altuia tot ce ți se făcuse ție, pentru a-l dărîma și descompune și pe el, fără ca omul să se poată sinucide. Aceasta

era faza cea mai importantă, de altfel, pentru structurarea „adevăratului om nou", cum ni se spunea încă de pe atunci. Omul trebuia să se întoarcă pe sine pe dos, călcîndu-şi în picioare trecutul, credinţele şi lepădîndu-se mai întîi de orice, de sine şi de Dumnezeu. Nefăcînd-o însă, procesul se relua de la început... şi n-au scăpat de el decît cei care n-au trecut pe acolo, morţii sau cei ce au reuşit să se sinucidă spre ruşinea, groaza şi totala descalificare a „supraveghetorilor". Cazuri însă extrem de rare, cum au fost Şerbănescu şi încă vreo cîţiva pe care, probabil, cred că-i cunoaşteţi şi dumneavoastră.

— Te-am rugat să te limitezi doar la dumneata şi la acţiunile pe care *singur* le-ai comis.

— Singur, domnule preşedinte ? Şi probabil şi nesilit de nimeni ?

— N-am spus asta, replică scurt preşedintele.

— Bine, dar cum vă puteţi închipui dumneavoastră, mai ales dacă spuneţi că aţi stat de vorbă şi cu Ţurcanu şi că-i cunoaşteţi întregul dosar, că acolo ar mai fi putut rămîne cineva singur ? Cînd peste supravegherea administraţiei penitenciarului era Ţurcanu cu toţi „pionierii" şi „convertiţii", iar deasupra lor ochii atotvăzători ai celor de „sus", de la Interne.

— Asta nu te priveşte pe dumneata şi te rog să nu uiţi că aici eu pun întrebări !

— Da, dar atunci cum vor fi întrebările, aşa şi răspunsurile.

— Bine bine ! continuă răstit, iritat preşedintele, lăsîndu-l totuşi să-şi termine relatarea.

Între timp din fundul sălii porni şi un bileţel care se furişă din mînă în mînă la masa de judecată.

— Să se-nceteze cu misivele acestea ! i se adresă preşedintele procurorului, arătîndu-i biletul primit prin intermediul său.

— Justiţie, sau ce sîntem noi aici ? mai adăugă el.

Iar Costache îi răspunse în sine : *Justiţie de clasă*. Gore însă se întrerupse privind spre fundul sălii.

Erau toţi acolo, toţi cei ce-l anchetaseră, în frunte cu Dumitrescu şi Enoiu, prezenţi şi ei în sală în calitate de şefi, ca nu cumva să le scape victima. Îl urmăreau de aproape în tot ce spunea, neliniştindu-se mai ales cînd se

pomenea „instituţia", acuzînd-o de „regizarea" întregului proces. Numai că fapta trebuia dovedită iar „verigile de legătură" sau „martorii" care ar fi putut adeveri acest lucru, fuseseră împuşcaţi la timp. Mai rămăseseră totuşi cîţiva, de care erau însă absolut siguri, „dresajul" reuşindu-le perfect la anchetă. Nu ştiau însă ce anume din cele neîngăduite oficial avea să mai spună Gore şi neliniştea în legătură cu imprevizibilitatea mărturisirilor sale creştea direct proporţional cu manifestarea unui deosebit interes al preşedintelui pentru „cazul" în speţă. Se abătuse prea mult de la directivele primite la şedinţa de dinaintea procesului şi-ntr-un fel trebuia neapărat atenţionat pentru această gravă greşeală. Inculpaţii şi martorii nu trebuiau „scăpaţi din mînă" şi-n nici un caz lăsaţi să-şi facă de cap declarînd ce vor. Dar cum altfel să se facă acest lucru decît prin biletele în timpul şedinţei, iar în „pauze" prin convorbiri directe cu preşedintele ? Mai era apoi şi prezenţa lor în sală, dar care, pentru Gore Bolovan, conta prea puţin. Din pornirea-i de a dezvălui tot ce se petrecuse cu el şi cu cei de acolo nu-l mai putea opri nimeni : doar preşedintele, prin suspendarea şedinţei ; or tocmai el îi dăduse cuvîntul.

— Mai ai ceva de spus? îl invitase chiar cînd, uitînd de sine, privise o clipă spre fundul sălii.

— Da, răspunsese el, continuarea la ce începusem şi cîteva referiri la modul cum ni s-a făcut ancheta.

— Atunci, s-auzim, că mai sînt şi alţii... şi fraza-i fu întreruptă de mărturisirea lui Gore, nemaiştiindu-se apoi dacă aceşti „alţii" erau cei din boxă, cei din fundul sălii, sau alte persoane la care se gîndise el.

— Victimele moarte, considerate cazuri patologice, erau repede îngropate şi trecute sub tăcere, urmînd ca „consecinţele" aspre să le suporte cei ce nu-i ştiuseră păzi după indicaţiile date : supravegherea atentă pînă la cumplita dărîmare interioară şi trecerea în rîndul „iluminaţilor" represivi, adică a celor convinşi că metamorfoza omului nou nu se putea obţine decît prin şoc. Şi corectarea greşelii se făcea prin reintroducerea vinovatului în procesul „Reeducării" pe care nu şi-o însuşise cum trebuia.

Rereeducat însă, devenea unul dintre cele mai perfecte automate.

— Dar atunci cum se explică logoreea pe care o ai în ceea ce spui aici ?... se miră președintele.

— Foarte simplu, pentru că rereeducații de atunci, printre care și subsemnatul, am mai intrat o dată în șocul unei anchete.

— Și ce vrei să spui cu asta ?

— Nimic mai mult, domnule președinte, decît că prin acesta unii s-au re-negat, iar „negarea negației" cum spuneți dumneavoastră, dialecticienii, a dus iar la afirmație.

— Bine, lasă speculațiile și continuă.

— Da, deși ceea ce spun aici, repet, n-ar trebui să spun decît în fața lui Dumnezeu sau la Judecata din urmă. Cum însă pînă la aceea trebuie să trec prin aceasta, voi profita de ea, dezvăluind public ceea ce se vrea cît mai adînc îngropat în uitare.

— Uitare ? ! La ce uitare te referi ?

— La nimic altceva decît la uitarea acestei „Reeducări", domnule președinte, și la tot ce s-a încercat ulterior pe baza ei pentru ca, odată petrecută și consecințele-i folosite din plin, să i se șteargă complet urmele.

— Păi văd că nu i s-au prea șters, altfel de ce ați fi fost aduși aici ?

— Da, dar nu i s-au șters, nu pentru că nu s-ar fi vrut, ci pentru că nu pot fi șterse din amintirea nici unuia din cei ce au trecut pe acolo, după cum nu pot dispare din noi nici chipurile celor care, umblînd conduși de mînă cu sacii-n cap, își făceau „demascarea" în fiecare celulă, nici căutarea celor năuciți în bătaie de prietenii lor, nici scîrba de pe fețele celor puși să lingă podeaua, să bea tineta de murdărie zicînd că-i cuminecătură, să se cațere pe pereți, să stea ore-n șir într-un picior, și nici năucirea preoților și tinerilor puși că calce-n picioare sfintele taine. Sau cum să se uite discuțiile țăranilor de la Gherla vîrîți cu sila pe sub priciuri după ce fuseseră siliți să-l blesteme pe Dumnezeu, zicînd că nu-i, cînd ei îl simțeau la fiecare pas ? Ori prevenirile celor care, ca Rodas, tot la Gherla, mai fuseseră lăsați în viață doar atît cît să poate spune tuturor celor prin fața cărora erau duși : „Cine-o face ca noi, ca noi să pățească !"

— Dar ăsta ce mai făcuse ?

— Nimic altceva decît că-i prevenise pe cei din camerele de aşteptare ale „Reeducării" de la Gherla de ceea ce-i aştepta.

— Şi ?

— Şi cine l-a mai văzut apoi ? Şi cine ştie unde-i îngropat sau prin ce beciuri ale castelului familiei Martinuzzi din Gherla putrezeşte ?

— Bine, continuă ! O să cercetăm noi şi acest caz.

— Cu ce să continui, domnule preşedinte ? Cu astfel de cazuri ? Să le descriu în parte, ne-ar prinde şi Rusaliile aici. Sînt multe şi grave, deşi cel mai grav lucru din toate e că azi, aici, sau ieri, mai ştiu eu unde, procese ca acesta sau cel al lui Ţurcanu au fost judecate tocmai de cei ce-n fond au pus la cale întreaga acţiune.

— Cum ? ! Îţi permiţi să ne insulţi ? ! se răsti atunci la el preşedintele. Ce, adică eu ?...

— Nu dumneavoastră înşivă, ci ceea ce reprezentaţi dumneavoastră ; acea forţă care vă depăşeşte, care vă stă-n spate, care v-a creat şi vă dirijează acum cu bileţele trimise din fundul sălii sau cu discuţiile din pauze ca să reparaţi, prin condamnarea noastră la moarte, greşelile făcute de creierele aberante în care n-a încăput nici un considerent omenesc. Ni s-ar vrea gura închisă pentru totdeauna, mai ales nouă, celor ce-am fost martori şi părtaşi la toate cele ce s-au întîmplat. Să nu se mai afle-n nici un fel ceea ce a fost sau poate numai atît cît ar permite filtrul aceloraşi creiere bolnave care au şi conceput fenomenul. Doar o singură versiune să rămînă, cea oficială : „Cu comandanţi şi legionari care au primit ordine de la superiorii lor să se autodistrugă ca să inducă-n eroare autorităţile de stat".

Or, domnule preşedinte, cum s-ar putea mărturisi de către cineva cu mintea-ntreagă că acei comandanţi legionari ne-au pus să facem ceea ce am făcut cu noi şi cu alţii, cînd ei înşişi umblau împinşi de la spate cu sacii-n cap, stropiţi de sînge de sus pînă jos şi-ndemnîndu-ne să spunem totul ? Dacă le-ar fi auzit întreaga lume îndemnurile ieşindu-le din gîtlejuri sugrumate : „Reeducaţi-vă ! Nu mai există nimeni şi nimic, nici mişcare legionară, nici

oameni, nici condamnaţi, nici, nici..." Cîţi oare nu s-ar ruşina de propria condiţie bipedă ?

— Dar Ţurcanu, Livinski, Mărtinuş ce erau ? interveni iute preşedintele.

— Vă voi răspunde cînd mi se va spune şi mie ce-au fost Nicolski, Dulgheru, Zeller şi toţi cei cu care se întreţinea Ţurcanu cînd era chemat la administraţie.

— Să-nceteze ! se auzi iar un glas din fundul sălii.

Preşedintele ridică sprînceana ochiului stîng.

— Cine-şi permite să tulbure instanţa ? murmură el.

— Aceeaşi minte care vă depăşeşte şi care a pus la cale totul, şi ceea ce a fost şi ceea ce este şi ceea ce va fi, îi răspunse Gore dîndu-i explicaţia pe care, de fapt, deşi o dorea, n-ar fi vrut s-o audă în public. Sau, mai concret, forul care stă chiar şi-n dosul Securităţii, punînd-o să facă cea mai aberantă anchetă şi obligînd-o chiar să-şi sacrifice pe acei slujitori care, tot din ordine superioare, făcuseră cu noi ceea ce făcuseră. Ce au fost, în fond, Dumitrescu, Marina, Avădanei, Gheorghiu, Georgescu sau Lazăr decît nişte simpli supraveghetori executanţi ai ordinelor venite de la Nikolski, de la Zeller şi de la cei din spatele lor ?

— Cum ? De unde ? Din spatele cui ? ţipă iritat preşedintele, care părea că nu-şi revine din stupoare.

— Adică tocmai de unde poate că v-aţi dat şi dumneavoastră seama c-ar fi putut veni, dacă vi s-ar fi trimis în dosar paginile cu pricina.

Şi preşedintele iar încreţi fruntea. Nu-şi amintea de ele sau poate că-ntr-adevăr nici nu-i fuseseră trimise asemenea pagini.

— Paginile cu declaraţiile noastre privind întrevederile pe care le-am avut cu forurile politice ale închisorii şi paginile cu ceea ce aflasem din relatările despre întîlnirile lui Ţurcanu şi a acoliţilor săi cu cei veniţi de la Bucureşti, îşi continuă Gore explicaţia.

Preşedintele părea şi mai nedumerit, asesorii uluiţi de-a binelea, iar nea Tudor, grefierul, de-a dreptul descumpănit, spunea întruna : „Nu mai pricep nimic, nu mai pricep nimic".

— Dar ceea ce ne-a uluit şi pe noi mai mult ca orice, şi cred că şi pe Ţurcanu, Ranu, Mărtinuş şi Livinski, a fost

aducerea noastră inopinată, de la Gherla, direct în camerele de anchetă de la Interne și ordinul : „Spuneți cum ați primit ordinele de autodistugere din partea comandanților legionari și tot ce ați făcut în acest scop pentru inducerea în eroare a organelor de conducere din penitenciare și Minister !“

— Să-nceteze ! se auzi același glas din fundul sălii pregălind încă un bilețel care să fie trimis spre masa de judecată.

— Degeaba, domnule președinte, pentru că nu voi tăcea nici după moarte, și dacă nu voi putea altcumva, măcar ca strigoi și tot voi continua să bîntui conștiința celor ce vor să mă facă să tac cu orice chip și pentru totdeauna !

— Sărmanul om ! oftă Oprișan în amintirea-i de coșmar ; într-adevăr, nu s-a lăsat nici atunci pînă n-a spus tot ce avea de spus.

Ciudat fusese că și-n președinte se născuse o curiozitate amestecată cu o dorință de elucidare completă a unui caz cu care nu-i mai fusese dat să se-ntîlnească.

Cu procesul lui Țurcanu, fusese altcumva. Cei interogați recunoscuseră totul, întocmai ca-n declarațiile date-n anchetă. Nu se opusese nimeni versiunii oficiale precum că : toți făcuseră ororile pe care le făcuseră din ordinul comandanților legionari de a se autodistruge cu scopul celei mai perfide induceri în eroare a autorităților. Iar acum, acest Gore Bolovan vine să nege totul cu noile-i dezvăluiri. Poticneală curată ! Dar era totuși o mărturie de care, ca instanță, nu putea să nu țină seama. Și-apoi ce spunea nu era deloc lipsit de interes. În fine un caz, o voce care ieșise din inerția în care se părea că toți intraseră. Trebuia deci ascultat, cu atît mai mult cu cît despre el însuși fuseseră depuse atîtea mărturii acuzatoare. Existau afirmațiile lui Voinea, ale lui Ranu, ale lui Nuti Pătrășcanu, Dan Dumitrescu și Aristotel Popescu. Toți cei care nu fuseseră împușcați, anume pentru a mai putea fi audiați ca acuzatori și-n acest proces, și care declaraseră doar limpede că „Reeducarea“ au făcut-o din ordinele și îndemnurile comandanților legionari, pentru a putea scăpa mai repede din închisoare.

Numai că comandanții Pătrașcu și Negulescu, prezenți și ei în boxă, negau acest lucru, în sprijinul lor mai venind

pe deasupra și declarațiile celor doi inculpați, Iosif V. Iosif și Gore Bolovan, care cu nici un chip nu mai voiau să susțină ceea ce susținuseră ceilalți; Iosif V. Iosif negînd, de altfel, cu desăvîrșire c-ar fi purtat în izmene un astfel de ordin de „Reeducare" transmis de către Negulescu din Jilava către cei din Pitești — corpul delict fiind și el de mult tocit de-ntrebuințarea pînzei pe care fusese cusut — iar cei ce l-ar fi trimis, respectiv Negulescu, precum și cei către care s-ar fi trimis, dintre care doar Costache Oprișan mai trăia, părînd chiar uluiți de o astfel de afirmație.

Probabil că se petrecuse ceva de ne-nțeles cu toți, unii voind să scape, iar alții să se apere. Dar adevărul ? Adică ceea ce se petrecuse de fapt, cum fusese oare ? sentreba președintele pentru a nu știu cîta oară.

Dorința de salvare fusese cea mai instinctuală pornire a tuturor. Aceasta era o premisă majoră, iar cealaltă, mai complicată, se compunea din alte două aserțiuni, bine-nțeles pentru el, ca judecător, ambele prezumtive. Una, că în intenția celor din conducerea Ministerului de Interne ar fi fost realmente dorința de a lichida acest „fenomen", acești adversari, cu orice preț, și dacă s-ar fi putut prin ei înșiși, oferindu-li-se „instrumentelor" mirajul libertății ; iar cea de a doua, dacă ar fi existat într-adevăr acordul din partea acestor elemente pretabile la „joc", potrivit căruia distrugerea celorlalți să se facă prin ei, cu condiția recîștigării libertății lor, învoiala ar fi fost foarte plauzibilă. Numai că, existînd aceeași dorință de salvare și-n victime, dorința vădită acum apărea și nu se putea ca, ținînd seama de ea, să n-ajungi în dilemă.

— Să fim noi oare, domnule președinte, atît de abjecți încît să ordonăm, insinuant sau perfid — cum sîntem acuzați c-am fi făcut-o —, propria noastră distrugere, mutilare sau moarte, cu scopul de a scăpa sau de a ne salva ? îi repetau întruna victimele întrebarea.

— Dar pentru ce să mai fi trăit atunci ? Și la ce să ne mai fi prelungit existența complet anulată de un atare act ? îi răspunsese și el, Costache Oprișan, inculpatul principal din boxă, și Vică Negulescu și Pătrașcu și acum și acest Gore Bolovan, care se-ncăpățîna ca, dintr-un cu totul alt punct de vedere, să dovedească același lucru.

— Trebuia totuşi chestionat mai amănunţit acest Gore Bolovan. Pare o adevărată cheie a misterului, îşi spusese, probabil, preşedintele, întrerupîndu-i „ultimul cuvînt" cu un nou şir de întrebări.

Nu era, ce-i drept, conform cu procedura juridică, dar nici procesul nu era dintre cele obişnuite. Şi adevărul trebuia scos la iveală cu orice preţ, chiar dacă numai pentru sine.

— DECI, să repetăm, domnule Bolovan, versiunea dumneavoastră în relatarea şi interpretarea „fenomenului" prin care aţi trecut şi la care spuneţi c-aţi fost supus.

— Precizez însă, domnule preşedinte : *relatarea şi* nicidecum *interpretarea,* deoarece faptele s-au petrecut nu în două feluri ci numai într-unul.

— Bine, relatarea atunci. Şi deci, dumneata spui că această „Reeducare" a început-o Bogdanovici la Suceava, prin acceptarea, iniţial, a lecturii unor cărţi de ideologie comunistă, da ?

— Întocmai, dacă vă referiţi numai la faptele materiale. Dacă însă vă referiţi şi la ideea de „Reeducare", începutul e mult mai îndepărtat în timp şi spaţiu.

— Mda, dar Bogdanovici cu ce scop a făcut-o ? Care-i părerea dumitale, pentru că spui că atunci n-ai fost acolo ?

— Foarte simplu, dintr-o pornire firească, cea mai firească poate. Pentru că nu era deloc uşor să stai la marginea patului şaptesprezece ore în şir, cu mîinile pe genunchi şi ochii ţintă-ntr-un punct fix de la cinci dimineaţa la zece seara.

— Păi ce ? Voiaţi condiţii de hotel ?

— Nu, dar nici imbecializare cu orice chip. Dorinţa de lectură, mai ales în astfel de circumstanţe, era foarte firească. Nu credeţi ?

— Numai c-ar trebui să precizaţi şi ce vi s-a oferit ?

— Ce avea administraţia atunci în bibliotecă : Manifestul, Engels, Lenin, Marx, Stalin.

— Şi s-au citit aceste cărţi ?

— Cei ce le-au înţeles, da ; ceilalţi, mai puţin.

— Cu ce scop ?

— Informativ pentru unii, pentru alţii paleativ, era şi firesc.

— Şi concluziile trase ?

— În orice caz, e preferabil să citeşti orice decît să te imbecilizezi privind fix vizeta şi aşteptînd doar animalic mîncarea.

— Şi n-a apărut astfel în gîndul nimănui ideea că aceasta, adică însuşirea unor noi idei, ar fi fost o modalitate mai rapidă de dobîndire a libertăţii ?

— Numai în măsura în care oamenii ar fi fost dobitoci sau administraţia ar fi lăsat să se-nţeleagă acest lucru.

— Dar dumneata ai citit vreodată în penitenciar aceste cărţi ?

— Da.

— Ce anume ? Şi unde ?

— Manifestul, ceva din Lenin, din Marx, fragmente din Capitalul, Anti Dühring şi nu mai ştiu ce broşuri explicative sau introductive la teoriile de economie politică.

— Şi te-au interesat, sau ţi s-a părut ceva interesant în ele ?

— Atunci, teoria valorii din „Capitalul“ cu rezerva însă că valoarea nu poate fi creată numai în industria grea, sau numai prin efort fizic. Astfel, calul sau boul, depunînd cele mai mari eforturi brute, ar fi trebuit de mult s-ajungă — conform teoriilor evoluţioniste în vigoare — oameni sau cine ştie ce făpturi superioare.

— Şi altceva ? întrebă preşedintele stupefiat de posibilitatea devenirii boului.

— Statul şi revoluţia.

— Şi ?

— Am reţinut definiţia acestor două fenomene.

— Dar ai fost de acord cu ele ?

— La vremea aceea da, azi însă nu.

— Dar alţii, care au mai citit, crezi că au reţinut acelaşi lucru sau au tras aceleaşi concluzii ?

— În măsura în care ar fi vreo identitate între oameni, probabil că da, altfel ştiu eu ?...

— Dar din discuțiile dintre dumneavoastră nu v-ați putut da seama ?

— La Gherla în nici un caz.

— De ce ?

— Pentru că oamenii monologau, iar cînd dialogau o făceau numai după canoanele bine stabilite.

— Și cine le trasase ?

— „Deținătorii adevărului" și administrația.

— Dumneata din ce tabără făceai parte, avînd în vedere convingerile formate ?

— Din aceea din care poate face oricine convins de adevărul său.

— Și ce vîrstă aveai ?

— Douăzeci și patru de ani, în 1950.

— Erai deci matur ?

— În măsura în care puteam fi la acea vîrstă și-n acele condiții.

— Dar ce funcție ai avut atunci la Gherla ?

— De element perfect integrat într-un sistem cu funcționalitate absolută.

— Adică ?

— Adică ceea ce v-am spus, domnule președinte, un sistem care nu permitea nici cea mai mică independență elementelor sale.

— Colaborator ! Se auzi atunci o exclamație din fundul sălii.

— Oamenii spun în asemenea cazuri ceea ce ei înșiși sînt, domnule președinte, răspunse Gore, auzind vocea insinuantă din fundul sălii. De altfel, nici eu n-am mimat vreodată c-aș fi fost altceva decît ceea ce eram. Am avut însă și am suficientă intuiție ca să nu fac niciodată apel la naivitatea oamenilor.

— Și cu „intuiția" dumitale, ce ai priceput la Gherla ?

— Ce-am priceput ? se prefăcu că se întreabă Gore. Adevărata stare de lucruri.

Și-n sinea lui își aminti de gluma care spunea că Dumnezeu i-a dat omului trei calități — buna credință, inteligența și comunismul —, spunîndu-i : „Ia, alege-ți,

dar numai două din ele, pe care le vrei ; însă să știi că, dacă ai ales, pe cea care ai lăsat-o de-o parte, n-o mai poți avea."

— Bine, dar să lăsăm acestea, își reluă președintele întrebările. Ia spune, dumneata ce crezi, pentru ceea ce ți s-a întîmplat sau ai făcut, ai sau nu vreo responsabilitate ?

— Desigur.

— Desigur ce ?

— Responsibilitatea propriilor acte, nu însă și a intențiilor și a finalităților care mi-au fost atribuite. Și încă de cine, de o instanță care e ea însăși culpabilă prin ceea ce reprezintă !

— Daa, asta-i părerea dumitale ?! Dar să revenim atunci la ceva și mai îndepărtat. Să vedem cum s-a ajuns la comiterea acestor acte.

Și președintele, vădindu-și intenția de orientare a întrebărilor pe o altă pistă, începuse chiar să și creadă în ceea ce i-ar fi putut dezvălui dialogul. Oriunde s-ar fi ivit apoi vreun dubiu, ar fi suplimentat întrebările, și n-aveam cum să nu se clarifice lucrurile.

La celălalt proces însă nu făcuse la fel pentru că nu întîlnise pe nimeni asemenea lui Bolovan. Nimeni nu-i ridicase nici o problemă și nici el nu se complicase cu alte demersuri, acceptînd lucrurile așa cum erau : lozincarde și comode de la început pînă la sfîrșit, recunoscîndu-se peste tot același lucru : „Am făcut și executat totul din ordinele comandanților legionari". Numai că *unde* erau aceștia care „dădeau ordine" ca la ei acasă și *cum* le transmiteau din acele locuri spre cele în care se aflau „supușii subalterni" ? Ciudat, nu se-ntrebase aproape deloc pînă atunci. Formula oferită de „sus" îi era suficient de comodă și depozițiile tuturor fără contradicții pentru ca să-și poată motiva sentința în cel mai ușor chip. Dar iată că acum se iviseră complicații. Inculpații negau, martorii șovăiau și tot ceea ce păruse perfect „aranjat" dinainte, în instanță scîrțîia inadmisibil. Se-ntîmplase deci ceva, dar ce anume, căuta să descopere prin însăși procedura-i analitică pentru care se hotărîse în ultimul moment.

— Deci, dumneata cînd ai fost arestat și pentru ce ?

— În 1948, ca student la facultatea de medicină.

— Şi pentru asta ai fost arestat ?

— Da, pentru că-n această calitate mi-am ajutat prietenii prigoniţi pentru convingerile lor.

— Ce fel de convingeri ?

— V-am spus doar, ale lor.

— Legionare, vrei să spui ? !

— Dac-aş fi vrut v-aş fi spus, doar v-am informat exact.

— Şi la cît ai fost condamnat ? schimbă brusc preşedintele întrebarea zîmbind cu înţeles.

— La şapte ani.

— Pentru favorizare numai ? ! Mă mir !

— Şi eu m-am mirat, domnule preşedinte.

— Ce origine socială ai dumneata ?

— Părinţii sînt simpli ţărani cu-n petec de pămînt şi doisprezece copii.

— Şi cu asta vă puteau întreţine pe toţi ?

— Mai aveau palmele şi mintea.

— Dar la liceu ? Pe dumneata ?

— Cu bursa pe care singur mi-am cîştigat-o în acele „odioase" vremuri burghezo-moşiereşti.

— Şi după condamnare, unde ai fost depus ?

— Întîi la Jilava, apoi, după hotărîrea luată-n în urma iniţiativei lui Bogdanovici, în 1949, la Piteşti, cu toţi studenţii.

— Alte categorii mai erau acolo ?

— Nu, numai studenţi ; la Gherla însă, toate categoriile sociale.

— Şi administraţia din cine era formată ?

— Directorul Dumitrescu, Marina, ofiţerul politic şi gardienii pentru paza interioară.

— Pe care dintre aceştia i-ai cunoscut ?

— Pe cel ce ne-a păzit pe noi la etaj, pe caporalul Georgescu.

— Descrie-l.

— Fizic n-avea nimic semnificativ, alură de Neaţă ; moral însă şi intelectual, o adevărată „comoară" : Intrînd

în prima celulă spunea ţipînd : „Afară ! Scoateţi tinetele !“ În a doua, a treia şi pînă la capătul coridorului doar atît : „Şi aici la fel“ !

— Ce, „la fel“ ? se-ntrebau oamenii.

— La fel ca ceilalţi, răspundea el monosilabic.

Şi la cea mai mică abatere ne ameninţa :

— Vă-nchid calioferul, că doar aşa scrie la dosar : *detenţie friguroasă.*

— Riguroasă, dom' caporal.

— Riguroasă, friguroasă, tot una-i aici !

De fapt avea dreptate. Deseori îl cuprindeau şi nedumeririle şi-atunci spunea întruna, repetînd obsesiv pe coridoare :

— O putere colosală, o putere foarte mare, foarte tare, o putere colosală !

Cînd, însă, îl scotea pe Ţurcanu la administraţie ne spunea :

— Au venit de sus, intraţi mai iute-n celule !

— De la Bucureşti ? îl întrebam noi.

— Ce Bucureşti, bă ! de sus, şi de mai sus ! Apoi iar : O putere colosală ! o putere foarte mare, foarte tare, o putere colosală !

— Te pierzi în detalii, îi reproşă preşedintele.

— Numai în cele semnificative, domnule preşedinte.

— Şi Georgescu acesta ţi s-a părut semnificativ ?

— Pentru ce a fost acolo şi pentru ce a urmat venirii noastre, extrem de semnificativ. De altfel, era şi singurul gardian speriat de ceea ce se întîmpla la etajul IV şi singurul care ameninţa cu ducerea „acolo“, în caz de indisciplină. Cu toate acestea, a fost singurul care n-a putut rezista nervos cînd a văzut ce li se pregătea şi femeilor şi, comiţînd o „favorizare“, a fost el însuşi băgat la zdup.

— Dar directorul ?

— Colaboratorul cel mai stînjenitor al lui Ţurcanu.

— Adică ?

— Nu le conveneau nici unuia raporturile dintre ei, dar n-aveau ce face. De obicei însă poruncea Ţurcanu şi as-

culta Dumitrescu. Cu toate acestea, Dumitrescu ieşea din penitenciar cînd voia, iar Ţurcanu numai cînd era scos.

— Şi ofiţerul politic ?

— Marina ? ! Era şi mai incomod.

— Pentru cine ?

— Pentru Ţurcanu în primul rînd. Trebuia să ştie totul şi nu se sfia să facă orice ca să afle.

— Dar ce a făcut ?

— Ceea ce bine ştiţi ; a colaborat şi el strîns cu Ţurcanu.

— Şi ?

— Şi a împărtăşit, probabil, aceeaşi soartă, cu amendamentul, totuşi, că făcea parte din oficialităţile îndrituite atunci să facă ceea ce făcuseră.

— Insinuezi cam prea multe !

— Dimpotrivă, v-am spus doar că mă limitez la faptele cele mai semnificative.

— Bine, atunci mai repetă-mi cum a-nceput procesul de acolo.

— Dar v-am spus : în camera „patru" spital, în ziua de 5 decembrie 1948, Ţurcanu, privind cum ninge afară s-a ridicat deodată de pe prici strigînd : Pentru voi, bestiilor, stau eu aici !

— Şi n-avea dreptate ?

— Mă faceţi să zîmbesc, domnule preşedinte. În calitatea dumneavoastră ?...

— Haide, continuă !

— Mda, am înţeles, dar să ştiţi, aceasta a fost numai declanşarea, preambulul s-a stabilit anterior.

— Adică ?

— Adică ceea ce a premers acestei izbucniri. întîlnirile de la direcţie cu cei veniţi de la Bucureşti, din minister şi ceea ce v-am mai spus.

— În acest sens cunoşti ceva exact sau numai presupui ?

— Dac-aş cunoaşte exact n-aş mai fi aici, ci cu Ţurcanu laolaltă.

— Atunci cum afirmi asemenea lucruri ?

— Din cele ce am aflat ulterior.

— Şi ce ai aflat ?

— Că asemenea întîlniri au avut loc cu Nicolski şi Zeller în prezenţa directorului închisorii şi a ofiţerului politic ; alteori chiar şi fără ei, doar v-am subliniat faptul.

— Da, dar continuă cu declanşarea.

— Şi a urmat apoi separarea celor brusc convinşi că fiecare trebuie să-şi facă „demascarea", spunînd tot ce n-au spus la Securitate, mărturisind ce nu-şi mărturisiseră niciodată, „rupînd-o" pentru totdeauna cu ceea ce fuseseră şi „ajutîndu-i" apoi şi pe alţii să facă la fel. Odată divizaţi astfel, a început procesul de convingere în masă. Întîi au fost supuşi acestei „mutaţii" comandanţii legionari, apoi — după ce aceştia au fost plimbaţi cu sacii-n cap din celulă în celulă, ca să ne hotărască s-o rupem cu trecutul —, rînd pe rînd, şi ceilalţi.

— Vreau detalii !

— Bine, atunci închipuiţi-vă, domnule preşedinte, că cineva, voind să vă schimbe vederile, opiniile şi convingerile dumneavoastră, v-ar aresta şi ancheta pentru ceea ce aţi fost şi aţi făcut, apoi, odată judecat, v-aţi întîlni într-un penitenciar oarecare cu alţi judecători, procurori sau chiar foşti miniştri ai justiţiei şi Securităţii. Şi imaginaţi-vă apoi — spre o mai adecvată cunoaştere a detaliilor vii pe care le doriţi — că unul dintre colegii dumneavoastră, un ministru sau chiar judecător, ar spune de pildă — bine-nţeles spre surprinderea dumneavoastră —, „trebuie să ne facem «demascarea» a tot ceea ce am fost, gîndit şi făptuit, rupîndu-ne de tot trecutul nostru" ! Apoi, după stupoarea care ar urma, presupuneţi că aţi vedea cum o bună parte dintre colegi trec de „partea cealaltă" şi dispar cîteva zile. După aceea, ce-aţi spune, auzindu-vă cîţiva dintre foştii superiori că vă îndeamnă din dosul unor saci traşi pe cap şi plini de sînge, să faceţi toate mărturisirile, lepădîndu-vă de tot şi de toate, pentru că „partidul comunist s-a descompus şi nu mai există" ? Desigur, aţi rămîne iar uluiţi, dumneavoastră, cei atît de convinşi azi de veşnicia ideologiei în numele căreia judecaţi, ba, cu atît mai uluiţi cu cît aţi vedea că cei ce-i „poartă" pe coridoare sau din celulă-n celulă pe aceşti iluminaţi, oribil mutilaţi, v-au fost pînă ieri colegi, superiori sau chiar şi subalterni. Dup-aceea-v-ar cuprinde frica

și revolta — bineînțeles în numele umanismului pe care-l profesați acum — și ați cere să fiți scos la raportul directorului închisorii. Legal și firesc, nu ? Numai că atunci, în loc de director, l-ați vedea pe fostul dumneavoastră ministru, să zicem, suflecat la mîneci, cu-n par în mînă, stropit de sîngele victimelor, cu directorul închisorii în spatele lui, spunîndu-vă cu glas răspicat : „Ce vrei, mă banditule, să raportezi ? ! C-ai căzut, că te-ai lovit sau tot ce-ai făcut și ce-ai gîndit în postul pe care l-ai avut ?" înșfăcîndu-vă în același timp și dîndu-vă pe mîna unor vechi cunoștințe, tot foști colegi de slujbă sau prieteni, cu mintea mai „ageră" și cu instinctele mai „treze" care făcuseră „pasul". Dus apoi, tot uluit, pentru că din uluire nu-ți revii ușor, într-o altă cameră în care s-ar mai fi aflat și alți „nedumeriți", trecuți și ei printr-o bătaie soră cu moartea, sau prin cine știe cîte botezuri cu capul în tinetă, în cazul că ideologia le-ar fi fost dragă fără explicații prealabile, v-ați pomeni că începeți, fie să nu mai cugetați, fie să cugetați altfel decît pînă atunci. Ar urma după aceea, pentru a vă decide s-o luați pe „calea cea bună", statul la marginea priciului șaptesprezece ore-n șir, eventual într-un picior, cu nasul la zid, cățărarea pe pereți, băutul pișatului din tinetă, mîncarea excrementelor celuilalt sau, la cererea aprobată în caz de favoare, alor tale proprii, linsul cimentului și alte cîteva „probe" asemănătoare, culminînd cu botezul acela-n tinetă, administrate însă toate, cum v-am spus, de foști colegi de birou, de serviciu sau tovarăși de muncă.

Uluirea ar face apoi loc indignării, indignarea revoltei, revolta unei încercări de răscoale disperate, după care ar urma iar o aplicare și mai drastică a „tratamentului" început. Cu dozări „științific măsurate" cu o „vigilență partinică" crescută pentru a nu se îngădui sinuciderea, ați ajunge apoi poate și la gîndul — văzînd, deci, că orice tentativă de scăpare prin sinucidere e imposibilă — că trebuie totuși făcut ceva. Și primul lucru ar fi o „mică" recunoaștere critică — în definitiv de ce să n-o spunem, v-ați zice, întrucît și partidul recomanda aceasta — a actelor comise la ordin sau chiar pentru că așa socotiserăți atunci, vorbind însă mai mult despre alții decît despre dumneavoastră (alții făcînd și ei același lucru). După

aceea, adică după confruntarea a ceea ce-aţi fi scris despre alţii cu ceea ce alţii ar fi spus despre dumneavoastră, ar fi urmat „aprofundarea" mărturisirilor sub imboldul unor noi „impulsuri", tot de factura celor la care m-am referit anterior, pînă la epuizare totală, adică pînă la a ajunge ca dumneavoastră înşivă să bateţi la uşa celulei sau să le spuneţi „mentorilor" supraveghetori c-aţi mai avea ceva de adăugat la cele spuse mai înainte.

Apoi, odată făcută golirea de lucrurile ştiute şi comise în cadrul serviciului, ar urma, sub imboldul aceloraşi determinări „golirea" de tot conţinutul afectiv şi intelectual, adică de toate gîndurile şi simţămintele manifestate odinioară faţă de tovarăşii din jur. Şi aici aţi avea chiar surprize văzîndu-vă că aţi fost pe dinăuntru cum nici nu v-aţi gîndit c-aţi fi putut fi.

Din indiferentismul care ar urma acestei „stoarceri" aţi fi scos apoi prin noi „imbolduri" de a „călca în picioare" şi de a-i „scuipa" pe toţi Marcşii, Engelşii, Leninii, Stalinii şi pe tot ce aţi fost dumneavoastră înşivă, fără cel mai mic regret. Şi neputînd „rezista", pentru că din aşa ceva nu s-ar putea scăpa nici prin sinucidere sau moarte — „mentorii", iluminaţi deja, avînd grijă ca asemenea erori să nu se comită —, după ce aţi fi făcut-o şi pe aceasta, crezînd că-n sfîrşit aţi fi terminat-o cu toate, ar urma suprema dovadă a convingerii : transformarea proprie în „mentor iluminat" pentru cei ce încă n-ar fi înţeles mersul „dialectic" al lucrurilor.

— Nu ! izbucni preşedintele ca smuls dintr-un coşmar.

— Aţi fi putut zice şi astfel, ba chiar şi-mpotrivi, continä Gore, dar numai o dată, pentru că retrecut prin toate probele şi stările enumerate ar fi fost cu neputinţă să nu vă „convertiţi". Şi ce spectacol, domnule preşedinte, văzîndu-te într-o astfel de postură de neuitat ! Şi ce convingeri, parcă de neclintit, chiar pînă la sfîrşitul lumii ! Ca ale mele, de altfel, pînă ce a survenit ancheta premergătoare acestui proces, cînd iar m-am trezit ca dintr-o moarte. Sau poate că dumneavoastră aţi fi în stare să suferiţi chiar orice şi la nesfîrşit pentru adevărurile dialectice, pentru partid, tovarăşi, clasă şi aşa mai departe ?

— Nu ţi-am mai spus că aici eu pun întrebări ? se scuturä preşedintele indignat de interlocutor şi fericit totodată că stă pe scaunul de judecată.

— Depinde cui, domnule președinte ! S-ar putea să vi le puneți și dumneavoastră înșivă. Eu v-am ajutat doar să vi le *formulați*. În ceea ce privește răspunsurile pe care le-ați da, pe mine nu mă interesează. Reacții abisale, dar să nu vă-ndoiți că-n circumstanțele limită ați putea avea cele mai mari surprize în ceea ce privește propriile instincte. Dar să nu ne oprim aici. Închipuiți-vă în continuare, că ați *fost* duși *apoi* în anchetă și deznodați în bătaie ca să recunoașteți că tot ceea ce s-a-ntîmplat a fost pus la cale de către victime și nu de către călăi, cu scopul de a-i induce pe ei în eroare. V-ați fi mirat, n-ați fi crezut la început că ar putea fi și astfel de mînți omenești, ca pînă la urmă de tot, după un alt îndelung „tratament" convingător, din care să nu lipsească nici deznădejdea, boala, setea, foamea, frigul, întunericul și singurătatea, să fiți „convinși" și de contrariile propriilor dumneavoastră convingeri și, judecați în continuare de o instanță care să vă osîndească, fiindcă a primit ordin de sus, pentru tot ce ați făcut. Apoi, firește, și uciși tocmai de cei ce v-au supus la toate acestea pentru a nu mai putea spune nimănui nimic din tot ce s-a-ntîmplat. V-ar surîde o astfel de perspectivă, domnule președinte ? În orice caz considerați-o ca posibilă și transpuneți-vă măcar teoretic în ea pentru cîtva timp. V-asigur că veți căpăta o altă înțelegere a lucrurilor chiar și numai așa.

— Ascultă, dacă dumneata vrei să scapi prin digresiunile acestea de judecată sau de condamnare, te înșeli, îl întrerupse președintele.

— Dacă după toate cele expuse de mine, mai puteți face o astfel de afirmație, atunci fără îndoială că mai înainte de orice, m-am înșelat asupra modului dumneavoastră de a gîndi. Sau poate credeți că, astupîndu-mi mie gura cu pămînt, v-ați putea întuneca și perspectiva pe care nu o doriți nici în vis ?

— Mă insulți ! Insulți instanța ! Să fie redus la tăcere ! ordonă președintele în timp ce patru sergenți de lîngă inculpat săriseră să-l tragă-n jos și cinci din fundul sălii să-i ajute pe cei patru să-l scoată afară din boxă.

— Singur v-ați insultat ! mai apucă Bolovan să spună. Pesemne că nu v-ați fi suportat în ipostazele în care ați fi socotit că ați fi putut ajunge, dacă lucrurile s-ar fi

întîmplat şi cu dumneavoastră cum s-au întîmplat cu noi. E şi asta ceva, la urma..., dar nu mai apucă să termine fraza că fu azvîrlit în dosul unei uşi care se trînti cu putere în urma lui.

ERA evident, îşi spunea Costache Oprişan, că ceea ce-i declarase Gore preşedintelui, sau mai bine zis acelei proiecţii imaginare ale sale care ar fi trebuit să fie preşedinte, nu-i făcuse deloc plăcere. Îl răscolise chiar prea mult, şi omul — căci totuşi, într-o astfel de ipostază, şi-l plăsmuise văzîndu-şi scăpate de-a binelea frînele autocontrolului — se speriase de tot. Sau poate că pur şi simplu refuzase ca cineva să-şi permită transpunerea lui în situaţii groteşti.

Cert fusese totuşi că-n final, la rostirea sentinţei, nu se dăduseră decît trei condamnări la moarte, lui Vică Negulescu pentru aşa-zisa vină de a fi transmis ordinul de acceptare a „Reeducării" către cei din Piteşti prin peticele de pe izmenele lui Iosif V. Iosif, lui Virgil Bordeianu şi lui Caziuc. Ce farsă ridicolă !

ÎNTREBÎNDU-SE însă în continuare, Oprişan căuta să descopere ipotetica motivare a sentinţei pe care, firește, preşedintele o făcuse şi-n scris. Îi era însă cu neputinţă s-o cunoască, aşa că şi-o imagina potrivit canoanelor şi directivelor venite de „sus", din acel „sus" din care descinseseră toate, şi arestarea şi „Reeducarea", şi ancheta după „Reeducare", şi judecata, şi osînda ; forul din care toate purcedeau, fără cea mai mică posibilitate de opoziţie eficientă, împlinindu-se conform prevederilor, chiar dacă, bătîndu-se cap în cap, aveau să se anuleze pe sine pînă la urmă.

Cine era însă acest for era greu de ştiut şi nominalizarea sa, cu toate etichetele puse amăgitor pe el, minister, justiţie, partid sau comitet central, era şi mai greu de făcut, întrucît nu instituţia conta, cît modul de judecată al acelor minţi care puseseră totul la cale din dosul unor firme sau ideologii.

Arestarea primă ar fi putut fi considerată ca o necesitate de ordin tactic, dar regimul de interogare nu putea avea nici o altă acoperire decît cea ideologică : adversarul politic, banditul, nu trebuia distrus numai, ci descompus total şi compromis cu orice chip. Aşa că nu se putea pre-

tinde prea mult de la niște inși care-și făceau această meserie pentru prima oară, după prescripțiile infailibilei concepții moștenite de la atotbiruitorul N.K.V.D. [1].

Iar din momentul apropierii noii ideologii ca metodă de lucru, atenția anchetei se deplasa, ulterior, de pe faptă pe gînd și mai apoi și pe intenție, inculpatului cerîndu-i-se să-și explice nu numai faptele, ci și motivele arestării.

— De ce te-am adus noi aici ? îi suna fiecărui nou arestat în urechi, atotcuprinzătoarea formulă.

Și omul, dacă nu știa, începea să bănuie, iar dacă nici nu putea bănui — după luni de așteptare, căci timpul începuse să se constituie și el în factor opresiv —, să-și imagineze, construindu-și chiar el plauzibilele vinovății, pe motivul cărora să poată fi odată judecat. De aici apoi, chiar o dorință arzătoare de a ajunge în acel moment al judecății, al procesului și completa indiferență față de condiționările impuse pînă atunci. N-ar fi ajuns însă nimeni în această stare dacă condițiile arestatului sau arestarea însăși ar fi fost altele.

Izolarea perfectă, după o răpire făcută noaptea și menținerea omului într-o permanentă stare de teroare, fără ca vreo urmă de speranță să-i poată încolți în suflet, ar fi putut răpune pe orișicine, și mai ales în acel început, cînd oamenii erau prea puțin obișnuiți cu „ochelarii orbi" și cu toate „noutățile" de acest gen. E drept, apoi, că arestările-n lanț și detențiile, cu sau fără judecată, au început, încetul cu încetul, să-i obișnuiască pe oameni cu orice urmă de rezistență, dar împotriva cui să lupți cînd în spate aveai hăul iar în față veșnicia unei catastrofe din care nimeni nu te putea ajuta să ieși ? Și-n jur doar delațiune, spaimă și lașitate.

Așa s-a instituit, încetul cu încetul, legea bunului plac și desăvîrșita beție a puterii, în virtutea căreia cei ajunși s-o stăpînească o mînuiau cum voiau. Așa se ajunsese probabil ca insul să fie complet anulat, iar cei ce l-ar fi putut remonta să fie nimiciți și compromiși fără cruțare. Așa se ajunsese apoi și la „Reeducare" și la procesele-n care tot victimele să fie judecate de către cei ce le adu-

[1] Ministerul Siguranței URSS (literal : Comisia populară a afacerilor interne).

seseră în starea respectivă, pentru ca pe urmă, în aceeași osîndă, să li se șteargă tuturor urmele prin moarte.

Și totuși, cei împricinați nu erau analfabeți, primitivi sau barbari. Aligo fusese doctor, iar Dan Dumitrescu student la Academia de științe economice.

Pesemne că instinctele nu puteau fi ținute-n frîu de nici o cultură, atunci cînd erau amenințate direct. Paradoxal însă-i părea faptul că, deși în momentul respectiv erau, de fapt, mai amenințați în instinctele lor de conservare — primejdia nedormitului și a statului la marginea patului fiind de fapt mortală în condițiile în care erau ei ținuți —, gîndul c-ar fi putut eventual să scape de o viitoare tortură pe calea unei umile supuneri și a perfectei conformări cu regulamentul special la care erau supuși le era totuși mai puternic.

Sau poate că totul nu era decît simplă inerție dublată de o absolută imbecilizare ; un automatism perfect, rezultat din concepția transformatoare a omului ! Și de ce nu, cînd, în sfîrșit, anti-omul sau „supraomul" în cea mai „umanitară" dintre concepții, se conturase și fizic și moral !

Of ! Și o respirație adîncă, pestilențială, îi ieși din toate cavernele celor doi plămîni ciuruiți de turbeculoză, împrăștiindu-se puturos în tot cavoul în care erau ținuți.

— CE-I Costache ? îl întrebă Mircea, trezit pentru o clipă din adîncu-i somn.

— Gînduri, Mirceo, gînduri, nimic altceva !

Și Mircea, auzindu-l pomenind doar ceva despre gînduri, se întoarse pe cealaltă parte pe care-i era mai puțin îngăduit să stea.

— Ce somn, își spuse Costache privindu-l. După cum și-l face, se vede că n-are nici o grijă, sau în nici un caz n-ar avea ceva pe conștiință. Ferice de asemenea firi, mai adăugă el, colindînd apoi iar cu gîndul pe la cîteva întrebări pe care și le pusese numai, fără ca să-și fi putut tot atunci și răspunde.

CEEA ce-l chinuia însă cel mai tare, deși mai mult ca o curiozitate, era dezvăluirea tainei acestor „mutații" la

oameni. Să te faci dintr-odată, sub imboldul unor factori exteriori din om neom, din înger fiară și din ceea ce ești ceea ce nici n-ai fi gîndit că ai fi putut ajunge !

Așa-i osîndiseră și pe ei a doua oară, pentru simplul fapt că fuseseră victime. Și ce victime ? Victime care, după spusa lor, porunciseră tot ele să fie torturate, desfigurate și chiar omorîte în cele din urmă, numai ca să fie induse-n eroare „organele".

În minte-i veniră atunci, nici el nu știa de ce, spusele locotenentului Lazăr, de la Canal, evreu, fost deținut la Auschwitz, ulterior devenit director de lagăr — care, cînd era-nghesuit de cei ce-i raportau că au fost maltratați la Gherla, zicea :

— Ce, mă ! Eu v-am bătut ? Ai voștri vă chinuie !

De fapt, poate că avea dreptate, numai că ai cui mai erau acum acești schingiuitori ? Securitatea se lepădase de ei, „justiția de clasă" îi omorîse, iar pămîntul îi înghițise cine știe de cînd. Sau nu. Din cei din lotul lui Țurcanu se mai păstraseră totuși cîțiva care, ademeniți nu cu suspendarea pedepsei, ci numai cu amînarea execuției, trebuiseră să accepte să-și depună mărturiile ucigașe împotriva lor, conform planului regizat de „sus". Dar ce nu face omul ca să-și amîne deznodămîntul final ? !

Sărmanii, în fond ! Și Nuti și Voinea și Aligo și Dan Dumitrescu și Ranu ! Ce instrumente ucigașe perfecte ajunseseră, ca să-și salveze trupul de noi și noi chinuri. Mai mult chiar, de alături, după cum i se bătea în perete de către Aurel, auzise că Nuti nu era nici măcar tulburat de aceasta, în timp ce Voinea nu-nceta să-și motiveze declarațiile prin invocarea torturilor la care fusese supus. Cît despre Aligo, se identificase perfect cu postura-i de victimă, din care nici nu voia să fie scos, suportînd alături de Vică Negulescu, de Grimalski și de Dan Dumitrescu toate consecințele nefaste ale unei „cuvenite" osînde la moarte și ale unui tratament, pesemne pe drept meritat, din partea Securității și a justiției. Altfel nici nu s-ar fi explicat bătutul în ușă al celor doi și afirmațiile făcute în fața gardianului :

— Domnule sergent, aceștia nu respectă regulamentul, dormind în picioare-sau la marginea patului.

Îl auzisè şi el, cu urechile lui, la raport, înţelegînd prin aceasta că acel gest al bătutului în uşă, de la Piteşti, în care victima cerea călăului dreptul de a-şi mai uşura conştiinţa cu încă o delaţiune, se perpetua şi în alte condiţii sub forma cumplitei autoflagelări.

În fond, ce fuseseră cîndva Ranu şi Voinea, Aligo sau Dan Dumitrescu, şi ce ajunseseră să fie ? Miracol ? Poate că da, sau poate numai îmbinarea unor profeţii de autodistrugere prin care să se adeverească profeţiile unor alcătuiri de nepătruns.

— Nebănuite sînt cărările tale, Doamne ! oftă el, convins totuşi în sine de neputinţa cunoaşterii acelor adîncuri pe care, într-adevăr, poate că „numai duhul le ştia şi nici acela pe toate pînă la capăt".

Nemaiputîndu-şi mişca însă nici gîndul, i se păru că începe să adoarmă, să viseze sau mai degrabă să-şi amintească de ceea ce ar fi putut vedea dacă s-ar fi desprins de sine ridicîndu-se sau rătăcind prin celulele celor din jur.

ZIUA se sfîrşise de mult, iar noaptea ce-i urmase îşi luase-n stăpînire toată temniţa cu tot ce se afla în ea, ziduri, paznici, cucuvele, lilieci, cîini, strigoi şi osîndiţii cu gîndurile, visele şi coşmarurile lor. Era ca un fel de împărăţie peste care groaza întinsă obosise, iar poftele, dorinţele, visele şi vrerile întemniţaţilor o luaseră razna, nemaiţinînd cont de nici un zid, zăbrele, uşi ferecate, porţi sau sîrme ghimpate. Se duceau toate la ţinta spre care le împinseseră cei ce şi le făuriseră, în timp ce luna, stelele şi cerul le privegheau parcă tărîmul jefuit de orice suflare. Doar ţipătul cucuvelelor tulbura noaptea, întovărăşit de loviturile toacelor de metal cu care santinelele din gheretele ridicate deasupra sîrmelor ghimpate încercau să se ţină treze peste pustietatea întunericului atotstăpînitor. Si cînd cîte un reflector despica mantia ceţii de pe lîngă ziduri, fîşia pe care se plimba lumina se tulbura şi ea brăzdată de cine ştie ce fiori.

Întreagă Jilava apărea-n pămîntul Bărăganului ca o rană făcută cîndva şi nevindecată de nimeni. O scobitură uriaşă, adîncă, de vreo zece metri, pe fundul căreia stăteau alungite, ca nişte trupuri de monştri răpuşi, cele două clădiri ale Secţiei şi Reduitul.

Un tunel imens, trasat pe fundul scobiturii circulare. Secţia era ca o coardă legînd o margine a gropii cu cealaltă, ca nu cumva, fără de ea, cercul înconjurător să se fi turtit sau împrăştiat într-o şi mai mare cuprindere. Deasupra-i, opt metri de pămînt ţintuiau locului hruba de parcă ar fi fost vreo primejdie ca liniile-i să învie sau s-o ia razna. Spinare de iarbă verde primăvara şi de mirişte arsă vara, acest „acoperiş" stătea ca o povară de cărămidă pe sufletul tuturor celor de dedesubt.

Ici şi colo doar se mai vedeau în el găurile closetelor în care, la începutul detenţiei lor, foştii generali ai armatei române desfiinţate (după victoriile din răsărit şi apus) şi cavalerii ordinului Mihai Viteazul, „înrăiţi criminali de război" cum îi categorisiseră „învingătorii", îşi vărsau tinetele cu lături peste cei de dedesubt, obligaţi fiind apoi de paznici să se aşeze pe vine în mantiile de gală ca să-şi lase excrementele în creştetul celor şi mai înfrînţi decît ei.

Era cel mai sinistru cortegiu şi prima procesiune a zorilor, marcînd trezitul închisorii. Păreau nişte lilieci cu aripile rupte parcă de cei ce-i înghionteau pe la spate cu ciomegile să urce murdăria întregii temniţe în văzul tuturor. Şi nu rareori se întîmpla ca, în timp ce ei şedeau pe vine, cu mantiile suflecate, cîte un caporal tuciuriu cu epoleţi albaştri şi trese de alamă să-şi mîngîie distincţiile de tinichea de pe umăr, zicîndu-le în timp ce şi le lustruia şi cu degetele : „Băă ! Astea da, grade, nu mântăile alea ale voastre pişate şi c..ate".

Iar unii generali scremîndu-se, alţii privind în pămînt sau cu ochii căscaţi la cel ce le vorbea, nu puţini încercînd să priceapă, ajunseseră să-i dea şi dreptate, blestemîndu-se pe sine şi pe cei ce-i decoraseră.

Dar acestea se petreceau dimineaţa şi numai pe secţia aceea lungă, cu încăperile celor uitaţi acolo de anchetă, cu camerele osîndiţilor la moarte, cu morga şi cu infirmeria, peste care soarele nu răsărea şi peste care luna şi stelele treceau absolut indiferente.

Ce sinistră bucurie pentru cei ce-şi plănuiseră o atît de rafinată răzbunare în urma cine ştie cîtor umilinţe şi pogromuri refulate istoric ! La ce tejghele se urzise oare şi-n ce minţi se plămădise împroşcarea cu scîrnă a eroilor învinşi ? Cum şi de unde oare îşi priveau aceşti

inventivi biruitori triumful ? În ce „tufişuri“ cabalice s-or fi ascunzînd oare sau din dosul căror forme „democratice“ de guvernămînt îşi savurau spectacolul atît de sofisticat alcătuit din împărăţia soarelui-răsare şi pînă în aceea a îngenuncheatului apus ?

Să fi fost oare aceste mii de deţinuţi, bandiţi, „duşmani la cimitirul de lîngă bălegarul gospodăriei colective din victime, aduse la imolare, pentru ca „poporul ales“ să poată triumfa şi trona peste întreaga lume în hohotele unui diabolic rîs ? Sau poate că totul nu era decît o cumplită pedeapsă pentru orgoliile multisecular crescute peste nişte biete fiinţe veşnic animate de păcat şi sortite morţii ? Dar atunci cine asista la spectacol şi-n virtutea cărui drept sau îndrituiri ?

Al purităţii absolute sau al unei noi puteri destinate şi ea mai tîrziu cine ştie cărei noi şi nebănuite penitenţe ?

LA REDUITUL care sta proţăpit în dosul Secţiei ca un muşuroi de furnici, gata să irumpă la primul semnal, nefericiţii ocupanţi abia aşteptau răcoarea nopţii să-şi primenească plămînii.

Pregătită iniţial ca suport pentru cea mai grea piesă de artilerie a fostului fort de apărare, grămada uriaşă de beton şi cărămidă stătea acum jefuită de podoaba-i fortuară ca un cozonac fără moţ. Pe dinăuntru însă era un labirint de ganguri şi încăperi, care de care mai ascunse, mai umede şi mai întortocheate, pline de murături stricate, de gunoaie, de excremente, de lilieci şi cucuvele, decor şi mîncare pentru cei înghesuiţi în toate încăperile boltite de dedesubt într-o aşteptare fără speranţă şi într-o putoare păstoasă de closet amestecată cu duhoare de morgă. Noaptea cădea însă şi peste această parte a Jilavei şi pe cei ce gîndeau atît de felurit în pîntecele ei cu aceeaşi indiferenţă cu care cădea peste orice, spre bucuria paznicului imbecilizat din tunelul de intrare, spre satisfacţia morţii şi a coşmarurilor cărora nimic nu le putea sta-mpotrivă.

Sîrma ghimpată din jur le strîngea apoi şi ea pe toate ca un blestem, care se adăuga interdicţiei tuturor lacătelor, zăvoarelor şi zăbrelelor dinăuntru ; ultimul semn al vieţii şi primul semn de spaimă pentru cel ce-şi făcea

„triumfala“ intrare pe tărîmurile Jilavei. Ce goană, atunci, pe sufletele celor împuşcaţi spre şanţurile din Valea Plîngerii (unde fuseseră îngropaţi, dacă nu fuseseră duşi la cimitirul de lîngă bălegarul gospodăriei colective din sat sau arşi la crematoriu), ori spre cine ştie ce înălţimi de unde-i mai atrăgeau încă-n jos gîndurile, blestemele sau păcatele vieţii curmate pe neaşteptate.

Şi grabnică le era fuga ! Ca a stelelor căzătoare.

Şi ce nestăvilită venire spre locurile de care nu se puteau nicidecum despărţi !

Cucuvelele-i presimţeau, iar liliecii îi ocoleau zig-zagat, făcîndu-le cît mai repede loc în coşmarurile celor ce-i aşteptau. Nimic nu-i putea stăvili, nici sîrmă, nici uşi, nici zăbrele şi nici paznicii cu fruntea de un deget, adormiţi de tot sau pe jumătate, sub liziera chipiilor albastre. Dădeau buzna de pretutindeni, ca aerul, intrînd pe poartă, pe geamuri prin uşile zăvorîte, sau printre gratiile ferestrelor bătute încă o dată şi-n scînduri, ca nu cumva vreo privire să scape printre ele. Se uitau apoi cu milă la cei ce dormeau pe jos sau chirciţi cîte cinci pe rafturile de scînduri, în scobitura geamului oblonit din zid, ori pe cimentul gol, voind să-i mîngîie cel puţin pe cei ce încă mai credeau în lumea de dincolo.

— Îi văd cum vin, cum se plimbă printre priciuri şi cum se aşează apoi cu rănile sîngerînde la picioarele cîte unuia, compătimindu-l sau vrînd să-i spună ce-l mai aşteaptă, îşi aminti Oprişan că-i spunea un căpitan osîndit la moarte unuia care aştepta şi el aceeaşi sentinţă.

— Pesemne că ţie îngerul morţii ţi-o fi dat şi ochii lui, de vreme ce-i vezi ca şi cum ar fi vii, îi răspunsese celălalt, înfiorat, neştiind ce să mai creadă despre lumea din jur. I-o fi văzînd aievea ? O fi aiurînd sau, mai ştii ? !

Şi omul cădea iar sub teascul gîndurilor de sub care, pentru o clipă, cineva izbutise totuşi să-l zmulgă cu strigoii lui.

Şi dacă şi pe el îl vor împuşca ? Şi dacă va veni şi el printre cei rămaşi cu rănile încă sîngerînde, să le spună cine ştie ce din ceea ce ei nici nu bănuiau ? I se strînse inima şi se întinse pe spate, trăgîndu-şi pătura sură deasupra-i, pînă sub bărbie. Mai scosese apoi un oftat

după ce-şi pusese un pumn sub ceafă ca să aibă pe ce aţipi, lăsîndu-se pradă tuturor temerilor.

În jur, în încăpere, acelaşi spectacol ca-n toate încăperile din toate colţurile Jilavei : un tavan boltit deasupra, întinzîndu-se atotcuprinzător şi de la stînga la dreapta şi înainte-înapoi peste două rînduri suprapuse de priciuri, peste coridorul dintre ele şi peste toată suflarea puturoasă de dedesubt. Ici-colo, pete de mucegai se-mpestriţau pe curbura zidului cu urme de scuipat proiectat în sus cu cine ştie ce scîrbă, din cine ştie ce piept. Alteori, o fîşie subţire de apă, vînă lucios-aurie în lumina becului, se prelingea calmă, coborînd în privirile celor ce-i cunoşteau tîlcul : umezeală, boală, şi... dar mai erau atîtea. Iar în desenele varului dat acolo cine ştie cum şi cu ce perie, orice ochi putea descoperi tot ce voia : lumi noi, bătălii şi figuri prinse-ntr-o învălmăşeală din care numai închipuirea privitorului le mai putea scoate.

— Ca şi-n celula asta, se mai gîndi Costache, peste tot în Jilava : un capac de beton sub o pustă de pămînt peste capetele celor osîndiţi, şi-nşiruiţi pe priciuri ca scrumbiile-n cutie, uleioase, chircite, înghesuite. Privelişte de iad fără apă, acru, plin de oftaturi şi răsunînd din cînd în cînd de ţipetele celor ce nici în somn nu putuseră uita ce păţiseră în anchetă.

Ancheta !... Dar nu, îşi mută gîndul pe altceva. Să continue mai bine tot cu mizeria fortului metamorfozat în spaţiu carceral.

CONSTRÎNGEREA la interiorizare trebuia să-nceapă totuşi cu ceva, cel puţin cu o rupere din împrejurul repudiat sau cu o întoarcere-nspre sine, dacă dorinţa de evadare se lovise de neputinţa realizării în lumea dinafară. Şi ce lume ?

Betonul de pe jos era ud de ceea ce se prelinsese de pe pereţi, din oameni şi din hîrdaiele puturoase de după uşă. Un amestec greţos de sudoare, urină, excremente şi mucegai.

Dar ce jinduite erau totuşi aceste hîrdaie la care accesul era îngăduit numai în funcţie de orc, urgenţe sau primenire.

Din stejar, probabil, sau vreun lemn de esenţă tare, încercuite cu cercuri de metal ruginite aproape întotdeauna, trebuiau să susţină pe gardina cleioasă întreaga greutate a celui ce se aşeza pe ele. Şi „robii" se urcau deasupra, în colţul ascuns de o pătură sură, cu sentimentul unei mari uşurări dar şi al unei cumplite umilinţe. Intimitatea făcută publică prin zgomotele pe care nimeni nu le putea stăvili.

Apoi Costache-şi aminti de Antonio Cerni, un evreu de o sută şaizeci de chile, cînd intrase în Jilava, şi din care, între timp, mai rămăseseră pe oase numai şaptezeci. Se urcase grabnic într-o zi pe hîrdău, peste orar, grăbit de diaree, pentru ca-n clipa următoare, în locul zgomotelor obişnuite să se audă un trosnet, un pîrîit, o prăbuşire şi, după aceea, un val de hazna să umple încăperea cu toate zemurile puţinde. Cei de sub priciuri, simţind udeala cleioasă, în loc să mai iasă pe brînci de acolo, o zvîcniseră brusc în sus răsturnîndu-i pe cei de deasupra lor, iar aceştia la rîndul lor pe cei de mai sus, într-un vacarm de scînduri prăfuite amestecate-n pături, rogojini, sudalme, trupuri descărnate şi viermuind în cea mai dezordonată revoltă. Invectivele plouau, învinovăţindu-se toţi unul pe altul şi fiecare apoi pe nenorocitul care zăcea pe ciment, prăbuşit în mijlocul unei grămezi de doage zemuinde şi căutînd în jur cu ochii căscaţi de uluire şi ruşine un ajutor pe care nimeni nu se grăbea să i-l dea.

— Eşti în c...t, bă, pricepi ! i-o spusese, mai enervat decît toţi, Murătură, un tînăr infractor de drept comun pe care valurile hîrdăului spart îl cuprinseseră în somnul de sub prici. Şi ne-ai băgat şi pe noi în el, continua hoţul în culmea mîniei, deconcertat totuşi de privelişteа nefericitului de pe grămada de doage.

— Fie-vă milă de un biet creştin ! li se adresă atunci victima cu mîna-ntinsă. Sînt şi eu botezat, ca dumneavoastră, mai adăugă el în speranţa urgentării ajutorului.

— Maramoiul ! se auzi o voce revoltată din încăpere.

— Să ne-mpută jidanul cu scîrnăvia lui !

— Ce-am mai ajuns. Doamne Isuse Hristoase ! Şi cum de-i mai rabzi ? oftă un altul, în timp ce un ţăran îi întinsese totuşi mîna ridicîndu-l de jos cu zîmbetul omului simplu care face haz de necaz în orice împrejurare.

Apoi, controlîndu-l cu privirea, ca să vadă dacă se lovise mai rău decît se părea şi descoperind că era teafăr, îi zise :

— Eşti plin de noroc, ai scăpat şi de data asta ! Voind să mai adauge ceva, se pomeni cu uşa camerei dată de perete pe lîngă umărul lui. Cît p-aci să-l turtească deschiderea bruscă.

În prag, Bonciulică, paznicul cu fruntea de două degete, cu ciomagul de gardian în mînă şi cu nările adulmecînde, se pregătea să-i snopească-n bătaie pe toţi pentru ceea ce răspîndiseră şi pe coridor. Dînd însă cu ochii de întreaga privelişte în mijlocul căreia trona Cerni tăvălit în rahat, se opri ca-nţepenit. Şi cînd nenorocitul ridică glasul să-şi spună păsul (ca şi cum ar mai fi fost vorba de vreo explicaţie), Bonciulică ridică ciomagul ameninţînd întreaga cameră :

— Bă ! Dacă nu ştergeţi totul în cinci minute de să poţi linge mac de pe jos, vă şterg eu cu jidov cu tot din ca-ca-tastifele M.A.I-ului.

Urmă apoi o goană a doi inşi mai tineri după o nouă tinetă de-a lungul unui coridor, un du-te-vino pînă la capătul Secţiei printre bîtele paznicilor treziţi pe nepusă masă şi o forfotă-n cameră ca o viermuială, fiecare căznindu-se să strîngă cu pumnii zeama de pe jos, într-o bombăneală în care se puteau distinge toate invectivele. Iar Bonciulică în mijlocul tuturor, îndemnînd cînd cu ciomagul, cînd cu piciorul desăvîrşirea operaţiei, ţipa :

— Vedeţi, bă, că se poate curăţa lumea de c...t !

Stuporii îi luă atunci locul greaţa, spaima şi revolta, iar paznicul dispăru după uşa trîntită cu putere bombănind o înjurătură la adresa întregii murdării din lume. În cameră însă blestemele şi ameninţările împotriva lui Cerni, pricina, chipurile, a întregului dezastru, nu încetară pînă cînd tot nenorocitul, oprindu-se în mijlocul încăperii, mai oftă o dată cu voce plîngătoare :

— Fie-vă milă de un biet creştin !

— Orice jidov încreştinat e un creştin în plus, dar nu un jidov în minus, completă pentru sine un călugăr iezuit dintr-alt colţ al camerei.

Iar după greţoasa scenă cu evreul, pe retina amintirii lui Costache Oprişan urmă o alta cu un neamţ, dintr-o

altă celulă, burdușită și aceea pînă la refuz cu trupuri asudate de osîndiți.

Era de fapt tot o cameră boltită de pe secția-ntîi, în care, într-un spațiu de nouăzeci de metri cubi, erau înghesuiți vreo sută douăzeci de inși, goi pînă la brîu, cu sudoarea curgînd gîrlă pe ei — era vară — și-nfometați ca niște fiare dinaintea luptei în circ. Din cele 1200 de calorii, cît li se cuvenea pe zi, nu primiseră decît cafeaua de dimineață, o leșie neagră care le lăsase-n mațe cel mai amar gust și-n minte cea mai sfîșietoare poftă de mîncare (direct proporțională, de altfel, cu gradul de caşexie al fiecăruia). Cum însă pînă la primirea mămăligii mai era de așteptat, un fost boier, întins pe nu știu ce priciuri, începu :

— Cînd eram la Paris, slăbiciunea mea erau stridiile...

Nici nu apucă însă bine să pronunțe cuvîntul „stridii", că trei inși, tot caşectici și ei, începură să-i strige :

— Stridii ! Auzi ! Să visezi stridii, cînd noi sîntem leșinați ?!

— Dar ce-ți fi vrînd să viseze ? interveni un altul căruia pielea burții îi spînzura în față ca un șorț. Fazani ?

— De ce nu ? se auziră atunci vocile unui alt grup de înfometați.

Erau ceva mai proaspăt intrați în închisoare, mai tineri, mai flămînzi, cu multă fantezie și în stare de orice pentru mîncare.

— Am auzit că la Paris au obiceiul de a-i și fezanda prin closete, adăugară ei, spre uimirea unor țărani care holbaseră ochii cît cepele, înțelegînd în mintea lor că pe la franțuji, uneori, mîncarea se pregătea, pentru te miri cine, și prin haznale.

— Zvonuri ! interveniră și mai pricepuții într-ale bucătăriei. Desigur că amoniacul e cel ce produce fezandarea cărnii, dar de la ceea ce se degajă într-un closet și pînă la bucătăria marilor restaurante e totuși... o distanță.

— Da, coridorul, mai ales că la Paris toate acestea se petrec în marile restaurante, completară aținătorii la discuție, clipind șiret din ochi.

— Dar, domnilor, de ce să-ncepem de la closet şi nu de la împuşcarea acestor păsări ? propuseră doi foşti pasionaţi vînători.

— Sau şi mai bine, de la pregătirea merindelor celor ce vor pleca la vînătoarea lor, completară alţii dintr-un alt ungher, mînaţi nu se ştie cît de perversitate şi cît de pofta de a-şi bate joc de propria foame.

— Ce ţuiculiţă mai trăgeam înainte, în zori, cînd începea goana !

— Şi-n plisc nu luaţi nimic ? La jgheab nu băgaţi ceva ? insistară tot şmecherii care-i provocaseră, ca să le dilate imaginaţia cu întrebările de argou.

— Ah, nu, mon cher ! exclamară unii, poate, vreun sandvici.

— Eu însă nimic, parol, mi-ajungea licoarea şi nici acasă nu prea mîncam vînatul, se grăbi să le explice vînătorul, căruia îi chiorăiau nu numai maţele, ci şi imaginaţia.

— Dar cum ţi-l pregătea, cu sau fără „fizandaj" ? îl întrebă un ţăran.

— Da' ce crezi mă, nea cutare, că fiert, ca la voi la bordei, cu mămăligă ?

Discuţia se angajase aprins între pasionatul vînător şi cel cu care împărţea priciul.

— I-l făcea, măi, nea Coduş, cu sos vînătoresc... Păi ce crezi matale c-aşa mîncă boierii, fiecum ? sări de partea olteanului un alt flămînd în izmene şi fără nici o identitate.

— Da' dafin punea ? se mai auzi o voce întrebînd de reţetă, fără nici un alt gînd rău decît acela de a se linge şi el pe bot întru amintirea cine ştie căror praznice.

— Păi cum, fără dafin ? Se-nţelege că şi dafin punea ! Se iscase aceeaşi discuţie şi-ntre membrii unui alt grup care, ca să participe la dezbatere, se ridicaseră din poziţia orizontală, într-o rînă, aidoma unor virgule răspîndite printr-un text.

Erau toţi lihniţi de foame, leoarcă de sudoare, cleioşi, cu ochii sticlind de pofte şi puşi pe cele mai deşănţate ospeţe imaginare.

Şi de la pregătirea mîncării pentru vînătorii care aveau să împuşte vînatul din care avea să se prepare controversatul fel, fezandat sau nu, se ajunse în cele din urmă la un adevărat festin în care fiecare îşi dăduse frîu celor mai nesăbuite dorinţi. Şi s-ar fi sfîrşit poate numai cu bale multe, curse-n van la gîndul poftelor aprinse şi neastîmpărate, dacă nu ştiu care n-ar fi avut şi ideea desertului. Din reţetele propuse se trecu destul de uşor peste prăjituri şi torturi pînă cînd cineva pomeni totuşi şi cuvîntul „baclava". Şi atunci, ţin'te sugestii şi propuneri de pregătire a baclavalei. Cînd se ajunse însă la scorţişoară, marea întrebare fu dacă : „se pune sau nu aşa ceva în faimoasa prăjitură ?"

Şi ca la o poruncă magică, parcă, toată încăperea se împărţi în două tabere. Una susţinînd că „se pune scorţişoară în baclava", iar alta că „nu numai că nu se pune scorţişoară în baclava, dar că nici pomeneală de susnumitul condiment în făptura dulcilor bucate orientale". De unde apoi sufletele se-nflăcărară de-a binelea, controversa se amplifică şi, cînd erau să se şi încaiere cei de la priciurile din dreapta, partizanii scorţişoarei în baclava, cu cei de pe cele din stînga, duşmanii ei — uşa se deschise şi în cameră fu împins, cu un picior în fund, un om gol-puşcă.

Era înalt, costeliv, scheletic chiar, cu cap pleşuv, cu braţele atîrnîndu-i inerte pe lîngă trup, pînă la şolduri, voind de fapt să-şi ascundă cu ele sexul şi aşa dispărut sub pielea burţii căzută-n faţă, aidoma unui şorţ de cizmar. Pe chipu-i brăzdat de riduri profunde îi apăruse chiar şi un zîmbet amar, iar din gură i se vedea urma unui dinte de aur rămas stingher pe gingia de sus, părăsită în cine ştie ce împrejurări de restul podoabei osoase.

— Mă numesc Johan Elter, cofetar de profesie, dădu omul să-şi spună identitatea, după ce privi puţin cam nedumerit în dreapta şi-n stînga la spectrele din jur, cocoţate care pe unde.

N-apucă însă bine să termine fraza-ncepută, că de pe cele două priciuri opuse, din zeci de guri porni întrebarea : „Aşa-i că-n baclava se pune scorţişoară ?" şi-n acelaşi timp şi : „Aşa-i că-n baclava nu se pune scorţişoară ?" Toţi îl întrebau cu degetele ridicate şi îndreptate

spre el ca și cum din vîrfurile lor ar fi pornit și adeverirea scontată, una și numai una, cea susținută de fiecare grup.

Uluit de bombardamentul celor două contrarii dialectice, puse de zeci de guri și-ndreptate spre el cu tot atîtea degete, omul nu se pierdu totuși cu firea, ci, ridicîndu-și mîinile de pe sexul ascuns și îndreptîndu-le una spre o tabără, iar alta spre cealaltă, le spuse cu cea mai nepărtinitoare voce :

— Unii pun scorțișoară-n baclava, iar alții nu, după gust...

Pînă să-și termine însă explicația, din aceleași guri din care porniseră și întrebările, auzi plouîndu-i peste cap tot felul de invective :

— Ce bă, tu ești cofetar ? Plăcintar poate, și la mahala prin cine știe ce tîrg !

— De unde dracu răsărișI ?

— Cin' te-a făcut, bă, pe tine cofetar ?

— Riegler, le răspunse el zîmbind.

Și la pronunțarea numelui nemțesc, toți amuțiră. E drept că nu din aceleași motive, unii știind cine fusese faimosul cofetar Riegler, iar alții doar din respect pentru rezonanța cuvîntului nemțesc care-n Valahia încă mai producea efecte.

— Nu se poate ! rupse în cele din urmă cineva tăcerea.

— Ce ? întrebă mirat cofetarul.

— Să te fi învățat Riegler că-n baclava nu se pune scorțișoară.

— Ba nu, nu se pune, izbucniră în aceeași clipă și cei din tabăra opusă, ridicîndu-se chiar în fund de pe locuri ca să-și susțină și mai apăsat opinia.

— Domnilor ! încercă să-i potolească din nou cofetarul cu-n apelativ pe care voia să-l mai completeze cu ceva, cu o explicație sau o povestire.

Domnilor ! E adevărat că baclavaua e o prăjitură turcească și că noi ne aflăm în Balcani, dar...

— Cosmopolitule ! plouară atunci iar niște strigăte peste el din ambele tabere. Ții cu turcii ! Și noi care credeam...

— Ce credeați ? îi întrebă el pe toți ridicînd iar brațele-n sus.

— Că ţii cu noi !

— Ţin.

— Păi aşa ? Spunînd că-n baclava se pune scorţişoară ?

— Ba nu, că nu se pune ! răcniră iar cei din tabăra opusă.

— Domnilor ! De ce n-aveţi răbdare ? Eu ştiu că sînteţi cu toţii înfometaţi, dar nici aşa ; şi eu sînt de şapte ani închis...

— Fascistule, criminalule ! Şi mai îndrăzneşti să spui că-n baclava !...

— Se pune, sau nu, scorţişoară, după plac, îi întrerupse el, voind să-şi continue explicaţia.

— Cum să se pună, ageamiule ?

— Cum să nu se pună, hitleristule, cum îţi permiţi ?

Şi vocile celor care-ntre timp se şi ridicaseră de pe locuri să-nceapă bătaia cu el sau cu cei ce ar fi avut altă părere, îl copleşiră de tot.

Poate că s-ar fi produs şi vreo ciocnire dacă între timp, la uşă, nu s-ar fi auzit un pocnet surd şi-n încăpere n-ar fi intrat un miros de maţe fierte.

— Pookaş cu burtă ! sută cincizeci, polonic ! se pronunţă pe loc, competent în aprecieri infailibile, Onodi Beniamin, un tînăr ungur, cretin, care fusese arestat pentru viol, pe frontieră, în timpul serviciului militar.

Nenorocitul, în aşteptarea sentinţei, zvîrlit la Jilava, nu făcea toată ziua altceva decît să stea cu nasul la uşă adulmecînd felurile de mîncare şi cantitatea adusă-n hîrdaiele lăsate-n faţa uşilor. Le dibuia după un miros şi un auz care nu-l trădaseră decît atunci cînd fusese surprins violînd-o-n post pe nenorocita care avusese faţă de el o clipă de slăbiciune. Mînat de foamea aţîţată de atîtea discuţii despre mîncare, se strecurase-n timpul controversei cu baclavaua în dosul cofetarului neamţ, ca să adulmece felul pe care îl anunţa zgomotul paşilor plantoanelor purtătoare de hîrdaie. Şi, cînd i se auzi şi vocea stîlcind în româneşte felul şi cantitatea mîncării, toţi se opriră din ceartă ca la cea mai cumplită aducere aminte. Urmă o foială-n pregătirea gamelelor cîrpite cu zdrenţe, zgîriate şi atît de linse de posesori, apoi o clipă de încordare pînă ce se deschise uşa ca să dea, nu mîncare,

ci, cofetarului, hainele rămase afară pentru percheziție. Îl urîră toți încă o dată pentru amăgirea la care fuseseră supuși. Și cîțiva, care-ntre timp și săriseră de pe prici ca să se apropie de ușă — era de fapt serviciul organizat pentru primirea mîncării —, începură iar să-l descoasă :

— Și chiar nu se pune deloc scorțișoară în baclava ?

Nu știa dacă să le mai răspundă sau nu și ce anume să facă pentru moment, că ușa se deschise din nou, de data asta, în pătratul ei ivindu-se sergentul alături de hîrdăul uriaș cu arpacaș aburind și amestecat cu mațe. Imagine sculpturală de neuitat pentru noul tip de stăpîn al lumii !

Se lăsase o tăcere de mormînt și-n toată încăperea nu se mai auzeau decît ghiorăiturile de mațe ale înfometaților și înghițituri în sec. La un semn al sergentului, un planton îi dădu un polonic și mîna, care pentru cîtva timp părăsise ciomagul, începu să împartă mîncarea. În același timp, deținutul din capul șirului de serviciu plasase deja lîngă hîrdău prima gamelă, ținînd-o cît mai strîns lîngă doaga peste care nu voia să scape pe jos nici un bob de arpacaș. Iar după ce se auzea pocnitura polonicului gol în gardina ciubărului, omul de serviciu întindea alta, apoi alta, pînă cînd toți își primiră mîncarea cuvenită.

Era ca un fel de comoară la care se uitau cu jind, mai ales văzînd-o cum scade cu fiecare lingură înghițită. Și nici vorbă nu se mai sufla în tot acest timp și nici un zgomot nu se mai auzea, decît clinchetul lingurilor ajunse la fundul sau pe pereții gamelelor. Nu scăpau o picătură, un strop nelins, o firimitură nemestecată pînă la greață sau o ocazie de a căpăta ceva în plus. De fapt, în fiecare cameră, suplimentele se împărțeau cu cea mai mare rigoare căci, neputîndu-se aprecia precis numărul porțiilor reglementare, de la bucătărie mai venea întotdeauna și un surplus.

Era însă cea mai controversată parte a mesei, problemele ridicate de ea fiind și cele mai dificile : dacă paznicul amestecase sau nu bine întreg conținutul hîrdăului înainte de a-l împărți, pentru ca la început să nu împartă numai zeamă și la sfîrșit numai grosul ; dacă ceea ce mai rămăsese mai fusese sau nu încă o dată omogenizat de polonicul gardianului ; dacă fiecare polonic

apoi fusese sau nu bine scuturat în gamelă ; dacă se respectase exact rîndul la supliment ; dacă li se dase ce li se cuvenea celor ce făcuseră anumite servicii pentru întreaga cameră — ca de pildă căratul tinetelor de murdărie sau apă printre ciomegele îndemnătoare la mişcare ale plantoanelor, spălatul pe jos, serviciul la ţinerea polonicului cînd se împărţea mîncarea, nefiind deloc uşor să te apleci de o sută cincizeci de ori pe zi, la amiază, într-o ambianţă de 35°C şi să-ţi prăjeşti degetele cu arpacaş sau cu varză fierbinte căzută din polonicul gardianului distribuitor — şi, dacă-ar fi fost cazul, ca şeful de cameră să fie sau nu schimbat. Mîncarea însăşi era apoi şi ea un spectacol care începea undeva la bucătărie cu-mpărţitul în ciubere, continuîndu-se cu distribuirea ei în camere şi sfîrşindu-se cu „băgarea-i la jgheab" cum îi spuneau mesei hoţii, în argou. Fiecare îşi ţinea „comoara" în braţe, aşezaţi fiind toţi în fel şi chip. Cei de la „şerpărie" pe burtă, ca porcii graşi, cu capul afară şi sprijiniţi într-un cot ca să poată manevra cu dreapta lingura ; cei de pe priciuri stînd turceşte cu gamela pe genunchi, cei bolnavi şi cei mai comozi întinşi pe o rînă pe priciuri, iar cei mai neastîmpăraţi, mai tineri şi mai grăbiţi în picioare, pe intervalul dintre priciuri, gata fiind oricînd să vadă unde şi dacă mai trebuie să intervină pentru cine ştie ce neputincios în schimbul mîncării, sau să primească vreun rest făcut cadou de cine ştie ce ins mai recent intrat, ori să facă vreun schimb de pîine contra mămăligă. Unii hăpăiau dintr-odată, sperînd să-şi zăpăcească stomacul cu o avalanşă de mîncare, alţii înghiţeau tacticos, din cînd în cînd, cîte o lingură pe care o plimbau prin toată gura înainte de a-i da drumul pe gîtlej, mestecînd totul pînă la greaţă, de parcă ar fi fost rumegătoare, ca nu cumva să scape vreo fărîmă nemăcinată ; unii o priveau îndelung înainte de a se apuca s-o înghită, ca să li se stîrnească toate poftele şi să le curgă toate balele, şi numai cîţiva o tratau firesc, ca pe ceva cuvenit doar de trei ori pe zi. Erau nepăsătorii sau cei peste care se scursese destulă detenţie ca să-şi fi putut da seama de toată zădărnicia acestor artificii. Şi totuşi, nu deseori li se dilatau şi lor ochii la mîncarea întotdeauna neîndestu-

lătoare. Dar cui putea să nu-i scînteieze privirea la vederea hranei aburinde, cînd edemul caşectic li se urca atîtora spre genunchi ? Ce spectacol era de pildă împărţirea pîinii sau a mămăligii ! Cînd se puneau la uşă tărgile cu calupurile de mămăligă sau pîine oarecum croite pentru împărţeală, un freamăt nervos cuprindea întreaga cameră. Se dilatau nările la mirosul venit din coridor, începeau să ghiorăie maţele, trupurile să se foiască şi mîinile unora să scotocească cîntarele, făcute dintr-un beţişor divizat în trei părţi egale şi legat la mijloc cu o sfoară pentru ca două cîte două să poată fi măsurate toate bucăţile de pîine sau mămăligă sub ochii căscaţi ai celor grijulii să nu se înşele nici măcar cu un dumicat. Nu se greşea însă cu nici un gram. Numai că instrumentele acestea erau riscante pentru că, deseori, la percheziţiile inopinate în camere, erau descoperite, confiscate sau distruse şi posesorii lor băgaţi la carceră. Alţii însă, şi aceştia erau majoritatea, recurgeau la un procedeu şi mai simplu, deosebit de practic şi verificat de altfel pe tot parcursul recluziunii a fi cel mai eficace : pîinea sau mămăliga, aşa cum venea împărţită de la bucătărie, era aleasă pe rînd de fiecare în grupa lui, grupele fiind formate din atîţi oameni cîte bucăţi erau într-o pîine, de obicei opt. Cine alegea într-o zi primul, a doua zi era ultimul, după aceea penultimul şi tot aşa pînă redevenea primul. Niciodată însă nu se întîmpla ca mîna cuiva să greşească în această alegere. Şi totuşi, cîteva excepţii, devenite legendare în istoria detenţiei acelor perioade, fuseseră. Puţine însă, un preot-doi şi-un prinţ : prinţul Alecu Ghika întemniţat încă de Antonescu şi păstrat cu şi mai mare grijă în continuare de regimurile ulterioare. Lumea zicea : „Ei da, popii ăia pot pentru că şi aşa trebuie să poată, sînt mai obişnuiţi cu posturile". Cînd se pomenea însă numele lui Alecu Ghika, se lăsa mai întîi o tăcere, apoi tîrziu, şi poate mai mult în sine, mormăială : „Mda, ăla-i prinţ ; se vede !"

Apoi gîndurile o luau razna pe la bucătărie, pe acasă, pe la prieteni sau prin locuri străbătute cine ştie cînd şi cu cine în căutarea vreunui chiolhan.

Pîinea, odată împărţită, o lua şi ea pe mai multe drumuri. Unii o mîncau pe loc cu o poftă şi o plăcere care le făceau ochii rotunzi şi sticloşi ca nasturii. Alţii o înveleau ca pe o anafură într-o cîrpă sau batistă păstrată

anume pentru aceasta, gîndindu-se mai tot timpul la ea pînă venea mîncarea. Cîţiva o negociau contra mîncare, contra serviciului pe cameră, eventual contra vreunei boarfe (prudenţii), iar obsedaţii foamei şi chivernisitorii o puneau la păstrare pentru ca a doua zi s-o împartă în bucăţi mai mici, după aceea pe cele mici în altele şi mai mici şi tot aşa pînă se ajungea la firimituri sau un fel de făină păstrată apoi şi uscată într-o traistă agăţată pururi înaintea ochilor pentru ca nu cumva să dispară. Şi cel ce avea traista mai mare în faţă era tot Antonio Cerni.

— De ce păstraţi pîinea aşa ? l-a întrebat într-o zi un ţăran.

— Ascultă, bade, aici, ăsta-i aurul meu. Cu ea poţi cumpăra orice.

— Şi dumneavoastră ce aţi vrea să mai cumpăraţi, pentru că văd că aveţi de toate ?

Cu ochii sclipind şi-nvîrtindu-i în toate părţile, ca să vadă dacă nu cumva îl aude şi altcineva, i-a răspuns şoptindu-i la ureche :

— Bunăvoinţa camerei, a şefului, a vecinului, locul pe care stau, liniştea mea.

După aceea sprîncenele i s-au ridicat în unghi ascuţit, pupilele i s-au dilatat şi tot chipul voia să spună parcă :

— N-am dreptate ?

— Mda, da, i-a răspuns mormăind ţăranul care se deplasase cu o palmă mai departe de el, uluit de gîndul unui astfel de negoţ. Din ziua aceea însă l-a tot urmărit cu coada ochiului ca să-l vadă cum îşi negociază „aurul". Şi l-a văzut într-adevăr, nu arareori, cumpărîndu-şi un loc mai bun pe firimituri vărsate direct în gamela flămîndului nestăpînit, sau plătind cu o bucată întreagă de pîine serviciul la tinete în ziua în care-i venise lui rîndul ori, în mare taină, dîndu-i celui ce-l asuprea pentru nevolnicia lui, o lingură-două de făină din traista-i tezaur. Iar într-o noapte, cînd jumătate de cameră era luminată de bec iar cealaltă de o lună plină strecurată prin coşul din faţa geamului, a fost văzut cum, în colţul lui retras, îşi luase traista cu firimituri din cuiul unde stătea agăţată, şi, punîndu-şi-o pe burtă, o mîngîia cînd pe deasupra, cînd vîrîndu-şi mîna dreaptă-ntrînsa pînă la cot. Privirea-i era pierdută, sufletul în extaz, iar gîndul pornit pe cine ştie

unde. Și nea cutare, nedumerindu-se prea bine de cele văzute, se întoarse pe-o parte mormăind în sinea lui :

— Jidovul, tot jidov oriunde ; pe toate le are la teșcherea !

A doua zi, mare zarvă în cameră. Cerni se dădea de ceasul morții că cineva îi furase peste noapte comoara.

— Pîinea mea, sîngele meu, viața mea ! Mi-au furat-o, domnule sergent ! se văicărea el bătînd în ușă ca să-i anunțe și paznicului cumplita-i nenorocire. Și ușa se deschise la bătăile-i disperate, în prag ivindu-se tot Bonciulică cu faimosu-i „sceptru“ de lemn în mînă.

— Care baţi, mă ?... 'Tu-ți aia și a aia a mă-tii !

— Mi-au furat traista cu „pîinea noastră cea de toate zilele“, dom' sergent, încercă Cerni să-i explice, invocînd și pasajul din „Tatăl Nostru“ și căutînd din priviri să și-l facă părtaș la nenorocirea-i fără de margini.

— Cui, mă, i s-a furat ? Ție, jidane ! exclamă sergentul, luîndu-l din scurt și apropiindu-se de mutra-i speriată. De unde ai avut tu o traistă cu pîine aici unde fiecare nu capătă decît o bucată ? ! Hai ? ! Exploatezi ? Înșeli ? Cumperi ? Vinzi ? Nu ți-a băgat minţile-n cap regimul nostru de democrație populară ?

Și spunîndu-i aceasta, se apropia tot mai mult de el, ţintuiñdu-l cu privirea și dînd să-l apuce cu mîna de izmenele-i prea largi pentru trupu-i atît de slăbit, sub privirile stupefiate ale unei camere de peste o sută de inși. Evreul se retrăgea însă pe coridorul dintre priciuri pînă ce, ajuns la zidul din fund, se opri sub geam lipindu-se ca uń timbru de el. Acolo, gardianul îl apucă de părul de pe piept cu o mînă, în timp ce cu cealaltă ridicase ciomagul făcîndu-se că-l lovește dacă nu-i spune de unde avusese pîinea.

Cerni era siderat de-ntrebare, cu ochii ieșiți din orbite și cuprins de o spaimă atît de mare, încit, nemaiputînd articula nici un cuvînt, șoptea ceva doar pentru el.

— Blestemele neamului de veacuri prigonit pentru sîngele lui Christos ! îi șopti în taină un țăran închis pentru cote, vecinului său de prici, osîndit pentru acatiste date unui popă legionar.

Și cine știe cum s-ar fi sfîrșit scena dacă de pe partalul de sus, unde stăteau ca niște bufnițe, Murătură și cu Ro-

mică — două puşlamale de vreo şaisprezece ani, hămesiţi de foame, băgaţi în Jilava pentru o organizaţie subversivă făcută la o „adio mamă“ sub un camion pe butuci — n-ar fi intervenit explicîndu-i sergentului :

— De un' s-o aibă dom' sergent ? ! De la „lapte“ !

— Adică cum de la „lapte“, mă ? se-ntoarse el şi mai uluit decît victima, pe care şi-o lăsă brusc din gheare, spre cele două haimanale.

— Păi da, dacă se-nscrie-n fiecare zi la „lapte“ ? ! completară şmecherii de pe vîrful stîlpilor partalului de pe care, din prudenţă, nici nu se clintiseră.

— Mă, cucuvelele dracului ! Ia, jos de acolo, c-a-a-a-acum vă ju-ju-jumulesc ? ce-i cu-cu-cu „laptele“ ăstuia ?

— Păi, dom' sergent, ăsta nu mănîncă pîine, o pune la traistă, o usucă, o fîrimiţează şi apoi o împarte cu cine ştie ce duşman al poporului, după ce o mîngîie toată ziua pe sub nasurile noastre. Dimineaţa apoi, cînd se scot tinetele cu zoile albe de la spălat, el ce să facă ? Se uită-n ele ca-n cafeaua cu lapte.

— Dom' gardian şef, încercă să-i explice atunci şi Cerni, cu ochii căscaţi de groază, dar e pîinea mea, fac ce vreau cu ea...

— Nu, nu, nu-i pîinea ta, ci a-a-a po-po-poporului se bîlbîi sergentul. Şi nu, nu, nu, nu fa-a-a-ci tu-tu, tut, tut, ce-ce vrei cu-cu-ea, ci-ci-ci ceea ce vrea poporul, a-a-a-ai înţeles ? Mai adăugă el cu enervare crescîndă. Cerni era şi mai uluit iar ochii i se căscaseră să-i iasă din orbite.

— Dar, ce, ce trebuie ? începu şi el să se bîlbîie, neştiind bine la ce se referea sergentul.

— A-a-a ceea ce trebuie ! i-o reteză sergentul, şi dacă maaai baaţi îîîn uuşă, pentru ddalde aaastea, ooo să stăăăm altfel de vorbă.

După-aceea zdronc, poc, uşa i se-nchise-n nas sub chicotele de rîs ale celor două haimanale.

Nenorocitul, nemaiscoţînd apoi nici un cuvînt, se întoarse la locul lui de pe prici zvîrlind pe furiş priviri ucigaşe celor doi „şuţi“, convins fiind pe deplin că numai ei îi furaseră comoara. Nu dormi apoi toată noaptea următoare şi, după ce-şi privi îndelung bucata de pîine primită în ziua aceea şi agăţată-ntr-o trăistuţă în faţa ochilor săi, îşi tăie venele de la mînă cu o coadă de lingură ascuţită.

Noroc însă de vecinul lui care, simțind ceva ud sub el, se trezi și-i smulse fierul din mînă dînd apoi alarma în întreaga cameră. Reacțiile fură diferite. Cîțiva îl înjurară, cîțiva îl compătimiră, niște țărani căzură pe gînduri, iar indiferenții se întoarseră pe cealaltă parte bombănind că li se tulburase somnul numai pentru atît. Doar gardianul se alarmă mai tare că-i moare o victimă „nestoarsă" bine de Securitate — sectorul respectivei camere depinzînd încă de anchete — și alergînd pe coridor anunță mai departe ofițerul de serviciu care-l trezi pe comandant, care-l sculă pe doctor, care doctor, venind și văzînd că tăietura poate fi cusută, i-o prinse repede cu ac și ață, sfătuindu-l după aceea pe comandant să-l bage-n cătușe și-n carceră ca să nu-i mai treacă și alte gînduri prin cap.

Din ziua aceea nu l-a mai văzut nimeni pe Cerni, dar toți cei ce-i surprinseseră ultima căutătură zvîrlită ca un blestem peste întreaga cameră, nu-i putuseră uita ura din priviri. O ură care ar fi putut topi totul în cale și-n care se ascundeau toate resentimentele unei națiuni prigonită de două milenii pentru un „blestem".

În ceea ce privește pîinea, nu era însă singura poveste. Oprișan trăise doar și văzuse atîtea, Buchenwaldul, pe cei întorși din Rusia la 12 ani după terminarea războiului și care-și depănau și ei amintirile.

Spectacolul mesei din Jilava era însă în general ceva ce nu se putea nicicum uita. Și nu pentru că ar fi fost într-o închisoare în care bîntuia cea mai cumplită foamete, ci pentru că era prima mare închisoare din țară în care lumea celor arestați lua cel dintîi și cel mai dur contact cu mizeria fiziologică. Spaima primelor anchete trecută lăsa trupul în prada unor pofte instinctuale dintre care foamea era cea mai mare. Și fiecare se vedea amenințat în ceea ce poate nici nu bănuise c-avea atît de prețios trupul lui, cu stomacul care-l chinuia pe măsura imaginației și a lipsei de voință. De aici așteptarea-n tensiune a mesei, imaginarea unor fabuloase festinuri, rețetele de mîncăruri și prăjituri apoi, tabieturile mesei insuficiente și discuțiile, nesfîrșitele discuții despre tot ce fusese sau ar fi putut fi dacă...

ÎNTR-O zi, un bătrîn de vreo patruzeci de ani, pe jumătate orb, pe care-l băgaseră-n închisoare pentru neplata

cotelor, confundînd ciubărul de arpacaş cu hîrdăul de murdărie, scuipă într-însul. Revolta întregii camere fu atît de mare încît puţin lipsi ca bietul nenorocit să nu fie linşat. Numai bătrîneţea şi ţipătul unuia : „E orb, măi, lăsaţi-l în pace", îl scăpară de moarte. Scuipatul plutea peste masa violetă a arpacaşului nevoind parcă să se amestece într-însa.

— Ce să facem acum, fraţilor ? întrebă polonicarul gol, cu-n braţ în şold, cu trupul şiroind de sudoare şi cu o mînă ţinînd polonicul proptit în ciubărul de peste o sută de porţii.

Era aidoma unui gladiator roman cu piciorul pe victimă şi cu sabia-polonic proptită-n gardina ciubărului-adversar.

— Afară cu el ! se auziră nişte glasuri de revoltaţi.

Erau cei mai noi şi cei mai puţin flămînzi.

— Ce-aţi înnebunit ? le răspunseseră-ntr-un cor hămesiţii de ani de zile. Şi noi ce mîncăm ?

— Atunci ? ! întrebă nedumerit polonicarul.. Ce facem ?

— Afară cu el ! Să ne dea altul ! continua să ţipe tabăra mai puţin înfometaţilor.

— Da, vedeţi să nu vie cu-n altul, sau poate cu ceva de la Capşa, strigară caşecticii.

— Şi ce ? Să mîncăm scuipat ? le răspunseră ceilalţi în cor.

— Parcă nu tot în burtă merge, şi nu prin gură ! se mai auzi un comentariu.

— Păi, dacă-i aşa, atunci ia să vedem cine nu mănîncă ? se hotărî polonicarul mestecînd cu lingura-i uriaşă masa de arpacaş după ce porţiunea cu scuipat fu aruncată la tineta cu murdărie. Şi dintr-odată, şirul foarte flămînzilor se repezi să-şi ia mîncarea, urmat imediat de oscilanţi, iar mai tîrziu de toţi cei ce protestaseră. În momentele următoare nu se mai auzeau în cameră decît sorbituri, clefăieli, scrîşnit de linguri pe fundurile goale ale gamelelor şi, printre toate, pentru urechile mai fine, oftaturile moşneagului însoţite de două lacrimi care i se prelingeau discret pe obrajii arşi de bătrîneţe, de seceta Bărăganului şi de toate cîte trecuseră peste ei.

INTR-ALTĂ zi, ca să potolească foamea unui colonel înalt de aproape doi metri, douăzeci de tineri se hotărîră, de dragul unei perverse priveliști, să-i dea terciul lor de dimineață. Li se scurgeau însă balele de poftă văzîndu-l cum soarbe gamelă după gamelă și cum i se umfla burta ca un balon, nemaiîncăpîndu-i în izmene. Fața i se înroșise ca racul, ochii-i sclipeau de bucurie și tot trupul era cuprins de un neastîmpăr pe care nu-l mai simțise (după spusa lui) decît pe undeva pe cîmpul de luptă prin stepele Rusiei.

Nenorocitul, era cel mai flămînd din toată încăperea.

La cîteva zile după aceea, părîndu-li-se tuturor că mîncarea de la amiază puțea, avînd și o culoare dubioasă, se hotărîră ca nimeni nici măcar s-o atingă.

— Eu o mănînc totuși ! izbucni colonelul, într-o criză de neastîmpăr.

— N-ai decît, îi răspunseră toți în cor, dar vezi să nu ți se aplece. Și, întorcînd spatele atît mîncării cît și colonelului, fiecare începu să se gîndească la altceva.

— Mai bine făceam toți greva foamei și o dădeam afară, se auzi comentînd un altul.

— Mda, căzură încă vreo trei tineri de acord ; mai bine... Însă cînd se întoarseră toți spre hîrdău, hotărîți să dea mîncarea afară, văzîndu-l pe colonel care, proptit de marginea hîrdăului înfuleca în grabă fiertura de maţe, nimeni nu mai spuse o vorbă. Îl priveau doar cu ochii holbați așteptînd să vadă urmările.

— Che muncat, nu murit ; che nu muncat, murit ! strigă atunci un ungur care vorbea prost românește, căindu-se probabil și el în sinea lui că nu făcuse ceea ce făcuse colonelul. Ba era gata chiar să i se alăture într-un tîrziu, dacă nu l-ar fi văzut pe nenorocitul flămînd cum se ridică brusc de pe marginea ciubărului și cum se îndreaptă glonț, uitîndu-și și lingura în gură spre tinetă.

Au urmat apoi niște pocnete, trosnete și pîrîituri de parcă-ncepuse o bătălie. Nenorocitul scotea afară pe toate orificiile tot ce mîncase.

— Ce bine că nu ne-am atins de mîncare ! își spuseră toți, mai tare sau mai încet, întorcîndu-se fiecare în cotlonul lui și comentînd cu vecinul toate căzurile de în-

toxicații alimentare de care se auzise. Un țăran numai, pișicher din fire, mai adăugă ca pentru sine :

— Ce-i de necaz e și de rîs !

Iar doctorul, cel mai proaspăt închis, ținu de pe priciul lui o mică disertație despre otrăvirile cu alimente, pledînd însă zadarnic pentru abținere și cumpătare în fața ochilor bîntuiți de o singură fantomă : hîrdăul cu arpacaș.

— O să-l vedem dacă mai vorbește așa și peste doi sau trei ani, îl bîrfiră vreo trei în colțul opus al camerei.

În aceeași zi, sub un alt prici, un soldat, Căpraru Ion, mic și îndesat la trup, tot de pe undeva de prin Bărăgan, se hotărî să recurgă la ceva și mai ingenios : să-și păstreze cîteva zile-n șir arpacașul de seară ca să-l mănînce apoi pe tot deodată. În sinea lui credea că măcar atunci avea să se sature, convins fiind că-l va întrece chiar și pe colonel. Într-adevăr, după zece zile de abținere, mîncă unsprezece gamele de arpacaș închegat, fără să aibă însă nimic, decît apriga dorință ca într-o altă zi, tot el, să-și depășească și propriul record. Peste o săptămînă însă, ca să-i vadă capacitatea stomacală cîțiva curioși, punînd mînă de la mînă, strînseră paisprezece gamele de arpacaș pe care i le dădură spunîndu-i :

— Să te vedem acum cu paișpe.

Se așeză apoi întreaga cameră pe priciuri, privindu-i țintă cum bagă-ntrînsul. Iar el, tacticos, flămînd și-ncet în mișcări, le mîncă pe toate, înghițind însă zeama și boabele nu cu lingura ci cu o lopățică de lemn pe care și-o cioplise singur cu un placheu dintr-o așchie smulsă dintr-un stîlp de prici.

— Mai poți mă ? îl întrebă la urmă unul dintr-un sat vecin cu al lui.

— Ihî, îi răspunse zgîrcit la vorbă cîștigătorul probei, îndreptîndu-se lent să se-ntindă spre locul său de pe prici.

— Al dracu' țăranul ! se mai auzi un glas de alături. Calicu-i tot calic și-n pușcărie.

— Nu-i așa, coane, îl contrazise vecinul. Asta le explică și pofta de viață și foamea de pămînt. Altfel cum ? Ar mai fi fost 1907 ?

— Cred că ai dreptate, îl aprobă atunci cel ce-ncepuse discuţia, fiindcă cu prilejul acesta mi-am amintit ce-mi spunea cîndva un doctor din Cluj.

— Ceva interesant ? îl întrebă celălalt curios.

— Da, foarte. În timpul foametei din '47, zicea el, venise la mine într-o noapte, cînd eram de gardă la un spital prin Moldova, o familie de ţărani intoxicaţi cu nu ştiu ce.

— Nu, spuneau ei, nu sîntem otrăviţi ci prea sătui ; adică ni s-au umflat pîntecele.

— Dar ce-aţi mîncat ? i-am întrebat eu.

— Păi, să vedeţi dom' doctor ; ne-au dat şi nouă un fel de ajutor, cică de la americani, nişte făină albă-ntr-o traistă, iar într-alta una galbenă, ca de păpuşoi. Dar nu multă, ci cam de două-trei mămăligi zdravene. Iar nevasta, ce-şi zice : N-alegem prea mare lucru din ea, hai s-o mîncăm pe toată acuma. S-or sătura şi copchiii măcar o dată cum trebuie, şi cu ei şi noi.

— Dacă zici tu, fă, haide, i-am zis atunci, pregăteşte-o pe toată, o fi niscai mămăligă cu cin' mai ştie ce ; uite asta albă, ceva ce, poate, mîncă americanii. Şi femeia a pus la fiert făina albă din care a ieşit un fel de smîntînă, dar groasă, ca de bivoliţă, apoi cea galbenă din care a făcut mămăliga, şi să te ţii ! Am mîncat în seara aceea toţi şase pe săturate, şi chiar cu lăcomie, că de aceea cred că ne-a pedepsit Dumnezeu, pînă ce, uite, ajunserăm aici.

Cînd mi-a arătat apoi ce scria pe „traistele" în care primise „ajutorul", am văzut cu spaimă că făina albă fusese lapte praf — şi o dimerlie, nu mai puţin ! — iar cea galbenă praf de gălbenuşuri, cîteva sute ! Păi să nu crape ? ! Mîncaseră vreo sută de litri de lapte praf cu vreo cinci sute de gălbenuşuri făcute terci. Şi totuşi, n-au murit. Dar n-am să-i uit ce miraţi se uitau la mine cînd le-am spus ce făcuseră.

— Dacă nu ştiţi carte ! i-am dojenit eu.

— Şi dacă ştiam, oare ne mai săturam aşa ? m-a întrebat la urmă femeia.

Ce să mai zici apoi de ăsta doar cu paişpe gamele de arpacaş.

— Niște animale, țăranii ăștia. Bine le-a făcut Averescu îi răspunsese cel ce-l ascultase.

Nu putu scăpa nici scena cu Murătură cînd, voind, haimanaua, să fure un polonic de arpacaș din hîrdăul comun, cel ce tocmai își ridica porția dintr-însul i-o vărsase din greșeală pe spinarea despuiată. Ce urlet scoase nenorocitul sub opăreala pastei cenușii întinsă pe pielea-i goală.

Dar să se gîndească flămîndul să lase din mînă ceea ce apucase să smulgă din hîrdău, nici poveste !

Nenumărate scene cu foamea îi veniră-n minte lui Oprișan, scene de prin lagărele și închisorile prin care fusese, începînd cu Buchenwaldul nemților și sfîrșind cu Jilava regimului de democrație populară.

Îi treceau prin fața ochilor toate, pe rînd sau de-a valma. Uneori vedea pînă și gesturile, tensiunea, ochii și balele curse din gurile ce înghițeau în sec, sau mîinile acelea-ntinse ca să ia bucata de pîine cuvenită, mai mare sau mai mică, cel mai jinduit lucru însă, după aer, apă și libertate. Dar chipul copilului de vreo paisprezece ani care, scos să curețe niște mormane de păstăi de mazăre încinsă, mîncase la boabe pînă crăpase ! ? Îl vedea bine, chiar și cum din burta burdușită de atîta „verdeață" îi ieșise buricul, obraznic ca un sfredel, sfidînd toată adunarea care se strînsese-n jur pînă să vie „cei în drept", să-i constate moartea, să-l hăcuiască la autopsie și să scrie pe o foaie de registru cuvîntul *decedat*.

Flămînd de aproape un an și fără speranța că s-ar mai putea sătura vreodată, cînd ajunsese la păstăi se umflase de boabe ca să-i ajungă parcă pentru vecie. Și-i ajunsese, se pare, deoarece pe față-i împietrise zîmbetul acela care trăda nesațul înfrînt o dată pentru totdeauna. Iar „să-l odihnească Domnul în loc cu verdeață", n-ar fi fost cazul să i se mai citească la slujba de înmormîntare, de vreme ce tocmai din pricina verdeței i se trăsese moartea.

Nu putea uita nici glasul lui Mihăiță, copilul care, la unsprezece ani, ispășind păcatele părinților sau ale bunicilor, fusese înfundat în Jilava pentru fondarea organizației „Cuc".

— Mai spuneți-mi o poveste să uit de burtă, se ruga ei de povestitorii care-i cunoșteau și „cazul“ și necazul.

Și ce altceva făcuse decît că, scriind cuvîntul „cuc“ pe un ghiozdan, îl ștampilase pe un prieten care-l spuse la „tovarășa“, care la rîndul ei îl spuse „tovarășului“ și care „tovarăș“ adusese apoi la cunoștința „celor în drept“ întreaga „uneltire“ monstruoasă a minorului.

Numai glasurile disperate cerînd apă și mîinile scheletice ale prizonierilor de război din povestirile celor scăpați cu viață din Siberia îl mai puteau face să uite de scîncelile ingenuității torturate.

— Doamne ! De ce atîta suferință pentru cei nevinovați și de ce, dacă „părinții mîncaseră aguridă“, copiilor trebuia „să li se strepezească dinții“ ? se gîndi Oprișan răscolindu-și pentru a nu știu cîta oară o veche nedumerire.

Da, și era una dintre cele mai mari. Numai că tot atunci își mai aminti că Isus parcă-i spuse cîndva unui zelos întru a-i fi aproape că El, „pe prietenii săi îi răstignește“. De ce însă îi „răstignea“ tocmai pe aceștia ? înțelegea și mai puțin.

Apoi scenele cu flămînzi iar dădeau năvală, umplîndu-i amintirile uneori parcă cu aceeași înghesuială cu care se-nbulzeau porcii la troacă sau... acei studenți de la Pitești puși, în timpul „Reeducării“, cu mîinile legate la spate să „hăpăie“ mîncarea direct din gamelele așezate pe jos. Și să fi-ndrăznit careva să n-o facă ! Ce hîde erau lăturile pe față ! Și ce spectacol ofereau, căzuți în patru labe, mărturisindu-și apoi și infamiile !

Dar nu. Nu se putea ca Darwin să fi avut dreptate. Dobitoacele se sfîșie între ele dar nu se reeducă. Altceva e omul și de altundeva vine, dar ca s-ajungă unde ? Da. Unde ? Și mai ales în clipele de descumpănire și deznădejde.

Și cîte nu fuseseră oare și dintr-acestea ! Nu le mai numărase însă nici la el nici la alții, ci le observase, înregistrîndu-le ca pe niște dovezi de rezistență și mărginire a puterii omului. Da, fiecare fusese mărginit în puterile sale și fiecare avusese un prag peste care „nu mai putuse“. Numai că nimeni, neștiindu-și-l dinainte, nu

avusese nici dreptul de a capitula anticipat, motivîndu-şi slăbiciunea prin acel ispititor : „Tot acolo aş fi ajuns".

Nu. Fuseseră doar atîţia care nu ajunseseră *acolo* sau care, ajungînd totuşi, muriseră înainte de a-şi da seama că ar mai putea supravieţui şi după aceea.

Dar morţii nu se judecă şi nici cei pe care soarta-i cruţase de a-şi putea vedea singuri mărginirea. După cum, de altfel, nu prea puteau fi judecaţi nici cei pe care Dumnezeu îi făcuse să-şi cunoască slăbiciunile tocmai ca să-şi înfrîngă orgoliul.

Îşi aminti apoi bine că cineva îl auzise pe un fost ministru de interne care, durduliu şi liber, depunînd cîndva mărturie falsă într-un proces al unui prieten, îi spuse acestuia cinic : „Iartă-mă, te rog, dar prefer să fiu ticălos cu tine acum, afară, printr-o mărturie, decît mai tîrziu prin cine ştie ce, înăuntru. Mă ştiu doar bine..." Şi de ce n-ar fi avut oare şi el dreptate, cînd, dacă-ntr-adevăr ar fi ajuns undeva, într-o anchetă sau în vreun „Piteşti" prin care doar trecuseră atîţia, omul ar fi putut prezenta spectacolul unei şi mai cumplite căderi ? Dacă ? Dacă ? Erau atîţi de dacă... „Dacă" toţi ar fi făcut la fel şi dacă nimeni n-ar fi opus nici o rezistenţă tuturor încercărilor de transformare a omului şi a lumii din Răsărit după voinţa celor ce voiau s-o strice ! Unde s-ar fi ajuns atunci ? La o anulare totală a insului, a istoriei ? Sau poate că lucrurile erau în aşa fel aranjate încît nu se putea să li te opui ? Fuseseră doar atîţia care nu li se opuseseră şi care neopunîndu-li-se, prosperaseră în continuare, în timp ce alţii, rezistînd, ajunseseră-n ultimul hal de decădere.

Şi ce dezastru !...

Dar gîndul i se opri din nou asupră-i. Însuşi el, da, el dacă s-ar fi supus dinainte — nu după ce intrase în Piteşti — tuturor celor ce ar fi vrut să facă altceva din el ce-ar fi ajuns ? Ar mai fi suferit ce suferise ? Şi-ar mai fi ajuns unde ajunsese ?

Sau poate atunci l-ar fi tulburat doar remuşcările că nu fusese totuşi el pînă la capăt, lăsîndu-se să fie dus de voinţa altora. Numai că, întîmplîndu-se lucrurile cum se întîmplaseră, suferea doar la amintirea unor alte înfrîngeri şi a unei alte cunoaşteri de sine. Altfel n-ar fi

fost el, iar nemaifiind el, la ce să se mai fi interesat de sine ?

Fusese, totuşi, el şi numai el şi, cunoscîndu-se ca atare, adică cum fusese în sinea lui, prin ce trecuse, ce ajunsese şi eventual ce ar mai fi putut păţi într-un viitor oarecare, trăia totuşi o stare care îl neliniştea cumplit.

Mda, sîntem puternici şi mîndri pînă ce o altă mîndrie mai puternică decît a noastră ne supune, umilindu-ne, pentru ca şi aceasta apoi să fie, probabil, la rîndu-i, supusă şi umilită de altele şi mai mari decît ea, apoi acestea, la rîndul lor, în virtutea simplei diacronii, să dispară fiecare în următoarea sau următoarele care le-ar fi copleşit.

— Şi dacă totuşi nu ? se-ntrebă iar, neputîndu-şi opri cursul gîndurilor. Dacă va fi totuşi o mîndrie care nu va fi supusă ? Sau purtători ai ei care să nu cunoască eşecul ?

Vîşinski, de pildă (ministrul de justiţie de pe vremea marilor procese staliniste), sau Petrescu, fostul judecător din timpul lui Antonescu, care-i judecase în timpul războiului pe comunişti — pentru ca după război, aceştia, ajunşi la putere, să facă din el nu o victimă, ci tot un călău, păstrîndu-l mai departe ca judecător al foştilor săi stăpîni şi colegi —, să fi fost din oamenii care să fi făcut faţă cu succes istoriei ?

Şi ce succes ! Să rămîi mereu în picioare, indiferent de schimbarea stăpînilor, putînd trimite la moarte cu aceeaşi dezinvoltură pe oricine s-ar fi opus legilor printre care tu te-ai strecurat cu atîta abilitate !

Şi totuşi, aceasta să fie culmea izbînzilor omeneşti, marea reuşită a omului, insul călare pe situaţie în orice vreme şi cu orice preţ ! Chiar cu cel al negării de sine de la o zi la alta ?

Ce biruinţă !

Dar să fi fost oare Petrescu conştient de ea şi să fi murit împăcat cu sine, ajungînd pînă în acel prag fără nici o nelinişte ?

În definitiv, de ce nu ? Stalin cîte şi ce nu făcuse, făr-a fi dat măcar un semn că l-ar fi tulburat vreodată conştiinţa. N-ajunsese chiar să sfîrşească-n pace, la adînci bătrîneţi şi pe deasupra şi copleşit de onoruri ? Sau Ivan

cel Groaznic nu fusese la fel ? Dar Dostoevski îl crease în zadar pe Verhovenski, făcîndu-l să supravieţuiască cu toate ticăloşiile şi peste toate obstacolele ivite-n cale-i ?

Chiar şi bunul Dumnezeu, nu-l rabdă oare pe Diavol, cu toate cîte-i face, în timp ce pe drepţi sau martiri îi lasă să-şi muşte degetele şi ţărîna, îndoindu-se chiar de buna-i întocmire a lumii ? Şi doar El e stăpînul ei. Să nu fi ştiut oare ce face, ce-a făcut ? Sau să-i fi scăpat creaţia din mîini ? Cumplit lucru ! Şi totuşi, tot El îi făcuse şi pe Avram şi pe Iov, pe primul încercîndu-l apoi chiar El, iar pe cel de al doilea lăsîndu-l pe mîna diavolului.

Amîndoi însă rezistaseră.

Dovadă, deci, că se putea rezista chiar dacă adversar era însuşi Răul.

— NU DORMI, bă ? îl tulbură atunci glasul sergentului de pază care deschise vizeta ca să-l ameninţe : Păi, ce dracu, n-ai zis tu că-i veghezi pe ăştia să nu-şi mai vîre mîna sub pătură ? Şi cînd colo ăluia de sus nu i se mai vede nici nasul de sub ea. Ce dracu face ? Le soileşte sau... şi din gura sergentului ieşi o spurcăciune la adresa celui ce dormea în patul de sus. Apoi un „Bă, ia scoală şi scoate-ţi labele de sub «coviltir» !“ dimpreună cu o altă înjurătură şi cu o ultimă ameninţare, că „dacă îl mai prinde...“

Omul se conformase însă poruncii, pe jumătate adormit, iar el, Oprişan, tulburat din gîndurile-i fără răspunsuri, se pomeni din nou că trăieşte în lumea în care primul gest trebuia să fie cel al apărării sau al revoltei împotriva a tot ceea ce venea din jur. S-adoarmă însă din nou, în ciuda tulburării provocată de propriile-i gînduri şi de intervenţia paznicului, îi era cu neputinţă. Aşa că veghea i se impunea vrînd-nevrînd, o veghe ca acea *trezvie* a călugărilor din Pateric, acerbă luptă cu sinele, evidenţa neîndoielnică a slăbiciunilor, a poftelor şi mai ales a instinctelor pe care îi era clădită întreaga făptură.

S-ar fi putut, însă, ca tocmai de aceea cele trei mari virtuţi creştine : credinţa, iubirea şi speranţa să-şi tragă seva din ele, se mai gîndi el. Şi ce perechi antinomice ! Credinţa nutrindu-se din instinctul de dominaţie, iubirea din cel al perpetuării şi speranţa din conservarea in-

sului. Iar fructul ? Toate acele încercări de salvare din ghearele „josului", a demonicului și a prea frumoaselor ispite. Izbînzile însă ? Prea puține ! Spasmodice zvîrcoliri dintre care, poate, cel mai prețios lucru era simpla conștiință a luptei noastre lăuntrice.

Dar cu cine ne luptăm ? Cu paznicul ? Cu paznicii, cu ancheta, cu judecătorii, cu Ministerul de Interne, cu partidul, cu o ideologie sau poate cu propriile noastre proiecții despre acel *cum ne sînt adversarii ?*

Sau nu, asta nu, în nici un caz. Pentru că îndoieli despre ceea ce erau paznicii nu puteau fi. Confruntarea cu realitatea vie putîndu-se face în orice clipă, le-ar fi spulberat pe loc. Ș-apoi, chiar „obiectul" acestor dubii intervenise adineaori. Deci proiecții proprii despre cum puteau sau ar fi putut fi paznicii, în nici un caz. Ei erau așa cum se putea bine constata la orice pas.

Cu ideologia, însă, lupta ar fi putut începe. Numai că dialogul nu era posibil, de vreme ce susținătorii ei nici n-aveau de gînd să-l înceapă. Și-apoi ce să se discute, premisele ? Cînd bine știut era faptul că aderarea la ele nu se făcea deloc în urma unei deliberări logice, ci a unei înclinări impulsive, sau a unui imbold afectiv născut chiar și din ură. Așa c-ar fi fost vorba, într-un proces de confruntare, doar de o expunere în paralel a punctelor inițiale în fața bunei-credințe a auditorilor. Dar care auditori și care bună-credință, cînd adversarul comunist fiind cum era, nu concepea în replică nici măcar șoapta, necum crîcneala ?

Și totuși, modul lor de gîndire era extrem de simplu. Se putuse constata și urmări chiar în încercările lor de „înnoire" cu prilejul atîtor „abordări". Avusese doar de-a face cu atîția ofițeri politici, anchetatori, „specialiști" și curioși care îi încercaseră în fel și chip inteligența. Dar ca s-ajungă unde ?...

În cele din urmă însă, nu modul lor de gîndire îl revolta pe Oprișan, ci procedeele la care recurgeau ca să-l desființeze, ca să nu le mai poată replica.

— Și totuși, mai adăugă el, acești adversari, de fapt, cu modul lor de gîndire și cu procedeele de rigoare, au fost cei care m-au făcut să descopăr în mine și-n ceilalți

ceea ce am descoperit și să gîndesc cum gîndesc. Numai că a le și mulțumi pentru aceasta ar fi fost iar o eroare, deoarece, făcînd cu mine ceea ce au făcut, intenția lor ascunsă a fost de a mă descompune și nu de a-mi perfecta cunoașterea. Or, nereușind să-mi distrugă decît trupul, tot ei ar trebui să-și recunoască eșecul și greșeala supoziției inițiale.

În orice caz însă, în calitate de victimă, mie nu-mi mai rămîne decît ca postura în care mă aflu să mă mîngîie prin ceea ce mi s-a oferit ca experiență, sau să mă revolte prin faptul că lor nu le-au spus nimic.

Dar cui să spună, cînd, cine și ce s-audă ? Schingiuitorul, scrîșnetele, văicărelile, bocetele ? Sau cîte-ar trebui să fie și acestea pentru ca-n cele din urmă el, făptașul, nu numai să le perceapă, ci să le și audă cum trebuie și-n consecință acestea să-l transforme ? Imens de multe. De unde decurge, probabil și rolul victimei în lupta de transformare a călăului și-n orice caz al sacrificiului pentru trezirea conștiinței celui căzut.

Dar asta să-nsemne oare că Dumnezeu îi iubește mai mult pe cei răi, vrînd să-i transforme tocmai prin sacrificiul celor buni ? Sau doar că nici aceștia nu-i sînt indiferenți, în marea-i bunătate preferînd oile rătăcite întregii turme ?

Și dacă ar fi așa, ce s-ar întîmpla în conștiința lor după trezire ? De fapt, Sfîntul Pavel n-ar fi fost ceea ce a fost dacă-nainte n-ar fi prigonit și el. Și-n cazul lui victima prigonită fusese însuși Isus. Deci tot Dumnezeu, și în postura de sacrificat și-n postura de beneficiar al conștiinței zguduită prin sacrificiu. De fapt, întreaga-i pătimire ce-i decît un șir de astfel de zguduiri ? Și cîți își mai aduc aminte de ea ? Sau... cine știe... ! Fapt e că sacrificiul, libertatea și trezirea conștiinței sînt lucruri atît de strîns legate între ele încît nimeni nu le-ar putea desprinde. Și rațiunea acestei relații îmi scapă mereu pentru că ceea ce mi-e cel mai greu să pricep e tocmai necesitatea păstrării libertății în procesul de trezire a conștiinței. Dar, să-ți consimți liber nenorocirea, chinul, și să-ți și trăiești suferința fără cîrtire e atît de anevoios ! Și apoi mai e ceva, postura celui ce mă chinuie și asuprește pen-

tru ca-n mine să devină clară înţelegerea necesităţii sacrificiului. Dar oare cîţi ne chinuie sau martirizează cu această intenţie ? În fapt, orice asupritor n-are alt gînd decît acela de a-şi nimici pur şi simplu adversarul. Şi, sadic sau partinic, descompunerea victimei, din toate punctele de vedere, e urmărită cu perseverenţă pînă la capăt. Precum a cartofilor într-un beci rece sau a victimelor în junglă. Putrezirea de viu sub ochii celui menit să anunţe zilnic stadiul destrămării. Atunci, ce intenţie catartică li s-ar putea atribui celor ce urmăresc asemenea lucruri ? Dar unde am ajuns iar cu gîndul ? Şi totuşi, fără o gîndire a gîndurilor ar fi fost cu neputinţă explicaţia.

Lucrurile, de altfel, simple la început, gîndite şi răzgîndite, se pulverizau în cauze, acestea în altele, venind din ce în ce tot mai de sus, pînă cînd, undeva, în dosul lor, se întrezăreau voinţe obscure, intenţii malefice sau pricina pricinilor izvorînd din cel mai tainic mister.

Şi totuşi, nici să se fi resemnat stoic doar cu starea de fapt nu-i era cu putinţă. Sisif nu cunoscuse nici foamea nici setea şi nici disperarea, ci numai lipsa sfîrşitului unei munci impuse. Dacă i s-ar fi cerut însă să-şi accepte chinul, ca pedeapsă înţeleasă, ar fi fost cu totul altceva.

ZILELE se scurgeau, mohorîte şi cenuşii, una ca cealaltă în lumea celulelor din Casimcă. Programul impus de administraţie era însă imperturbabil : şaptesprezece ore pe zi treaz, la marginea patului, cu ochii ţintă la vizetă şi la tavanul din care picura permanent apă, o foame albastră, lipsită de speranţa oricărei săturări, iar noaptea, sculatul de cîteva ori pentru dormit „nereglementar".

Aşa că, din cele patru celule ale tunelului subteran, fără aer şi lumină, fiecare cu cîte patru inşi caşectici dintre care unul neapărat bolnav de tuberculoză în ultimul hal, era puţin probabil să mai scape cineva cu viaţă. Mai era apoi şi secretul locului. O izolare în izolarea din mijlocul Jilavei. Un cerc în cercul din cerc, sau mai exact, cinci scobituri în peretele unui tunel pe fundul unei gropi în care zăcea de fapt toată Jilava.

Privită, de cum intrai în ultima curte a Reduitului, Casimca se afla pe partea dreaptă, într-o fundătură si-

metrică cu o alta în care era baia și de unde, înconjurînd Reduitul, se întindea și tunelul de apărare al curții interioare al fostei fortărețe. Intrarea însă, în gangul în care erau celulele, nu se vedea. Un zăplaz de scînduri negre, înalt de cinci metri, o masca perfect. Și o dată trecut de el, printr-o portiță strîmtă, aproape invizibil tăiată în peretele cernit, intrai într-o curticică de beton în care nu era nici cea mai mică urmă de verdeață sau pietricică pe care s-o fi putut lua în mînă. Aveai impresia că te afli în interiorul unui imens cazan de păcură în care aveau să fiarbă oamenii de vii. Ceea ce speria însă cel mai mult privirea era fîșia de iarbă arsă de deasupra ușii de intrare în tunel. O limbă castanie strecurată printre firele verzi ale pajiștei de peste întregul fort. Urma duhorii ieșite din piepturile a șaisprezece oameni sortiți pieirii și locul de pe care superiorii M.A.I.-ului controlau, din cînd în cînd, starea de agonie a victimelor scoase din întuneric în curticica de așa-zisă plimbare. Li se observa paloarea, slăbiciunea, gradul de mobilitate — în cazul în care mai erau în stare să se miște — aproximîndu-li-se, eventual, numărul de zile pe care l-ar mai fi avut de trăit.

Cei ce se interesau însă de toate acestea nu se arătau, ca nu cumva victimele, văzîndu-i, să protesteze în fața lor. Greșelile din lagărele nemțești nu mai trebuiau repetate. Dușmanul trebuia ucis pe-ndelete, fără să-și vadă călăul. Apoi o supraveghere de la distanță permitea o și mai distilată percepere a agoniei atît de spectaculoasă uneori în manifestările sale. Dar aceasta se întîmpla de obicei după ce se anunța decesul unuia. Era ca un fel de bilanț, îndelung așteptat și care, în fine, pentru unul sau altul, se încheia.

Urmau apoi explicațiile pe care trebuiau să le dea în scris paznicii din gura tunelului privind decurgerea faptului, iar odată întocmit primul raport, formularea parcă anume nu era bună. Trebuia măsluită îndată o altă dare de seamă mai detaliată cu tot ce a spus și făcut banditul înaintea morții.

— De unde dracu să știu, își spunea deseori în sine caporalul de tură, cînd eu am dormit ?

Dar putea oare să scrie acest lucru ?

Şi totuşi, raportul se întocmea imaginar sau după semnele pe care începuseră să le dea cei ce intraseră în agonie.

„...În ziua de... a început să nu mai mănînce deloc, după aceea să cadă din picioare pe pat, de unde, cu toate ameninţările şi străduniile noastre de a-l «convinge», n-a mai putut fi ridicat în sus, apoi să tacă şi să privească tavanul, pentru ca, în cele din urmă, să horcăie şi să-şi dea duhul."

Cuvîntul „duh" era însă iar tăiat pentru că nu era politic să se spună astfel şi înlocuit cu „răsuflare". După aceea şi în jurul răsuflării începeau discuţiile, insistîndu-se să se spună altfel. Sergentul sau caporalul de tură, neştiind apoi cum să scrie mai altfel, şi fiindcă scrisul era o îndeletnicire cam neobişnuită pentru el şi fiindcă era o urmă negru pe alb a unei funcţii pe care, după o superstiţie rurală, el n-ar fi vrut s-o piardă, mai completa raportul şi ofiţerul de serviciu dictîndu-l însă unui altuia pentru ca nici scrisul lui să nu se cunoască. Şi formula era şablon : „Numitul din celula X, înainte de a deceda, a înjurat Republica şi regimul nostru de democraţie populară în chipul cel mai duşmănos cu putinţă, vădind astfel încă o dată o ură neîmpăcată faţă de realizările noastre, faţă de partid şi guvern"...

Se mai adăugau apoi, în gînd sau chiar în scris, spre autentificare, şi cîteva înjurături scoase din repertoriul ofiţerului de serviciu sau din recuzita obişnuită a Jilavei — pe care însă superiorii le tăiau, văzîndu-le mereu aceleaşi — şi nişte fraze despre condiţiile materiale „excelente" de care se bucurau deţinuţii în *„penitenciarul Jilava"*, mai ales bolnavi fiind.

Şi cînd scriau ce scriau, feţele lor, fie că priveau numai hîrtia, fie că rînjeau din colţul gurii, lăsau să li se prelingă în închipuire tot noianul „grijilor" cu care Jilava îşi blagoslovea victimele înainte de moarte. Nu scriau însă nimic despre faptul că înaintea morţii unii înnebuneau, alţii, dîndu-şi probabil pentru prima dată seama de ceea ce se întîmpla într-adevăr cu ei, scoteau nişte urlete cu totul neprevăzute de regulament.

„A urlat, măi, ăla —se referea la cel mort — de a speriat şi cucuvelele din hornuri", exclama cîte un caporal,

aducîndu-şi aminte de ce se întîmplase în tura lui. Apoi, amintirile continuau cu scene hazlii pe seama consecinţelor caşexiei victimelor, a putorii pe care acestea o lăsau în urma lor şi a zvîrcolirilor de sub ciomege cînd se „lăsa" cu cîte o „socoteală" a tuturor contravenţiilor comise. O socoteală, de fapt, care era ca la abator : în cea mai tainică încăpere a Jilavei, cu un pat de rogojini de pe care sîngele victimelor curgea turţuri, cu un sanitar pârlagiu, beat, îmbrăcat în alb, menit să ţină victima în viaţă cît timp trebuia pedepsită sau să-i constate moartea în caz de deces, şi cu opt gealaţi, dintre care doi o loveau cu bîtele în timp ce ceilalţi şase o ţineau să nu se zvîrcolească.

— Dar pe ăla-l ştii, de i-a tras cincizeci la cur şi n-a scos nici un crîcnet ?, îl întreba într-o noapte un paznic deşirat pe un altul mai scund, la schimbarea turelor.

— Zău ? se mira celălalt.

— Da, mă, cincizeci numărate de mine şi nimic, de crezuse doctorul că a murit. Cînd colo, după bătaie, s-a ridicat, şi-a tras nădragii pe curul făcut fleici şi a mers pînă-n celulă de parcă n-ar fi avut nimic.

— Măi, a dracu ! Şi-al vostru ?

— Al nostru a răbdat el pînă la vrea 20, apoi a început să şuiere ca locomotiva.

— Da, dar unii e fleaşcă de tot, numa-l atingi şi-i gata. Ori o mierleşte, ori strigă de parcă l-ar fi înjunghiat, adăugă altul, cu tot atîta experienţă de paznic.

— Da, completă atunci şeful de tură, de aia are dreptate ştabii cînd zice că ăştia nu e oameni, ci bandiţi burghezi.

— O fi, dar mai e şi chiaburi printre ei. Însă de ce nu vine atunci ştabii să-i bată şi să-i omoare şi ne lasă pe noi să le facem treaba ? Şi să mai raportăm după aceea...

— Nu-ţi place, dă-ţi demisia şi pleacă ! i-o reteză scurt şeful, unuia care începuse să-şi puie întrebări.

— Că parcă ai pleca de la socri ! Zici şi gata ! Ţi-au şi dat papucii după ce te-au pus să faci atîtea.

— Dar „vinificiile" ţi-au convenit ? Leafă, şi nu ca la colectivă, plus uniforma şi Decretul 50, ai ? Ce, tovarăşul

Stalin, înainte de a fi la putere, sub burghezi, prin închisori, nu lua şi el cîte o sută la cur şi nu zicea nimic ? Iar tu ?...

— Păi ce, l-am pus eu să ia ? Eu am vrut să plec, de cum mi-am dat seama despre ce-i vorba...

— Şi de ce n-ai plecat ?

— Nu m-au lăsat. M-au luat cu partidul, cu tovarăşii, cu proletarii, cu „vialectica", ca la politică, şi uite aşa, că şi ai noştri minteee ! Şi vorbeşteee mai ceva că ăştia !

— Da, măi, dar nu chiar ca ăştia.

— Adică ce vrei să spui ? Că ăştia tace ? Are o gură de nu le-o-nfunzi nici cu lopata.

— Da, bă, dar şi ce vorbeşte parcă e mai altfel decît ce ne spune „politicul".

— Eh ! Ce vorbeşte ? Unii vorbeşte de nu pricepi nimic, iar alţii o ia razna de-a binelea şi te toarnă şi pe tine c-ai vorbit cu ei.

— Nu ?

— Da, mă, şi că te toarnă pe tine ar fi cum ar fi, că de, sîntem duşmani de clasă, dar îi toarnă şi pe ai lui, că cică-l păzesc să poată dormi şi încălca regulamentul ca să-l scape cu viaţă. Uite ăla — şi i se pomenea unuia numele —, dracu să-l mai priceapă, eu îi las mai moale cu inspecţia la vizetă, ca să le mai soilească şi ei, că de, tot oameni e, ca noi, şi cînd colo mă toarnă la ofiţerul de serviciu că l-am lăsat să doarmă ca să nu se chinuie.

— E nebuni atunci ? !

— E, e, dar nu toţi, că ăia dintre ei care păzeşte dinăuntru ca să nu-i prindem dormind cum să fie nebuni, dacă păzeşte ?

— Da, şi ăla păzitul ?

— Păi ăla-i scrîntit, că oamenii îl apără şi el vrea să moară chinuindu-se.

— Dracu ştie atunci ce mai e cu ei ! Pesemne că d-aia zice ştabii că e atît de primejdioşi.

— Da, e ceva cu ăştia, îi răspunse un altul celui ce întreba, dar nu e de „copetenţa" noastră ; cu „copetenţa" e alţi tovarăşi ; noi cu paza ăstora, cu ăştia.

— Cu ăştia, cu ăştia, dar ce te faci, că uite, moare unul cîte unul şi noi „scălim" rapoartele, iar la o adecă, mai ştii ?...

Discuţia turelor care se schimbau lua apoi sfîrşit din pricina temerilor că i-ar fi putut auzi sau surprinde cineva din afară.

PAZNICII cei mai mici în grad, adică sergenţii şi caporalii, fuseseră aleşi şi ei pe sprînceană, adică ţărani sau muncitori cu originea socială cea mai joasă, cu gradul cel mai scăzut de inteligenţă şi cu cea mai mare docilitate faţă de tot ce venea de sus. Numai că, puşi întruna să oprime, să bată, să omoare indirect şi, după aceea, să măsluiască rapoartele despre tot ceea ce se întîmpla cu victimele burghezo-moşiereşti, în capul lor, cu fruntea rareori mai înaltă de două degete, începuseră totuşi să încolţească şi întrebări neprincipiale, cum le numea „politicul" :

— Dacă într-o zi partidul va spune şi în cazul nostru, ca-ntr-al altora de altfel, că nu, el n-a ştiut nimic, şi că noi va trebui să dăm socoteală de toate acestea ? Sau dacă vom fi vreodată întrebaţi şi noi de ce am făcut ceea ce sîntem puşi să facem ? Şi dacă şefii nu vor fi atunci, ca să spunem că ei ne-au pus sau ordonat ?

Întrebările, fără răspunsuri însă, mărindu-le totuşi teama nemărturisită, îi făceau apoi să şovăie, iar pe şefii bănuitori să-i suspecteze. Întîi mai prudent, invitîndu-i doar să-şi mărească vigilenţa faţă de duşmanul de clasă ai cărui reprezentanţi demascaţi se aflau sub cheie, apoi mai deschis, „politicul" intensificînd îndoctrinarea şi subliniind deosebitul grad de periculozitate al celor mai înverşunaţi şi mai fanatici bandiţi, pentru ca-n cele din urmă să se treacă deschis la ameninţarea făţişă : „Cine-i va favoriza va trece alături de ei".

Despre o favorizare propriu-zisă nu putea fi însă vorba, dar despre o reminiscenţă minimă de omenie faţă de trupurile torturate prin foame, sete, bătaie, frig şi nesomn, lucrurile erau discutabile. Iar între temerea venită de sus, de la superiori, şi între cea mai elementară pornire omenească de într-ajutorare a semenului ajuns la marginea puterilor, în sufletele acestor oameni simpli, chiar reduşi ca inteligenţă, dar ţărani şi ei în fond, sau simpli munci-

tori, începuse totuși conflictul. O luptă însă vicleană, poate cea mai vicleană dintre toate, dîndu-se pe cel mai necunoscut tărîm, determinînd comportamentul cel mai echivoc cu putință, manifestările cele mai ciudate și făcînd să se ivească în fiecare semnele unei șiretenii fără seamăn. O pîndă neîntreruptă între bine și rău, între minte și inimă și din care nimeni nu știa niciodată cum avea să iasă.

PRELUCRAȚI de ofițerul politic, fuseseră învățați un singur lucru : cei păziți trebuiau să moară pe-ndelete, unul cîte unul, pentru ca nimeni din cei aduși acolo să nu scape Motivul : secret de stat.

Ca oameni însă, cu toate prevederile și amenințările la care fuseseră supuși, nu putuseră totuși răbda să nu se convingă și ei cu ochii și urechile lor ce era cu aceste făpturi la a căror moarte trebuiau să asiste și s-o și pricinuiască într-un fel.

Cum însă fiecare paznic era singur înăuntru și încuiat împreună cu victimele, în așa fel încît nu putea fi vizitat de superiori decît dacă era anunțat prin sonerie să deschidă, încercarea de convingere personală începuse de fapt din primele zile. „Victimele“ fuseseră mai întîi observate ca număr, chip și înfățișare, apoi după comportament, iar la cîtva timp, pe lîngă „mișcă, bă“, „afară“, „înăuntru, mîinile la spate, treci la perete, stai, pst !“ să li se pună și întrebări de tipul „Ce dracu' bă, așa de-noapte ?“ sau „Ce-ți fi avînd de vă clătinați pe picioare ?“ întrebări retorice la început sau exclamative — scontîndu-se mai mult reacții la ele decît răspunsuri articulate — erau totuși edificatoare pentru intențiile celor ce le puneau. Și prima constatare a paznicilor în toate cele trei schimburi fu că „banditii“ n-ar fi tocmai atît de banditi, de vreme ce prea se clătinau pe picioare. În imaginația lor rural-valahă, oricît de alterată ar fi fost ea de „vialectică“ — cum i se spunea dialecticii la cursurile de politizare —, banditul nu se prea deosebea de haiduc, iar haiducul era mai presus de orice un ins zdravăn, agil și uneori chiar și frumos. Iar aceștia ?... stafii umblătoare, cei ce mai puteau umbla, iar cei bolnavi adevărate schelete zăcînd pe mucegaiul unor saltele care nu se mai uscau niciodată și care duhneau permanent a hoit.

— Din ce s-avem puteri, dom' caporal ? le răspundea Iosif celor ce-l îmboldeau să se mişte mai iute cu tineta. Dintr-o mie de calorii pe zi ? Şi cînd nu mai e pic de carne pe noi ?

— Ia să văd, îl puse odată caporalul să-şi dovedească spusa. Şi Mircea, mai prompt decît Iosif, dădu el să-şi scoată cămaşa ca să-i arate caporalului pîntecul excavat ca o scoică şi coastele ieşite prin piele, aidoma unor ostreţe.

— Nuu, banditule, nu aşa ; jos pantalonii, să văd eu curul, dacă mai e sau nu ce prinde pe el.

Iar Mircea dădu jos nădragii cu izmene cu tot, pînă la genunchi, lăsînd să i se vadă pe cele două femururi descărnate un bazin care aducea a cap de rădaşcă.

— Uitaţi-vă ! adăugă el ridicînd cămaşa-n sus şi aplecîndu-se puţin. Iar caporalul dînd să-l apuce cu palma de fese, după tipicul constatării gradului de slăbiciune, văzu că n-are nici măcar de ce-l prinde atît îi era pielea de întinsă pe oase.

— Hm, îşi zise caporalul în timp ce Mircea îşi ridica nădragii la loc.

— Şi tu ? mai adăugă el invitîndu-l şi pe Iosif să facă la fel.

— Şi eu, vreţi ? Buun ! Apoi mai iute decît Mircea îi oferi şi el aceeaşi privelişte.

— Hm ! spuse iar caporalul invitîndu-l să-şi tragă nădragii la loc.

— Păi, ce credeţi, dom' caporal, că-i glumă ? Au degeaba ne zbatem şi raportăm întruna ?

— De, mă, dacă sînteţi banditi !

— Noi banditi ? ! Porcii ! Ei vorbesc ?

— Hai, hai, fără de-astea, c-acu-ţi fac raport, încercă să-l potolească caporalul, pe de o parte prudent să nu-l audă cineva, dar pe de alta curios s-asculte ce voia să mai zică cel mai guraliv dintre toţi.

— Dar ce dracu-ţi fi ? continuă el cu-ntrebarea ca să audă totuşi şi răspunsul.

— Ce sîntem noi ? îi răspunse atunci Iosif. Păi, să ştii şi dumneata, sîntem nişte dobitoace pe care şefii dumneavoastră au încercat toate metodele de stîrpire.

— Dar văd că nu v-au stîrpit, îi răspunse caporalul.

— Da, ce-i drept, încă nu pe toţi, pentru că nici nu ştiţi cîţi am fost, însă cu ce gînd oare ne-au adus aici ?

— Mda ! aprobă caporalul, ascunzîndu-şi însă nedumerirea în dosul unui zîmbet despre care se putea spune orice. De fapt era masca feţii de după care omul se gîndea c-ar putea fi şi aşa. Apoi mai spuse iute încă o întrebare.

— Dar de ce vor, mă, să vă stîrpească şi-ncă-n secret, şi de stat cică ? Ce dracu-ţi fi atît de cu coarne ? Ce-aţi făcut ?

— N-am făcut nimic, dom' caporal, i-o reteză scurt Iosif. Nimic. Pricepeţi ?

— Cum nimic ?

— Uite aşa, cum v-am spus, se enervă el.

— Dar atunci de ce sînteţi aici, pe degeaba ? Ce, v-am adus eu ?

— În loc de răspuns Iosif îi zîmbi într-un fel aparte, pregătindu-se de fapt să-i spună, nici el nu ştia ce.

— Păi, ia să vedem, începu atunci caporalul, ca la anchetă. Ce-au fost părinţii voştri ? Boieri, burghezi sau ce dracu ?

— Ce-au fost şi-ai dumitale, îi răspunse Mircea.

— Hm, sè-ndoi caporalul. Nu prea cred.

— De ce ? îl întrebă Iosif.

— Păi dac-ar fi fost aşa, de ce nu-s şi eu ca voi ?

— Adică ? se miră tot Iosif.

— Adică cu carte, completă caporalul, şi să ştiu şi eu vorbi ca tine.

— Ca să fiţi apoi şi-n locul meu ? adăugă Iosif zîmbind.

— Hm, mare şmecher ! se gîndi caporalul, nespunîndu-şi însă părerea cu voce tare. E ceva, totuşi, cu ei, că prea ştie să răspundă.

Şi, curios, continuă cu-ntrebările, încercînd să afle de data aceasta fapte.

— Da' ia spuneţi, măi, de-adevăratele, voi pe cine aţi omorît ?

— Uite ce-i, dom' caporal, noi n-am omorît nici măcar un şoarece din ăsta care intră pe aici prin cele cinci găuri

din ușă. Dar dacă ne mai puneți astfel de întrebări, după ce ne mai vedeți și cum arătăm și după ce ați auzit și atîtea despre noi în harța asta cu administrația, să știți că dumneavoastră ați putea fi-ntr-adevăr prima noastră victimă.

— Băă ! Ia ascultă aici și nu mă lua așa, c-atunci și eu... știi... schimb placa. Ce dracu ? ! Păi dacă-ai ști tu ce-am auzit eu de la ștabii noștri despre voi ți s-ar face părul măciucă. Și eu tocmai d-aia voi să mă conving. Ați făcut ceva ori ba ? Sînteți sau nu sînteți ce zic ei ?

— Păi dacă numai de asta nu puteți dumneavoastră dormi, aflați că nici măcar n-am atins pe cineva, necum să-l omorîm, îi răspunse Gore. Iar pe șefi ascultați-i, c-așa se cade, însă mai plecați urechea și la ce spunem noi. Știți doar cum e la judecată, se ascultă toate părțile. După aceea rămîneți cu ce vreți. Altfel de ce credeți că vor să ne omoare aici pe-nfundate ? Ca să se afle cît mai puține despre noi și despre ceea ce zicem. Ce, dacă nu ne-ar crede lumea, le-ar mai păsa lor de ce trăncănim noi ?

— Hm, mormăi iar caporalul, închizînd însă repede ușa, de teamă că cineva l-ar fi putut totuși auzi și prin soneria de la poartă care-ncepuse să sune (superstiția și teama se-mpleteau de minune). Și cum acel cineva voia neapărat să intre, iar el, paznicul, trebuind a fi găsit întru îndeplinirea „misiunii", „vigilent" și la pîndă, „cum scria la revoluție", după spusa celui mai viclean dintre ei, nu se mai gîndi prea mult la ce auzise și trecu la post.

Veghea era o îndoită pîndă, atît din partea celor de după uși cît și a celor de dinafara lor. Dar nu pentru că s-ar fi plănuit vreo evadare, ci pentru ca cei dinăuntru să poată dormi mai mult, iar paznicii, eventual să-i poată surprinde pe cei ce și-ar fi curmat zilele înainte de termen sau, mai bine zis, altfel de cum Ministerul de Interne ținea ca aceștia să moară.

Ziua însă era cum era, fiecare paznic zicîndu-și că cei dinăuntru, mai sperînd în cine știe ce, tot nu l-ar lăsa să-și curme zilele pe cel ce-ar fi cuprins de un asemenea gînd. Noaptea însă, cînd fiecare cădea buștean, cine-l mai putea controla pe celălalt, după veghea de șaptesprezece ore ? Doar se-ntîmplase cu atîția pe Secție, la Reduit sau în alte închisori. Apoi omul, după cum îl cunoșteau ei,

la marginile răbdării, ale suferinței și ale deznădejdii era în stare de orice și-n orice caz de cele mai neprevăzute și negîndite fapte. Așa că nici o încredere în „el" și mai ales în necunoscuții dușmani de clasă, de care vorbea atît de mult „politicul".

Pentru cei de după uși însă lucrurile stăteau cu totul altfel. Nemaicrezînd nimeni într-o salvare — poate doar Gore într-una miraculoasă —, nici moartea prescrisă de M. A. I. nu era acceptată așa cum li se pregătise. Mai întîi că nu se-mpăcau cu ideea de izolare în patru morminte de beton pentru ca nimeni să nu afle unde sînt și cum mor. Apoi că nu voiau să moară prin descompunere, pe picioare și nebuni, așa cum se sconta că vor ajunge să piară în cele din urmă, ca să nu mai fie crezuți de nimeni. De ce să nu se zbată cînd doar atît le mai rămăsese ? De altminteri, jocul sinistru era un fel de totul de-a-ndoaselea de cum voia asasinul și cu totul pe de-a-ndoaselea al asasinului de cum gîndea victima.

Și dacă sculatul brusc avea menirea de a tulbura cel mai plăcut somn al osîndiților, adică reacția trupului lor la caşexie, tot ce puteau face și ei, făceau, ca să-și prelungească cît mai mult odihna. Așa că, deși la bătaia toacei de metal sculatul se făcea prompt, îmbrăcatul rapid și poziția reglementară — cu picioarele atîrnate la marginea patului și ochii țintă la vizetă — luată cît mai iute, scopul tuturor acestor manevre era ca de la prima inspecție a gardianului — cînd totul trebuia să pară în ordine — și pînă la ieșirea în capul tunelului la WC-ul unde cei din celule erau scoși pe rînd, să se poată ațipi în voie. Neștiindu-se însă niciodată de unde avea să înceapă sergentul și care urma să fie ordinea de deschidere a ușilor, prima veghe a celor dinăuntru începea din acest moment. Și paznicul din interior se așeza la pîndă cu ochii țintă spre cele cinci găuri de aerisire din josul ușii ca să-i vadă sergentului umbra picioarelor, în cazul în care acesta s-ar fi apropiat pentru a-i prinde dormind. Cînd se deschidea apoi ușa pentru scosul tinetelor, saltul în picioare se făcea fulgerător și ieșirea în pasul cel mai grăbit cu putință. Dar cine nu s-ar fi grăbit pentru ca-n acest răgaz să poată face atîtea : să verse murdăria în haznaua turcească, să clătească apoi hîrdăul ca să pută cît mai puțin, să

ia apă în vasul prevăzut pentru aceasta și-n același timp, în cazul c-ar fi putut, să-și facă măcar o parte din nevoile presante. De altfel, „fericit cel ce dimineața putea...".

Ieșirea aceasta era apoi și unicul prilej pentru cei dinăuntru de a-și da seama de ce se petrece în capătul tunelului, la ușa de intrare — dacă-i zi sau întuneric afară, dacă-i primăvară, toamnă sau iarnă, pe la ușile celelalte și dacă, eventual, cineva n-a lăsat vreun semn în trecere prin vreun ungher mai dosit din cutia tot de beton a studiatei haznale. Cu cît mai repede se petreceau însă lucrurile, cu atît mai iute trecea și programul de tulburare a aţipelii începută după prima bătaie a toacei. Reveniți după aceea în celulă, fiecare își relua locul, continuîndu-și somnolența vegheată doar de unul singur. Nu era însă prea profundă, cum nu putea fi nimic sigur în Jilava în afară de moarte doar, dar era cel mai plăcut lucru al zilei în cel mai neplăcut moment al ei. Și dacă nu erau alte interese — de a-i privi, de pildă, prin grilajul becului din deschizătura de deasupra ușii, pe cei din celelalte celule cum se-ndreptau spre WC, ca să-și dea seama de cum arătau și cîți mai rămăseseră în viață (fapt de altfel extrem de riscant și plătindu-se, în caz de prindere, cu 25 la fund plus carcera din turelă, cel mai abject loc de pedeapsă al închisorii Jilava) sau de a le comunica ceva urgent celor cu care nu se putea vorbi prin perete, ori anunța că li s-a lăsat ceva la WC (de obicei vreo tabletă de medicament păstrată ca ochii din cap din timpul șederii în anchetă, la minister, la percheziții sub limbă sau, în restul zilei, într-o cută a cămășii de pe corp să nu se umezească), ca să-l salveze pe cîte unul de la dezinterie sau de cine știe ce altă boală — vizita oricărui medic fiind îngăduită în acel loc nu la cererea bolnavului, ci doar pentru constatarea decesului cîte unuia — graba cu care cel întors în celulă după atîtea trebi aţipea era direct proporțională cu gradul său de caşexie. Mircea, de pildă, avînd 1,86 m înălțime și 40 de kilograme în greutate, aţipea cel mai repede, adormind uneori chiar de-a binelea pînă la venirea terciului de dimineață sau așa-zisei cafele leșinate, visînd chiar și „colorat", spre marea mîhnire a lui Iosif care n-avusese niciodată un asemenea vis.

O singură celulă făcea excepție de la acest program, celula 4, cea a lui Vică Negulescu, a lui Grimalski, Aristo-

tel Popescu și Dan Dumitrescu. Celula în care totul se petrecea după planul întocmit de cei din minister, cu deșteptarea fără atipire și pază interioară, cu stat regle-mentar la marginea patului și cu bătăi în ușă în cazul în care vreunul n-ar fi respectat programul precis. Dar nu fiindcă toți ar fi acceptat acest lucru, ci numai doi, Aristotel și Dan, socotind în mintea lor stricată de ceea ce li se întîmplase la Pitești, că nu mai avea rost să se împotrivească de vreme ce ar fi trebuit să înceapă iar „Reeducarea".

DE FAPT, ceva reîncepuse, ceva care să le aducă moartea. o moarte însă în care să se șteargă toate urmele experienței făcute cu ei pe parcursul închisorii. De aceea, de fapt, și fuseseră procesele cu toate exercițiile care le urmaseră pentru cazurile „clare" și cu toată izolarea pentru cei a căror agonie îi mai interesa încă pe superiorii de la Interne.

Acuzați că schingiuiseră, torturaseră și uciseseră sau împinseseră la sinucidere pe unii dintre foștii lor camarazi, tot din ordinul comandanților lor legionari — schingiuirea aplicindu-li-se chiar și lor, ordonatorilor —, cu scopul inducerii în eroare a „organelor" justiției, pentru a li se deruta atenția de la adevărata intenție urmărită de victimă : eliberarea cîtorva care să continue afară lupta împotriva „comunismului" (formulă utilizată permanent în dosarul de acuzare al anchetei ulterioare), fuseseră împușcați 45 de inși, cei considerați drept instrumente oarbe, în frunte cu Țurcanu, pentru ca să nu mai poată nimeni sufla ceva despre întregul joc la care fuseseră supuși, despre modul în care într-adevăr începuse marea „Reeducare" de la Pitești, Gherla, Canal, Ocnele Mari și Tîrgu Ocna, despre discuțiile duse de Țurcanu înainte de a începe oribila tortură, „specialiștii" de la Interne (Nikolski, Zeller, Dulgheru ș. a., ale căror nume nu trebuiau deconspirate), despre sugestiile primite de la aceștia, despre aportul tacit al administrației penitenciarelor respective pentru ca „Reeducarea" să poată avea loc sub ochii și supravegherea lor și, în general, despre modul în care într-adevăr se petrecuse tot fenomenul. Nu trebuia apoi să se mai afle deloc faptul că rezultatele „mărturisirilor" smulse victimelor în această „Reedu-

care" fuseseră deplin folosite tot de către Securitatea care încerca în fel şi-n chip, prin toate mijloacele, să şteargă urmele propriilor ei procedee, că-n urma a ceea ce se aflase fuseseră arestate zeci de mii de persoane (dintre care-ntre timp multe şi dispăruseră fizic) şi mai ales că toate acestea se petrecuseră sub atenta şi oculta supraveghere a unor ochi care puseseră totul la cale, de undeva de foarte „sus".

Această idee îndeosebi trebuia spulberată din mintea oricui ar fi aflat de ea, în afara celor ce de fapt o şi născociseră. Şi ce procedeu putea fi sigur pentru aceasta decît împuşcarea instrumentelor (motivată de altfel perfect prin sentinţa care acuza tortura şi crima cu scopul incriminat în anchetă) şi moartea „firească" dar sigură, în secretul unor celule de beton, a celor ce-şi dăduseră perfect seama de întregul aranjament al „Internelor" pentru ca „motivarea justiţiară" a oficialităţilor de partid să pară perfect îndrituită.

De aceea, de fapt, şi pierise Ţurcanu cu toată echipa lui de schingiuitori, şi de aceea trebuiau să dispară sigur şi cei ce-şi dăduseră seama de jocul Securităţii, fiind şi ei implicaţi în marele proces al „adevăraţilor" făptaşi (diabolicele creiere fasciste depistate în intenţiile lor cri-nale de „cinstitele" minţi ale „organelor de anchetă", ce se specifică mereu în procesele-verbale). Numai că pușcarea lor, deşi ar fi fost mai comodă, justiţiar ea putuse fi şi motivată prin depoziţia victimelor (ca-n c procesului lui Ţurcanu), Vică Negulescu şi Nicolea trașcu, netrecuţi prin „Reeducare", refuzînd cu încăpăţînare „formula" acuzării oferită de Organele anchetatoare, iar Costache Oprişan, Gore Bolovan şi Iosif V. Iosif nevoind măcar să audă de ea. Şi cum în Instanţă depoziţiile lor verbale incriminaseră acuzator ancheta, sentinţa condamnării lor la moarte neputînd fi motivată nici formal, urma ca moartea să li se pricinuiască totuşi într-una din cele mai banale forme : de la sine şi-n cel mai mare secret, prin punerea celor inculpaţi în condiţii cu totul aparte de ispăşire a pedepsei.

Şi tot de-aceea se născuse de fapt şi Casimca, la sugestia „creierelor" de la Interne (care-l trimiseseră pe cel mai iscusit general, Pantiuşa, să o construiască), pre-

cum și întregul tratament la care trebuiau supuși cei sortiți unei astfel de pieiri inevitabile. Totul fusese prevăzut cu migală și griji : construcția acestor „morminte" în cea mai izolată parte a Jilavei, repartizarea victimelor în celulele-cavou — în așa fel încît în fiecare să se afle un bolnav contagios —, subnutriția care să determine caşexia celor ce încă nu se îmbolnăviseră, programul de continuă veghe, care să ducă victimele la descompunere mintală și întregul complex de condiții exterioare, începînd cu supravegherea cea mai strictă a paznicilor, pentru ca victimele să nu poată închide ochii o clipă peste zi, și sfîrșind cu carcera și bătaia pentru cea mai mică abatere de la cele prescrise de „regulament" (vorbirea articulată altfel decît în șoaptă și orice mișcare în afara statului la marginea patului).

Or, în postură de mumii vii, puse-n cavouri „stingerea" lor trebuia să se facă pe-ndelete, „Deces normal în detenție" scriindu-se pe fiecare dosar al celor inculpați în această experiență, ca nu cumva vreo bănuială să se poată naște asupra modului în care fuseseră uciși. Și atunci cine ar mai fi putut obiecta ceva și-mpotriva cui ? A detenției hotărîte de sentința judecătorească (a cărei motivare era de altfel treaba justiției și nu a organelor de anchetă sau a administrației penitenciarelor) ? A izolării indicate tocmai de forurile anchetatoare sau împotriva regimului de detenție supravegheat de ofițerii politici ?

Că închisoarea de execuție era Jilava, cine ar mai fi putut apoi protesta cînd doar burghezia o clădise ? (e drept, cu alt scop, dar tot opera ei, în fond). Și după lichidarea inculpaților, cine ar mai fi putut aduce în discuție „cazul" cînd cei ce ar fi putut-o face n-ar fi avut nici un interes, ofițerul politic știind bine ce se petrecuse cu ceilalți ofițeri de aceeași teapă de la Pitești și Gherla, care nu „marșaseră" la „indicații" ? Sau niște paznici interesați să schimbe cît mai iute secția și să uite pentru totdeauna ceea ce se petrecea acolo ?

Un plan deci bine întocmit și pe deasupra motivat „științific".

ÎNTRE scoaterea la programul de dimineață și venirea cafelei leșinate sau a terciului ultralichefiat, prin capul

lui Gore Bolovan, care-i păzea pe ceilalți doi ca să poată dormi (lui Costache Oprișan nemaipăsîndu-i de nimeni), treceau fel de fel de gînduri :

— Dacă ne ucid așa cum vor ei și cum văd că și încearcă s-o facă, nu ne mai rămîne totuși decît să protestăm, verbal ce-i drept, dar în așa fel încît să audă și paznicii ce le spunem superiorilor lor și celor veniți în inspecție. Poate careva din ei, cîndva, va vorbi totuși despre asta. Iar dacă nu, ah, ce cumplit e să fii învins, să pierzi un război..., își spuse el lovind și cu pumnul în căpătiiul de fier al patului. (De fapt pierduse un război la care nici măcar nu participase).

— Ce-i, măi ? se sperie Iosif sărind cît colo din dulcea aţipeală a dimineții, la zgomotul auzit.

— Nimic, o concluzie doar, îi răspunse Gore. Hai, continuă-ți somnul !

— Încă una ? Fi-ți-ar concluziile... ! bombăni omul în timp ce se-ntindea la loc să-și continue aţipeala lîngă Mircea, nu mai puțin deranjat și el.

— Deci sîntem patru celule cu oameni în tot acest tunel, continuă Gore în sinea lui. Una apoi în plus pentru gardieni, la capătul coridorului și una pentru cine știe cine și ce, dincolo de noi, lîngă WC. Probabil o rezervă gîndită ca izolare și păstrată pentru orice eventualitate, iar paznicii aranjați în trei schimburi a cîte opt ore, au toată vioiciunea ca să ne supravegheze „regulamentar". Noroc că au lăsat găurile de aerisire la uși ca să le putem vedea umbra picioarelor cînd se apropie. Ce bine că românii n-au avut niciodată pasiunea preciziei nemțești ! Dar la paza lor o avem și noi pe a noastră. Mai rămîne doar să vedem care pe care. Cine știe însă ce vor face ceilalți din celelate celule ? Un bolnav contagios în fiecare celulă, și-n pragul agoniei chiar, nu-i ușor de suportat, și zicînd aceasta se uită o clipă la Oprișan care stătea cu ochii fixați în fundul patului de deasupra lui. Mai ales că nu toți sînt Costache, adăugă el trecîndu-și-i imaginar prin fața ochilor pe fiecare.

Ranu din prima celulă de lîngă camera de gardă, celula cinci, era cel mai bolnav dintre toți. Caziuc avusese și el ceva cu plămînii, dar cavernele i se închiseseră. Cît despre Bordeianu, știa că nu suferise niciodată de

nimic, iar de Hoinic ce s-ar mai fi putut prinde cînd arăta ca o mumie ? Da, Ranu e cel cu „pricina" acolo, își spuse Gore în gînd, și mai e și cu Hoinic înăuntru, victima lui. Așa că lucrurile au fost bine gîndite de sus : dacă nu mori de tuberculoză, cel puțin să-și crape capul unul altuia pînă cînd le va veni rîndul. Va fi însă Hoinic destul de tolerant cu Ranu ca să-și dea seama că dacă nu se unesc crapă, sau Ranu destul de inteligent ca să treacă peste orice diferend cu victima ca să poată supraviețui ? Probabil că da, de vreme ce nu se auzea nici un scandal în partea aceea.

Un semn de întrebare însă tot mai rămînea pe fruntea încrețită a lui Gore. Dar dacă Ranu sau Hoinic... ? Totuși e mai bine să nu se gîndească prea mult la ei. Și trecu la celula următoare, la „patru", cea cu Vică Negulescu, Aristotel, Grimalski și Dan Dumitrescu.

— Mda ! exclamă el pentru sine, cu ăia se petrece ceva neobișnuit de vreme ce sînt singurii care refuză comunicarea cu vecinii. Dar certurile lor, glasul lui Dumitrescu strigînd la Grimalski și Vică, după ac răspunsurile înfundate ale acestora (care or fi fost ele crîmpeiele de înjurături, în care nu se mai știa care pe care se-njura (doi fiind cei mai cuprinși de furie, Dan și Grimalski), precum și „turnatul" lui Dan : că Grimalski-l păzește pe Vică să doarmă : că vecinii bat în perete (acestea-n mintea lui și a Securității, care-l deformase astfel, însemnînd încercarea elementelor contrarevoluționare fasciste de reluare a legăturilor lor perfide și cu scop subversiv) și că paznicii îi lasă să doarmă în timpul turelor lor, erau de-a dreptul de neînțeles. Victimele acuzîndu-și de fapt călăii că aveau milă față de ei ! ! ! și toate acestea ca urmare a Piteștiului.

— SĂ SPUNĂ ei că-i scap de la moarte și că nu-i las să se chinuie ? ! se miră într-o seară, cu voce tare chiar, după schimbarea turelor, un caporal care abia intrase-n schimb.

— Da, măi, ca să vezi și tu că „facerea de bine e totuși f... de mamă", îi răspunse cel ce pleca.

— Păi să nu crezi atunci că pe cine nu lași să moară nu te lasă să trăiești ?

— Cred că e nebuni, totuși, mai adăugase cel ce ieșea din tură. Dar nu toți, că mai e și alții, care e șmecheri !

— ...tu-le mama lor ! O să le arăt eu atunci pază, încheie cel ce abia își începea rondul, hotărît pe deplin să se răzbune pentru turnătoria făcută.

— CU ASTFEL de oameni și de întîmplări ce sa mai faci ? își zise Gore. Noroc că nu-s cu ei, c-astfel... și gîndul i se înfioră, compătimindu-i pe Grimalski și pe Vică.

Mai rămăsese o enigmă : Aristotel Popescu.

— El ce-o fi făcînd ? se-ntrebă Gore. E de partea lui Dan sau a lui Vică ? Dar, de vreme ce tace și nu dă nici un semn, se vede că-i neutru. Ceea ce însă îi aduce totuși apă la moară lui Dan, sau poate o fi atît de speriat încît nici nu-și dă seama pe ce lume e, așteptînd doar să i se execute-sentința de moarte pe care o primise în proces ? Într-un fel, aceasta ar fi o explicație. Iosif, la început, nu tot cam așa ceva credea ? Noroc de Mircea și de Costache. Da, Costache era singurul care vedea limpede lucrurile ; Mircea însă cu entuziasmul lui... Cît despre Iosif, ce să mai facă ? Trebuia să li se alieze.

În orice caz aici o s-o scoatem noi cumva la capăt, își zise el. Acolo însă, la „patru", e prăpăd. Și nu cred că se va sfîrși decît cînd vor pieri cu toții. Numai că pînă atunci mai pot surveni și surprize. Ce bine ar fi dacă vecinii de la „trei" ne-ar putea ține la curent cu ce-i acolo. Sînt oricum mai aproape de ei și „formația" lor e destul de convenabilă. Popicu, bun, Pătrașcu, paralizat, iar Tavi Voinea prea inteligent ca să nu-și dea seama exact unde se află și ce-l mai așteaptă dacă se-mplinesc toate cele gîndite de „cei de sus". Cît despre Nuti, mda, asupra lui plutea un semn de întrebare. Din parte-i s-ar fi putut ivi și suprize, ca la proces, totuși, s-ar fi putut să-și fi și revenit, cel puțin după relatările lui Popicu ; altfel la ce i-ar fi slujit deșteptăciunea ?

Deșteptăciunea ! Da, se pomeni el reflectînd asupra ei. Cumplită și periculoasă calitate totuși... Salvatoare uneori, dar și cînd se pervertește ! ! ! Și de ce s-o fi pervertind oare ?

Zăbovi apoi mult timp asupra acestei întrebări, ajungînd, în cele din urmă, la concluzia că totuși instinctele

sînt cele ce o pervertesc, mai ales cel de conservare și de dominație. Cîți oare nu-și spuseseră la-nghesuială :

— De ce să crap eu și nu tu, dacă tot trebuie să crape cineva ? Sau de ce să nu poruncesc eu dacă și așa omul e totul ? Iar tu, dacă vrei și tu același lucru, încearcă. Să vedem, care pe care ?

Și cel mai perfid, mai fără scrupule și animat cel mai mult de dorința de a fi el cel dintîi, triumfă întotdeauna. Cel puțin așa observase el din cele pățite.

I se mai strecură totuși o bănuială în suflet, amintindu-și de Țurcanu. El, cel puțin, nu-și cruțase nici un prieten, nu avusese nici un scrupul și voise cel mai mult să fie primul. Și totuși, unde ajunsese ? Să fie primul împușcat.

— Dar nu și primul mort, își răspunse atunci prompt tot el, antrenîndu-se într-un dialectic dialog cu sine.

— Da, numai că scopul lui fusese de a supraviețui nu numai unui mort sau cîtorva victime, ci tuturor. Și iată că n-a izbutit.

— Pentru că n-a fost și suficient de deștept să-și dea seama că cei ce se vor folosi de el, ademenindu-l cu diplomația și puterea, îl vor înșela.

— Dar de unde să fi putut ști asta ?

— Intuitiv, dacă intuiția nu i-ar fi fost adumbrită de grăba cu care voia totul.

— Deci, să fi fost totuși destul de inteligent ca să-și dea seama de măsura poftelor și vrerilor lui ?

— Exact, îi șuflă atunci parcă cineva răspunsul direct în ureche, făcîndu-l să și tresară.

Auzise bine din stînga vocea și un bătrîn îi spuse, nici el nu știa cînd, că șoaptele venite în urechea stîngă nu prea sînt bune. Totuși nu s-a putut opri să nu-și iscodească în continuare, puțin iritat, presupusul interlocutor.

— Și ca să fii foarte inteligent, cel mai inteligent dintre toți, ce-ar trebui să faci, sau cum ar trebui să fii ?

— Cu asta te naști, îi răspunse atunci Costache, auzindu-l că începuse să vorbească singur cu voce tare. Ori o ai din născare, ori nu o ai, continuă el. Și mai deștept omul nu devine, decît că-n timp se mai lămurește, dacă între-

barea asta te muncea, sau poate delirezi din pricina febrei ?

— Febră ? Aş ! Mă gîndeam doar la Ţurcanu. Cine a vrut să redobîndească mai mult decît el ceea ce pierduse şi cine a avut mai puţine scrupule decît el ca să-şi îndeplinească scopul propus ?

— Ce să-i fac dacă nu şi-a cunoscut adversarul ?

— Adică ? !

— Adică Securitatea şi ceea ce stătea şi stă în dosul ei.

— Dar tu, Costache, ai cunoscut acest Ce ?

— Nu se vede ?

— Adică ?

— Ştiind dinainte cu cine am de-a face, din spusele celor ce avuseră de-a face cu ei înaintea mea, n-ar fi trebuit să ajung aici şi nici chiar la Buchenwald.

— Deci şi tu te-ai înşelat ?

— Cumplit.

— Dar vorbind de Buchenwald, şi acolo a fost la fel ?

— Da, numai că nemţii lucrau altcum, stilul însă îl împrumutaseră tot de la ăştia, adică din „răsărit" vreau să spun. Lagăre, tratament, regulament, proceduri ; toate de acolo vin. De altfel, Goering le-a şi spus-o la Nürenberg, cînd a fost întrebat de unde s-au inspirat pentru metodele folosite.

— Ce le-a spus, c-am uitat ?

— „De la voi", le-a zis el, arătîndu-l pe procurorul rus.

— Şi procurorul ?

— Nu ştiţi ?

— Nu.

— A tras în el, în plină şedinţă. S-a suspendat apoi procesul cîteva săptămîni. Două, mi se pare, pînă ce şi-a revenit.

— Da, două, îşi aduse aminte şi Mircea, trezit între timp din somnolenţa dimineţii de antrenul discuţiei dintre cei doi.

— Şi totuşi, cum se face, Costache, că tu ai simţit mai bine decît noi cum stau lucrurile ? continuă Gore.

— Păi, dacă-i mai deştept, ce să-i faci ? E mai deştept şi gata, interveni Iosif.

Era îmbufnat că nu putuse ațipi cum trebuie dimineața.

— Tu vezi-ți de somnul tău, că de aia te păzesc ! îi răspunse Gore pătimaș și preocupat să afle din gura lui Costache definiția inteligenței infailibile.

— Ei uite, tocmai de asta se poate ca unul să vadă și să simtă mai clar cum stau lucrurile decît altul. Din pricina patimei. Cu cît e mai inexistentă patima, cu atît ți-e mai limpede gîndul și mai ascuțită intuiția.

— Și de patimi cum te desprinzi, dacă le porți în tine ?

— Pătimind : cum altfel ? bombăni Iosif. Dacă n-ai cap și vrei numai ca tu să fii neapărat primul.

— Din păcate, interveni atunci Costache, așa-i, numai pătimind, adică suportîndu-le consecințele.

— Și cu „capul" cum stăm ?

— Inteligența ? Capul ? E ceea ce avem sau nu din născare, doar ți-am mai spus.

— Dar de ce unii au iar alții nu ? Pe ce merite ?

— I-ascultă, îi zise atunci Costache, „de cînd oare are oala dreptul de a-l întreba pe olar de ce a făcut-o pentru un fel de trebuință și nu pentru altul ?"

— Și dacă totuși oala întreabă ?

— Întrebarea e fără răspuns, băăă, țipă atunci Iosif, că tocmai de aia zice și sfîntul apostol Pavel, ca să nu mai întrebe deștepți ca tine, întruna, „de ce, de ce ?" Ei uite d-aia, c-așa vrea bunul Dumnezeu. E bine ? Așa a vrut El și pace.

— Ca unul să fie mai deștept decît altul și mai bun și mai... adăugă Mircea.

— Da, unul mai deștept decît mine și decît tine, iar Costache mai deștept și decît ăla, mormăi Iosif nedeschizînd ochii și reprezentîndu-și deșteptăciunea ca pe un sac cu pîine pus pe o scară mai sus sau mai jos de nasul lui.

Gore ascultă, ținînd însă ochii țintă la găurile din josul ușii pe unde ar fi putut veni paznicul să-i surprindă dormind. Și cînd o umbră abia mijind se ivi pîlpîind în dreptul lor, îi arse un picior lui Mircea, făcîndu-l iar să sară, cu Iosif cu tot, la marginea patului. Abia avusese timp să-și aranjeze mîinile pe genunchi și ochii țintă la vizetă cînd din dosul ușii se auzi glasul sergentului.

— Care-a fost, bă, deșteptul care m-a simțit și-a dat „deșteptarea“ ? Da-l prind eu, mai zise omul, deschizînd și vizeta mică prin care intrau gamelele cu mîncare.

— Tu, mă ? îl întrebă pe Costache, că tu dormi tot timpul în patul ăla. De ce nu te mai scoli ? Ai ? Sau vrei să te scol eu ?

— Mi-ați pus atîtea întrebări, dom' sergent, că nici nu mai știu la care să răspund și cu ce să-ncep.

— De ce tot zaci acolo ? repetă sergentul.

— De boală, de ce să zac ?

— Și chiar așa-i, nu te poți nici ridica ? (Glasul paznicului devenise mai omenos privindu-l).

— Ba chiar mai rău, dom' sergent, nu prea pot nici sufla.

— Dar pe ăștia cine-i trezește cînd vin eu ?

— Poate vreți să spuneți, cine-i ține treji ?

— Ei, și așa, fie, numai să aud.

— Frica, dom' sergent. E atît de mare că vă simt de cum pășiți pe gangul ăsta.

— Hm ! își zise sergentul îndoindu-se de ceva ce nu mai avu timp să-ntrebe, în fundul curții de intrare-n Casimcă auzindu-se zgomotul făcut de ciubărul cu cafea.

— Pregătiți gamelele, mai „binevoi“ el să spună înainte de a se duce la ușă, ca să nu fie cumva bănuit că, nerăspunzînd prompt „anunțului“ ar fi pactizat cu bandiții.

— Vezi că și el, nu numai Gore, întreabă care-i deșteptul care ?... îi spuse Mircea lui Iosif.

— Țineți-le, îi întinse Gore fiecăruia gamela, ca să fie gata cînd venea cafeaua.

Și-n fundul gamelei sale privi îndelung petele pe care le lăsau cele trei găuri cîrpite cu zdrențe și săpun pe cenușiul smălțuit.

— De ce unii erau mai înzestrați și mai ocrotiți sau mai obidiți decît alții, tot nu pricepuse, după cum nu pricepuse de fapt nici de ce o gamelă avea trei găuri, alta patru, iar alta nici una. Pură întîmplare ? La gamelă poate că da, se mai putea chiar explica. La om însă...

Și gîndu-i fu curmat de zdrăngănitul ușiței deschise din nou pentru ca vocea sergentului să s-audă iar prin

ca, anunțînd de data aceasta cafeaua. Iar cînd îi întinse o gamelă cu toarta nu prea bună în afară, și cînd sergentul enervat că n-o putuse apuca cum trebuie ca s-o dea și el plantonului pentru a pune cafeaua într-însa, îi strigă : „Invers, mă, boule !“, își aduse aminte de o întîmplare similară din subsolul arestului Ministerului de Interne.

Era tot așa, ora cafelei de dimineață, cînd păcăneau vizetele ca să se dea un fel de leșie neagră și cînd, la o vizetă, o mînă întinsese în afară ceașca de metal (acolo erau cești, nu gamele) ca să i se toarne lichidul într-însa.

— Invers, băă ! tunase atunci vocea plutonierului paznic care distribuia „micul dejun“.

— Invers ? se miră cel ce o întinsese. Cum putea fi oare acel *invers*, de vreme ce el ținea ceașca în mod obișnuit, de toartă.

— Invers, băă, îi strigase iar plutonierul, văzîndu-l că-ntîrzie să i-o întindă cum trebuie, adică cu toarta în afară, pentru ca el, plutonierul, să aibă de ce o prinde. Neînțelegînd însă „inversul“ plutonierului, o invërsase cum i se păruse lui că ar trebui să fie *invers*, adică, cu fundul în sus.

— De ce dracu mi-o fi dat o poruncă atît de absurdă ? Să-i întind ceașca invers, adică cu fundul în sus ? se mai întrebă el plin de nedumerire. Și fiindcă-n mintea-i de logician (întîmplător cel în cauză era și profesor de filozofie), poziția nouă a cești nu se potrivea cu ceea ce avea să se-ntîmple, adică cu turnatul cafelei într-însa, dădu iar s-o-ntoarcă la loc, adică cu gura-n sus.

— Invers, băă ! Ce, n-auzi, ești diliu ? răsună iar glasul poruncitor al plutonierului. Și bietul profesor, reacționînd mai de grabă la impulsul vocii plutonierului decît la cel al logicii sale, întoarse iar ceașca întinsă în afara vizetei cu fundul în sus.

Nu mică-i fu însă mirarea văzînd că plutonierul îi toarnă atunci cafeaua pe fundul cești întoarsă invers. Și cînd o picătură fierbinte atinse dosul palmei, răsuci iar mîna cu gura cești-n sus.

— Invers, bă, f...ți, aia și aia, se auzi iar glasul plutonierului.

— Cum invers, domnule, ripostă el opărit, că eu numai unul cunosc, ăsta cu gura-n jos ? Iar așa dumneata nu poți turna cafea în ceașcă.

— Ei bine, bă, să ştii că aici mai există un invers, uite ăsta ! şi smulgîndu-i ceaşca din mînă, o apucă el de toartă întinzîndu-i-o apoi lui cu gura-n sus ca s-o apuce de corp.

— Na, să te arzi tu cu ea, nu eu, că tu o bei, logic ? Altfel cum, să mă prăjesc eu cu fiecare bandit care nu ştie ce-i inversul ?

Şi profesorul, în timp ce-o trăgea grăbit înăuntru ca să se frigă cît mai puţin cu ea, pentru că de coadă o ţinea plutonierul, pricepu că-n lume puteau fi atîtea „inversuri" cîţi stăpîni erau în stare să poruncească.

— Acu ai priceput, bă, „inversule" ? mai adăugă plutonierul vîrîndu-şi şi chipul pătrat prin vizeta dreptunghiulară ca să fie convins că omul, în sfîrşit, pricepuse.

— Mda, îl asigură profesorul, întinzîndu-i însă de atunci ceştile numai cum trebuia, adică invers şi rîzînd mereu de „neînţelegerea-i" logică şi de „lecţia" celui pe care-l botezase-n sinea lui (neştiind de altfel cum îl cheamă) „inversul".

— Şi ce te-a apucat acum rîsul ? îl întrebă Iosif, văzîndu-l că-ntr-adevăr rîdea de unul singur.

— Rîd de ce-mi aduc aminte, îi răspunse Gore, întinzîndu-i însă paznicului gamelele „invers". Şi inversul acestora are şi el tîlcurile sale, mai adăugă el, povestindu-le apoi şi celorlalţi de ce rîsese.

— Păi da, adăugă Iosif. Şi eu am păţit la fel la prima arestare. De unde să ştie omul că inversul dobitocilor ăsiora înseamnă nu răsturnare de poziţie ci schimbare de coadă. Noroc c-au apărut apoi gamelele împuţite, cu „sfîntul terci". Însă doar la Jilava şi în celelalte închisori, pentru că la Interne e tot obiceiul ceştilor şi al cafelei.

— Şi-l regreţi ? îl întrebă Gore.

— Eu ? Poate tu. Terciul oricum ar fi el, dulce, nedulce, tot mai schimbă ambianţa celulei. Cel puţin micenuşiul ăsta al păturilor, al paturilor şi al pereţilor mucegăiţi mi-a ajuns pînă peste urechi.

— Şi ce bun era totuşi ! oftă Mircea, aducîndu-şi şi el aminte de trecutele vremi ale Jilavei, cînd terciul era parcă mai galben, mai mult şi mai dulce.

— Nu degeaba l-a „versificat" Nichifor Crainic, adăugă Iosif în timp ce sorbea ultima picătură de cafea de pe fundul gamelei. Știți doar ?

Și fără a mai aștepta răspunsul, începu să declame cu ochii țintiți aiurea, probabil în cine știe ce opulente amintiri, ciudata poezie a caşecticului poet :

„În țara turmelor și-a pîinii
Visez o mînă de ciuperci,
Lăsați-mă în rînd cu cîinii
La raiul unui blid cu terci.

O, Milostivule, tu care,
Cu trei ciortani și cinci colaci
Făcuși un munte de mîncare
Și-i săturași pe cei săraci,

Repetă, o, Bunule, minunea
Și-ndestulează mii de guri,
Iar mie ascultă-mi rugăciunea,
Dă-mi coșul cu firimituri.

IAR CÎND sfîrși versurile, se pomeni cu gamela goală-n mînă privind-o ca pe un coș cu pîine albă.

— Mămăliga ! țipă atunci paznicul din afara ușii.

Și vizetele celulelor vecine începură iar să păcăne, deschise ca să li se azvîrle celor dinăutru calupii de mămăligă. Era zi de mămăligă și pasta galbenă de porumb li se arunca-n bucăți pe vizeta larg deschisă. O prindea de obicei Gore, avînd cea mai mare dexteritate în a nu-i scăpa nimic din ceea ce li se arunca înăuntru.

— Poftim ! Îți era dor de terci și iată că-i sosi „surata".

— Ai dracu ! exclamă Iosif. Ne-ndoapă ca pe porci cu mălai muced, cînd de altfel azi ar fi trebuit să ne dea pîine.

— Ai uitat tu ; mîine e zi de pîine. Miercurea și vinerea, scumpule, primești cele 120 de grame de pîine pe săptămînă, îi împrospătă Gore memoria

— Mda, mormăi Iosif în timp ce cu ochii căscați privea calupul cel mai mare de mămăligă. Își înghițea mereu

nodul lui Adam aşteptînd ca Gore să pronunţe cuvîntu magic : „Alegeţi !“

Era de fapt invitaţia generală a celui ce era de servi-ciu, ca oamenii să-şi aleagă bucata cea mai mare în funcţie de rînd.

Numai că Iosif, după ce-şi alese bucata, o mîncă pe loc fără-a păstra nici cea mai mică firimitură din ea, convins fiind că nicăieri n-o putea ţine mai bine decît în stomacul propriu. După aceea se bătu de vreo două-trei ori cu palma peste burtă, apoi cu-n pumn peste celălalt, ca ciocanul în cercul unui butoi pentru a nu crăpa de atîta „ghiftuială“. Îndată apoi o termină şi Mircea, înghiţind-o parcă cu atît mai multe noduri cu cît se apropia de sfîrşit. Numai Gore mai păstră din ea o jumătate, ca s-o adauge mesei de prînz sau ca să mai ofere din ea cîţiva dumicaţi şi celorlalţi. Şi pe Costache Oprişan, care îi cunoştea motivaţia, îl podidiră lacrimile.

Ce ajunsese ? ! Din duşmanul de clasă de odinioară, din monstrul fascist şi toate cîte i se atribuiseră în „Re-educare) şi anchete, în Casimcă nu mai rămăsese decît un trup jalnic care inspira milă celor din jur.

Gore însă insista :

— Ia pentru că aici moartea oricui înseamnă scăderea cu unul a forţelor de veghe a celor dinăuntru. Da ?

ÎN PRIMELE momente însă, după aşa-zisul mic dejun adică după çafea şi primirea mămăligii, discuţiile despre mîncare, în loc să înceteze, continuau şi mai aprinse, făcîn-du-i pe cei patru să retrăiască chiar o serie de întîmplări din viaţa de închisoare sau de afară, din timpul marii se-cete, al războiului sau al unei copilării în care, la ţară, cu terci se oblojeau buboaiele şi burţile celor mai nevolnici săraci. Încet, încet, apoi o toropeală plăcută îi cuprindea pe toţi pînă cînd Costache, văzîndu-i cum li se închid ochii, îi îndemna să-nceteze şi s-aţipească de-a binelea, asigurîn-du-i că-i va păzi el. Iar Gore, cel care de obicei păzea cel mai mult în acea perioadă, zîmbind, se lăsa ultimul pradă ispitei. De altfel, auzul său fiind cel mai fin, iar ochiul lui cel mai format pentru toate umbrele şi penumbrele gîndurilor şi ale picioarelor paznicilor care apăreau în dreptul celor cinci găuri tăiate în josul fiecărei uşi, nu fuseseră niciodată surprinşi dormind cît îi păzise el.

INTR-O dimineaţă însă, Iosif, neputînd aţipi din cine ştie ce pricini, îl invită din nou pe Mircea să-şi continue povestea pe care, atunci cînd o începuse, nemaiştiind nici el de ce, trebuise s-o întrerupă. Îl interesa nu numai ca să-şi umple cu ea dimineaţa, ci ca să-şi facă toate speculaţiile posibile în legătură cu ea.

Vechiul său gînd, marea-i ispită, de a încerca să-l facă şi pe Mircea să-şi modifice această biografie conform vrerilor celor care-l făcuseră şi pe el, la Piteşti, să-şi modifice de cîteva ori biografia, nu-l slăbea de loc. Prima versiune trebuia însă ascultată oricum, dar ceea ce păţise omul prin beciurile atîtor securităţi sau prin incinta lagărelor prin care fusese, era mai edificator pentru el decît orice divagaţie literară.

— Atunci nu dormiţi ? îi întrebă Gore, ca să nu stea nici Costache cu ochii mereu la uşă.

— Nu, dar lungiţi tot am sta, îi răspunse Iosif. Altfel asculţi din poziţia asta, aşa că ai mai putea totuşi să tragi şi tu cu ochiul la vizetă. Mai ştii ce aflăm şi din gura ăstuia ? !

— Deci să păzesc şi s-ascult ?, da ? îi întrebă Gore.

— Cam aşa ceva, îi răspunse Iosif zîmbind. Oricum, era tura ta de pază şi, ascultînd, mai bagi şi tu la cap cîte ceva.

— Mda, bombăni Gore, privind în gol şi pregătindu-se să-i dea un răspuns, pe care, de fapt, nu i-l mai dădu.

— Dar unde rămăsesem ? îl întrebă Mircea pe Iosif.

— La intrarea în beciul lui nea Gogu, parcă, pe Rahovei. Nu ?

— Da, îi răspunse Mircea, gîndindu-se la prima lui anchetă din Securitatea de pe Calea Rahovei. Cc mult trecuse de atunci !...

— ŞI ÎN noaptea aceea de aprilie, după percheziţia pe care mi-o făcuseră în biroul şefului de arest de la subsol — nea Gogu, cum îi spuneau cei arestaţi, mi-a pus iar ochelarii orbi pe ochi şi m-au condus în prima mea celulă. V-am povestit asta.

— Da, cînd ai început să te gîndeşti la ce ai lăsat în urmă, interveni Iosif. De altfel nimic nou. E ceva ce-am trăit fiecare.

— Nu știu, dar asupra mea a avut efectul primului șoc.

— Mai mult decît arestarea propriu-zisă ? întrebă tot Iosif.

— Măi, dar nerăbdător mai ești, îl corectă Gore. Las omul să spună ce-și amintește, dacă asta îl obsedează

— Nu, dar oricum, prima celulă e prima celulă.

— Bun, bun, și ?

— Și cînd m-am trezit, m-am trezit de fapt nu semnalul de sculare al arestului, ci la scuturarea inginerului Neamțu. Sergentul de pază trecuse prin fața ușnoastre, ne dăduse semnalul de sculare și bătaia chesale în ușă se auzea undeva mai departe pe coridor.

— Și dacă nu vreau să mă scol ? i-am răspuns eu zîmbindu-i inginerului care mă zgîlțîia.

— Te va scula nea Gogu și-ți va pune „brățări" în carceră.

— Adică ?

— Adică niște cătușe americane, adăugă colonelul, di acelea care se strîng cu fiecare mișcare pînă-ți pocnedegetele ca niște crenvurști.

— Mda, am mormăit eu, făcînd prima mișcare coborîre spre patul de jos, lîngă cei doi. Și acum ?

— Acum așteptăm programul !

— Programul ? Care program ?

— Scoaterea la WC și spălatul în spălătorul din capcoridorului. Vezi să fii expeditiv și să-ți rezolvi totpentru că pînă după masă la cinci nu mai vezi closetul.

Între timp pe coridor se auzeau pași de grupuri care se îndreptau spre WC și nu după mult timp ni se deschis și nouă ușa, o mînă de sergent întinzîndu-ne trei perechi de ochelari orbi. „Parcă-ar fi fost de motocicliști, dacă prin ei s-ar fi putut vedea ceva", țin minte că mi-a fost prima remarcă. Și cînd eu încă-i priveam pe ai mei, inginerul Neamțu și-i pusese pe frunte, iar colonelul chiar pe ochi.

— Gata ! se auzi atunci un glas, și mîna sergentului paznic îl prinse pe inginer de braț scoțîndu-l din celulă cu colonelul după el și cu mine-n coadă, eu însă avînd ochelarii puși nu cum trebuie, ci într-o parte.

— Vezi, mă, că ăsta „fotografiază" totul, se auzi glasul lui nea Gogu, care şi văzuse că nu-mi pusesem ochelarii reglementar.

Speriat de remarcă, sergentul îl lăsă pe Neamţu şi cu un gest brutal, îi aşeză aşa cum trebuia, zgîriindu-mi sprîncenele. După aceea, ţinîndu-mă pe mine de braţ, ne conduse la grupul de WC-uri unde tot el ne scoase ochelarii, împingîndu-ne înăuntru. Rămăsese apoi în uşă, uitîndu-se la fiecare cum ne facem nevoile. Şi-n timp ce stam pe vine, privirea mi se mişcă pe pereţi. „Asfadur ştie totul, sîntem pierduţi" fu prima inscripţie pe care o văzui pe zid.

— Nici urmă de pornografie sau desene obscene, îmi zisei. Tot e bine pentru un closet public. Dar cine era Asfadur şi de ce erau pierduţi toţi, nu pricepusem. Mă gîndeam la acest nume cînd, deodată, furăm smulşi de pe vine de o nouă poruncă : „Gata !"

Se auzi un robinet, un susur de apă, o întrerupere şi cei doi şi apărură în uşa cabinei mele. Ei terminaseră iar eu nici n-avusesem timp să mă gîndesc la nevoi. Ce era să mai fac ? Să mă mir. Şi mă chiar miram cînd mă văzui scos de o mînă din WC şi introdus, tot cu ochelarii orbi la ochi, în spălător. Acolo, iar dă ochelarii jos, spală-te din două mişcări şi... gata ! Drumul înapoi fu şi mai scurt iar, pe sub ochelarii ridicaţi puţin pe frunte, văzui un plutonier care conducea un alt grup de trei inşi spre WC. Erau nişte mecanisme stricate, şi cum se ţineau unul de altul, în monom, păreau ca o omidă schiloadă care abia se tîra.

Intrînd în celulă, nici nu se închise bine uşa şi Neamţu îmi spuse :

— Ascultă băiete, la WC fiecare trebuie să se grăbească moderat.

— Dar eu am fost ultimul ! încercai eu să îngîn. Dacă nici n-aveam hîrtie ?

Inginerul rîse.

— Şi nici n-o să ai, spuse e[illegible]ici hîrtia e o cîrpă pe care fiecare o foloseşte ca atare[illegible]álînd-o după aceea la spălător. Iar ca să fie mai explic[illegible]şi scoase din buzunar pe a lui şi mi-o arătă.

— Mda, îi răspunsei eu, numai că eu voi folosi cîrpe pe care le voi arunca.

— De unde ? întrebă el.

— Mă voi descurca eu, îi răspunsei privindu-mi instinctiv căptușeala hainei. Și apoi, văzînd și făcînd.

El însă fu sceptic, dar numai pînă cînd în celulă ni s-au băgară și primele cearceafuri. Nu mă gîndisem de altfel la întrebarea-i firească, cît la posibilitatea de a-l scurta în fiecare zi cu cîte o fîșie.

— Și dacă te prindea ? întrebă Iosif.

— Întîi să mă fi prins, apoi, dacă m-ar fi și prins și nu le-ar fi plăcut, să-mi fi dat hîrtie.

— Dar te-au prins vreodată ? îl întrebă Gore.

— Nu. În schimb, cu timpul, cearceaful meu s-a micșorat. Ce era să fac ? Mă descurcam și eu cum puteam, spre spaima celor doi, apoi ni s-au dat totuși la fiecare „ieșire" și niște petice de hîrtie.

— Și primul mic dejun ce a fost, terci sau cafea ? întrebă Iosif curios.

— Terci, îi spuse mirat Mircea. Dar cînd s-a deschis ușa și sergentul ne-a împins gamelele în celulă cu piciorul, am crezut că-i lapte de pasăre.

— Știi că ai fantezie ! Așa ceva n-am mai auzit. Dar continuă, că-mi place, îi zise Iosif. Ce bun e !

— Ce să continui, că nici nu m-am atins de el. Dar nici afară nu l-am dat, inginerul și colonelul îl împărțiseră cît ai clipi din ochi.

— Și ?

— Și după aceea, într-o vreme s-a deschis iar ușa și un alt sergent, cu altă pereche de ochelari, pe care mi i-a pus pe ochi ca un căpăstru, m-a luat de braț și m-a dus pe o întortochetură de coridoare și scări pînă-ntr-un fel de încăpere care era mult mai lungă decît lată. Acolo, un covor îngust pe jos și-n capătul lui un birou cu un ofițer umflat și galonat. Cînd m-a văzut l-a și invitat pe cel ce mă adusese să mă așeze pe un scaun în colțul încăperii.

— Bă, de ce ești tu aici ? a fost prima lui întrebare, mai mult lătrată decît rostită.

— Eu, nimic. Nu-l vedeam decît pe sub ochelari.

— Scoate-i ochelarii, i-a spus atunci sergentului care mi-i și smulse pînă a nu sfîrși ofițerul porunca.

Îl priveam clipind des deoarece o lampă de pe biroul său îmi arunca lumina drept în față.

— Ce, ești mut, băă, n-auzi ?

— Vorbiți prea tare, i-am spus eu. Nu deslușesc ce mi se spune cînd cineva latră !

— Mda, zise el, apropiindu-se după aceea calm de mine și trăgîndu-mi două palme care îmi răsuciră gîtul.

— Acum deslușești ? continuă el.

— Da, am mormăit eu, făcînd astfel cunoștință cu primul nou anchetator. Se numea Florea Năstăsescu. Cel puțin așa s-a prezentat spunîndu-mi :

— Băă, pe mine mă cheamă Florea Năstăsescu, iar pe tine nu știu cum o să te cheme de acum încolo. Rotofei ca o damigeană și plîngîndu-se întruna că suferă de stomac, mă acuza mereu că-i produc crize cu „fanatismul tăcerii".

— E o formulă des folosită, spuse Gore. Le place pesemne cum sună termenul, sau n-or fi avînd altceva în vocabularul lor ?

— Aș ! exclamă Iosif. Așa scriu ei în formularele prin care cer să li se permită întrebuințarea oricăror mijloace în anchetă. Și, odată făcut „fanatic", ți se poate întîmpla orice : de la carceră și cătușe pînă la moarte prin bătaie, dar numai după ce te-au stors de toate.

— Cred, continuă Mircea, pentru că odată făcut „fanatic" și legionar, numai că nu m-au omorît.

— Dar cel puțin ai fost în „frății" ?

— Nu.

— Și atunci ?

— Păi, să vă povestesc. Tot la prima anchetă, a doua frază a lui Năstăsescu a fost : „De ce ai venit tu bă, aici ?"

— Eu, uluit de o așa întrebare, nici nu știam ce să-i răspund. Cum adică, venisem eu ? cînd doar știam bine cine și cum mă adusese. Am făcut însă, în continuare, pe miratul.

— Ce te holbezi la mine, băă ! îmi zice el atunci și iar : ce, eu te-am adus aici ?

— Păi, cei ce m-au adus n-au nici o legătură cu dumneavoastră ? l-am întrebat și eu.

— Ascultă, bă, cine pune acum întrebări, eu sau tu ? Și ca să-mi fie clară situația în care mă aflam, iar jap !, jap ! două palme pe care însă le parai în parte cu brațele.

— Uite-l, bă, că dă-n mine ! țipă apoi tot el, și cu mîna-i grăsulie, din care i se desprinsese un deget ca un cîrnat apăsă pe o sonerie. Imediat apăru în ușă un plutonier.

— Pune-i ăstuia cătușele, că sare la mine, îi ordonă Năstăsescu. Plutonierul, zîmbind, mi le puse, legîndu-mi mîna stîngă trecută pe după ceafă, la spate, cu cea dreaptă răsucită tot la spate, dar cu palma în sus.

— Cum, întrebă Iosif, așa ? Și imaginîndu-și perfect poziția, ilustră în gesturi exacte că pricepuse despre ce era vorba. De fapt, e o „figură" des întrebuințată. Nu știu de unde au luat-o, dar te imobilizează perfect.

— „Figura" într-adevăr, nu știam de unde o luase sau dacă nu și-o imaginaseră ei, dar cătușele erau „made în USA" și la fiecare mișcare mă strîngeau de-mi ieșeau ochii.

— Ei, și ? întrebă Iosif, voind să mai afle ce i se întîmplase în anchetă și îndeosebi cum „cedase". Ideea căderii oricui, parcă-l încînta... Deci nu numai eu !...

— Și după ce m-am văzut „înnodat" astfel în fața lui Năstăsescu, continuă Mircea, am simțit că e mai prudent să mă mir mai puțin și să vorbesc ceva mai „deslușit" cu el. Ba, pînă la urmă am chiar convenit să spun că într-adevăr venisem eu singur la Securitate, numai că nu știam de ce.

— Ei, vezi, asta-mi place, adăugă Iosif. Așa-ncepe omul să-nțeleagă realitatea, adică să gîndească dialectic. Nu ei te-au adus la anchetă, ci ai venit tu singur să mărturisești. Ca-n „Reeducare", de altfel. Să bați singur la ușă, aducîndu-ți aminte că ai uitat să mai „torni" ceva. Ce te holbezi așa ? Află că-ntr-adevăr pînă ce nu simțeai că te arde pe creier orice lucru nespus sau nemărturisit, privind comportarea ta sub toate aspectele, nu se putea spune că deveniseși un „om nou". Trebuia să fii cu creierul perfect spălat de toate amintirile burgheze, de superstiții,

credințe și de tot ce te-nvățaseră părinții și școala. Ai înțeles ?

Mircea însă nu-i răspunse imediat. Era parcă tot uluit de ceea ce-și amintise și de pornirea lui Iosif de a afla mereu ceva cu care să-și poată compara propria-i cădere.

— Sută-n sută, domnule Iosif, îi răspunse el în cele din urmă, repetîndu-i o formulă pe care tot din gura lui o aflase cînd îi povestise ce pățise Ițoc în „Reeducare".

De altfel, îi înțelegea obsesiile precum și bucuriile ascunse, mai ales la auzul slăbiciunilor altora. Cît despre pățania lui Ițoc, îl amuza de cîte ori și-o amintea :

— Ei, Ițoc, te-ai reeducat acum ?

— Sută-n sută, domnule Țurcanu, îi răspunse acela, lung, deșirat, cașetic și tremurînd ca varga la gîndul că, nefiind crezut că se reeducase complet, ar mai fi putut fi băgat într-un nou șir de probe pentru „îndreptare".

— Și ca dovadă că și eu „înțelesesem" continuă Mircea, a fost grabnica-mi recunoaștere a faptului că-ntr-adevăr venisem singur acolo și nimeni altul nu mă adusese la el. Mai rămînea însă să-i răspund lui Năstăsescu și de ce ?

— Ei, asta e, domnule locotenent — între timp mă învățasem și cum să vorbesc cu el — de venit am venit singur, recunosc, n-am ce face, numai că nu prea știu de ce am venit aici.

Și văzîndu-l apoi că iar se pregătește să mă lovească mă grăbii să-l asigur :

— Dar de venit, eu am venit, jur !

— Aa ! Nu prea știi ? mi se păru că se mai poticni la încercarea-mi disperată de a-l convinge. Păi, să-ncercăm atunci, să-ți cam aducem aminte ! și-mi trase una cu cizma în fluierele picioarelor. Cînd însă, mă aplecai instinctiv să mă apăr, tot el mă îndreptă și cu un pumn sub bărbie. Alături, plutonierul, privindu-mă, se amuza, voind prin aceasta să arate că și el participă activ la „procesul de producție", dîndu-i anchetatorului cîte o sugestie :

— Directe ! Directe !, tovarășe locotenent, și mai la os, c-așa-i vin gîndurile cele bune !

Și-ntr-adevăr, în sinea mea începusem să mă gîndesc să-i spun totuși ceva, c-am comis ceva ilegal, dar nu prea

grav, de pildă, falsificarea unor cartele de masă. Nici vorbă însă să suflu ceva despre adevăratul motiv al arestării mele. Și-i zic de cartele, apoi despre niște bilete de cinema, de teatru, ba chiar și tren, baliverne-n fond, pe care însă, zîmbind, le nota, în timp ce mă și caftea. Totuși, încet, încet, mă apropiam și de adevăr, scăpînd fără voia mea faptul că falsificasem niște cartele de masă, dar că acestea fuseseră cartele la cantina studențească. Deodată, apoi, se apropie de mine cu figura aprinsă, îmi ridică bărbia cu două degete, și-n loc să mă ardă cu țigara, cum mă și speriase printre altele, îmi arse doi pumni în stomac, rînjind :

— Ei, vezi, vezi că-ți amintești ?

Apoi către plutonier :

— Pe-ntelectuali, tovarășe plutonier, trebuie să știi doar cum să-i iei.

Apoi iar către mine :

— Dar ia spune tu, pe Ovidiu Cotruș îl cunoști, bă ?

— Da, îi răspund eu prompt și dezdoindu-mă, bucuros chiar că-i pronunțase de fapt el pentru prima dată numele și nu eu, în sinea mea eliminînd prin aceasta temerea unei alte culpe în legătură cu un văr al meu pe care-l prinseseră și-l împușcaseră mult mai tîrziu. Ce aveam să recunosc și ce nu despre Ovidiu, era însă chestiunea cea mai arzătoare. De altfel, în cele mai repezi gînduri îmi și făcusem un plan : „că l-am cunoscut, că eram prieteni vechi, că fusese pe la mine pe acasă, că nu știam precis ce are, de ce nu mai stătuse-n Cluj, dar că bănuiscm că fuseseră multe «nereguli» cu el, însă. jenîndu-mă să-l iscodesc, nici nu-l întrebasem".

La care iar Năstăsescu :

— Auzi ! se jena ! Păi, f...ți, jenă-i spui tu la crimă ?

— Care crimă domnule ?

— De uneltire, bă, legionarule !

— Care legionar, d-le locotenent ? Că eu n-am fost..

— Care legionar, bă fanaticule ? Cum care legionar ? Cu cine ai fost tu prieten, bă ? Cu mine ?

— De ce nu ? Numai că nu v-am cunoscut. Altfel sînt o fire prietenoasă și cumsecade...

— F...ți cumsecădenia mă-tii, tu cu mine prieten, bă ? Scrie-mi acolo pe hîrtie tot ce ai făcut, toate crimele tale și lasă prietenia cu mine.

Cuvîntul „crimă" mă speriase atunci atît de tare încît o băgasem de-a binelea pe mînecă. Și de frică, m-am opus la recunoașterea ei mai mult decît la orice. Pînă și pumnii lui Năstăsescu și cătușele mi se păreau la început nimic față de o asemenea acuză. Totuși, într-un timp, răzbit de bătaie, am recunoscut :

— Da, am fost prieteni, și ce-i cu asta ?

— Și ce-i cu asta ? a țipat el atunci repezindu-se la mine cu bastonul de cauciuc pe care și-l luase de pe birou lovindu-mă peste față.

— Adică vrei să mă „duci" că n-ai știut nimic ce-i cu el ? Nu ?

Eu, ca să nu mai spun nume, am ținut-o una și bună ; cu răcnete, pumni, palme, bastoane, carceră și cătușe, am recunoscut că de fapt știam că inculpatul fugise de o urmărire penală din Cluj, dar că din motive de siguranță mai mare și pentru mine, nu trebuia să știu mai mult. Asta însă la sfatul lui Ovidiu. Iar eu nu-l întrebasem amănunte.

În fine, cedasem. Spre norocul meu, însă, și Ovidiu declarase la fel, iar ceea ce voiau ei să mai afle era dacă mai știuse cineva de el, pe unde mai umblase și cine-l mai ajutase.

Eu, ca să nu mai dau nume, am ținut-o una și bună, că atît cît a stat la mine n-a mai văzut pe nimeni și că numai eu l-am ajutat. A mai fost o dificultate cu termenele și timpul în care am stat împreună. Din fericire însă, spunînd că nu-mi aduc exact aminte datele — cu toate că pentru aceasta am stat patru zile la carceră cu cătușele, iar Ovidiu, în declarații, spunînd la fel, termenele noastre coincideau oarecum. Tăcerea completă, desigur, ar fi fost cea mai bună soluție, dar puteam oare să nu scot vreo vorbă, și cît anume, cînd Năstăsescu era pus să mă snopească în bătaie, și să mă țină-n cătușe și-n carceră.

— Nu, deși...

— Ehe, ai fi văzut „deși"-uri dacă te-ar fi demascat „băieții" la Pitești, completă Iosif, cu regret în suflet

la amintirea a ceea ce i se întîmplase de fapt lui, în nefericita-i demascare din închisoarea respectivă.

— Se poate, continuă Mircea, de teamă ca discuţiile să nu lunece iar pe panta obsesiilor celuilalt, dar nici la mine n-a fost asta totul, că după aceea a urmat stabilirea apartenenţei mele politice, prin aceasta aflînd de altfel tot atunci şi de nevoia unei astfel de „etichete" în anchetă. Adică, eu scriam, de pildă, fiindcă atunci declaraţiile şi le scria fiecare singur : Subsemnatul X, Y, de profesie student... iar Năstăsescu turba :

— Student zici ! Hm, bă, studenţia ţi-a sburat, te-ai lins pe bot de ea ! Poporul nu mai face greşeli, aşa că tu să-mi scrii aici'şa că eşti „legionar fanatic" şi apoi o să mai vedem noi de ce-ţi mai aduci aminte.

— Păi n-am fost, d-le !

— Cum n-ai fost, bă ?

— Simplu, n-am fost.

— Nici în *frăţiile de cruce* ?

— Nici.

— Hm ! ?

Şi cum, pentru mome[illegible] firmaţia mea îl cam încurcase, în clipa următoare iar sa[illegible] la mine :

— Ascultă, bă, dar cu [illegible]ne ai fost tu prieten ?

— Cu toată lumea, nu v-am mai spus ?

— Las', bă, lumea, că asta nu ne interesează pe noi. Tu-mi spui mie acum ce a fost Ovidiu ăsta, hai ?

— Student ca şi mine, om, român, ce să vă spun ?..

— Ei, f...ţi, păi dacă ocoleşti, atunci să-ţi spun eu : legionar a fost, bă !

— Treaba lui, îl priveşte, zic eu.

— Treaba lui, treaba lui, dar e şi a ta.

— De ce ? întreb eu.

— Fiindcă dacă el a fost legionar şi dacă tu, fiind prieten cu toată lumea, ai fost şi prietenul lui, înseamnă că şi tu ai fost legionar, logic, „domnule student" ? Şi faţa i se aprinsese de bucurie că-n sfîrşit mă prinsese-n cleştele cugetării.

— Da, dar ce ne facem dacă tot logic e şi faptul că eu, fiind prieten şi cu atîta lume nelegionară, în acelaşi timp sînt şi nelegionar. Da ?

Încurcat pentru moment de răspunsul meu, tot el izbucni apoi :

— Da, dar aşa-i dialectic !

— Dialectica mă-sii ! exclamă şi Iosif.

— Lasă-l să continue, interveniră Gore şi Costache.

— Dar dacă e dialectic să fii şi să nu fii ceva în acelaşi timp, pentru aceasta nu mă mai puteţi acuza, deoarece, astfel, s-ar putea ca şi dumneavoastră să fiţi acum, pe lîngă ofiţer de securitate şi cine mai ştie şi altceva, poate chiar legionar... mai ales dacă spuneţi că de nu ştiu cînd aveţi de-a face cu legionarii ! Sau nu l-aţi anchetat dumneavoastră pe Cotruş ?

Afirmaţia mea îl surprinse în aşa măsură încît se încurcă de tot în lanţul logicii pe care, chipurile, el mi-l întinsese mie. Ce putea fi oare în acelaşi timp şi ce nu ? se părea că se întreabă întruna, pentru ca în clipa următoare iar să izbucnească.

— Uite ce-i, şmecherie, dar cine a avut de-a face cu Cotruş, eu sau tu ?

— Păi amîndoi, domnule locotenent, îi zic eu, prinzîndu-i din zbor intenţia „logică" ; eu ca prieten, dumneavoastră ca anchetator ; oricum însă, amîndoi am avut „de-a face" cu el, aşa că... tot logic e că între timp şi „domnia voastră" să fi devenit legionar. Nu ? îl întrebam insistent : „Nu, nu, ei ce ziceţi ?" ca să nu se trezească din zăpăceala silogistică în care singur intrase. Îmi găsisem însă şi cu cine să discut „logic" şi pe cine să-nfund că, tot el, enervat, se repezi asupră-mi :

— F...ţi logica şi dialectica mă-ti de fanatic, ţi-arăt eu ţie logică ! Plutonier ! (şi plutonierul intră fulgerător pe uşă, speriat de chemarea cu vocea şi cu soneria — crezuse pe semne că-l „atacasem" pe locotenet). Ia-l şi du-l în carceră cu cătuşe, şase zile, uite ici biletul, pînă ce recunoaşte că-i legionar ! Logic !

— Şi ? rîse Iosif.

— Şi-n a patra zi am recunoscut „logic" că între timp devenisem legionar.

— Ei, vezi la ce a ajuns să servească faimoasa disciplină hegeliană ? completă Costache.

— Vorba lui Maromet, spuse și Iosif, cînd îl omora pe Jumanca în bătăi : „nu eu, Ju-Jumanca, ci și-ști-și-știința omenirii : di-di-dialectica lui Marx".

— În fine, reluă Mircea firul amintirilor, pînă la urmă însă a rămas tot cum a vrut el.

— Adică ? întrebă și mai curios Iosif.

— Adică m-au făcut legionar, logic, fanatic, dialectic și ce mai, tot ce se leagă de aceasta : condamnarea ulterioară, administrativul și-ncondeierea într-un dosar special.

— Păi ce, nu-ți ajungea ? zise Gore. Cînd cineva-i făcut legionar, sau troțkist, cum am auzit că sînt unii făcuți de ruși, nu-i mai trebuie altă patalama. S-a asigurat pe toată pușcăria de toate belele. Ca să nu mai vorbim de ce l-o fi așteptînd și afară.

— Dacă mai ajunge afară, completă Iosif. Dar pînă una alta mai spune ceva, din, „suvenirurile" tale ; or durea, n-or durea, dar de măcinat tot macină timpul.

— Totuși nu ca bătaia, completă Gore.

— Depinde de ce-a „mîncat" fiecare și de ce i-a fost mai lovit. Unora trupul, altora sufletul, care cum, insinuă Iosif, gîndindu-se permanent la ceva ce nu putea deloc uita.

Iar Mircea, de teamă ca cei doi să nu ajungă din nou la fricțiuni, continuă cu altele, nevoind să le lase nici o clipă răgazul unei digresiuni.

— Și pentru că acum, după șase ani de experiență penitenciară și anchete, retrospectiva mi-e destul de bogată, aș putea spune că ceea ce constituie specificul „recuzitei" acestora nu e destoinicia celor ce fac anchetele, cît metodele pe care le întrebuințează. Și nu mă refer la ceea ce au moștenit de la vechea siguranță antonesciană sau regalistă, adică bătaie, carceră și gama de torturi clasice.

— Adică ce torturi ? întrebă iar Iosif.

— Adică arsurile cu țigara, cu călcătorul, ouăle fierte puse la subsuoară, zgîlțîirea la curent electric, smulgerea

unghiilor, bătaia la rangă, la testicule, călcarea-n picioare, strîngerea degetelor la ușă, adică practicile rapide... mă-nțelegi ce vreau să spun.

— Mda. te referi la eficiență, dar aceasta se realizează numai cu condiția ca metodele să fie bine dozate și „pacientul" să nu sucombe între timp sub „povara" lor, spuse Iosif. Avea și el o experiență care nu fusese deloc mică.

— Nu, nu asta voiam să spun ci să remarc că la aceste metode clasice, moștenite de fapt de la o siguranță sau poliție la alta, ceea ce a adăugat Securitatea au fost niște lozinci aparent inocente. Adică acelea : „noi nu ne grăbim", „facem timp", „pacea e pe o mie de ani", „bastionul nostru e durabil". Și-ntr-adevăr, cine a avut răgazul ăstora ? In URSS își practică metodele de o jumătate de secol, iar aici au un deceniu de exerciții. Or, Antonescu cît a avut ? Patru ani, iar antecesorii vreo cinci-șase.

— Da. „Bastionul păcii e U-Re-Se-Se", ți-amintești Gore ? îl întrebă Iosif. Nu știu de ce dracu' în timpul torturilor din „Reeducare", îmi suna mereu în urechi : „O mie de ani pace ! O mie de ani pace". Și de unde-mi venea, zău că nu știu, dar îmi venea și tocmai cînd mi-era mai greu. Parcă n-ajungea tortura fizică, trebuia să i se mai adauge și conștiința că nici nu se va sfîrși vreodată. Ceea ce te-nnebunea de-a dreptul. Și zău, mă întreb dacă nu cumva acest gînd, adică lipsa oricărei speranțe legată de vreun sfîrșit, nu i-a făcut pe mulți să cedeze și să se descompună în halul în care ne-am descompus : vezi nu mai departe decît celula cu Dan Dumitrescu și cu Aligo.

— Cred că da, zise Costache, pentru că atît sub Antonescu cît și sub nemți — mă refer la Gestapo — durata anchetei era totuși limitată prin lege. Aici însă termenele s-au putut lungi la infinit. Altfel n-ai fi putut întîlni oameni rămași cîte cinci ani în anchetă sau chiar mai mult.

— Și Gestapo-ul nu opera în afara legii ? întrebă Gore.

— Ba da, dar pentru că nu aveau timp, acolo totul se făcea brutal, rapid și fără rafinamente. Te-mpușcau dar nu interesa pe nimeni descompunerea ta. Sau, în orice caz, dacă or fi recurs și ei la „subtilitățile foamei" prin lagăre — vorba lui Goering la procesul de la Nürenberg —, acelea le-au împrumutat din URSS. În ceea ce privește

hrana, nici ei nu prea aveau ce mînca în timpul războiului.

— Aaa, exclamă Iosif, dar stai că mi-am mai adus aminte ceva ! Cînd eram în '56 la Uranus, văd că-mi deschide într-o zi un plutonier vizeta la celulă şi mă cheamă la el.

— Măi, îmi zice, ştii c-am ajuns şi-n cosmos ?

— Care cosmos ? Cine a ajuns ? zic eu, neştiind bine despre ce-i vorba.

— Păi, noi comuniştii. Am reuşit să trimitem primul satelit în spaţiu, înaintea americanilor. Aia n-au reuşit, al lor a căzut, ha, ha, ha ! Aşa că de-acum degeaba-i mai aşteptaţi, aici o să putreziţi.

Mi-a închis apoi cu un pocnet uşiţa vizetei în nas, începînd să fredoneze pe coridor : „O mie de ani pace ! O mie de ani pace !" Şi nu ştiu de unde dracu' luaseră formula. De ce pace ? De ce tocmai o mie de ani ?

— Împrumut religios, Parusia, adică cea de a doua venire a Mîntuitorului pe Pămînt şi reinstaurarea unei domnii de pace de o mie de ani, îi zise Costache ; numai că, la ei, conceptul de pace metamorfozat în subconştient, capătă o altă semnificaţie.

— Ai dracu' ! se miră Iosif. Doar n-o să-mi spuneţi acum că-s şi teologi şi mai deştepţi decît cei ce făgăduiesc raiul în lumea de dincolo ?

— La nevoie, dracu-i orice, îi răspunse Gore.

Iosif rămase însă nedumerit.

— O fi el orice, dar fapt cert e că nimeni n-a avut la anchetă atîta timp ca ăştia şi nici o lipsă atît de mare de scrupule juridice, interveni Mircea.

— Dar burghezia nu făcea la fel ? exclamă Gore.

— S-avem iertare, interveni Costache. Burghezia o fi încălcat principii universale de drept penal sau roman, dar de contestat nu l-a contestat niciodată, aşa că mai încet cu teoria justiţiei de clasă, nu prinde decît la analfabeţi.

Luat astfel, Gore tăcu, iar Mircea, curios, îl întrebă pe Iosif :

— Parcă spuneai ceva de „pacea" de la Piteşti.

— Hm ! zîmbi el. Păi, da. Cînd erau torturaţi cei de la etaj, Georgică nu striga el oare pe coridorul nostru :

„O mie de ani paaace ! O mie de ani paace“ ? Ca să nu mai audă nici el și nici noi răcnetele celor de sus, probabil. Las' c-atunci cînd rostea cuvîntul „pace“, mai și lungea sunetul „aaa“, de parc-ar fi schelălăit : „paace !“

— Curios ! Și încă pe o mie de ani, oftă Mircea.

— Țîșnire din subconștient, încercă să-și continue Costache explicația. Altfel cum ? Să țină teorii despre necesitatea răgazului infinit pentru eficiența torturii ? Prea complicat, cînd reminiscențele a ceea ce probabil or fi tot auzit pe la biserică le puteau sublima atît de sintetic într-o formulă semnificativă ; și nu s-ar putea spune că nu e o găselniță genială ! Cu ce scop era utilizată Parusia în patristică și cu ce scop e amintită acum !

— Deci o nouă teologie și asta, opină Gore. Unde mai pui și cu furt de procedee. Atîta doar că unii făgăduiesc raiul după moarte iar ăștia, dincoace, îi asigură realizarea cu mijloace tehnice.

— De unde însă și marea lor greșeală, răspunse Costache. Dacă pînă la urmă nu-l pot realiza ?

— Chiar dacă recurg și la știință ? insistă zîmbind Gore.

— Care știință, mă ? izbucni Iosif, a lui Maromet, cu bîta ? sau a lui Hegel ăla pentru care lucrurile sînt și albe și negre în același timp.

— Vrei să te referi probabil la dialectică, îl completă Mircea.

— P... mă-si ! La ce-o fi, că la Pitești m-au înnebunit cu atîta știință și cu dialectica lor. Ca să nu-mai vorbim de logica din anchetă.

Se-nfuriase iar și Gore voia să aducă discuția pe un făgaș mai liniștit. Cum să reușească însă, cînd fiecare amintire era ca o capsă care, numai atinsă, făcea explozie ?

Dar ce altceva ar fi putut face decît să discute în lipsa oricărei ocupații ? De scris nu, decît pe tălpile bocancilor sau pe tăbliță de săpun pudrate cu DDT, de citit, nici poveste, o hîrtie scrisă în celulă ar fi stîrnit panică pînă în conducerea Ministerului de Interne, iar de lucrat, nici atît, munca fiind „ o onoare care nu putea fi acordată bandiților“.

— Şi totuşi, Canalul ? Minele de plumb ? întreba deseori Gore.

— Acelea doar ca „morminte ale burgheziei", după spusele Anei Pauker, şi de ce nu, şi ca „monumente edificatoare ale socialismului", îi explica Costache.

— Numai că pînă acolo, dacă nu piereai în anchetă sau nu putrezeai în Jilava, mare lucru nu mai rămînea din tine, vreau să spun, din orice deţinut, completă Mircea. Aşa că munca în aceste împrejurări aduce mai degrabă a blestem biblic decît a „onoare" socialistă.

— Care onoare, cînd mie mi-a adus numai belele, îi răspunse Gore.

— Dar în anumite perioade şi foloase, îl înţepă Iosif.

Binecuvîntată era însă veghea lui Gore. Cine ar fi vegheat atîtea ore-n şir somnul sau aţipeala celorlalţi ? Cine ar fi spălat atît de bine pardoseala sau scuipătoarea lui Costache ? Şi cine ar fi sărit primul la scoaterea hîrdăului cu murdărie, cînd ceilalţi abia se tîrau, caşectici, să-şi facă nevoile la WC ? Apoi curiozitatea-i atît de incitatoare la povestiri, sau scepticismul metodic, generator de nesfîrşite dispute !

Ancheta relatată de Mircea şi devenită apoi pretext de comentarii fu continuată cu „citate" trăite, circumstanţe de fapt pentru reflecţiile care aveau să le umple timpul şi restul de viaţă pe care-l mai aveau.

Interesant era, spunea Mircea, că-n acele începuturi din '50, tinerii anchetatori luaţi de la strung sau de pe cine ştie ce păşuni şi instruiţi de bătrîni avocaţi cu convingeri „progresiste" — Nachtigal fiind cel mai cunoscut dintre aceştia — şi de specializaţii la Moscova, sau de versaţii vechii Siguranţe antonesciene pe care MAI-ul îi ţinea cu regim special la etajele superioare ale clădirii din faţa palatului regal, abia-şi făceau mîna în primele lor practici cu „duşmanul de clasă".

— Baza însă, interveni Costache, e tot experienţa rusească a Lubiankăi, a Cekăi şi a N.K.V.D.-ului.

— Dar astea ce dracu' mai sînt ? întrebă Iosif.

— N-ai auzit de ele ? exclamă Mircea. Spune-i atunci, Costache !

— Păi, Lubianka e cea mai mare închisoare din Moscova, un fel de depozit al MAI-ului lor, plasată şi ea, ca

„Internele“ noastre, tot în centrul capitalei. Ceka însă a fost prima denumire a Securității lor, transformată cu timpul în N.K.V.D., adică *Narodnaia Komisiia Vnutrih Del* sau, pe românește : „Comisia populară a afacerilor interne“.

— Plus experiența lagărelor de pe tot cuprinsul Uniunii. Ce spuneau prizonierii de război veniți de acolo, te-ngrozeai, adăugă Mircea. L-am auzit pe Nicolae Cojocaru povestind niște lucruri de mi-a stat inima-n loc. Fusese într-un lagăr cu niște japonezi. Se împrietenise cu unul Ità-Kurà-Iosi-Haru, care-i zicea și el cînd îi pronunța numele : Nico-lae Cojo-caru.

— Nu știu ce ți-o fi povestit ție Cojo-caru, dar eu l-am văzut pe Puiu Chivulescu la Pitești, zise Iosif. Fusese prizonier vreo 5 ani prin URSS. Unde mai pui că participase acolo și la grevele acelea ale prizonierilor și se „bătuse“ amarnic cu autoritatea sovietică, iar la Pitești, Țurcanu, numai cu metodele lui „personale“, făcuse din el o cîrpă pe care nu o mai puteai folosi la nimic.

— De unde se vede totuși că acel „coteț“, „cușca“ și spațiul restrîns fac mai mari minuni decît „desmărginitul“, completă Costache.

— Adică ? ceru Mircea explicații suplimentare.

— Adică foarte simplu : cu cît e spațiul experimental mai redus, cu atît crește în intensitate experiența.

— Uite ce-i adăugă Iosif, deși eu nu-s atît de școlit ca voi și nici atît de deștept, dacă-ar fi să tragem niște concluzii asupra celor pățite, aș putea avea și eu un cuvînt de spus. Și nu prea complicat, ci simplu, cu exemple concrete.

— Foarte bine ! exclamă Mircea dar să termine mai întîi Costache. Oricum, trebuie să recunoști că el e cel mai pățit, avînd în spate și Buchenwaldul și Piteștiul, plus cele auzite despre URSS.

— Bun, dar ca să termin ce am început, insistă Oprișan, pe Puiu Chivulescu l-am cunoscut și eu și am stat de vorbă cu el, deși inutil. Fapt însă foarte semnificativ în ceea ce privește „inovația“ lui Țurcanu. De altminteri ceea ce s-a adus nou în experiența de la Pitești a fost *claustrarea excesivă*, adică restrîngerea spațiului expe-

rimental-psihologic la celule mici, în care supravegherea interioară era făcută chiar de către victime pînă la *destrămarea totală a voinței celor noi aduși acolo*, prin teroare psihică prelungită, cu control asigurat de delațiune interioară.

— Nu prea-nțeleg, zise Mircea.

— Da ? sări Iosif. Las' că-ți explic eu atunci practic. Apoi către ceilalți :

— Lăsați-mă să-l lămuresc eu. Ascultă, mă ! Închipuie-ți, de pildă, că aici în cuștile astea, adică în Casimcă, cum îi zic ăștia, vom fi ținuți pînă ce vom „ceda" unul cîte unul.

— Adică ? întrebă Mircea, tot nedumerit. Cum să te ție mereu așa ?

— Păi uite așa bine, pînă la capătul puterilor fiecăruia, cînd, pe lîngă ceea ce ni se aplică acum, foame, frig, boală, înghesuială, vor mai veni, din cînd în cînd, să zicem, un Țurcanu sau Ranu de la celula „patru" (deși el, după ceea ce a pățit, nu cred că ar mai accepta sau, știu eu ?) și te-ar și bate legat pînă ce te-ai hotărî să scrii pe o foaie tot ce n-ai spus la Securitate despre „dușmanii poporului", despre prieteni, despre familie și-n cele din urmă și despre tine însuți. Apoi, să spunem că-n tot acest timp de răgaz noi te-am supraveghea să nu dormi, să nu stai decît la marginea patului sau în picioare, or chiar numai într-unul singur. Iar mîncarea, eventual, să ți-o mănînci din gamelă nu cu lingura, s-o hăpăi de jos ca porcul, tu fiind eventual și legat cu mîinile la spate de către unul din noi — acești noi fiind, să zicem, mai avansați decît tine pe drumul formării omului nou —, iar ca îndemnuri să mai auzi și din partea mea, a lui Gore sau Costache, înjurături din cele mai „selecte", ironii despre mamă, familie, iubită, școală sau ce ne-ar mai trece nouă prin minte, plus ghionturi sau bușituri aducătoare de vînătăi pe care să le explicăm tot noi gardienilor drept „căderi imprudente din pat". Ba-ntr-un timp, auzindu-ne spunîndu-i acestui ipotetic Țurcanu, care ar veni să-ți ceară „autodemascarea" scrisă, că cutare sau cutare lucru pe care l-am vorbit aici ai cam „uitat" să-l spui. Apoi bătaia de joc precum că ai vorbit aici cu noi ce-ai vorbit fără să știi cu cine vorbești și ce te așteaptă. Hm ! ? Ce

zici de o asemenea întorsătură ? Ai priceput acum ? Sau mai adaug și spurcăciunile de care te-am cruțat pentru că și mie mi-e greață de ele ?

Între timp, Mircea căscase ochii mari, părul i se ridicase-n creștet, iar Gore și Costache îl urmăreau zîmbind.

— Mda ! exclamă el respirînd adînc și gîndindu-se că toate acestea ar fi fost chiar și posibile dacă cei cu care stătea n-ar mai fi trecut odată prin ceea ce trecuseră, purtînd în suflet amintirea căderii.

Începuse să-l înțeleagă, deși nu mărturisese, chiar și pe Iosif, cu toate temerile care-l încercaseră la începutul „instalării" în Casimcă. Și că nu reîncepuse cu adevărat o nouă redestrămare a sufletelor lor, ca să devină fiecare un schingiuitor al celorlalți, se datora numai evidențelor lor abisale sau poate cine știe cărui noroc. Și totuși, dacă-ntre timp vor ajunge și acolo... ? De ce însă să se mai gîndească la aceasta cînd fiorii îl treceau chiar și numai la cele auzite. Poate că totuși nu. Costache era muribund, iar Gore și Iosif în culmea unei revolte împotriva a tot ceea ce li se întîmplase după ce trăiseră ceea ce trăiseră.

Să fie însă acuzați de către înșiși ucigașii atîtor victime și de către organizatorii acestei „Reeducări", că de fapt ceea ce se întîmplase se întîmplase nu pus la cale de ei, ci de către victime, era ideea care-i scotea cel mai tare din sărite. Și mai mult decît pe toți, pe Gore.

De altfel, pentru el, această acuză invertită fusese și șocul care-l readusese în matca firescului, constituind și evidența cumplitei erori în care căzuse. Altfel nici nu i-ar fi îngăduit lui Iosif toate „aluziile" pe care, în parte, le socotea îndreptățite. Dar Mircea aproape înmărmurise ascultînd. Și Iosif continuă, lărgindu-i perspectiva cu tot ce-ntr-adevăr ar fi putut și el păți dacă „Reeducarea" i s-ar fi „aplicat" și lui.

— Dar stai ! zicea el prinzîndu-l și de un nasture al zeghii, ca și cum nenorocitul ar mai fi putut fugi undeva. Autodemascarea nu era totul, căci după spunerea a ceea ce, să zicem, n-ai spus la Securitate în anchetă și după ponegrirea ta, a familiei, a școlii, bisericii și a tot ce s-a

făcut pentru tine în aceste situaţii, închipuie-ţi c-ar fi trebuit să spui orori şi monstruozităţi despre mamă, soră, iubită, sau mai ştiu eu ce femei, ca să calci în picioare sau să scuipi ce-ai mai sfînt ; de pildă, ce-ai zice să fii pus să faci pe popa care ar oficia o liturghie, în bătaie de joc, cu o gamelă plină de murdărie în loc de potir şi cu odăjdii din cearceafuri, hm ! ? Ei, şi după toate acestea să mai fi urmat şi trecerea ta în rîndul schingiuitorilor celor în curs de „Reeducare", adică a supravegherii celor ce urmau să facă ce făcuseşi şi tu ca să devii „om nou", despovărat de „amintiri", „obişnuinţe burgheze", sau „prejudecăţi religioase", hm ?

Mircea, cu ochii cît cepele şi cu gura căscată, înţepenit de groază, urmărea pînă şi gesturile pe care le făcea Iosif ca să fie mai bine înţeles.

— Să zicem, continuă Iosif — ţinînd cu orice preţ să-l facă să înţeleagă o dată pentru totdeauna ce fusese „Reeducarea", Piteştiul, Gherla şi de cè se temuse el cînd intrase-n Casimcă, văzînd în ea acelaşi început de condiţii ca atunci, în trecutul pe care nu şi-l mai putea şterge din minte —, că, o dată scăpat de primele faze şi intrat în categoria „supraveghetorilor" în curs de transformare, te-ar mai fi cuprins cine ştie ce scrupul ascuns, te-ar fi tulburat vreo amintire scăpată de la mărturisiri, vreo imagine survenită de nu ştiu unde sau vreun gînd necontrolat şi i-ai fi spus vreunei „victime" din acelea pe care le-ai fi supravegheat ce-l aşteaptă, sau ţi-ai fi descărcat sufletul unuia, tot supraveghetor ca şi tine, spunîndu-i că ai remuşcări. Ce-ar fi urmat ar fi fost un şi mai mare dezastru : o întoarcere şi mai drastică prin tot ce trecuseşi, după o pedepsire exemplară, publică, o întoarcere in care călcatul în picioare, scuipatul, lingerea cimentului cu limba, căţăratul pe pereţi ar fi fost nimic pe lîngă bătaia de joc a celor în faţa cărora se făceau toate acestea, liberi şi ei să-şi arate cu acest prilej „gradul înnoirii", al transformării lor totale în „oameni noi".

— Da, „domnule Mircea", aşa ceva ai fi putut păţi, dacă intrai ceva mai devreme la pîrnaie şi dacă aveai şi norocul de a ajunge în „Piteşti", sau „Gherla" de atunci. Or, poate mai ştii, chiar de acum înainte, dacă noi ne-am

pierde cumpătul, am înnebuni iar şi „cei de sus“ ar mai trimite un „ţurcan“ peste noi !

— De ce să-l învie şi să ni-l trimită pe Ţurcanu, îi răspunse atunci Costache, cînd alături mai sînt atiţia ? Numai că ceea ce n-ai simţit tu, Iosife, şi a simţit Gore, a fost tocmai imposibilitatea reluării terorii cu cei ce au au mai trecut odată prin ea. E adevărat că şi tu eşti păţit şi că, temîndu-te, pledezi împotriva acestei afirmaţii, numai că aici mai sîntem şi eu şi Gore şi ceilalţi din vecini, dintre care cei mai mulţi gîndesc şi se comportă ca noi.

— Da, Costache, dar stai, că bătaia încă n-a apărut şi nici surprizele, se-ndoi Iosif.

— N-are cu cine s-o facă aici. Cu mine, care-s cu amîndouă picioarele în groapă ? Cu Mircea, care e băgat în toţi sperieţii ? Sau cu vecinii, cu Aurel Popa, cu Tavi Voinea ? Cînd şi ei raportează întruna că au păţit ceea ce au păţit ? Sau Ranu, cînd el ştie foarte bine că tocmai pentru că a „marşat“ odată la aşa ceva a fost condamnat la moarte ? Nu, cu „formaţia“ aceasta nu mai pot repeta „experienţa“ şi nici nu vor s-o repete după vechea reţetă. Acum vor ceva cu totul nou : să pierim cu toţii descompunîndu-ne lent, în vechile noastre obsesii, murind contaminaţi unul de la celălalt. Altfel, nu ne-ar fi pus în această formaţie, cu cîte un bolnav în fiecare celulă, topindu-ne de foame, de frig şi de nesomn.

— Dar ce zici, Costache, de celula lui Vică, Aristotel Popescu, Grimalski şi Dan Dumitrescu ? îl întrebă neîncrezător Gore. E doar celula în care, tot cu oameni trecuţi prin Piteşti, se întîmplă iar ceea ce s-a mai întîmplat.

— Da, îi răspunse Costache. Asta ca să se ilustreze şi vorba franţuzului că „cine a băut va mai bea“. Însă ce se petrece acolo frizează patologicul, pentru că nu s-ar putea spune că Aristotel şi Dan mai sînt zdraveni, noroc de Grimalski şi de Vică Negulescu. Ei, uite că nu „marşează“, şi-s doi.

— Da, Costache, obiectă atunci Iosif. Numai că cei doi n-au trecut prin Piteşti.

— De aceea-s și victime, îi răspunse Costache. Uite, de pildă, voi doi de ce nu faceți atunci ceea ce face acolo Dan Dumitrescu ?

Întrebarea-i lovise pieziș și primul care răspunse, deși cu capul plecat, fu Gore.

— Fiindcă, după toate cele întîmplate, mai bine mort decît să revin la vechile judecăți, socoteli, temeri sau mai știu eu ce.

— Te cred, îi răspunse Costache. Și eu judec la fel, pentru că de acum înainte orice mi s-ar întîmpla nu mai am ce pierde ; În cel mai rău caz aș mierli-o. Ei și ? Altfel însă era atunci cînd, mai tînăr fiind, mă cramponam de viață. Acum însă, puțin îmi pasă. Totuși, să mai repete o „turcaniadă", pe care tocmai a osîndit-o la moarte, cel puțin acum, nu par hotărîți s-o facă.

— Și dacă nu le vor ieși totuși socoteala ? întrebă Mircea, gîndindu-se la toate cele auzite, imaginîndu-și ce nu cuteza să-și spună, și mai sperînd totuși și-n ceva ce i-ar fi putut salva peste orice împotrivire.

— Dacă nu, îi răspunse Costache, vom trăi sau vom muri și de văzut tot vom vedea. A nu se uita însă că „ajunge zilei povara ei". Așa că, deocamdată, să facem față la ce-i pe noi acum.

ÎN SINEA lui. Mircea se gîndea totuși că orice zi în plus cu un bolnav e o primejdie mărită pentru cei din jur. A-i dori moartea ar fi însemnat a atrage asupra tuturor un surplus de veghe din aceea pe care o făcea el ca să poată ei atipi. Pierderea lui Costache ar fi însemnat pentru toți pierderea celui ce le umplea timpul cu cele mai interesante comentarii și povestiri sau, altfel spus, pierderea celui mai mare reazem în cele mai apăsătoare momente. Dilemă, deci, din care nu puteai ieși ușor, și mai ales el.

— Dar ne-am cam depărtat de cazul lui Chivulescu, încercă Mircea să readucă discuția la punctul din care iar alunecaseră din pricina permanentelor lor obsesii.

— Da, dar Chivulescu e cazul tuturor. Și chiar dacă el a avut în spate experiența NKVD-ului, cu ocazia Piteștiului s-a văzut că la ceea ce s-a petrecut în URSS, adică în toate lagărele lor începînd cu Solovski și sfîrșind cu Vorkuta, sau Kolima, mai trebuia adăugat încă

ceva, pentru a da spectaculoasele roade ale marii transformări sau „Reeducări" scontate.

— Adică ce ? întrebă atunci Iosif, înspăimîntat că s-ar mai fi putut adăuga ceva la ceea ce trecuse peste capul lui.

— Adică exact ceea ce s-a petrecut la Piteşti, îi răspunse scurt Costache Oprişan. Şi tocmai în sensul celor precizate : o experienţă mult mai intensificată într-un spaţiu carceral, şi mai dezamăgită în timp.

— Cum adică, mai dezamăgită-n timp ? se miră Mircea.

— Mai dezamăgită în sensul izgonirii totale a speranţei din sufletul oamenilor. Adică a gîndului că o altă izbăvire decît cea oferită de „Reeducare" n-ar mai fi fost nicicînd posibilă.

— Şi că altă posibilitate de scăpare, decît a deveni „om nou", despuiat de orice prejudecată, credinţă sau amintire, n-ar mai fi fost cu putinţă vreodată, completă şi Gore zîmbind amar.

Era o intervenţie verbală, venită ca un zăvor în plus, peste orice gînd de salvare.

— Deci, din „Reeducare", nici o scăpare, conchise Mircea, amintindu-şi în sinea lui versurile lui Mantinescu, pe care tot ei i le spuseseră : „La uşa speranţei lăcate/ Iar frunţile noastre-ngheţaseră toate..."

— Nici una, adeveri Iosif cu cea mai deplină convingere că lucrurile nu s-ar fi putut petrece altcumva.

— După cum vezi, adăugă şi Gore.

— Şi totuşi ar mai fi existat două, interveni Costache. Una, moartea prin sinucidere, dacă aceasta s-ar fi putut face, în cazul că „paznicii" sau „experimentatorii" n-ar fi fost destul de prevăzători cu victimele-subiecţi, şi alta, moartea bună, firească, dacă Dumnezeu însuşi s-ar fi hotărît să facă aceasta, El, peste voia şi intenţia tuturor.

— Dar cum acestea nu s-au întîmplat decît în puţine cazuri (Bogdanovici şi încă vreo doi), înseamnă că Dumnezeu a vrut aşa, completă Gore.

— Nu a *vrut*, ci a *îngăduit* doar, preciză prompt Costache, ceea ce e cu totul altceva.

— Dar de ce oare ? întrebă atunci Iosif ; de ce oare să fi îngăduit să mi se întîmple toate acestea mie, ţie, lui Gore şi atîtor altora ?

— Ei, dacă I-am şti socotelile ! Pesemne că, pentru a arăta că cei ce vor să-ndrepte pe alţii trebuie mai întîi de toate să-şi cunoască ei înşişi slăbiciunile. Cel puţin aşa-mi vine uneori să cred. Dar ştiu eu ? Cine poate cunoaşte cele ascunse ale Dumnezeirii ?

— Mda, exclamă Iosif concesiv, ca şi cum altă explicaţie mai plauzibilă nu şi-ar fi putut da nici el însuşi. Pesemne că aşa o fi, numai că, totuşi, ceea ce-mi pare rău e că şi eu am fost unul dintre cei aleşi să-şi cunoască slăbiciunile.

— Şi de ce-ţi pare rău acum, cînd şi aşa lucrurile-s trecute ? îl iscodi Mircea.

— Da, chiar ? îl întrebă şi Gore.

— Ascultă bă ! Voi vă bateţi joc de mine sau ce dracu' ? De ce să fi fost eu cel înjosit, călcat în picioare, bătut, compromis şi cîte altele încă, dacă acelaşi lucru l-ar fi putut face şi alţii ? De ce să nu fi fost, de pildă, numai voi cei încercaţi ? Că doar voi sînteţi curioşi să „cunoaşteţi", să „trăiţi", să „ştiţi". Pe mine nu m-au încercat niciodată astfel de curiozităţi. Eu m-am mulţumit întotdeauna cu ceea ce am fost.

— Uşurel, uşurel ! îl întrerupse Costache. Să n-ajungem iar la ceartă. Fiecare cu ce i s-a dat cînd i s-a dat şi cum i s-a dat.

— Da, dar mîndria e totuşi pornirea cea mai spontană a omului. Fără ea ce-am fi, Costache, nu te gîndeşti ? îi întrerupse Gore gîndurile pe care voia să le înşire cu voce tare.

— Fără mîndrie, vrei să zici, sau fără demnitate ? Pentru că nu-i tot una să spui : „De ce eu, Doamne ?", luîndu-te de piept cu Dumnezeu, sau „Scapă-mă numai dintr-asta şi dup-aceea tot pe voia Ta fie !"

— Nu, dar de ce să se ajungă aici ?

— Păi da, dar cu astfel de întrebări ne pomenim iar de unde am plecat ; să judecăm cu nişte biete judecăţi tocmai ceea ce scapă judecăţii. Sau ce naiba ?

— Da, dar atunci ce-i de făcut, sau cum să judecăm ? întrebă Mircea.

— Să judecăm, cu ceea ce avem, că putem judeca, şi să ne cunoaştem lungul nasului, îi răspunse Costache.

— Bine, Costache, interveni atunci Gore, dar aşa discutăm că, dacă ne-ar auzi cineva, n-ar zice să sîntem caşectici, bolnavi sau cu-n picior în groapă.

— Dimpotrivă, zîmbi Costache. Tocmai de aceea, cine altcineva ar fi mai îndrituit decît noi să-şi pună astfel de întrebări ? Ar admite Iosif, de pildă, cu toate protestele lui împotriva a ceea ce i s-a întîmplat, că l-au întrecut mulţi întru încercările prin care a trecut ? Sau că ar fi un altul cu evidenţe sau convingeri mai clare decît ale lui ? Ş-apoi, limpezimi de gînd ca-n astfel de împrejurări, cînd mai poţi avea ? Probabil că din aceleaşi motive se supuneau şi anahoreţii la atîtea şi atîtea privaţiuni.

— Se supuneau însă ei, nu-i supuneau alţii, îi răspunse Gore, ceea ce nu-i tot una, pentru că, chiar azi, dacă nu mai sînt anahoreţi de bunăvoie, uite că diavolul îi face totuşi să fie.

— Dar nu cu aceeaşi intenţie.

— Adică ce ? Dumnezeu e mare şi dracu' meşter ? întrebă Iosif.

— Altfel cum ? S-ar putea explica altminteri faptul că la aceiaşi stimuli, indiferent din partea cui vin, asceză anahoretică sau siluire marxistă, evidenţele sînt similare ? îi răspunse Costache.

— Crezi, Costache ? îl întrebă, sceptic, Gore. Sînt doar şi atîtea pseudoevidenţe !

— Ca şi ratări, de altfel. Însă nu mă refer la acestea, ci la ceea ce e similar ca gîndire în mărturisirile celor ce-şi cunosc marginile. În orice caz, eu, după toate cele întîmplate — bineînţeles nu numai mie, ci şi tuturor celor pe care i-am putut observa îndeaproape —, aş putea spune că gîndesc la fel cum aş fi gîndit dacă aş fi trăit ca anahoret acum o mie şapte sute de ani prin vreun deşert al Tebaidei. Sau, atunci, fiecare epocă are „asceza" şi „anahoreţii" ei, indiferent de ce şi cine-i împinge la aceasta. Nu ?

— Mda, numai că totuşi n-ai trăit atunci şi trăieşti acum, murmură Gore în timp ce Iosif şi Mircea nu mai ştiau ce să creadă. Faptic însă, Costache, rătăciri şi erori există la toate nivelurile de gîndire, cu toate evidenţele afective şi stringenţele logice care ar pleda împotrivă.

— Da, dar numai pînă cînd, împinse la limită, s-ar spulbera și acestea. Uite, eu fac pariu și aș fi-n stare să jur c-așa se va-ntîmpla : Dan Dumitrescu sàu Aligo, dacă vor muri aici, vor țipa înainte de moarte ca și cum în acel moment își vor da seama limpede de tot ce s-a-ntîmplat cu ei. Va fi marea lor evidență.

— Din păcate însă și ultima, și la ce le-ar mai folosi atunci ? întrebă Iosif. Dacă și așa mor ?

— Lor, cine știe ? Nouă însă, celor care am rămas și i-am auzit, cred că da. În primul rînd scepticilor apoi supraveghetorilor — dacă într-aceștia ar fi într-adevăr și niște observatori mai atenți și mai interesați de rezultatele experiențelor făcute cu noi — și-n cele din urmă diavolului. Nu de alta, dar ca să vadă și el că nu i-a mers nici cu „ăsta", adăugă Costache, surîzînd la amintirea unui hazliu pasaj din Pateric.

— CUM s-ar spune, istoria, cu toate încercările ei, ajunge mereu în aceleași înfundături, zise Mircea.

— Precum necuratul, adăugă Iosif, ca să-i dovedească lui Mircea că și el înțelege lucrurile în felul lui.

— Dacă zici tu, completă Gore.

— E, parcă tu nu ? îi fi avînd altă părere ? se răsti la el Iosif, voind neapărat să audă ce mai spunea Mircea. Îi plăcea să-l asculte povestind și mirîndu-se cînd el îi spunea ceva de necrezut din cele ce pățise. Se repezea atunci asupră-i cu toată patima, încercînd să-l convingă, nu atît prin vorbă, cît printr-un fel de gestică, de starea pe care voia s-o-nțeleagă, chiar dacă nu i-ar fi convenit. Da aceea, de fapt, îl și împingea mereu să povestească.

— Și după Năstăsescu ? îi dădu el ghes.

— După Năstăsescu a urmat ucenicul său, Georgescu, un tinerel abia ieșit de la strung și din școala lui Nachtigal. Reținuse însă de la acesta doar că dușmanul de clasă e perfid, fanatic și de o diabolică inventivitate în materie de uneltiri politice.

De aceea, de fapt, toate declarațiile luate de el sunau la fel, indiferent de vina inculpatului : „Subsemnatul X. Y, dușman înrăit al regimului de democrație populară, am uneltit împotriva orînduirii de stat cu numiții X. Y, Z, punînd la cale cutare sau cutare".

De fiecare dată însă, cînd îi adresa cîte un raport lui Năstăsescu, pentru ca acesta să-i acorde dreptul de a-l face pe inculpat să iscălească o astfel de depoziţie, îi zicea : „Nu noi am inventat cătuşele, ci ai lor, americanii !“, apoi : „A avut dreptate Lenin : burghezia şi-a făcut singură ştreangul cu care să fie spînzurată ; şi chiar şi Jilava,“ adăuga el bucuros că-şi putea completa întrucîtva dascălul. După aceea, zelul de care da dovadă în alcătuirea vinilor era atît de mare, încît fiecare inculpat rămînea trăsnit de ceea ce putuse face fără a-şi da seama cîtuşi de puţin de gravitatea faptelor.

Într-o noapte însă, un bătrîn polonez, pe numele lui Potoţki — boier la fosta-i „viaţă de huzur“, cum i-o numise Georgescu — i-a jucat o festă care cred că l-a costat cam mult.

— Adică ? întrebă nerăbdător Iosif.

— Păi, stai să vezi... Scos numai noaptea la anchetă şi dat pe mîna lui Georgescu, ce-şi zice Potoţki : „Ia să recunosc eu toate vinile pe care mi le pune ăsta în cîrcă şi să văd unde vrea să ajungă.“ Apoi, tot recunoscînd ba una, ba alta, numai ce se pomeneşte că-i pică şi-ntrebarea :

— Şi-acum, ia spune tu cum îţi exploatai pălmaşii ?

— Eu exploatam ? se bîlbîi Potoţki, nu atît mirat de-ntrebare, cît încurcat de ceea ce ar fi trebuit să răspundă.

— Da, banditule ! Adică cum le sugeai sîngele ? fu mai explicit Georgescu în întrebarea lui, nevoind, de fapt, prin aceasta, chipurile, decît să-l „ajute“.

În clipa aceea însă Potoţki se lumină cu totul la minte.

— Da, spun ! Acum spun totul ! declară el fără nici o reţinere, spre totala uimire a lui Georgescu, pe care nu-l mai găseau bucuria şi neastîmpărul să scrie iute tot ce va spune Potoţki pînă nu se răzgîndeşte.

— Scriu, îl anunţă el zîmbind, cu ochii aţintiţi asupra lui şi cu tocul pus pe hîrtie ca să noteze totul, totul, fără a scăpa nici o vorbuliţă. Deci cum le sugeai sîngele ? se grăbi el să-i aducă aminte, c-acolo, la sînge, se oprise.

— Hm ! tuşi Potoţki, care se făcea că-i vine cam greu să-i spună, dar că va spune totuşi. Păi cam aşa, deşi nici nu ştiu cum să vă spun ca să nu mă prea osîndiţi. Dar de vreme ce totuşi m-am hotărît, hai să-i dau drumul !

— Dă-i drumul, că-ţi dau şi pat şi mîncare mai bună, chiar şi muştar, se grăbi Georgescu să-l îndemne, sperînd că muştarul şi patul îl vor face să nu mai aibă nici o re-

ținere în mărturisirea odioaselor sale crime și a cruntei exploatări. De fapt, era o promisiune pe care o învățase de la Năstăsescu, care o auzise și el de la un tovarăș care-și făcuse specializarea la Moscova în cadrul MVD-ului.

— Păi să vedeți, dimineața, la micul dejun, sugeam sîngele copiilor sacrificați.

— Ce sacrificați, bă ? Exploatați !

— Bine, domnule, exploatați, dacă vreți dumneavoastră. Dimineața, la micul dejun. (Potoțki își însușise, chipurile, obiecția anchetatorului).

— Dar în care zi, mă ? Ce dată ? Ce an ? Vreau lucruri precise.

— 5 aprilie 1910, dacă-mi aduc bine aminte, domnule locotenent.

— Păi, ia să-ți aduci. Și mai ales să-mi spui cum îl sugeai, îl întrebă din ce în ce mai curios anchetatorul.

— Păi, vă închipuiți că nu-i tăiam eu ca să le sug sîngele direct din vene.

— Dar cum ?

— Mi-l aduceau slugile gata „exploatat", la cafea.

— Hm ? ! Și mergea ? Îl înghițeai ? îl îmboldea Georgescu cu întrebările, zîmbind pe sub mustață și făcînd pe revoltatul.

— Cu frișcă, cu cozonac, cu fursecuri, de ce nu ? Dac-ați ști !

— Ai, ai, ai ! Ce ban... ce crim.. ai mai fost ! o cîrmi el, evitînd totuși cuvintele „bandit" și „criminal", de teamă ca Potoțki să nu-și curme elanul mărturisirilor complete.

— Și la amiază ?

— La dejun, vreți să spuneți ?

— Fie și cum zici tu, dar e vreo deosebire ? Sau așa-i ziceți voi moșierii, amiezii ?

— Da, pe franțuzește. Și atunci voiam lucruri mai consistente, friptură de clăcaș, de pildă.

— Al dracu' ! exclamă iar Georgescu neoprindu-se nici o clipă din scris. Și pe ăia cum îi frigeai ?

— Păi, îi alegeau de obicei pe părinții copiilor cărora le supsesem sîngele dimineața. Ce să mai sufere și ei ? !

— Bestiile ! rînji Georgescu. Va să zică erai și milos !

— Nu milos, ci intrucîtva umanist.

— Nu, asta nu se poate. Umaniști sîntem doar noi, iar tu nu ești noi, adică partidul, clasa muncitoare, Securitatea, încercă el să explice.

— Da, dar, totuși, chiar și atunci...

— Ce chiar și atunci ? ! Atunci exploatați, tăiați și sugeați sînge. Atît ! Ai înțeles, bă ? !

— Da, oftă Potoțki, ca și cum și-ar fi recunoscut cu greu vina. Exploatam, tăiam, sugeam, dar...

— Nici un dar, și seara ce făceai ? Sau și la asta-i spuneți altfel ?

— Da, dar pînă seara mai era după-amiaza, și atunci, la desert, urmau femeile.

— Ha, ha, ha ! Ticăloșii ! Ș-aveați ce alege ? întrebă Georgescu, mișcîndu-și buzele în rostirea cuvintelor pe care nu sfîrșise încă să le scrie.

— Nu prea, că nu voiam să las nici rudele copiilor să sufere, așa că-ntr-o zi isprăveam doar cu cîte o familie, două.

— Ce-i cu ăsta aici, Georgescule ? tună din spatele lui vocea unui alt ofițer, superior, pesemne venit să supravegheze anchetele de noapte.

— Să trăiți ! sări ca ars de la locul lui Georgescu, apoi cu glas ceva mai potolit sau conspirativ, cum îi spuneau ei : îl anchetez asupra exploatării moșierești.

— Burghezo-moșierești, îl completă superiorul.

— Nu, numai moșierești, dă' ce exploatare ! Le sugea sîngele, tovarășe colonel (Între timp îi observase și gradul.)

— Cum le sugea sîngele ? întrebă surprins colonelul.

— Uitați așa, le sugea ! A-nceput să mărturisească totul, am scris de altfel aici.

— Ia să văd, zise superiorul vîrîndu-și nasul în declarațiile lui Potoțki scrise de Georgescu.

Apoi, citind și tot ridicîndu-și sprîncenele, nu se mai putut abține și izbucni în rîs. După aceea îi șopti ceva la ureche, făcîndu-l să-nțepenească pentru o clipă, apoi să se întoarcă, ridicîndu-se ca un șurub pînă-n poziția de drepți. Colonelul îl privea însă rîzînd pe Potoțki. Și cînd Georgescu se zăpăci de tot, uitîndu-se cînd la unul cînd la celălalt, colonelul izbucni :

— Păi, nu vezi că banditul ăsta-și bate joc de noi ?

Georgescu, și mai uluit, se-ntoarse atunci iar spre superior, apoi spre Potoțki repetînd mașinal :

— Tu-ţi baţi joc de noi, mă, banditule ? Joc ? Joc ? Apoi către colonel : Şi ce să-i fac, tovarăşe colonel ?

— Să-l trimiţi la culcare c-altfel cine ştie ce mai ajunge să spună.

— Păi, tocmai de aceea, tovarăşe co..., dar n-apucă bine să termine cuvîntul că superiorul îl chemă el pe paznicul de pe coridor, dîndu-i-l în primire pe Potoţki cu porunca de a-l duce direct jos, în p... mă-sii. Iar paznicul, înţelegînd dintr-o dată ce trebuia să facă, fără a mai cere nici o explicaţie suplimentară, îl duse înapoi în celula din care-l scosese.

— Mda, ăsta i-a copt-o lui Georgescu, dar crezi c-a-nţeles dobitocul toată bătaia de joc ? I-o fi făcut colonelul nişte observaţii tovărăşeşti şi cu asta basta.

— Nu ştiu ce i-a făcut, ce nu, dar din noaptea aceea nici Potoţki nu l-a mai văzut pe Georgescu, nici Georgescu pe Potoţki ; aşa că de prins bine, tot i-a prins. Cîte d-astea nu s-or mai fi întîmplat apoi şi cu alţii. Ştiu un preot catolic, iezuit, care le-a turnat chiar un roman poliţist la anchetă şi „lucrătorii", în zelul lor de a nota iute tot ce mărturisea inculpatul, nici n-au observat farsa.

— Da, dar era iezuit ; şi cine are o experienţă mai vastă-n materie de omenesc decît iezuiţii ? completă Costache Oprişan.

— Aa ! Securitatea lui Loyola, cred şi eu ! exclamă Iosif.

— Probabil că de aceea nici nu i-au făgăduit omului raiul pe pămînt. Îl cunoşteau, pesemne, mai bine, adăugă Gore.

— Dar de îndreptat au vrut şi ei să-l îndrepte, completă Iosif.

— Pentru cu totul alte scopuri şi cu mult mai variate mijloace, îi răspunse Oprişan.

— Atunci, mde !

— Cea care le-a pus însă capăt la toate şi care m-a şi adus aici..., vru să continue Mircea.

— Va să zică n-ai venit tu singur, ca la Năstăsescu..., îl întrerupse, zîmbind, Gore.

— Deloc, și, dac-aș fi putut chiar s-o și șterg înainte de arestare, aș fi făcut-o cu cea mai mare plăcere.

— Și de ce n-ai făcut-o ? întrebă Iosif, așezîndu-se cît mai comod ca să urmărească explicațiile în care-i făcea o deosebită plăcere să intervină.

— Pentru că n-am putut și pentru că n-am știut. Însă tot din vina sau naivitatea mea. Într-un fel avea dreptate Năstăsescu, cînd spunea că „telectualii“ se-ncurcă singuri în socotelile lor.

— Doar n-o fi fost Porfir Petrovici ? întrebă Costache.

— Nu, dar pe undeva, un dram de adevăr tot există și în afirmația lui. Cel puțin în ceea ce mă privește...

— Și tu te consideri „telectual“ ? îl înțepă, zîmbind, Gore.

— Eu, nu. Ei însă... mai știu eu...

— Destul de rău ; te credeam mai cu cap..., dar continuă !

Intervenția lui Gore il făcu să-i zboare gîndul aiurea.

— Mai cu cap ? Uite că la asta nu mă gîndisem. Apoi, tușind, continuă, neputîndu-se însă desprinde ușor de ceea ce-i spuse Gore. Povestea își avea totuși rosturile ei.

— ERA ÎN 2 noiembrie 1956. Eliberat nu de mult din Aiud, de vreo cîteva săptămîni, îmi dădeam niște diferențe pentru echivalarea unor examene de la Filosofie. Trecusem între timp la Litere, cu ajutorul ministrului Murgulescu. Era un mare domn. Mi-a dat aprobarea de îndată ce am putut intra în cabinetul lui. Ce mai ! Stilul vechilor profesori. Și ajunsesem să le „aranjez“ pe toate, cînd mă pomenesc căutat acasă de un fost coleg de la Filosofie. Unul pe care-l exmatriculaseră din facultate în același timp în care mă arestaseră pe mine prima dată. Sau, mai exact, pe mine și pe încă vreo doi, în cadrul unor „demascări“. (Unul din ei, Titu Păunescu, nefiind altceva decît fiu de învățător — cu alte cuvinte, mic burghez —, n-avea ce căuta într-o facultate ideologică, ca cea de filosofie).

— Deci funcționa, funcționa și printre voi lupta de clasă ? observă Gore.

— Oho ! Şi-ncă cum ! Dar ascultaţi : fostul meu coleg — continuă Mircea —, acela care venise acasă ca să mă caute, mă ia direct :

— Măi, zice el, am auzit că la voi la Filologie au fost ceva mişcări studenţeşti.

— Da, îi răspund eu ; din ce-am auzit, cică, într-o şedinţă U.T.M. nişte studenţi, vreo opt, s-au ridicat şi au cerut mai multe lucruri, primo : scoaterea limbii ruse din facultăţi şi păstrarea ei în Universitate cu regim obişnuit, echivalent cu al oricărei alte limbi moderne ; secundo : discuţii libere la seminariile de marxism (nota bene, eram în perioada '56, cînd în vară fuseseră în Polonia mişcările de la Poznan, iar Ungaria era în plină răscoală), apoi o revistă studenţească ; bursa mărită de la 350 lei la 450 lei şi încă nişte fleacuri. Pe scurt, cereri îndrituite dar care s-au soldat cu nişte arestări zdravene.

— Păi, uite, de asta am şi venit să te consult. Tu ce crezi ? N-am putea oare face nimic pentru ei ? Doar ai mai multă experienţă ! Eu ce să-i zic ? Într-adevăr, eram liber, însă după vreo patru ani şi ceva de închisoare, nu m-am simţit deloc măgulit de supoziţia lui privind experienţa. Prudent totuşi, îi zic : Măi, Saşa (îl chema Alexandru Ivasiuc — maramureşan de origine ; fiul unui profesor de liceu, coleg cu o mătuşă a mea — şi nu ştiu ce-mi venise să-l rusific), de putut s-ar putea face ceva, însă ai cu cine ?

— Cred că da, mi-a răspuns el, o să văd eu.

Şi cu asta ne-am despărţit.

În ziua de 3 noiembrie, dimineaţa, mă pomenesc iar cu Saşa în holul Facultăţii de filologie de pe strada Edgar Quinet. Mă căuta foarte nerăbdător să-mi spună ceva.

— Ce-i cu tine ? îi zic, văzîndu-l că n-avea astîmpăr.

— Te căutam să ne consultăm.

— Despre ce-i vorba ?

— Păi, uite c-am aranjat totul. Şi zicînd aceasta, scoase din buzunar o coală de hîrtie cu ceva scris pe ea.

— E moţiunea noastră de protest !

Îmi cam pierise glasul.

— Cum adică ? îl întreb totuşi.

— Stai să vezi, îmi explică el. Reflectînd la ceea ce mi-ai zis tu mai acum cîtva zile, m-am sfătuit cu fratele meu, care-i student la medicină (el după exmatricularea de la Filosofie, se înscrisese la Medicină şi se şi însurase) şi am hotărît să protestăm în scris, cu ceea ce vezi aici, dar în acelaşi timp să şi manifestăm în Piaţa Universităţii, mîine, 4 noiembrie, la ora 4.

Uluit şi puţin speriat de cele ce-mi spusese, însă şi curios să văd ce scriseseră în moţiunea lor, îi cer să-mi arate foaia. El, bucuros de interesul meu, mi-o puse sub ochi, explicîndu-mi că primul punct din moţiunea de protest era mărirea bursei, apoi crearea revistei, discuţiile libere pe care le doreau la seminarii, scoaterea limbii ruse şi numai o întrebare despre soarta celor vreo opt studenţi care fuseseră arestaţi cu ocazia faimoasei şedinţe de U.T.M.

— Ei, ce zici ? Acum e bine ? mă mai întrebă el îngrijorat, văzînd cu ce ochi citesc textul.

— Bine, îi răspund eu, dar de ce n-aţi început cu eliberarea studenţilor şi apoi cu celelalte ? Pentru că oficialităţile, cînd or să vadă despre ce-i vorba, dacă n-o să vă aresteze — şi cred c-ar fi imposibil să n-o facă, mai ales dacă s-a şi zvonit despre intenţia voastră —, o să-nceapă formal prin a face concesii cu ceea ce-i mai nesemnificativ pentru ei.

— Păi tocmai de aceea am zis şi noi să obţinem iniţial ce-i mai uşor şi apoi...

— Şi apoi, pe dracu' ! Ce poate fi mai important decît libertatea unor oameni ?

— Bun, şi tu ce propui ?

— Inversaţi ordinea cererilor din listă, iar, în caz de arestare, la anchetă, să nu sufli o vorbă despre discuţii, preparative sau nume. Uită de toţi, de toate şi bine-nţeles şi de mine.

— Ce naivi ! exclamă Iosif. Dacă Ivasiuc ăsta era un provocator ?

— Îl cunoşteam prea bine. Avea cele mai bune intenţii, era deştept, activ, însă şi foc de ambiţios.

— Am mai văzut eu tipi deştepţi şi ambiţioşi, completă Iosif.

— Da, dar aceia probabil trecuseră prin „Pitești“ și Ivasiuc habar n-avea de așa ceva. Era totuși de bună-credință, însă...

— Însă ce ? se grăbi iar Iosif să-ntrebe.

— Ce a păţit, sau, mai bine zis ce-am păţit cu toţii a fost ceva de „basm“.

— Adică ? se arăta și mai nerăbdător Iosif.

— Stai să vezi. De-ndată ce a auzit omul că nu vreau să-mi fie pomenit numele în eventualitatea unei anchete, s-a uitat la mine cu reproș zicîndu-mi :

— Ce dracu' ! Nu mă cunoști ? Sau drept cine mă iei ?

— Măi Saşa (îi ziceam așa ca să-l tachinez), nu că te-aș bănui c-ai venit să mă iscodești ; departe de mine acest gînd, c-altfel nici nu ți-aș fi îngăduit să deschizi gura, dar eu știu foarte bine ce-nseamnă ancheta Securității unui stat „proletar“, care nu mai e deloc dispus să comită greșelile pe care le-a comis burghezia cu partidul comunist.

— Da, dar oricum... și apoi nu uita că mă mai pricep și eu la cîte ceva. Iar că te-am consultat pe tine, e pentru că îți acord cea mai mare încredere. Dacă tu n-ai experiență, cine să aibă ?

— Bun, iar eu tot de aceea, și tot prietenește, te previn de ceea ce s-ar putea întîmpla, în cazul că ei ne-ar lua-o înainte.

— Adică ? Ce s-ar putea întîmpla ?

— Păi, multe, pentru că oricît de rapid am acționa, dacă ați făcut o mobilizare a studenților, e imposibil să nu fi aflat de aceasta și Securitatea. Delatorii doar atît așteaptă, s-audă ceva.

— Crezi ? începu el să se-ndoiască. Doar am căutat să vorbim cu oameni încercați.

— Da, dar ca să se mobilizeze o masă de studenți e imposibil să nu fi și „transpirat“ ceva.

— Atunci să nu fi făcut nimic ? Să fi stat cu brațele încrucișate cînd polonezii au avut un Poznan, iar ungurii sînt în plin proces de eliberare ?

— N-am zis asta și nici nu te-am acuzat c-ai fi făcut ceva rău ; te-am prevenit doar de ceea ce s-ar putea

întîmpla în cazul că..., şi am încercat, timid, să schiţez o apărare. Dacă, totuşi, Doamne fereşte.

— Ce guguştiuci ! continuă Iosif să-şi judece povestitorul. Păi cum, voi credeaţi că Securitatea doarme ?

— Ascultă Iosife, nu mai face tu pe deşteptul ! îl întrerupse Gore. Dacă tu ai păţit ce ai păţit, asta nu înseamnă să se fi-nvăţat toţi minte din asta. Şi ce, să fi ajuns ca nişte sfecle pe care ăştia să le poată muta de ici-colo, cum vor ? Gîndeşte-te cum erai de-nspăimîntat cînd ai venit aici. Că de n-am fi fost eu şi Mircea, nu ştiu dacă nu stăteai şi acum la marginea patului. Aşa, uite, el cu naivitatea lui şi eu cu nebunia mea am reuşit să te prindem şi pe tine într-un joc din care măcar unul-doi, tot s-ar putea să scape cu viaţă.

— Las' Gore, observaţiile lui Iosif nu mă deranjează, pentru că-ntr-un fel are dreptate. Experienţa mea !... Dar să continui. Aşa că, îi spun lui Saşa : Mă-nţelegi, te-am rugat doar să fii prudent, după zăvoare sînt atîtea surprize !

— Şi acolo cin' să stea ? Numai hoţii, tîmpiţii sau netrebnicii ? zice el. Parcă-ai fi profesorul meu de latină de la Sighet. Permanent cu cîte o maximă pe buze, de preferinţă spusă în latină. Parcă-l aud şi acum : „Quid quid agis prudenter agas et respice finem" (Orice faci, fă cu prudenţă şi gîndeşte-te la urmări). Cu toate acestea, puterea proletară l-a băgat şi pe el la zdup. Cică fusese liberal, sau rudă de a nu ştiu cui. În orice caz, un prudent cu griji zadarnice, aşa că...

— Mda, dar oricum, eu te-aş ruga ca-n cazul că... să nu-ţi aduci aminte de mine nici în vis.

— Ce dracu, Mirceo ! Drept cine mă iei ?

Mai facem noi apoi cîţiva paşi spre locuinţa mea din apropierea Universităţii, eu încercînd să motivez şi mai temeinic necesitatea inversării ordinei cererilor din moţiune, iar el ascultîndu-mă, chipurile, ca pe un mai experimentat în lupta cu autorităţile. La sfîrşit însă, nu ştiu ce-mi vine şi iar

— În cazul că le vor prinde totuşi, nici un cuvînt...

— Dacă-mi mai spui o dată asta, mă şi supăr, ce Dumnezeu ! se revoltă el, oprindu-se chiar în loc ca să-şi accentueze indignarea.

— Te-i fi supărînd tu, dar mai bine aşa, cu tine supărat şi liber, decît altminteri. Ştiu de ce te tot bat la cap cu aceasta.

— Pentru că mă subestimezi ! îmi răspunse el prompt şi jignit.

— Nu, ci pentru că îi supraestimez pe ei. Le cunosc prea bine perseverenţa cu care ţin să te „asculte". Şi nu ca mine, cu menajamente, pentru a nu-ţi leza orgoliul, ci cu nişte îndemnuri pe care n-aş dori să le cunoşti.

— S-ajungem pînă acolo, dacă-mi tot cobeşti d-astea, şi-o să văd eu.

— Nu cobesc ci-mi tem pielea de pe care încă n-au dispărut anumite cicatrici. Vrei să-ţi arăt fundul ? şi zicînd acestea l-am privit drept în ochi, gata să-i şi fac demonstraţia promisă.

Speriat atunci, s-a dat un pas înapoi şi, după o clipă de răvăşire, de care acum îmi pare rău, pentru că oricum nu eram eu cel care să-i curm elanul, îmi zise, strîngîndu-mi mîna :

— Şi, şi ? insistă Iosif, ca şi cum dinainte ar fi ştiut că Saşa nu putuse păstra tăcerea în cele ce urmaseră.

— Bine, bine, voi tăcea.

— Şi-n seara aceleiaşi zile, cînd mă întorceam singur acasă — de el mă despărţisem la amiază — mă pomenesc la intrarea-n bloc înşfăcat de doi inşi care mă invitau să-i urmez.

— Cine sînteţi dumneavoastră şi cu ce drept ? îi întreb eu ; întrebare însă la care unul îmi înfige un pistol în coastă şoptindu-mi la ureche :

— Cu asta !

Şi iar brînci, ghionturi şi proteste, pînă cînd, scos afară din bloc, celălalt mă pocneşte şi cu patul armei într-o falcă rupîndu-mi doi dinţi. Era semnul că nu glumeau şi că trebuia să-mi schimb tactica. Aşa că mi-am

scuipat oasele din gură și m-am lăsat condus spre subsolul „Internelor", care erau vis-à-vis de blocul în care stăteam, rumegînd o dată cu saliva sîngerie, al cărei gust sărat îl simțeam în cerul gurii, și simulacrul unui plan de apărare : „Nu voi recunoaște nimic nici mort. Mă fac că pe Ivasiuc nu-l cunosc, fiindcă martori despre ceea ce am discutat n-au. Și după aceea, văzînd și făcînd".

Pe măsură însă ce ne apropiam de intrarea-n subsolul Internelor, strînsoarea celor doi devenea tot mai puternică — ca și cum ar fi simțit că mă scapă — iar gîndul meu tot mai inventiv în proiectele-mi defensive. Ajuns apoi jos, în camera de gardă a arestului, nu mi-au luat nici șireturile, nici cureaua, ci m-au urcat sus la etajul patru, la anchetă. Acolo, la ieșirea din lift, aud de undeva, dintr-o sală, un strigăt ca de fiară-njunghiată, apoi niște „pst ! pst ! ia-o la dreapta ! stînga ! ochelarii !" (îmi puseseră în camera de gardă o pereche de ochelari orbi), troncănit de uși, apoi iar răcnete, plînsete, țipete, suspine și remarca unui gardian :

— Băi, f'..tui, mama mă-sii, parcă-am fi la creșă cu plînsetele astea. Și mai zici că-s studenți !

Înțelesesem pe loc tot ce se-ntîmplase. Securitatea descoperise preparativele lui Ivasiuc și, trecînd la acțiune, operase fulgerător. Era de altfel ceea ce prevăzusem, și, fără a mai avea timp să-mi continui judecățile, mă pomenii împins pe o ușă metalică într-o cameră în care, după ce mi se smulseră ochelarii de pe frunte, înțepenii : în fața ochilor se deschidea o încăpere de anchetă cu fereastra acoperită de o perdea neagră, cu un parchet lucios și cu patru pereți goi de pe care mă priveau triumfătoare chipurile lui Marx, Engels, Lenin și Gheorghiu-Dej. Jur-împrejur, cîțiva zeci de ofițeri, dintre care unii goi pînă la brîu, loveau cu cizmele stropite de sînge într-un fel de șomoiog de carne și zdrențe care lăsa pe parchet dîre de urină, fecale și de ceva roșu. Intrarea mea însă oprise „jocul" pentru o clipă și cel mai zdravăn dintre ofițeri, și mai stropit de sînge de sus pînă jos, se aplecă spre nefericitul șomoiog, ridicîndu-l de păr ca pe o păpușă, ca să mă poată privi, iar eu să-l pot vedea cît mai bine.

— Îl cunoști ? răcni el.

Nu știam însă dacă întrebarea mi se adresase mie sau zdrențelor de carne din mîna lui.

— Nu ! îi răspund eu prompt !

— Dar tu ? i se adresă el atunci şomoiogului.

Îi auzisem şi eu întrebarea, dar ochii nu mi-i puteam smulge de pe parchetul ceruit pe care luceau dîrele de sînge de pe cizmele negre, negre şi lucitoare ale tuturor celor ce-nconjurau camera. Îmi veniseră atunci în minte, nu ştiu de ce, şi versurile lui Maiakovski din „Apostolii" :

„Paşi răsună cadenţat,
vîntul aspru greu îi bate,
zi şi noapte ne-ncetat"...

N.K.V.D-iştii ! „Apostolii" noilor vremi, sfinţi laici cu alte cuvinte. Hm ! ? Dar de...

Ce se şoptea sau rînjea mai sus de centurile care strîngeau burţile revărsînde peste ele, n-am mai auzit, decît doar pronunţîndu-se un nume :

— Aaa ! Va să zică ăsta era cheia ? Mircea Petre.

Era numele meu ieşit din şomoiogul oribil mutilat care-mi şi pecetluise soarta şi pe care-l preluaseră cu diabolică bucurie „apostolii" maiakovskieni. După aceea cercul cizmelor se strînse iar în jurul meu şi mîna, care lăsase şomoiogul inform să cadă pe parchet, mă-nşfăcă zdravăn. Apoi, cu un : „Iar tu, băă, zici că nu-l cunoşti ?", m-au luat în nişte şuturi din care nu-mi mai amintesc decît loviturile, pîrîiturile coastelor rupte, ţîşnitul sîngelui pe nas şi din cînd în cînd şi fraza : „Vedeţi să n-o mierlească, contrarevoluţia". Apoi iar vîjîituri şi pocnete, fiecare, pesemne, lovindu-mă cu ce apucase şi unde nimerea. Şi mereu întrebarea :

— Şi zici băă ! că nu-l cunoşti ? Hai ? Nu-l cunoşti ?

Apoi o noapte cu stele verzi şi dup-aceea o tăcere prelungită pînă ce m-am trezit undeva sub un duş, într-un fel de cameră de baie cu ciment pe jos. Eram ud leoarcă şi deasupră-mi, aplecat, un plutonier masiv care mă-ntreba :

— Ţi-ai revenit ? Hai, scoală, că iar mergem la „naşu".

Capul îmi vîjîia ca o moară şi-n urechi încă-mi mai răsunau nişte pocnete care-mi veneau parcă din creier. Dînd însă să mă mişc, am simţit şi nişte dureri atroce în coaste şi o usturime care-mi cuprinsese toată pielea.

— Atunci te ridic eu, a mai zis plutonierul, și m-a înșfăcat ca pe un sac punîndu-mă pe umăr. Cum atîrnam cu capul în jos, m-a cuprins și o greață cumplită și-am vărsat pe hainele pe care de altfel se mai scurseseră dire de sînge. Se vedeau bine. Erau prelinse din trupul meu sau al cine știe cărei alte victime. Plutonierului nici nu-i păsa, decît doar că la icnetele mele îmi strîngea mai puternic picioarele care-i atîrnau în față. Era, pesemne, preocupat doar de un singur gînd : să mă ducă iar cît mai repede în locul din care mă luase. N-am mai simțit apoi nimic pînă ce m-am pomenit zăcînd inert în colțul aceleiași camere cu parchet lucios, cu cizme multe și unde Ivasiuc, scîncind, scotea niște sunete de dihor jupuit de viu. Eram de altfel amîndoi două maldăre de carne vie, dar care... în fine, spre bucuria celui ce conducea operația, colonelul Enoiu, ne recunoscuserăm.

— Și chiar ai spus că-l cunoști ? întrebă Iosif.

— Păi ce să mai zic, cînd Ivasiuc mă recunoscuse. Să mai trec o dată pe sub cizmele atîtora ? Doar se strînsese tot M.A.I.-ul ca să ne jupoaie și să ne calce-n picioare.

— Nu însă înainte de a vă fi stors de ultimele picături : Cine v-a pus ? Cine v-a instruit ? Cine vă are-n spate ? adăugă Oprișan. Dușmanul fascist nu doarme !

— Păi de, pentru că pe Sașa îl călcaseră în picioare ca să spună cu cine pusese la cale toată manifestația, iar pe mine ca să afle cum primisem ordine de la Horia Sima, ce legături avusesem cu el, prin cine, cum îmi transmisese ordinele de acțiune, cînd, ce răspuns îi dădusem și ce procedee folosisem pentru aceasta.

— Măi, da ăștia au o singură obsesie : Horia Sima, care a făcut, a dres și a pus la cale totul prin legionarii răspîndiți, parcă, precum microbii, în toate locurile și mai ales sub scaunele celor sus-puși. Noi împinși de Horia Sima să facem „Piteștiul" ; tu pus tot de el să faci „contrarevoluție" ; Hoinic trimis de oamenii lui să saboteze și tot așa, în dosul fiecăruia stînd ba ochii, ba urechile, ba mîinile lui. Dușmanul, monstrul, strigoiul ! Parcă numai Horia Sima și legionarii le-ar bîntui coșmarurile.

— Mai știi, măi Iosife, dacă n-o fi așa ?

— Păi bine, mă Costache, dar numai asta ?

— Dacă alţii nu-i sperie şi dacă împotriva acestora-s porniţi ? Probabil că nimeni altul nu le justifică alerta, organizarea, fondurile, teama şi suspiciunile, ca Horia Sima.

— Pe dracu' !

— Pe dracu', pe dracu' ! Însă eticheta aceasta le permite orice, pentru că după „debutul" cu măcelarii ăia, care numai că nu ne-au jupuit de vii, a urmat descoaserea cu „de-amănuntul", cum zicea Dumitrescu, anchetatorul sadic şi cu ochii verzi ca de pisică. Interogat zi şi noapte, căruia mă dăruiseră spre stoarcere. Un locotenent scund.

— Da, nu l-am recunoscut pe Ivasiuc, pentru că-n halul în care arăţa acel şomoiog de carne vie era de nerecunoscut chipul unui om.

— Băă, nu l-ai recunoscut pentru că ştiai ce te aşteaptă şi ce-aţi făcut ! îmi tot zicea Dumitrescu. Dar de aici viu tot nu mai ieşi. De altfel nici noi nu ţi-am fi scăpat dacă ne apucaţi voi în ghiare. Uite ce s-a petrecut în Ungaria !

Ştiam şi eu că acolo fuseseră căsăpiţi securiştii, dar la care anume se referea, nu-mi dădeam seama. Atîta doar că, tot văzîndu-l cu „Scînteia" în mînă îl auzeam, cînd îmi scria declaraţiile de anchetă, cum zicea :

— Bă ! Uite cum scrie aici, aşa aţi vrut să faceţi şi voi !

Iar eu mă gîndeam că s-or fi produs, nu s-or fi produs acolo orori, dar, ca să ne înfunde ei pe noi, le convenea de minune să ne treacă în circă tot ce scria în oficiosul partidului. Şi astfel, în fiecare zi mă pomeneam în faţă cu zeci de pagini descriind fel de fel de cruzimi, pe care cică şi eu le-aş fi comis dacă n-aş fi fost arestat la timp.

— Ce fericire pe tine că fuseseşi arestat, bombăni Gore nedeslipindu-şi ochii de la obsesivele cinci găuri din josul uşii prin care s-ar fi putut vedea umbre şi picioarele gardianului pîndar. Unde mai pui că prima dată, la Năstăsescu, tot din proprie iniţiativă recunoscuseşi

c-ai venit. Neobișnuit de acută conștiință socialistă trebuie să fi avut tu !

— Mda ; mai ales cînd vedeam ce scria în declarațiile pe care mi le puneau sub nas să le semnez. Că omorîsem, intenționasem să le fac pe toate, cu ce sadism, perfidie jupuisem, spînzurasem, violasem, nu era nimic, dar cum și numai la ordinele lui Horia Sima.

— Și le-ai semnat pe toate ? întrebă Iosif.

— Parcă tu, la Pitești, ce-ai făcut ? N-ai semnat tot ce ți s-a pus înainte ? îl întrebă Gore.

— Da, dar acum Mircea răspunde.

— Oho ! Și-ncă cum ! Adică, ba nu, la-nceput, în primele șase săptămîni, mi-am zis : mor, dar nu scot o vorbă, apoi am iscălit totul tot ce mi-au pus în față, mirîndu-mă chiar și eu de ceea ce aș fi putut face dacă n-aș fi fost „salvat" de binefăcătoarea mînă a M.A.I.-ului. Și, mișcîndu-mă, îmi simțeam ba coastele rupte, ba curul făcut fleici, tălpile fleciuite, unghiile smulse, iar dacă mă uitam și cum îmi rînjeau ghetele cărora le zburaseră pingelele încă de la prima „ședință pe rangă", jurasem că nu voi mai purta niciodată ghete cu pingele prinse în cuie. Deși nu atît tălpile mă dureau sub lovitura bitei, cît creștetul capului. Și apoi, noapte de noapte, după șase săptămîni, n-am mai putut. Norocul sau nenorocul meu a fost însă că-ntre timp, în Ungaria, se potoliseră lucrurile, adică fusese stinsă răscoala și că, la cîteva zile după arestarea mea, puseseră mîna și pe colegul meu de cameră, Demostene Andronescu. Nenorocitul, neștiind nimic de Ivasiuc, spusese, în schimb, că, liberi fiind, într-o zi îl vizitasem pe un alt prieten, pe Mihai Grama, fost deținut la Mathausen, în 1945, și condamnat acolo de nemți la moarte.

— Dar pe ăsta de ce l-a spus ? se revoltă Iosif.

— Ei, de ce l-a spus ? Pesemne că n-o mai fi auvt încotro. Și apoi, ce socoteli și-a făcut omul : că, de vreme ce pe mine tot mă arestaseră și o să „vorbesc", el nu mai are rost să tacă, putînd recunoaște dintru început întîlnirea cu Grama. Tot nu discutasem mare lucru. Nenorocitul, el de fapt necunoscînd deloc episodul lui Grama cu Mathausen-ul, nici nu bănuia că, ăluia, dîscuția noastră, sau

bîrfa din seara aceea i-ar fi putut fi fatală. Iar „băieţilor", atîta le-a trebuit, să-i audă numele, că s-au şi repezit pe urmele lui. Arestat apoi într-o oră şi urcat „la rangă", au început întrebările :

— Cu cine te-ai văzut recent şi cum ai pus la cale „puciul fascist" ordonat de Horia Sima ?

Cunoscîndu-i foarte bine trecutul şi aflînd de la Andronescu că-l văzusem, erau siguri că prin el îmi veniseră mie poruncile şi ordinele, şi dă-i ! şi omoară-l să spună „totul", „totul".

— Noi ştim, banditule, ce-ai făcut, aşa că de aici viu nu mai scapi...

— Mare greşeală ! exclamă Gore. Nu ameninţi astfel pe unul căruia vrei să-i smulgi declaraţii despre ceva necunoscut.

— Stai, că n-am terminat, pentru că tot ei au mai adăugat : Dar dacă vrei să scapi de tortură, vorbeşte !

— Grozavă mîngîiere ! oftă Iosif.

— Da, şi l-au tot „mîngîiat" pînă ce i-au desprins îndouă tălpile de la nişte bocanci de alpinist. Ce-i venise şi ăluia să-şi ia astfel de-ncălţări la Securitate, nu ştiu. Destul că, după ce au început să-i „rîdă" şi lui bocancii, a început omul să recunoască totul, însă nu că fusese pus de Horia Sima, ci de un amic al său, american, pe care-l cunoscuse la Mathausen unde fuseseră amîndoi condamnaţi la moarte.

Şi acolo le „arsese", atunci, numai de ceea ce aveau să facă după moarte ? mormăi Gore. Planuri, uneltiri, conspiraţii, puciuri... Nu-i aşa Costache, că doar ştii şi tu ! La Buchenwald cum era ?

— Lasă-l mă, să continue, că mor de plăcere cînd aud ce zel au pus şi la alţii ca să-i facă să-şi recunoască crimele, sări Iosif.

— Da, da, dar tot nu s-au lăsat pînă ce n-au stabilit în final că nici americanul sau englezul acela nu era străin de Horia Sima.

— Ştiau ei ce ştiau ! zîmbi Costache.

— Da, probabil, însă, ceea ce a fost şi mai greu, a fost explicarea modului în care Grama făcuse ceea ce făcuse,

adică organizarea puciului fascist în România, pus la cale de Horia Sima prin ăla. Şi astfel, neştiind nenorocitul ce le spusesem eu în anchetă şi nici ce declarase Andronescu, despre ocazionala vizită pe care i-o făcusem, a început să-şi imagineze o organizaţie, ba chiar şi un partid în numele căruia voia, de fapt, să-nfăptuiască contrarevoluţia.

Dumitrescu însă, căci tot el îl ancheta, crezînd că mai descoperă şi altceva, l-a lăsat să bată cîmpii. Enoiu, în schimb, o ţinea una şi bună : „Nu, că nu el, ci Horia Sima e de fapt autorul la toate". Iar Grama rezista, parlamenta şi susţinea sus şi tare că nu Horia Sima, ci el, Grama, pusese totul la cale. Au mai urmat apoi cîteva „şedinţe la rangă" din care nu se ştie ce-ar fi ieşit, cînd, în cursa întinsă acasă la Grama, unde-i pusese post fix, mai „cade" un muncitor, unul Marin Cocioran, electrician de la Griviţa Roşie. Proba evidentă pentru ei că planul descris de Grama urma într-adevăr să se înfăptuiască. Dacă şi un muncitor de la Griviţa Roşie era implicat în aceasta, nu se putea ca banditul Grama să nu fi făcut într-adevăr ceva grav. Şi, cum Cocioran mai trecuse şi el cîţiva ani prin Jilava şi mă cunoscuse şi pe mine şi Andronescu acolo, proba că organizaţia era dinainte făcută nici nu mai putea fi discutată. Urmau doar să se stabilească legăturile şi să se facă punerile de acord ale declaraţiilor noastre. Şi iar dă-i şi dă-i, pînă cînd lui Cocioran i-au dislocat rotula de la piciorul drept. După aceea însă, să mai scoată omul o vorbă, ţi-ai găsit... Muţise de tot. Dar nu s-au lăsat şi aşa l-au adus şi la proces. Cu acuza însă de „cel mai fanatic dintre fanatici !" cum îl încondeiase procurorul în rechizitoriu şi de „cel mai înrăit bandit legionar care n-a vrut să iscălească nici o declaraţie".

— Deci s-a putut şi aşa ceva, conchise Gore, uitîndu-se cu înţeles la Iosif. Un om care să sfideze toate torturile.

— Da, îi răspunse Mircea, dar, de fapt, omul nu făcuse nimic, decît doar că trecuse întîmplător, spre nenorocirea lui, pe la Grama tocmai în timpul în care ăla avea post fix în casă. Cine însă să-l creadă ? Dumitrescu, Enoiu, care nu vedeau decît comploturi, contrarevoluţii, puciuri şi legionari peste tot ?

Dîndu-şi apoi seama că de la Cocioran şi de la mine, pentru moment, nu prea scoţi mare lucru, au mărit presiunile pe tălpile celorlalţi. Dar cum Anghelescu nu ştia nici el nimic din ceea ce se întîmpla între mine şi Ivasiuc decît că discutasem cêva foarte vag cu ocazia vizitei la Grama şi despre „evenimente" din Ungaria", dă-i şi omoară-l iar tot pe Grama care-l timp începuse să „mărturisească". Numai că versiunea sa, fiind prea complicată — deşi lor le convenea într-un fel să scrie ceea ce spunea el, pentru justificarea vigilenţei lor şi a anchetelor de noapte —, nu le prea dădea mîna să raporteze mai sus că de fapt Mihai Grama organizase întreaga revoltă studenţească şi nu Horia Sima. (Atunci ce făcuseră legionarii ?) În cele din urmă însă, mai slăbindu-i tălpile lui Grama, mai plesnindu-i fundul şi mai făcînd şi Enoiu — care-l supraveghea de fapt şi pe Dumitrescu — o concesie, s-a ajuns totuşi la formula că Horia Sima fusese cauza cauzelor, că americanul sau englezul Jimmy, de la Mathausen, servise de mediator, iar Grama răposatese pur şi simplu realizatorul, în condiţiile istorice date, al unui partid neofascist şi al organizaţiilor contrarevoluţionare, menite să declanşeze puciul din 4 noiembrie 1956 prin intermediul nostru, al studenţilor. Planul de acţiune pe teren, faptele intenţionate, crimele, monstruozităţile şi sadismele îndreptate şi mai ales împotriva Securităţii şi a fostilor ofiţerilor anchetatori, descrise în amănunt după „Scînteia" acelor zile, au constituit apoi conţinutul celor o mie şase sute de pagini ale dosarului cu care au fost înaintaţi Tribunalului Militar spre a fi osîndiţi la moarte.

Pînă la moartea aceea, „juridică, parţială şi binemeritată", era însă să murim de cîteva ori în anchetă, lăsîndu-ne prin diversele birouri ale M.A.I.-ului ba unghiile, ba fleicile smulse-ntîmplător, de pe fund, ba sîngele, răspîndit atît de murdar pe parchetul ultra lustruit şi pe cizmele scîrţîitoare ale ofiţerilor de la Interne.

Dar să nu uit, a mai fost un episod. În toiul şocului de noapte, atunci cînd încă nu se dumiriseră ei bine de cum activase Horia Sima prin Grama şi prin mine, mă pomenesc, cum eram întors cu curul în sus pe rangă că Enoiu mă apucă de păr şi, ridicîndu-mă la verticală, pentru ca

să-l pot vedea pe cel din fața mea, îi zice : „Asta bandit-on balș[illegible]

[illegible] prea mă dumirisem despre ce era vorba pentru că sîng[illegible] mi se-nchegase pe o geană iar în celălalt ochi îmi [illegible]na o șuviță de păr. Auzind însă cuvintele rusești, deși [illegible]pul îmi vuia ca un strung, am făcut, totuși, o sforțare [illegible] să-mi dau mai bine seama de ce se petrecea în jur. [illegible] cînd colo, altă surpriză : În fața mea o matahală, mai [illegible] decît Enoiu, îmbrăcat însă în civil, mă apucă cu o [illegible] de păr, spunîndu-mi în rusește : *„Slușai, bandit, [illegible] nas sem sot milionî li[illegible] pazadi vas, propasti [illegible]ari esli ne hociș, papati [illegible]*

M-am trezit atunci de parcă-ar [illegible]rnat pe mine cinci găleți [illegible]pă. Cine-mi vorbea oare ? Pesemne vreun consilier [illegible]ral, colonel sau naiba-l știe ce-o mai fi fost.

— *Pazadi vas, ciorti*, i-am răspuns însă și eu, apucat de o furie nemaipomenită, în ti[illegible] ce el mă sculpase între ochi.

A urmat iar o răsturnare, E[illegible] lăsîndu-mă să cad ca o vîrtelniță. Și din nou răngi [illegible] printre aceleași și aceleași întrebări : „Cum ? C[illegible] ? Cînd ? Nume, nume [illegible] date precise !“

C[illegible]m mai scîncit sau ce-am ma[illegible] nu prea mai știu, decît [illegible] odată iar s-a oprit ritmul [illegible]iturilor și același care-[illegible] spusese *„pazadi nas sem sot liudei“*... mi-a spus și în[illegible]-o românească aproximativă : *„Dacă spunem tot la noi, dam la tine se muncam colbasa, vicina i daje garcița“*. Adică, dacă le spuneam ce voiau ei, îmi dădeau să mănînc cîrnați, șuncă și chiar și muștar. Doamne ! mai ales acel *„daje garcița“*, nu-l pot uita-n veci. Auzi, un borcan de muștar, moțul ispitei, tentația supremă !

— Doar nu erau să te tenteze cu excursii la Moscova, completă Gore, nemișcîndu-și deloc privirea de la pragul ușii de care se părea că se apropie paznicul. Și se chiar pregătea să-i facă și pe ceilalți [illegible], cînd un zgomot, venit din curte, îl scoase pe ga[illegible]nul pîndar la alte treburi.

— De altfel, tot atunci mi-am [illegible] că la Securitatea de pe Rahova, cu cîțiva ani ina[illegible] mai fusesem odată tentat de Năstăsescu sau Georgesc[illegible] așa ceva. Pesemne

că în școala pe care o făceau la capitolul tentații, mușțarul și cîrnatul stăteau la locul de frunte.

— Experiență asiatică, oftă Costache, făcută pe fondul unor înfometări lipsite de speranța oricărui sfîrșit.

— Și ? Și ? insistă Iosif.

— Mai spune-i ăstuia ceva cu cîrnați, slănină și mezeluri că-i lasă gura apă, să nu lepede cumva pînă ce vin lăturile de prînz. Umple-i, umple-i imaginația cu lucruri cît mai consistente, îl invită Gore.

— Ce să-i mai spun de cîrnați, că n-am ce, iar de mezeluri nici atît, mi le-au promis doar, dar de văzut, nici în vis.

— Tu nu, dar mie asta mi-a amintit de o altă întîmplare, spuse Iosif, tot de la Interne, însă povestită de un altul. Imaginați-vă o celulă din acelea cu vreo patru inși în ea, printre care unul, Iosif Rozin. Perioada în care se petreceau evenimentele era cea a marilor procese cu industriașii : Malaxa, Auschnit, Pop, Bujoiu. Printre cei inculpați în grupul Auschnit era și unul Iosif Rozin, dar altul decît cel din celula cu pricina. Și cum atunci paznicii-gardieni nu pronunțau nume cînd te strigau, ci numai „inițiative" — așa le spuneau ei inițialelor —, într-o zi, spre prînz, vizeta celulei respective se deschide și ofițerul de serviciu îi face semn celui mai apropiat de ușă să-și plece urechea.

— Inițiativele ! îi șoptește el, și omul îi bîlbîi ceva șoptit la ureche.

— Altul !

Se apropia altul.

— Inițiativele !

— Altă apropiere, alte șoapte, alt refuz, pînă cînd îi vine rîndul și lui Iosif Rozin. El însă, scurt și tare.

— I.R. ! dom'locotenent.

Trosc, pleosc ! Ușița vizetei se-nchide și zdronc ! tronc ! se deschide ușa lăsînd să se vadă în pragul ei un caporal cu o tavă plină de bunătăți, aduse parcă atunci de la Athénée Palace.

— Ia-o ! îi porunci scurt ofițerul lui Iosif Rozin. Iar jidovul, căci asta era naționalitatea lui I.R., fără să schițeze nici cel mai mic gest de uimire, o luă și, după ce fu

larăşi închisă uşa, se-ntoarce cu ea spre cei din celulă spunîndu-le :

— Luaţi, mîncaţi fraţilor, că nu-s eu ăla.

Iar „fraţii", în cîteva secunde, n-au mai lăsat pe tavă decît vesela, uitînd complet pînă şi de Rozin. Hăpăiră totul în timp ce el, conspirativ, îşi muta întruna ochii verzi, ca de pisică, de pe tava ce se golea pe vizeta de unde veneau toate, mîngîindu-şi barba în acelaşi timp. La urmă însă, ca la un semnal parcă, uşa s-a deschis iar cu un pocnet şi în prag ofiţerul de serviciu, bătînd turbat din picior :

— Tavă, Rozin ! (între timp uitase de „iniţiative") f-ţi aia şi aia a mă-ti !

Rozin i-a întins-o timid şi după ce uşa s-a închis iar bubuind — zgomotul trădînd furia ofiţerului de serviciu —, cei din celulă l-au văzut pe jidov că se apropie din nou de vizetă, clocănind uşor în ea.

— Ce p[illegible] mă-ti mai vrei, bă ? s-a auzit atunci tunînd glasul ofiţerului de serviciu, de pe coridor. Dar Rozin într-una : cioc ! cioc ! cioc ! la uşă. Ca smulsă din ţiţîni s-a deschis atunci vizeta, lăsînd să se vadă în ea chipul patrat al ofiţerului.

— Ciorba a fost cam rece, dom' locotenent ! i-a zis Rozin privindu-l în ochi.

Ce a urmat apoi a fost o adevărată catastrofă pentru bietul jidov. Ofiţerul a intrat în celulă şi dă-i şi trage-i :

— Păi, f...ţi nama ta de jidan, de mine-ţi baţi tu joc ? Să plătesc eu pentru voi, maramoilor ? Ce, dacă vă cheamă pe toţi la fel ?

Şi iar loveşte-l şi calcă-l în picioare pînă ce şi-a potolit bestia toată furia.

— Dar ce se întîmplase de fapt ? îl întrebă Oprişan.

— Simplu, îi explică Iosif. În timp ce flămînzii din celula falsului Iosif Rozin hăpăiau tava, adevăratul Rozin, adică cel implicat în procesul Auschnit, văzînd că nu primeşte mîncarea specială (era timpul cînd depoziţiile conforme cu socotelile Securităţii se plăteau şi cu astfel de favoruri) începuse şi el să bată-n uşă, cerîndu-şi „drepturile". Iar ofiţerul de serviciu, dîndu-şi seama că făcuse o confuzie din pricina iniţialelor celor doi Rozin, tuna şi fulgera. Ce mai, trebuia chipurile să plătească mîncarea.

Şi ţocmai atunci s-a auzit şi bătaia în uşă a falsului Rozin. Să-l omoare-n bătaie, nu alta, pe bietul jidov care le-a explicat apoi celor din celulă că nici el nu ştia ce-l împinsese, dar că nimic nu l-ar fi putut opri să bată-n uşă şi să-i spună ofiţerului : „Ciorba a fost cam rece".

— Avea umor Rozin, spuse Oprişan.

— Mda, mormăi Iosif. Ca domnul Schmil, telalul de la Iaşi, care fusese arestat în aceeaşi zi cu toţi legionarii din ţară, adică la 10 mai 1948.

Se plimba singur pe spaţiul dintre priciuri într-o celulă mare, din alea de pe Secţie, cînd nu ştiu ce-mi vine să-l întreb : Dar dumneavoastră, domnule Schmil, pentru ce aţi fost arestat ?

— Eu, pentru ceee ? îmi răspunse Schmil tot cu o întrebare. Dacă am fost arestat la 10 mai 1948, pentru ce puteam fi arestat ?

— Dar cum sa-ntîmplat, domnu' Schmil ? insistă şi un alt coleg de al meu, de la Drept.

— Cum sa-ntîmplat ? începu să ne explice domnul Schmil tot întrebîndu-ne. Păi, să vedeţi. Eu am iubit şi ajutat tot timpul studenţii. Veneau la mine cu fel de fel. Luam de la unul, vindeam la altul pe preţ de nimic, ce mai, să cîştig şi eu ceva ca să nu mor de foame şi s-ajut studenţii. Şi azi aşa, mîine aşa, prin mîna mea au trecut multe. Într-o zi însă s-a-ntîmplat să-mi găsească „băieţii", la o percheziţie, în Tîrgul Cucului unde stăteam, şi o cămaşă verde. Mi-o puneau mereu în faţă şi-mi ziceau :

— Ei ! Şi asta, Schmil ? ! Şi asta ? !

Iar Rifca şi ea :

— Zi ceva, Schmil ! Zi ceva !

Eu, ce să zic ?...

— Azi e joi !

Şi din acel joi, iată-mă aici cu „Sfînta tinereţe legionară".

— Mai ştiu şi eu de unul care zicea că a fost închis pentru un acatist, adăugă Gore.

— Un acatist ? ! exclamă uimit Mircea.

— Ce te miri ? Antonio Cerni, cel cu pîinea furată şi cu povestea cu tineta spartă, nu fusese şi el negustor de

icoane ? Doar tu ne-ai povestit. Așa că de ce n-ar fi putut da și domnul Haim un acatist. Numai că, dînd acatistul în ușa altarului unei biserici ortodoxe, dinăuntru au sărit să-i înhațe ofranda, nu mîinile vreunui preot, ci patru securiști.

— Tu-ți aia și aia... Va să zică veniseși cu acatiste ? ! Ia spune, banditule, cine e ofițerul X și ce legături ai avut cu el ?

Interogatoriul începuse de fapt chiar din ușa altarului în care fusese prins.

— Dar cine fusese X și ce legătură avusese jidovul cu acatistul și cu altarul ? întrebă și Mircea.

— Nici eu nu pricep nimic, adăugă Oprișan.

— Da, pentru că nu v-am mai spus că domnul Haim avusese o fată care se îndrăgostise de un ofițer de aviație și care, pe deasupra, era și legionar. Și cum „cupiii" își organizaseră o fugă în străinătate cu avionul, îl lăsaseră pe domnul Haim să transmită nu știu cui, conspirativ, prin preotul acelei biserici, că ei își luau zborul la cîteva minute după comunicarea făcută. Era de altfel calculat cît îi trebuia domnului Haim pînă la acea biserică, din momentul despărțirii de cei doi, și cît le trebuia și lor pînă la locul unde se afla avionul pregătit. Numai că-ntre timp intrase și Securitatea pe fir și, voind să afle semnificația mesajului pe care avea să-l primească acel preot — care la rîndu-i trebuia să-l transmită și el mai departe —, îl înșfăcaseră, așezîndu-se la pîndă în altar. Cînd colo, surpriză ! Aducătorul, un jidov ! Și dă-i și bate-l să spună ce însemna de fapt „acatistul".

Domnul Haim însă, știind că-n joc era propria fiică, a refuzat pînă cînd a crezut că cei doi și-au luat zborul. După aceea a spus totul rîzîndu-le-n nas și invitîndu-i să-i sufle-n tuhăs.

— Și ? întrebă Mircea ? I-au suflat ?

— Oho ! Și-ncă cum, deși domnului Haim îi păsa prea puțin de sine. Ne-a povestit doar cît de bucuros fusese cînd, peste zile-n șir, își dăduse seama că cei doi scăpaseră-ntr-adevăr. Iar consecințele fugii le suportau doar ei, socrii, adică domnul Haim și popa, tatăl băiatului. Li se și spunea de altfel prin Jilava „Haim acatistarul" și „popa cu jidov".

Nostim însă era faptul că „acatistul" fusese pura invenție a domnului Haim, socotind prin aceasta că formula căpăta, prin Cuvîntul religios, maximum de conspirativitate. Însă ceea ce nu putea uita nicidecum domnul Haim era pofta cu care se repeziseră din altar securiștii să-l înhațe și dezumflarea lor cînd își dăduseră seama că de fapt înhățaseră un jidov a cărui rezistență la interogator fusese calculată tocmai atît cît să le permită celor doi fuga. Și ce-l bucura cel mai mult pe tatăl socru era renghiul pe care li-l jucase cu „tragerea timpului", după ce-nghițise spaima prinderii din ușa altarului. Închipuiți-vă, repeta el, eu, credinciosul Haim, să mă duc cu „ufrande" la altar și, acolo, în loc de mîna preotului, să nimeresc drept în ghiarele a șase goimi ; oi, vei ! și ce gealaaați ! Și ce șuturi apoi ! ! Și ce „turturi !", dar și ce rezistență pe mîini ! Să mă omoare, nu alta.

— Și v-ați fi chiar lăsat să vă omoare ? îl întrebam noi.

— Dar ce, eram proost ? ne răspunse el. Am rezistat doar atît cît a trebuit să-mi știu cupiii-n siguranță. Și-apoi am rîs eu de ei, că-i dusesem și, că-n loc să-i caute pe fugari, îmi suflau mie în tuhăs.

— Vă dilatați inform cu povestirile-n povestiri, observă Oprișan ; parc-am fi-n „O mie și una de nopți".

— Dar ce, nu-s hazlii ? se miră Iosif. Apoi, după o pauză în care nimeni nu spusese nimic : Și apoi nu ne ține oare și de foame ?

— Ba da, dar pe mine m-ar fi interesat să aud, dacă chiar numai atîta a fost la București și-n România, după ce ungurii se ridicaseră cu mic, cu mare la Budapesta ? Nici un proiect ? Vreo intenție mai acătării ? Ceva oscilații ? Nimic, nimic în plus ?

— Din păcate, pragul intențiilor și al preparativelor n-a putut fi depășit nici la București, nici în altă parte, îi răspunse Mircea.

— Adică în care parte, întrebă Iosif.

— Adică la Timișoara și Cluj. E adevărat că acolo a fost sfîrîiala ceva mai mare — la Timișoara, de pildă, era proiectat ca și o unitate de tancuri să iasă pe stradă de partea insurgenților —, numai că Securitatea le-a luat-o înainte și i-a arestat pe toți cei ce o puseseră la cale. Am auzit că „motorul" a toate fusese o femeie, nevasta unui

ofițer pe care, cică, ar fi condamnat-o la moarte. Plus arestările din rîndurile studenților. Iar la Cluj au și manifestat cu „Deșteaptă-te Române" sau „Trei culori". Cu același rezultat însă : arestări masive și cîțiva profesori universitari băgați la zdup.

— O fi fost și Blaga ? întrebă timid Gore.

— Blaga ! exclamă Mircea. Nu-l cunoști. Cred că ar fi făcut pe el dacă ar fi auzit de așa ceva.

— Poftim ! Filozofii voștri ! exclamă Iosif. Cugetătorii ! Și să te mai bizui pe ei !

— Dar Costache ? îi atrase atenția Gore, arătîndu-i-l cu mîna pe Oprișan tocmai în momentul în care-și scuipa, tremurînd, plămînii în sticla ținută în fața gurii.

— Cu Costache-i altceva, mormăi Iosif. Mircea însă...

— Mircea povestește ca să-și alunge foamea și urîtul.

— Și ce, minte !

— Da, are dreptate Gore, pentru că, după arestare, Enoiu și Dumitrescu, în loc să aibă amabilitatea să mă informeze ei pe mine de ceea ce s-a mai întîmplat exact afară, m-au pus pe rangă, să le spun eu lor ce credeam, vorbisem, plănuisem, sau intenționasem ! Și n-am glumit deloc, oftă Mircea ca scos dintr-un coșmar în care singur intrase. Nici după ce și-au dat seama că de fapt surprinseseră totul în proiect. Le chiar plăcea să umfle cît mai mult declarațiile ca să-și dovedească „vigilența", capacitățile și utilitatea. Ce mai ! ? Buricul țării : stat în stat.

Într-o noapte însă, îi aud pe anchetatori șoptindu-și la ureche : „Lădița ! Lădița !" chipurile să nu-i aud eu și totuși să bănuiesc că pun ceva la cale.

— Dar despre ce lădiță era vorba ?, întrebă Costache.

— Da, nu știți, dar să-ncep de altundeva. Cu vreo cîteva săptămîni, pînă-n revolta din Ungaria, bucureștenii-și povesteau speriați cum văzuseră zăcînd în fața unor magazine de pe Lipscani, bulevard, Obor, gară sau mai știu eu de pe unde, cadavre de așa-zișI hoți sau spărgători surprinși asupra faptului și împușcați la fața locului, cu lădița de scule lîngă ei. Numai că unii, povesteau martori oculari, înainte de a fi împușcați erau scoși din dubele cenușii ale poliției și dați jos cu niște lădițe-n mînă, tră-

gîndu-se apoi din public în ei în timp ce nenorociții strigau : „Nu sîntem hoți ! Nu sîntem hoți !"

— Dar ce erau ? întrebă iute Iosif.

— Mulțimea credea că cineva de care stăpînirea vrea să scape cu orice chip. Dar ce te puteai lua după niște gură-cască pe care îi auzeai trăncănind vrute și nevrute ? Cei mai mulți însă, consolîndu-se cu gîndul că nefericiții nu puteau să nu fie hoți, își vedeau mai departe de treburi. O singură îndoială îi mai rodea : lădițele. Ce era în acele lădițe ? Să fi fost în ele sculele hoților ?

Și-n noaptea de 13 decembrie mi s-a lămurit complet misterul. Terciuit și frînt de rangă de Enoiu numai ce-l aud spunîndu-i unuia care venise să inspecteze : „Și dacă nici cu asta nu merge, îl scoatem cu lădița, ca pe parașutiști". Cel ce-l asculta, un tip subțirel, înalt, îmbrăcat numai în civil și-ntotdeauna de o eleganță contrastantă cu goliciunea lui Enoiu în exercițiul funcțiunii — cînd îi zdrobea curul sau tălpile victimei, era întotdeauna dezbrăcat pînă la brîu și încins cu un cearceaf alb, ca să nu-l stropească sîngele, urina sau murdăria victimei —, tresărise ; mi se păruse chiar că și întrebase :

— Adică cum ?

Iar Enoiu, ca să-l liniștească mai adăugase :

— Aia din grupul lui Golia, parașutați în 1952.

Știind atunci despre ce și cine era vorba, am început să tremur îngrijorat de cele ce aveau să se întîmple. Oscilam între două imbolduri. Unul, cel de a mărturisi totul pe loc, ca să fiu cruțat de execuție, și unul care îmi închidea gura, nu ca să nu spun nume care ar fi dus la alte arestări, ci ca să văd și ce s-ar mai fi putut întîmpla într-o ocazie ca aceasta de drum al morții. Era de fapt un demon care îmi mărea spaima de moarte din gînd sau îmi ștergea jena de propria-mi conștiință, în cazul că aș fi vorbit.

„Să nu te temi deci că te omoară pînă ce știu că mai ții ceva-n tine care-i interesează", mă asigura însă-ntr-una o voce lăuntrică, voind neapărat să-mi ațîțe curiozitatea. Erau de fapt cuvintele lui Johan Elter, primul gestapovist neamț pe care-l întîlnisem în închisoarea de pe Rahova și care-mi spusese, cînd venisem făcut zob de la o anchetă :

„Pînă mai păstrezi ceva-n tine, ceva ce anchetatorii bănuiesc că-i important, să nu te temi de moarte. Te țin ei în viață chiar dacă ai vrea tu să mori".

Iar eu, nici acum nu știu de ce și cum m-am lăsat în voia sorții.

— Și ? Și ! insistă nerăbdător Iosif.

— Și chiar în noaptea aceea m-am pomenit luat din biroul de anchetă și urcat într-o mașină.

Ochii lui Iosif aproape că-i ieșiseră din orbite, participînd din plin în povestire și uitînd complet de toate. Chiar și Gore slăbise paza, ciulind urechile, în timp ce Oprișan se ridicase în fund nedecis dacă trebuia să mai scuipe o dată în sticla pregătită sau să asculte în continuare.

— Numai că, spre mirarea mea, în mînă nu mi s-a pus nici o lădiță. Or fi avînd-o în mașină, mi-am zis eu ; o să aud eu zdrăngănind la vreun hop, cînd mașina...

Nu mi-am putut însă continua gîndul auzindu-l pe Enoiu că-i spune șoferului :

— Spre Chitila... dincolo de barieră.

De ce spre Chitila și de ce dincolo de barieră ? mi-am zis eu cuprins de fiori. Te pomenești că voi sfîrși-ntr-un șanț sau în fața cine știe cărui birt sau alimentară de mahala. Dar de ce tocmai în Chitila ? În centru ar fi fost oricum mai...

Mă surprinsesem chiar cochetînd cu o moarte mai șic, aidoma femeilor care-și spuneau : „Pe mine m-a anchetat un căpitan !", „Pe mine un general !", dîndu-și chiar cu sîc pentru importanța deosebită de care se bucuraseră.

— Ascultă, mă ! Spui sau nu spui cine te-a făcut să-l pui pe Ivasiuc să organizeze manifestația ? Ne dai filiera ori ?... Și glasul i se întrerupse în întrebarea rămasă suspendată-n aer.

Cel de pe scaunul din față, de lîngă șofer, se întorsese spre Enoiu arătîndu-i ceva în fața mașinii. Îl vedeam destul de bine pe sub ochelarii orbi pe care reușisem să mi-i deplasez mai sus, pe frunte și ceva mai într-o parte.

Ce dracu o fi punînd la cale ? mă întrebam în timp ce mașina înghițea șoseaua Griviței. Și după ce am trecut

pe sub podul liniei ce ducea la Constanța, cînd am cotit-o la stînga, spre Chitila, iar îl aud pe Enoiu :

— Ei, le dai sau nu pe toate, că nu mai avem mult timp de pierdut ?

Eu tăceam, aplecat în mine de presiunea bășicii udului care-mi juca festa. Era probabil emoția care-mi mărise durerea, dar preferam să mă abțin de teama să nu-mi speculeze slăbiciunea. Și după iar cîtva timp, o ultimă somație :

— Ei, ce faci ? Ni le torni sau te duci dracului ? !

— Ce să vă torn ? îi răspund eu.

— Tot, mă, auzi ? ! Pînă mai ești viu, c-altfel praful o să se aleagă de tine, nici de impachetat carnea nu ți-or mai putea-o, auzi ? ! Nici măcar ca la abator, pachete, pachețele...

Ce naiba era să le răspund la o astfel de amenințare ? Îmi treceau prin gînd ca fulgerul fel de fel de lucruri, care mai de care fără nici o legătură între ele. Și-ntrebări sute. Ce-avea să mi se întîmple ? Ce aveau să-mi facă ? Cum ? Unde ? Cînd ? Cu ce ? Și apoi ?... După ? Ce o să spună cei de acasă cînd or auzi de mine ? îmi ziceam eu. Prietenii ? Georgeta ? Viorica ?

— Eh ! Morții cu morții și viii cu viii ! exclamă deodată Enoiu, în timp ce mașina se oprise.

— Aici, tovarășe căpitan ? întrebă șoferul.

— Nu, mai departe ! îi porunci Enoiu, în timp ce mă înșfăcase. Îi mai șopti ceva la ureche, ceva ce n-am auzit deloc și, după ce mașina se mai mișcă vreo cîteva sute de metri, ne oprirăm.

— I-ai verificat cătușele ? îl întrebă însoțitorul din față, de lîngă șofer.

— Nu, că nu mai e nevoie. I le schimb acum cu altele : îi răspunde Enoiu deschizîndu-mi cătușele pe care le aveam puse în spate.

Mă strînseseră atît de tare încît, abia cînd simții strînsoarea desfăcută, îmi dădusem seama că degetele mi se umflaseră ca niște crenvurști, nemaiputîndu-mi închide

palma. N-avusei însă timp să mă bucur de trecătoarea eliberare a mîinilor, că-ndată mi se puseră alte cătușe, ceva mai slobode, dîndu-mi o mai mare libertate de mișcare.

— Dă-te jos ! îmi porunci Enoiu, dîndu-mă-n primire unui plutonier.

— Leagă-l de șină ! răsună apoi a doua poruncă. În timp ce la vreo cîțiva pași de mine zării calea ferată, mă zbătui atunci și-ndată șoferul mă-nșfăcă de celălalt braț.

— Uite ce-i, bă ! mi se adresă iar Enoiu. Cred că-ți dai seama de ce se va-ntîmpla, așa că pentru ultima dată te mai întreb : Prin cine ți-a transmis ordinul Horia Sima să organizezi puciul fascist ! Grama sau altul ?

— Eu, eu... prin nimeni, zău nimeni... apoi, aaa !... strigai nemaiștiind ce să spun, cuprins de groaza a ceea ce mi se putea întîmpla.

— Aici, băă, poți striga cît poftești ! O să te audă doar șinele și locomotiva trenului de Ploiești ; așa că-alege : ori mi-l dai pe cel ce ți-a transmis ordinele, ori nici fleicile nu vor mai rămîne de tine. Hai ! Leagă-l, tovarășe, de șină.

Deci mă vor lega de șina căii ferate ca să mă calce trenul iar ei își vor lua tălpășița. Descoperindu-mi-se cadavrul se va spune că a fost o tentativă de sinucidere a unui smintit care nici măcar acte n-avea asupra lui. Și cu asta basta !

Erau niște gînduri fulgerătoare care-mi treceau prin minte concomitent cu o zbatere fără sens în ghiarele celor ce mă tîrau spre calea ferată. La un pas de șină primii și un pumn în ceafă atît de puternic încît căzui în genunchi. Un alt brînci mă-mpinse și mai aproape, apoi, cu o răsucire mai aspră, făcută nici eu nu știu cum, mă simții pus pe șină și strivit pe piept de trupul unuia dintre cei doi, în timp ce celălalt îmi prindea cătușele de fiarele liniei.

— Gata, tovarășe căpitan ! răsună glasul celui ce reușise să mă lege de calea ferată.

— Uite ce-i, bă ! îmi răsună atunci din nou glasul lui Enoiu-n urechi. Ni-l dai sau nu pe cel ce te-a pus la cale ?...

Ce aveam să-i spun ? Că nu mă pusese nimeni, că-n spate nu stătuse nimeni ? Dar cin' să mă creadă ? Le spusesem doar, așa că... și, nemaiștiind nici ce să fac sau să zic, scosei iar un urlet. În același timp, se auzi însă în depărtare un șuierat de tren.

— Ce facem, tovarășe căpitan ? se neliniștiră atunci cei ce mă legaseră. Nerăbdarea le răzbea și lor prin glas.

Cu spatele pe șină și cu mîinile legate de fiarele căii ferate, priveam cerul. Deasupra însă nimic, nici măcar o stea, ci numai o ceață groasă, udă, rece, întunecată. M-a trecut apoi iar un fior, o zvîrcolire și un răcnet, căruia nu i-am putut rezista și pe care nu mi l-a putut stinge decît un alt șuierat al unui tren care părea că se apropie. Și, mișcîndu-mi obrazul cu vîrful cizmei, ca să-mi intre parcă mai bine cuvintele-mi urechi, Enoiu îmi mai puse o dată întrebarea :

— Ei bine, vorbești sau nu ?

Eu însă zbieram încercînd să mă zvîrcolesc cît îmi permiteau cătușele. Cei doi se depărtaseră, iar alături, Enoiu, cu cizma-i lîngă obraz, se-nălțase parcă ridicîndu-se pînă-n cer. Și-n clipa aceea l-am revăzut parcă pe cel ce-n tr-un vis al copilăriei îmi spusese cîndva :

— Acum te iert, dar dacă te mai rogi, o să vezi ce-am să-ți fac.

— Dezlegați-l, f... mama lui de bandit ! răsună apoi porunca, în timp ce cizma mi se dezlipise de obraz și un fluierat de tren se auzea și mai aproape. Și cînd unul dintre cei doi, care mă legaseră, se aplecă să mă dezlege, mă trecură iar fiorii. Încercînd să-mi descuie cătușele, nu reușea deloc. De emoție, de grabă sau întuneric, dar nu reușea. Se aplecă și al doilea, dar zadarnic.

— Nu se mai descuie ! exclamă unul.

Eu mă zbăteam cuprins de o panică și mai mare. Într-adevăr, trenul mă va terciui.

— Nu te mai zbate ! F... aia și aia, că nu te putem dezlega, răsunau înjurăturile celor doi care încercau într-adevăr să mă dezlege printre gîfîiturile unor neputințe născute dintr-o grabă neprevăzută.

— Zmulgeți-i, răsună atunci vocea lui Enoiu în timp ce de nu știu unde scosese și un pistol cu care se apropia de mine.

Mă va-mpușca oare ? Pe mine, sau cătușele ? Și-n clipa în care se aplecă cu țeava spre ceafa mea, ca să vadă și el cum nu se mai puteau deschide cătușele, răsună un clinchet desfăcînd ghiara de fier care mă ținea legat de șină. Cei doi reușiseră să mă desprindă de mine. Apoi, cu încă cîteva picioare-n coaste, fusei rostogolit pe rambleu. Și la cîțiva zeci de pași mai încolo, pe cealaltă linie însă, nu pe cea de care fusesem eu legat trecu, ca fulgerul, un rapid. Enoiu se șterse pe frunte iar cei doi, după o pauză destul de lungă, îl întrebară :

— Și acum ce facem cu el ?

— 'Napoi, în p... mă-si ! fu ordinul cu care Enoiu mă readuse în beciurile de la Interne.

— Mda ! exclamă Iosif. Asta e ceva. Îmi place cum lucrau. Știau să te-nghesuie. Ar mai fi avut puțin și-i egalau pe ai noștri, de l-ar fi cunoscut mai bine pe Turcanu...

— Mai știi ! exclamă Oprișan ; doar în '56 cred că l-au împușcat. Să nu-l fi știut Enoiu, cînd tot el ne anchetase și pe noi, mira-m-aș ? !

— Dar cu o spaimă tot te-ai ales ? îl întrebă Gore.

— Oho ! Și-ncă cum ! De s-ar fi ales și ei cu o tot atît de mare „recoltă" de informații de la mine, ar fi fost ceva. Așa...

— Așa ce ? întrebă Iosif, grăbit să se și ia la harță cu el în cazul că ar fi spus ceva ce nu i-ar fi convenit.

— Așa m-au dus înapoi la Interne și iar, dă-i ! măi ! zii ! hăi ! Cine a fost X, Y, inși pesemne care mă vizitaseră, neștiind c-atît eu cît și Andronescu fuseserăm arestați și că-n locuința noastră fusese instalat un „post fix" pentru mai bine de un an de zile.

— Cine-s ? De unde-i știți ? Ce relații ați avut cu ei ? etc., etc.

Într-o noapte, mă văd iar scos pe nepusă masă și, cînd mi se iau ochelarii de pe ochi, cu cine mă pomenesc în față ? Cu Enoiu și cu Dumitrescu. Unul stînd în picioare,

cu o bîtă în mînă și dezbrăcat pînă la brîu, iar celălalt scund și agitat ca o sticlă de sifon, încercînd din dosul biroului de anchetă să mă sfredelească cu privirea-i verde, pariind în același timp că voi și trage o minciună răspunzînd la întrebarea care urma să mi se pună.

— Și cu Cobra cum era ? încercă iute Enoiu să mă ia prin surprindere, rînjind și bătîndu-se întruna cu bîta peste palmă.

— Cobra ? ? ? Care Cobra ? îi răspund eu, sincer mirat la auzul unui asemenea cuvînt și neluîndu-mi deloc privirea de la bîta care-i cădea ritmic în palmă. Anchetă, anchetă, dar ce căuta în ea o cobră ?

— Ha ! Ha ! rînji Dumitrescu. Ți-am spus că iar o să facă pe nebunul și o să ne tragă o minciună. Dar uite ici, bă Mirciulică, o să le „dai" tu pe toate, pe hîrtiile astea de pe biroul meu, și să nu-mi zici pe nume (ca și cum pînă atunci i-aș fi zis), dacă n-o fi așa !

— Nu știu de ce cobră-i vorba, ținui eu totuși să-i răspund.

— I-ascultă, mă, îmi zise atunci Enoiu apropiindu-se de mine și lăsînd să cadă bîta ușor pe obrazul stîng, ce făceai tu cu șarpele acela-n camera din blocul Wilson ?

Mi s-a luminat atunci chipul ca la nu știu ce mare veste și-am zîmbit. Va să zică despre asta era vorba !

— Ce să fac ? Era paznicul meu credincios, i-am răspuns eu sigur de mine. Ce, n-aveam voie ?

— Serios ? întrebă și Dumitrescu dînd să se ridice de pe scaun. Paznic, ai ? Și contra cui te păzea, mă rog frumos ?

— Contra Securității, zic eu, știind că orice aș fi spus nu m-ar fi crezut.

— Fu...i mama lui de bandit ! Ăsta-și bate joc de noi, ținui atunci Dumitrescu să mă înjure, apropiindu-se de mine cu bastonul de cauciuc ridicat.

— Lasă-l ! încercă atunci Enoiu să-l oprească, interpunîndu-și bîta lui între noi doi. Îi eram doar ca o proprietate.

— Măi, îmi zise el apoi, uite îți fac o propunere : eu îți spun ce vreau să-mi recunoști, dar de fiecare lucru spus de mine îți și ard cîte una. Da ?

— Da ! izbucnii eu bucuros în sinea mea că nu mai trebuie să răspund doar la întrebarea „Spune, bă, de ce te-am adus noi aici ?“

— Voia să atragă curvele cu cobra ! strigă Dumitrescu, frustrat de „mîngîierea“ pe care mi-o pregătise.

— Ei ? ! Ce zici, întrebă atunci Enoiu cu ochii sclipind de nerăbdare. Are sau nu dreptate tovarășul locotenent ?

Eu tăceam uluit gîndindu-mă însă întruna : o fi avînd dar... cobră ? !... curve ? !... cameră ? !... Ce legătură putea fi între siguranța statului și toate acestea ?

— Nu curve, Dumitrescule, c-ăsta habar n-are de așa ceva ci con-tra-re-vo-lu-țio-nare ! Hm ! Ce zice Mirciulică ? Așa-i ?

— Cum să fie așa, domnule căpitan ? Ce are apa Siretului cu postul Sîmpietrului ? Adică curvele, contrarevoluția, șarpele și cu mine ?

— Era să mă muște, tovarășe căpitan. Da, să mă muște, se mai auzi atunci lîngă mine o voce ca ieșită parcă din pămînt.

Cine să-l muște ? Eu ?

Tresării speriat. Vorbea un ofițer pe care nici nu-l simțisem cînd intrase în biroul de anchetă.

— Da, tovarășe căpitan, stăteam în camera lui pe o dormeză și așteptam să văd cine ne mai „pică“, cînd colo, de la geamul camerei pică pe mine o cobră ! M-am ferit și am strivit-o cu piciorul. Ce era să fac ? Mă mușcase de cizmă. Doar n-aveam s-o mîngîi.

— Vezi, mă, că oamenîi noștri nu mint ? ! Va să zică voiai să ne și omori cu cobra ? ! Și te mai miri că Dumitrescu scrie-n declarații ce scrie ? ! Dar ia spune, ce mai aveați voi de gînd să ne faceți dacă v-am fi căzut în ghiare ? Să ne tăiați, beliți, fierbeți ? Hm ? ! ? Numai că lucrurile nu s-au petrecut cum ați vrut voi, ci cum am vrut noi. Așa că..., și-n același timp îi făcu discret un semn cu ochiul lui Dumitrescu să se repeadă asupră-mi cu bîta.

Eu însă, dînd să mă apăr de lovitura pe care o așteptam din partea lui Dumitrescu, mă descoperii în partea dinspre Enoiu, iar el, trosc ! pleosc ! îmi arse două în partea stîngă a gîtului. Înghiții în sec, spre hazul lui Dumitrescu că le reușise figura.

— Le cam înghite cu noduri, dar merge, completă el. Să-i vedem însă cum va face cînd le va și da afară ; toț „cotite" care o să ni le dea și atunci ?

— Se distrau, se distrau grozav „băieții", exclamă Oprișan.

— Și chiar, ce făceai cu șarpele ? întrebă și mai curios Iosif. Că doar nouă ne poți spune.

— Ce să fac ? îl întrebai eu mirat de întrebarea-i stupidă. (Ce naiba, și el mă suspecta !). Îl primisem cadou de la cineva căruia-i povestisem că-n copilărie mă fascinaseră șerpii și-l păstrasem în cameră. Era foarte blînd, trăia cu muște pe care le prindea pe acoperișul blocului sau mai știu eu cu ce. Seara cobora pe geam și dormea sub perna mea. În orice caz cît l-am avut cu noi, de ploșnițe, șoareci sau alte gîngănii nici urmă-n casă. Pesemne că le mînca, le speria, sau naiba mai știe ce. Iar dobitocul de securist care ne pîndea în locuință să afle cine ne mai vizitează, neștiind despre ce-i vorba, cînd l-a văzut s-a temut și l-a omorît. La anchetă apoi s-a omis versiunea cu femeile pe care, cică, le-aș fi atras la mine cu șarpele (ca să le cooptez în lupta pentru cauze antirevoluționare). Așa suna fraza din declarația pe care mi-o scrisese Dumitrescu cu mîna lui și care mi-o puse să la dosarul de judecată. Iar eu că nu, ei că da : „Că doar și diavolul tot prin chipul șarpelui a amăgit femeia" și că, dacă atunci s-a putut, de ce să fi fost străin de atari metode cînd eram creștin ?

— Da, chiar ! exclamă Gore, altfel cu ce ne-am mai bate și noi capul dacă nu cu amintiri ?

— Cu remușcări, de pildă, ținu Iosif să-l înțepe că-i întrerupsese povestitorul. Apoi, întorcîndu-se iar spre Mircea :

— Și chiar numai atîta a fost ? N-ai atras pe nimeni în cursă cu șarpele ? Nici pe-o studentă ?

— Spune-i, măi, că ai făcut și d-astea, să se mai potolească, interveni Gore ; dacă a uitat de mîncare, văd c-acum vrea femei.

— Ba da, răspunse Mircea, pe una tot am amăgit-o, pe Cristl Debner Trauti.

— Ce nume ! Parcă-ți rupe limba pronunțîndu-l, exclamă Iosif.

— Numai limba ? Imaginaţia, nu ? îl întrebă Gore.

— Mai vreţi să auziţi urmarea sau nu ? interveni Mircea. C-altfel...

— Altfel ce, taci ? îi zise Iosif. Crezi că-ţi merge, după ce ne-ai trezit curiozitatea.

— Bine, bine, zîmbi Mircea, continui.

Cristl Debner Trautl era o nemţoaică, studentă la germană venită odată în vizită la mine cu un coleg de an, unul Rădulescu, şi îndrăgostită apoi pe loc, nu ştiu de ce, nu de mine, ci de şarpe. Îi adusese pînă şi muşte prinse de ea.

— Era frumoasă ? mai vru să afle Iosif.

— Foc, dar din păcate cu ochi bovini : mari,albaştri, rotunzi şi mereu uluiţi. De aceea cred c-o şi fascinase şarpele.

— Săraca ! o compătimi Oprişan, ca şi cum ar fi ştiut dinainte ce i s-ar fi putut întîmpla. Victime sincere şi sigure aşteptîndu-şi doar momentul sacrificiului.

— Da şi nu, pentru că la anchetă cînd a fost invitată să-şi spună prietenii cu care voia să participe la manifestaţia din 4 noiembrie, a spus foarte naiv că : „nu poate", că „n-are voie" şi în cele din urmă şi „că nu-i onorabil şi nici frumos să-şi trădeze prietenii".

— Cum nu era ? izbucni Iosif într-un hohot de rîs, onorabil ? Ha ! Ha !

— Cum ai auzit, răspunse Mircea, prompt, continuînd povestirea.

— Păi ia să te dezbrăcăm noi atunci de onoare ca să poţi vorbi deschis, i-au spus anchetatorii.

— Dar onoarea e în mine ! a zis ea uimită. Cum să mi-o puteţi scoate de acolo ?

— Uşurel, uşurel, puicuţo ! Dă jos pantofiorii, şi-o să te punem pe rangă şi atunci să vezi cum o să iasă din tine onoarea pe toate găurile. Cîteva la tălpi o să te facă să turui, ca o moară...

Speriată, atunci, nu s-a putut totuşi opri să nu le mai ceară o favoare :

— Dar vă rog, vă rog, insistă ea, să-mi scoateţi şi ciorapii ; e unica mea pereche, zău, şi alţi bani n-am să-mi mai cumpăr !

— Sublim ! oftă Oprișan.

— Da, opt luni de anchetă și arest pentru el iar la proces președintele mai să-și stîlcească limba pronunțînd „Cristl Debner Trautl“ !

— „Cristl Debner Traautl“, a ținut ea să-l corecteze, prelungindu-și cîntat vocala patronimului, ca nu cumva să se producă vreo confuzie.

— Și s-a produs ? continuă să întrebe Iosif.

— Ce să se producă ? A fost de neuitat cu grija ei pentru ciorapi.

— Și celelalte colege ? îl întrebă Gore.

— Care celelalte, că numai una a mai fost arestată cu ea, Maria Ivan, de la Filologie, îndrăgostită însă tot de Rădulescu.

— Și asta cum a scăpat ? Tot cu ciorapii întregi ?

— Asta s-a descurcat din primul foc.

— Adică ?

— Adică a spus că pe ea n-o interesa nici revoluția, nici contrarevoluția, ci doar Rădulescu și încă nici el tot, ci numai o parte dintr-însul, pentru care-l și căuta.

— Și ? Au crezut-o ? voia să știe Iosif.

— Știu eu, atîta doar că la proces a apărut ca martoră liberă și foarte cochetă. De unde și concluzia...

— Mda, bombăni Iosif : Că nu face să te bagi în lucruri care te depășesc, iar curvele scapă totdeauna cel mai ușor.

— Crezi ? îl întrebă Gore.

— Cum să nu cred, cînd constat acest lucru la fiecare pas ? Mai ales cînd te cheamă și Cristl Debner Trautl !

— Ei și ? Pe alții-i chema și mai complicat.

— Da ? Cum ?

— Metzger Goerner Rudolf, de pildă, sau Haeckenselner Adalbert, îi răspunse Gore.

— Ei, și ? Ce-au făcut ăștia ?

— Ăștia ? Chiar nimic, dar au fost bătuți măr pentru că nu li se puteau citi ușor numele.

— Cum adică ?

— Simplu. De pildă, într-o zi se deschide ușa unei camere de pe secția întîi și-n prag se ivește gardianul cu o coadă de sapă sub braț, iar în mînă cu o fițuică.

— Băă ! le strigă el tuturor celor din încăperea în care erau o sută treizeci. Care te știi, care te crezi că te cheamă așa cum scrie pe bilet la mine și eu nu pot citi, să ieși afară !

— Domnilor, a intervenit atunci în șoaptă cel mai vechi din încăpere, care știți că aveți nume germane, greu de pronunțat, ieșiți în față și prezentați-vă cu voce tare, altfel toți o încurcăm ; ăsta o să ne snopească în bătaie.

— Și au ieșit ?

— Păi cum ? Ar fi avut altă scăpare ? Cei din cameră ce păzeau ? Așa că au sărit de pe priciuri doi cu numele cele mai complicate : Metzger Goerner Rudolf și Haecken-selner Adalbert.

— Și ce li s-a întîmplat ?

— I-au scos afară și i-au stilcit pe amîndoi în bătaie ca nu cumva să rămînă vreunul din ei nepedepsiți. Mde, nevinovatul de pe biletul lui avea un nume pe care el, analfabetul, nu-l putea citi.

— Care te știi, care te crezi, că te cheamă așa cum scrie pe biletul sergentului și el nu poate citi ? Poftim întrebare ! exclamă Iosif.

— Ce te miri ? continuă să-l incite Gore.

— Păi uite, că mă mir. Iar dacă nu m-aș mira, ce-aș putea face aici ? Să rîd, să plîng ?

— Oho !

— Ce oho ? Să bat în ușă și să le spun că mă „dau" cu ei ? Ca mătușa lui Costache, aia care-l îndemna să se dea cu „governul", ca să-i fie bine și să fie el tot cel dintîi oriunde-ar fi ? M-ar pune ăștia la un loc de frunte mai ceva ca pe Turcanu. Și ce pluton mi-ar alege, mamă, mamă !

— Ce mătușă ? întrebă curios Mircea, și ce pluton ?

— Spune-i, Costache, că doar cu tine a fost neam, îl îmboldi Iosif pe Oprișan să povestească.

— Săraca, zîmbi Costache, la amintirea întîmplării demult uitată. Parc-o văd și acum. După ce ieșisem de la Buchenwald și mă întorsesem acasă în Moldova, o zăresc

odată intrînd pe poarta ogrăzii, mare, înfofolită într-o mie de catrinţe şi toate negre, zor nevoie mare să-mi zică şi ea vreo două. De altfel, tot ea-i spusese ceva mai înainte unei surori ale mele pe care o văzuse venind la noi, să mă întîlnească după ce ieşisem din lagăr.

— Du-te iute c-o venit hoţul de frate-tău !

— De ce-i hoţ, mătuşă ? a întrebat-o nedumerită sora mea.

— Păi n-o fost în temniţă la nemţi ? Ce ? Aia-l bagă pe oricine la zdup ? Nu-l ştiu eu pe austriac ? Aia-s cu legea, ai călcat-o, plăteşti, eşti hoţ !

— Şi biata sora mea s-a crucit, căzînd, totuşi, pe gînduri, pentru că una era mătuşa Lina care nu-şi risipea vorbele cu oricine.

— Năpraznică femeie ! exclamă Mircea. Ca preutesele din Ardeal : solemne, impozante, umblînd pururi cernite şi abia încăpînd în trăsură cînd mergeau la tîrg. Cît despre pretenţii, ce mai ! Toate credeau că ştiu tot ce scrie-n cărţi, da-n cărţi nu scria tot ce ştiu ele.

— Cam aşa ceva. Inteligenţie de provincie ! Şi odată intrată în casă, mătuşa se-ndreaptă spre mine şi, fără să-mi zică măcar un „bun venit" sau „bine te-am găsit", mă ia de sus :

— Ascultă ,nepoate : Tu ştii că eu am fost tăi cea dintîi oriunde-am fost şi că mă cunoştea toată lumea din Iţcani pînă-n Ţeţcani şi-napoi ? (între cele două localităţi pare-mi-se, nefiind mai mult de doi kilometri).

— Da, mătuşă, ştiu, cum să nu ştiu ? !

— Păi, atunci, ascultă la mine şi fă cum te-nvăţ eu.

— Ascult, mătuşă. Şi ce mă-nveţi matale ?

— Măi, vrei tu să-ţi fie bine şi să fii tot cel dintîi oriundea-i fi tu ? Hm ?

— Cum să nu, mătuşă, cine n-ar vrea aşa ceva ?

— Atunci ascultă la mine : Dă-te cu governul !

— Şi, Doamne ! Ce te-ai mai dat tu cu „governul" ! suspină Iosif schimbîndu-şi în acelaşi timp şi poziţia de stat la pîndă.

— Pitorească babă ! adăugă Gore. Numai că dacă te-ai fi dat şi cu „governul" tot aici ajungeai. Uite-l pe domnul Pătraşcu care a făcut pactul cu Teohari, unde a ajuns !

Ce, parcă omului i se întîmplă în viaţă ce vrea el ? Şi-a vrut cineva soarta şi, gata, i-a ieşit după poftă ? S-a pomenit pe lume şi atîta tot. Ce, l-a-ntrebat cineva dacă-i convine sau nu să trăiască ? Sau unde, ţara, locul, familia ? A picat unde a picat şi cu asta basta ! Aşa şi Costache, s-a pomenit tîrît dintr-una într-alta pînă a ajuns unde a ajuns. Şi mai fă ceva acum dacă poţi. Totuşi, ceva se mai putea face : să moară sau să trăiască după prescripţii : şaptesprezece ore-n şir cu ochii ţintă la vizetă, picioarele atîrnate la marginea patului şi mîinile nemişcate pe genunchi.

Costache-n plus mai scuipa şi în sticlă, Iosif înjura, iar Gore şi Mircea se resemnau într-o veşnică pîndă.

Mai greu era însă ceea ce avea fiecare înlăuntrul lui : coşmaruri, obsesii, remuşcări şi răzbunări pentru tot ceea ce li se făcuse ca să ajungă unde şi ce ajunseseră : mumii sau hoituri cugetătoare, pe care apoi alte gînduri să le împiedice să-nfăptuiască ceea ce ar fi vrut, cînd revolta le întuneca minţile. Şi fiece răgaz, oră, noapte, zi sau clipă se destrăma în discuţii, certuri, reproşuri, povestiri sau visări, în planuri sau ţişniri, în regrete sau făgăduinţi făcute lor înşile sau lui Dumnezeu, cu glas tare sau mai încet — în legătură cu un ireversibil trecut, cu-n probabil viitor, ori în suspine scoase pe furiş, cînd cel ce păzea se trezea singur, uitîndu-i poate pentru o clipă pe cei ce mureau încet alături de el.

Sfîrşitul volumului I.

In „**seria document**“ a Editurii Meridiane

A apărut :

RADU CIUCEANU, *Memorii I* — **Intrarea în tunel**

In pregătire :

MARCEL PETRIŞOR, *Memorii II* — **Secretul Fortului**
RADU CIUCEANU, *Memorii II* — **Potcoava fără noroc**
PETRE ŢUŢEA, **Reflecţii religioase asupra culturii europene**